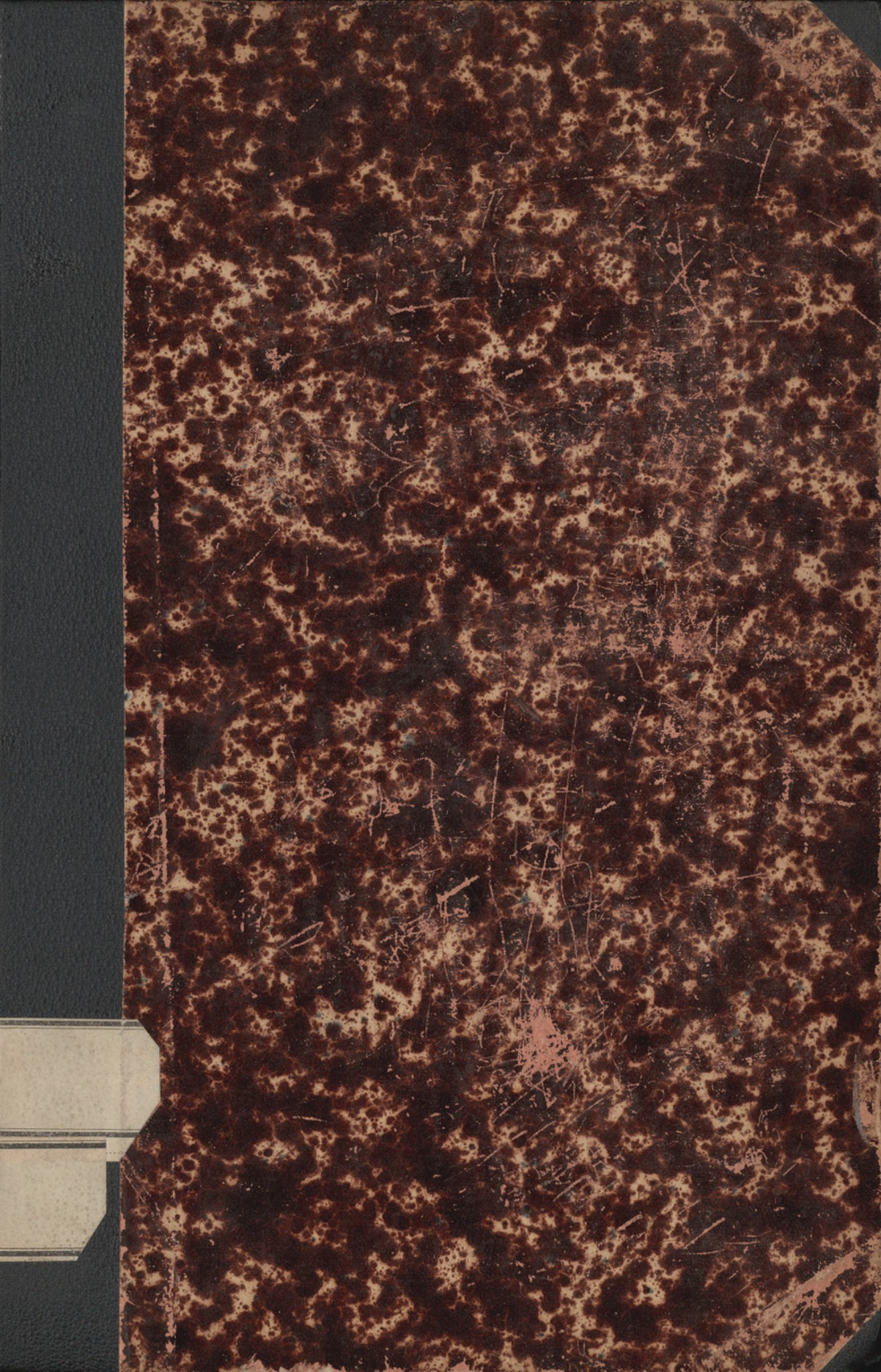

1511

Hönig.
Vadásza-
ti
Műszó-
tár.

H

68

OEE Könyvtár
Áll.Ell. 2018

1851

/1866/

OEE KÖNYVTÁR
AJ.É.É. 2018

VADÁSZATI MŰSZÓTÁR.

IRTA

HÖNIG ISTVAN.

KIADJA

AZ „ORSZÁGOS M. VADÁSZATI VÉDEGYELET”.

A. h. 209.
IV/3/3
IV

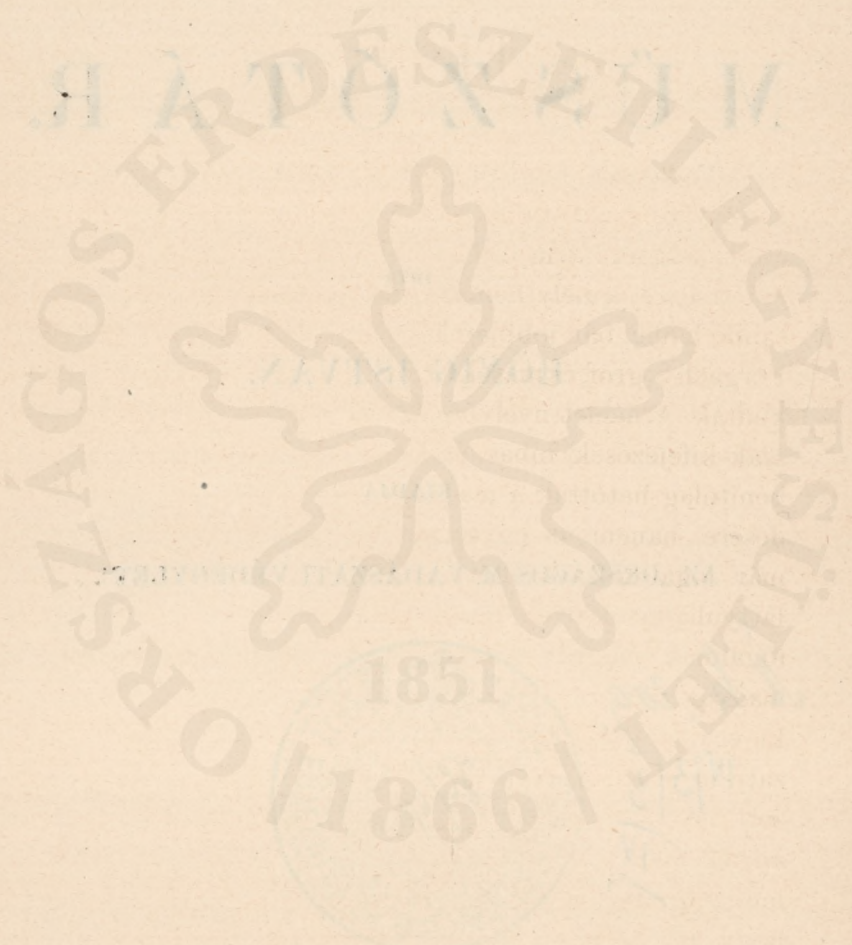
BUDAPEST.

AZ ATHENAEUM R. TÁRS. KÖNYVNYOMDÁJA.

1889.

ELMÉLETI ÉS SZERZŐI JOGOK
KÖNYVTÁRA

1851

ELŐSZÓ.

Vadászati műnyelvünk a vadászaink jelentékeny része által szaknyelvül elfogadott német nyelv behatása alatt, eddigelé nem birt felemelkedni ama magaslatra és fejlettségre, a mely nemzeti és hazafias szempontból óhajtható lenne, bár jobbaink közül többen, mint Bérczy K., Forgách S. gróf, és mások e téren nemes úttörőkül munkálkodtak. A német nyelvből átvett sok szó, vagy az egyes szak-kifejezések hibás és helytelen fordítása: nemcsak bénítólag hatottak a magyar szak-nyelv egészséges fejlődésére, hanem az egyes szavak helytelen alkalmazása már fogalom-zavarokat is idézett elé. Hogy az idegen fattyuhajtások nyelvünkéből kiküszöböltessenek s az egyes fogalmak magyar kifejezést nyerjenek: az »Országos magyar vadászati védegyelet« 1882. évben pályázatot irt ki, egy magyar vadászati műszótár megírására. E pályázati hirdetés eredményekép ugyan csupán egy mű érkezett be, de e pályamű úgy az összehalmozott becses anyag tekintetében, mint az egyes kérdések szakszerű fejtegetésében oly dicséretesen oldotta meg a feladatot, hogy azt az egyesület elfogadhatónak s a pályadíjat kiadhatónak találta. Hogy e mű lehető tökéletes legyen és céljának minél inkább megfelelhessen; hogy felölleje a különböző vidékek tájszóit is, melyek révén vadászati szakirodalmunk esetleg még alig ismert új műszókkal is

gazdagodhatnék: az egyesület igazgatósága a művet, ennek kinyomatása előtt, sokszorosította, s a sokszorosított példányokat az ország különböző vidékeire egyes szakférfiakhoz szétküldötte, a különben igen becses mű esetleges kiegészítése végett. A kiküldött s pótlásokkal és javításokkal ellátott sokszorosított példányok visszaérkezvén, az így kibővített anyag újból a pályamű szerzőjének, Hönig István urnak adatott ki, a ki művét ezen rendelkezésére bocsátott új anyag felhasználásával ezennel a nyilvánosság elé bocsátja.

A cél, melyet az »Országos magyar vadászati védegyelet« igazgatósága egységes és helyes magyar vadászati nyelv megalapításával maga elé tűzött, a jelen műszótár megjelenésével egyelőre eléretett. Ki fog-e az elégíteni minden igényt, azt ítélje meg a nagy vadász-közönség maga, melynek a mű pártolását, s a benne használatra ajánlott szók és műkifejezések elfogadását, az egységes magyar vadászati nyelv megalapítása céljából, melegen ajánlja

az „Országos magyar vadászati védegyelet.”

TARTALOM.

Bevezetés Láp. VII.

I. RÉSZ.

Vadászati terminologia.

I. FEJEZET.

A vadról általában.

1. Fajfentartás	1	5. A nemzedék	3
2. Az ivarok	2	6. A tartózkodás	3
3. A termékenyítés	2	7. A test részei (az emlősöknél).	4
4. A szaporodás, a szülés	2	(a szárnyasoknál).	5

II. FEJEZET.

A vadról különösen.

A) E m l ő s ö k.

1. A gímszarvas	Cervus elaphus. L.	6
2. A dámvad	Cervus dama L.	12
3. Az őzvad	Cervus capreolus L.	13
4. A zerge	Capella rupicapra L.	13
5. Az erdei	Sus scrofa aper L.	13
6. A medve	Ursus arctus L.	13
7. A hiúz	Felis lynx	14
8. A farkas	Canis lupus L.	14
9. A vadmacska	Felis catus L.	14
10. A borz	Meles vulgaris L.	14
11. A róka	Canis vulpes L.	14
12. A vidra	Lutra vulgaris M.	15
A nyérc	Lutra lutreola L.	15
13. A nyestfélék	Mustelinae	15
14. A nyulfélék	Leporidae	15
15. Az evet	Sciurus vulgaris F.	16

B) M a d a r a k.

1. Ragadozók	Raptatores	16
2. A fajdfélék	Tetraonidae	17
3. A tüzokfélék	Otididae	18
4. Az erdei szalonka	Scolopax rusticola L.	18
5. A fácán	Phasianus colchicus L.	18
6. A fogoly	Perdix cinerea Br.	19
7. A fűrj	Coturnix dactylisonans M.	19
8. A ludfélék	Anseres	19
9. A többi szárnyas vadnál használt vadász kifejezések		20

III. FEJEZET.

Vadászati felszerelés.

1. A szövetek	21	6. Vadaskert	23
2. A nagy hálók	21	7. Csapóládák	24
3. A rémszinegek	22	8. A dög-kunyhó, a bagoly-kunyhó, az uhu, a vadászmenyét	25
4. A kis hálók	22		
5. Vadszállító-szekrények	23		

**

VI

IV. FEJEZET.

A vadász felszerelése.

		Lap.
A régibb vadászfelszerelés	26	A csövek 30
A rendes » »	26	Az agy 31
A puska és szerelvénye	28	A szárszám 31

V. FEJEZET.

A vadászati módok.

1. A falkavadászat	33	9. Agarászás	39
2. A kerített v. német vadászat	35	10. Kopózás	40
3. A hajtóvadászat és fajtái	36	11. Vadászmenyéttel vadászat	40
4. A cserkészlet	37	12. Siketfajd beszökése	40
5. A nyomon követés	39	13. Csalogatás	40
6. A bokrászás	39	14. Nyulhajsza	40
7. A lesadászat	39	15. Sölymászás	40
8. Róka és borzásás	39		

VI. FEJEZET.

<i>A lovak</i>	42
--------------------------	----

VII. FEJEZET.

Az ebek és betegségeik.

1. A vezető-eb	42	6. A szelindekek	47
2. A hajtó-falka	43	7. A tacsó	47
3. A véreb	44	8. A vizsla	48
4. A kopók	45	9. Az ebek betegségei	51
5. Az arak	46		

VIII. FEJEZET.

<i>A vad tenyésztése és óvása</i>	53
---	----

IX. FEJEZET.

Az elejtett vaddal való bánásmód.

1. A szarvasvad	56	4. A borz	57
2. A medve	57	5. A szárnyas vad	58
3. A róka	57		

X. FEJEZET.

<i>Vadászszokások és vadászmondások</i>	58
---	----

II. RÉSZ.

Magyar-német és német-magyar vadászati-műszótár.

A) Magyar-német rész	63
B) Német-magyar rész	119
<i>Ábrák</i>	I—IV.

BEVEZETÉS.

A »vadászati műszótárnak« már a pályázati kiírás szerint célul az tűzetvén ki, hogy egységes magyar vadászati műnyelv megalapítását közvetítse, az nem képezhetett megfelelő, teljes egészét, ha meg nem előzi a használatra ajánlott műszóknak bizonyos — könnyen áttekinthető — rendszeres összefoglalása, műszó-isme vagyis terminologia.

A terminológiának az a feladata, hogy bárki is, a ki a vadászat körét érintő, előtte eddig talán teljesen ismeretlen műszót keres, azt a műszó-isme összeállításánál követett rendszernél fogva, abban könnyü szerrel megtalálhassa.

A szerint, amint a kifejezendő fogalmak általánosak, tehát az összességre, egyes nagyobb csoportokra vagy szakteendőkre — vagy pedig csak egyedekre, azok egyedi tulajdonaira és specialis életmódjára vonatkoznak: a terminologia is kell, hogy e fogalmak kifejezésére szolgáló műszókat ezen egymásutánban felölelje.

Ezen az alapon ismerteti a terminologia

az I. fejezetben a vadra vonatkozó általános,

a II. fejezetben az egyes vadfajok különleges tulajdonaira, szokásaira, életmódjára sat. vonatkozó műszókat; a többi fejezetek a vadászati felszerelés, a vadászati módok, a lovak, és az ebekre vonatkozó, — a vad

*

tenyésztése és óvása körül s végre az elejtett vaddal való elbánásnál használatos műszókat tartalmazzák, míg mindazokat

a műszótár betűsoros rendben ismétli.

Fogadja a t. vadászó-közönség, mint fogadta az »Országos magyar vadászati védegyelet«, e művecskét a törekvést méltányló jóakarattal.

Szegeden, 1888 december havában.

A szerző.

1851

1866

I. RÉSZ.

Vadászati terminologia.

I. FEJEZET.

A vadról általában.

I. Fajfentartás.

A *rőt vad*¹⁾ (a szarvasfélék: a gím,²⁾ jávor, iram, wapiti, törpe-iram, dám; továbbá az őz), a kecske-, a zerge- és juh-félék (a kőszáli vad, a zerge, a mufflon) *üzekednek* vagy *üzödnek*.

A *rágók* (nyúl, tengerinyúl, evet) *bakzanak*.

A *kutyafélék* (farkas, róka) *koslatnak*.

A *macskafélék* (hiúz, vadmacska) a *vidra*, a *nyérc* és a *kisebb szörmés ragadozók* (nyuszt, nyest, görény, menyét stb.) *párzanak* vagy *pacsmagolnak* (Bérczy K.).

A *medvék*, a *borzok* *párzanak*.

Az *erdei* (a vaddisznó) *görg, görög, búg*.

A *szárnyasok*, ha páros életet folytatnak: *párzanak*, különben *fajzanak*; a *vadludak* és a *vadkacsák*, a mig párokra nem szakadtak, *kergetőznek* (Ósátó J.) azután *elpárosodtak*.

¹⁾ *Rőt vad*-nak nevezzük a szarvas- és az őzféléket, melyeknek szőre nyáron *rőt*, azaz *vörös*.

²⁾ »*Gím* vagy *Gyím* alatt hajdan aligha értettek, mint némelyek később, szarvastehenet vagy borjút, hanem hímszarvast és tehenet együtt; és *szarvasgím* alatt eredetileg nem érthettek mást, mint gímet, mely szarvat visel, mit aztán egyszerűen szarvasnak is neveztek. Közmondás: »Hajtják, mint a gímet«; már pedig a hímet annyit hajtották, mint a tehenet. *Gyimbor* (*Viscum album*, *loranthus europaeus*) minden rőt vad kedves eledele és *Ghymes* környékén alkalmasint nem csupa szarvastehén tartózkodott. *Hanák* az egész cervus-fajt *gím*-nek nevezi, különböztetve közönséges gímet, dám-gímet, őzgímet . . .« (Bérczy K.) — »*Gím*, a szarvasfélék ősi magyar neve. Innen származik p. o. *Ghymes*«. (Gr. Zay M.)

2. Az ivarok.

A *fővad*¹⁾ hímje általánosan *bika*, vagy egyszerűen *szarvas*; *szarvasbika*; különösen: *csapos*, *villás*, *agancsos*;²⁾ a *dámvad* hímje általánosan *dámbika*; különösen: *csapos*, *villás*, *lapátos*; a többi szarvasfélék hímje *bika*, *jávorbika*, *irambika* stb.; az *öz* hímje *bak*, *őzbak*. A *nöstény* egyáltalában *suta*; *gímsuta*, *dám-suta*, *özsuta* stb.

A *zergék* hímje *zergebak*, nösténye *zergekecske*; *köszáli kecskebak*, *köszáli kecske*; *mufflonkos*, *mufflonjuh*.

A *rágóknál* *kan* és *nöstény*.

A *kutyaféléknél* *kan* és *szuka*; a *macskaféléknél* *kandnr* és *nöstény*; a *vidránál*, a *nyérenél*, a *kisebb szörmés ragadozóknál*, továbbá a *medvénel* és a *borznál* hím és *nöstény*.

Az *erdeinél* (vaddisznónál) a hím *kan*, *vadkan*; a nöstény *emse*, *koca* vagy *göbe*. (Gr. Zay M.)

A *párosával élő szárnyasoknál* hím és nöstény vagy *tojó*; a *falkában élőknel* *kakas* és *tojó*; kivételt képez a *császárfajd*, melynek hímjét szintén *kakasnak* nevezzük; a *vadludaknál* *gunár* és *tojó*; a *vadkacsáknál* *gázsér* (Lakatos K.), *gácsér*, *kácsér* és *tojó*.

3. A termékenyítés.

A *bika*, a *bak*, a *kos*, a *kan*, a *kandur*, a hím *borít*, *fedez* vagy *szökik*; a *suta*, a *kecske*, a nöstény *viselőssé*, *vemhessé* vagy *terhessé*, az *apró vadnál* *pocakossá* válik.

A *szárnyas hím* vagy *kakas* *termékenyít*, *megtermékenyít*.

4. A szaporodás, a szülés.

A *szarvasfélék*, a *kecske- és juhfélék*, a *zergék* és *özek* *ellenek*; a *kutya- és macskafélék*, a *vidra*, a *nyérc*, a *kisebb ragadozók* és a *rágók* *kölykeznek*; a *medve*, a *borz*, a *nyúl* *fiadzik*, az *erdei malacoz*.

A *szárnyasok* *fészkelnek*, *tojnak*; a *párosával élők* azután *költnek*, a *falkában élők* *kotolnak*.

¹⁾ *Fővad*-nak kizárólag a *gímszarvast* (*Cervus elaphus*) nevezzük, megkülönböztetésül minden egyéb vadtól.

²⁾ Nem *agancsár*.

5. A nemzedék.

A szarvasfélék ivadéka az első évben *borjú* és pedig *szarvasborjú*, *üszöborjú*; a második évben s folytatólag a hím általánosságban *szarvas*; különösen: *csapos*, *villás*; a nőstény — második évében az első vemhességig — *üsző*, azután *suta*. Az őz ivadéka *gida*; ¹⁾ második évében *csapos*, *özüsző*, azután *bak* és *suta*; — a kecskeféléknél *olló* (Csató J.), a juhféleknél *bárány*, *kosbárány*, *nősténybárány*; a zergéknél *zergegida*. A medve ivadéka *bocs*, *hímibocs*, *nőstényibocs*; az erdeié *malac*, *kanmalac*, *kocamalac*; élete második évében *süldő*, *kansüldő*, *koca-süldő*, harmadik évében *vadkan*, *koca* vagy *emse*; végre *öregkan*, *agyaras*; *öregkoca*, *öregemse*. A kutya- és macskaféléknél *kölyök*, *kankölyök*, *kandúrkölyök*; *szukakölyök*, *nősténykölyök*. A borz-nál s a kisebb szörmés ragadozóknál *fiók*, *hímfiók*, *nőstényfiók*. A nyúlféleknél *fiók* vagy *nyúlfi* (gr. Zay M.); későbben, de csak a míg testileg teljesen ki nem fejlődött: *süldő*, azután *idei nyúl*, második évében végre *öreg* vagy *vén nyúl*.

A szárnyasoknál és pedig a tyúkféléknél *csirke*; nagyobb korában *kakascsirke*, *jérce*; a többi madaraknál *madárfi* és *fióka*; a vadludaknál a már tollas fiatalok *libák*. A vízi szárnyasok fiókáit, a midőn nagy tollaik fejlődnek, de még tokban vannak, *tokos*-aknak mondják. (Vancsó Gy.)

6. A tartózkodást illetőleg.

van *állandó vad*, ²⁾ mely származása helyét el nem hagyja — feltéve természetesen, hogy kedvenc helyein részére a kellő táplálék és nyugalom biztosítva van, azaz okszerű *óvás*-ban részesül; a mennyiben ez származása vidékéről — hosszabb időre is — *kivonul*, azaz onnan eltávozik, de ismét visszatér, — azon a területen, a melyre el-ellátogat, *kóbor vad*-nak mondatik; — *mesgye-vad*-nak (Hamvay Z.) a vadászok azt nevezték el, a mely tartózkodása helyéül a vadászati terület határát választja s így természetesen mind a két határos területre ellátogat. Sok

¹⁾ Csalóközben »özgödő«. (Gr. Zay M.)

²⁾ A tenyészvad, mely zárt helyeken neveltetik, itt, minthogy tartózkodása nem szabad választásától függ, nem jöhet tekintetbe.

helyen — attól félve, hogy a többi állandó vadat hasonló kóbor életre szoktatja, s így a vadállományt apasztja, az ily mesgyevadat ellövendőnek tartják.

A szárnyasok között van: *állandó vad*, mely a vidéket, a melyen származott, ha kellő eledelt és nyugalmat talál, soha el nem hagyja; *vándor vad*, mely őszkor melegebb tájakra elvonul, de tavaszkor ugyanazon helyre visszatér; ez tehát a nyáron át állandó vad; *kóbor vad*, mely bizonyos ideig bir ugyan állandó tartózkodási helylyel, de azért messze vidékeket bebarangol, s tartózkodása helyét is — gyakran ismeretlen okból — mással cseréli fel, p. o. a vadvakcsa; végre *vonuló vad*, mely vándor útjában tavasszal és ősszel bizonyos vidékeken rövidebb vagy hosszabb időre megszáll, p. o. a szalonkafélék.

7. A test részei.

A) Az emlősökknél.

A *fej*; az *orr* — ez az erdeinél *orrmány*; a *száj*; a *nyelv*; a *fül*; a *fog* — az erdeinél és az agárnál a kiálló fogakat *agyard*oknak mondjuk; a gímszarvasnál a felső szemfogakat *gyöngyfog*oknak nevezzük; a gímvad szeme alatti mélyedés, melyben a *szarvaspézsmá* gyülekszik, a *könyárok* vagy *könyögödör*; a *szem*; a szarvakat a rőtvdadnál és az őznél *agancs*-nak (a dám-, jávor- és iramvdadnál *lapát*-nak is) nevezzük; a zergénél *kampó*-knak, a kecske- és juhfélékknél *szarv*-nak mondjuk.

A *nyak*: a *felső nyak*, az *alsó nyak* és ennek részei: a *torok* és a *gége*; a szarvas nyakának alsó része, mely üzekedés-kor kidagad és láthatólag lelóg: a *lebbentyű*.

A test a végtagok nélkül a rőt-, kecske- és juh-vadnál, és a zerge-vadnál a *heveder*; ennek felső része — az utolsó nyakcsigolyától kezdve az utolsó oldalbordáig, de az oldalbordák nélkül — a *hát*; innen tovább az első farkcsigolyáig a *remek*; a mell elülről *szügy*; az ür, melyben a szív és a tüdő van, a *kas*; a melyben a *zsiger* van, vagyis a gyomor, a máj, a lép, a vesék és a belek, a *zsák*, *bélzsák*; a vesék tája két oldalt az *ágyék*; a *joh*, a *vdadnak joha* (Arany J.): a gége, a szív és a tüdő, a máj és a vesék, végre a pusztá kézzel kiemelhető belső zsiradék, hajdani vadászszokás szerint azon vadásznak képezte a tulajdonát, a

kinek területében a vad elejtett; ezért *vadász részének*,¹⁾ *vadászrésznek* lett nevezve.

A nemzőrészek a nagyvadnál: a *csök* vagy *csék* és a *herék* a hímnél, a *hüvely* a nősténynél; a kutya- és macskaféléknél, a rágók és kisebb ragadozóknál: a *bille*, a *herék*, a *hüvely*.

A végtagok: a *láb*; a nyúl hátulsó lábai az *ugrók* (Csató J.); a lapocka a nagyvadnál a *váll-lap*; a *comb*; a *lábszár* — térden felül és térden alul; a *csülkők*, a szaruforma körömkéreggel borított lábujjak; az *álcülkők*, a boka fölötti eltörpült, szintén szaruforma kéreggel fedett, lábujjak; a kutya- és macskaféléknél s a ragadozóknál ezeknek megfelelnek a *körmök*, a *farkasköröm*. A medve előlábai *mancsai*, a hátulsók *talpak*. A *fark*; a ki a nyúlhajszájánál a megdermedt nyulat vackából kiemeli, kalapjára vagy a farkát, vagy az egyik fülét (Vancsó Gy.) tűzi; ezt akkor *bokrétának* nevezik.

A bőr a rótvadnál, a zergénél *csuha*; kikészítve *bőr* (szarvasbőr, őzbőr, zergebőr); a nagy ragadozóknál *bunda*, a kisebbeknél szőrme; a rókánál *bőr*; a róka hasabőrét *mál*-nak, *rókamál*-nak mondjuk.

B) A szárnyasoknál.

A *fej*; a *csőr*, mely áll a felső és az alsó *káva*-ból s a ragadozóknál *csorr*-nak mondatik; ennek hajlott vége a *kampó*, vagy a *horog* (Lakatos K.); a felső káva élét a csőr vagy csorr *ormá*-nak vagy *hátá*-nak (Chernel J.) nevezzük; az alsó káva két ágból áll, melyek összeolvadva az *élt* képezik (Chernel J.); a *csőr*- vagy *viaszhártya* — Hanák szerint a *sonk* — az *orrlyukak* körüli, rendesen színes, finom bőrhártya; a *szem*, melynek pillái alatt van a *pislogó* vagy *legyező* (Chernel J.), finom, redős hártya; a *szemgyűrű* (Iris), a *szemkör*, azaz a szem körüli kopasz, tolatlan, rendesen színes bőr, melyet a fajtéléknél *szemrózsá*-nak nevezünk; a *homlok*, a *fejtető* és a *tarkó*, a fejnek legvégsőbb, a nyakkal határos része.

A *nyak* — hátul és oldalt; elül van: az alsó káva *zúgja*, az *állzúg*; ezután az *áll*, továbbá a *torok*, végre a *begy*.

A *test*; a *felső test*; ezen, a két szárny között, a *vállköz*,

¹⁾ Az adott magyarázatnál fogva helyesebbnek kínálkozik ezen kifejezés a több oldalról ajánlott »vadászfalat«-nál.

lejebb a *hát*; végén a *fark* vagy *kormány*; azon farkesigolya, mely a kormánytollaknak támaszul szolgál, a *farsík*; — az *alsó test* és pedig a begy alatt a *mell*, a *has*, a lábak között a *combköz*, végre a *far*.

A végtagok: a *szárny*; ennek részei: a *kar* a vállcsuklótól a kézcsuklóig; a *szárnyvég* a kézcsuklótól, — a *szárnycsúcs* az újjak csuklójától a leghosszabb evezőtoll végeig; ennek legszélsőbb tolla a *csapótoll*; a szárnyvégen lévő leghosszabb tollak az *elsőrendű evezők* vagy *leblek*; a kar tollai a *másodrendű evezők* vagy *leblek*; a melyek ezeket több sorban fedik, az *első-, másod-, harmadsoru szárnyfedő tollak*; — a *láb*; a *comb*; a *térd*; a láb-szárat a térdtől a *lábtő*-ig *csüd*-nek mondjuk; az *újjak*; a *karmok*; a csüdön levő toll vagy pehely a *gatyá*; tehát *térden alul*, a *lábtőig gatyás*; a színes paizsalakú táblácskák a csüdön és a lábújjakon a *pikkelyek*; a bibircsos csüdöt *recés*-nek nevezzük. A fark a szárnyasoknál *kormány*; ennek tollai *kormánytollak*; a tövét takaró apróbb tollak a *felső* és az *alsó kormányfedő tollak*.

A szárnyasok tollas bőre a *mez*, mely áll a *tollakból* és *pelyhekből*. A toll részei; az üres rész a *tolleséve*, a tömör rész a *tollgerinc* vagy *tollszár*; ezen, két sorban állanak a *sugarak*, melyek horgocskákkal egymásba füződve képezik a *vitortlát*. A tollesévében van a toll *lelke*; azon — színre nézve rendszeren sötétebb vagy világosabb vonás, mely a tollszár mellett majd keskenyebben, majd szélesebben a *tollesúcs* felé huzódik, s ott gyakran cseppalakba kifut, a *foszlányköz*. Azon tollakat, melyeknek sugara nem függenek szorosan egymásba, *pelyheknek* vagy *pihékeknek* mondjuk. (Chernel J. Lakatos K.)

II. FEJEZET.

A vadról különösen.

A) Emlősök.

1. A gímszarvas. — Cervus elaphus. L.

A hím egyáltalában *szarvas* vagy *bika*; különösen *csapos*, *villás*, *hatos*, *nyolcas* s i. t.; az erős szarvast, de közelebbi meghatározás nélkül *agancsos*-nak is mondjuk; a nőstény *suta*; ha többé nem fogamz, *meddő*; a mely a *csapat*nak élén jár; *vezér*-

suta. A hasított körmök *csülkők*; ezeknek szegélye a *csülök éle*, hátulsó domborodása a *csülök bokája*. A benyomás, melyet a vad lába puha földben, homokban, hóban s i. t. képez: a *nyom*; az elő- és hátulsó lábknak egymást követő több nyoma a *csapás*; *nyom* különben a földön, fűvön, kövön, sárban, hóban, fán, lombon s bárhol látható bárminő jelenség, a melyből *bizonyos vadra* lehet következtetni; innen *nyomozni* (nem csapázni). Minden vadnak húsa *vadhús* vagy egyszerűen *vad*; a nyaknak húsos része a nyakcsigolyák oldalain a *torokpecsenye*; a bélszín vagy vesepecsenye: *szűzpecsenye*; a bőr nyersen *csúha*, kidolgozva, szórtelenítve, *szarvasbőr*; a szarvas *vetkezik*, midőn szőrét hullatja. A végbél nyílása *hullató*; az ürülék *hullaték*. A *fark*. A nemzótagon, a *cséken* vagy *csökön* lévő hosszú szőr a *pacács* vagy *pacsmag*, a *hüvely* körüli a *kötény*.

A szarvasvad *áll a pagonyban*, ott *almot ver*, azaz fekhelyet készít és *leheveredik*; a pagonyból *kivonul*, *kimegy*, midőn azt elhagyja, s abba, *tápot verén*, *visszatér*, *visszavonul*; ezt szokott *forgóján* teszi, azaz szokott útján halad; a forgó tehát rendszeren kitaposott csapás. A szarvas nem kövér, hanem *jó*; nem sovány, hanem *silány*. Midőn lassan halad, *gondtalanul jö, megy, jár*; midőn fut *üget*; midőn vágatva menekül, *iramodik, eliramodik*. Megsebezettvén *letarkóztatik*, azaz a vadász a *tarkó-kést* a koponya és az első nyakcsigolya közé szurva, a gerincvelőt keresztülmetszi, a mi rögtöni halált okoz; vagy a fültőbe irányzott *kegyelemnövéssel* vagy *kegyelemdőfessel* (a szívbe) kivégezi és a vad *megdermed*, azaz megszűn élni; vagy lassan elpusztul, *döggé lesz*, *döggé válik*; betegség folytán *elhull*. Rosz lövés, rossz táplálás, kedvezőtlen életviszonyok elsatnyítják, elkorcsosítják: a vad *elcsenevészedik*. A dermedt vad *felbontatik* és *kizsigereltetik*, azaz belső részei kivétnek.

A bika üzekedéskor fajfentartási tevékenységet kifejtve *rígyet*, *rígyető helyei* vannak és bög: *barcáz*; a suta és a borjú *bégetnek*, midőn egymást hívogatva, vagy letarkóztatván, hangot hallatnak; az őzbak, a vezérsuta *böffen*, midőn megijedvén, ugatásszerű hangot hallat.

A szarvas fejéke az *agancs*; ez a szarvtól az által különbözik, hogy teljesen tömör anyag. Az agancs lombozatos végei az *ágak*; a legalsóbb a *szemág*, a következő a *vendégág*, a harmadik a *középág*; a felső kettő *villa*; ha felül (egy töből) három

van, ez a *korona*. Az agancs a szarvas élete második évében kezd fejlődni és pedig a koponyacsonton látható domborodásokból, az *agancstő*-kből vagy *rózsatő*-kből — puha, szőrös bőrrel fedett dudorodásként, melyet *bognak* nevezünk: a szarvas *bogoz*. A bog egyszerű sudarrá fejlődik, megkeményedik, a bőrkéreg megszárad s rongyokban lehull, vagy a szarvas által gyenge fákön vagy faágakon ledörzsöltetik: a szarvas *hámozza az agancsát*. Az egyes sudarokból álló agancsot *csap*-nak, az ezt viselő szarvast *csapos*-nak mondjuk. Az agancs felülről lefelé keményedik, s július havában rendszeren teljesen le van már hámozva, *meg van tisztítva*; ily alakban viseli azt a szarvas a következő év március haváig, a mikor az a rózsatőről levál és lehull, vagy hordozója által — valószínűleg beálló viszketés vagy talán fájdalom okából letöretik: a szarvas *elveti az agancsot, elvetett agancs*; ekkor újra bogozni kezd, de agancsa most már töve fölött ágat kap, úgy hogy villát képez; a szarvast ekkor *villás*-nak nevezzük. Élete negyedik évében az *agancstörzs* (a főrúd) közepén a középpág fejlődik ki, s ekkor a szarvast *hatos*-nak; folytatólag ötödik évében, a midőn a szemág és a középpág között — de az előbbihez közelebb — a vendégág fejlődött, *nyolcas*-nak; midőn agancsa csúcsán villa fejlődött, *tizes*-nek; midőn agancsa csúcsán három ág, a *korona* fejlődött, *tizenkettős*-nek s ezen korától fogva helyesen *agancsos*-nak vagy *koronás*-nak is mondjuk. Folytatólag az agancs csak a csúcsán szaporodik — a középpág alatt gyakrabban előforduló ágszaporodások rendkívüliségek — kettős villa, koronás villa képződésével 20—24 ágig; ¹⁾ e mellett az agancstörzs erősödik, a szemág mind lejjebb száll a *rózsához*, a rózsák bővülnek s egymáshoz közelednek, s a *gyöngyök* az egész

¹⁾ Ezen sorozatos fejlődés azonban csak theoretikusnak tekintendő, a mennyiben azt a természet csak ritkán betartja; mert a szarvas — kedvező viszonyokat, azaz enyhe telet, bő táplálékot, vadaskertekben tág mozgási tért feltételezve — rendszeren bővebben rak fel, mint fent előadtuk; így p. o. a tavali hatos az idén nyolczat, *de tizet is* felrakhat s i. t. — De csodálatos — a német írók legalább így állítják — hogy bizonyos tekintetben ezek az ugrások is rendszeresek, a mennyiben a *hatot* és a *tizet* a legritkábban átugorják, viszont a visszamaradásnál ismét a *tiz* képezi a határt, úgy hogy a szarvas, mely egyszer koronát viselt, tizen alul sohasem rak vissza. — Végre vannak szarvasbikák, melyek sohasem viseltek agancsot, ez azonban kivételes eset, mely a szabályt megdönteni soha sem fogja, mert: a szarvas fejére agancs való.

agancson szaporodnak és nagyobbodnak. 24-nél több ágú agancs a nagy ritkaságok közé számít.

A mondottakból önként következik, hogy az ágak számából, az agancstörzsek vastagságából, az agancs súlyából stb. a szarvas *erejére, jóságára* lehet következtetni.

De nem mindig fejlődik ki az agancs teljesen rendesen; igen gyakran az egyik törzsön egy, ritkán több ággal kevesebb nő ki, ilyenkor — minthogy a szarvas a tökéletesebben fejlődött agancstörzs ágainak megkettőzéséből kapja nevét, az ágak pedig ilyenkor nem párosával fejlődtek — *páratlan hatos, páratlan nyolcas, páratlan tizesnek* s i. t. mondjuk; hasonlóképen azon eset is szokott előfordulni, különösen öregebb szarvasoknál és kemény tél után, a mikor a táplálékban hiányt szenvednek, hogy csak annyi, vagy kevesebb ágú agancsot fejlesztenek, mint a mult évben hordottak; ilyenkor azt mondjuk rólok: *visszaraktak*; vagy ha a szemág, ritkábban a középág, vagy a koronának egyik ága fejlődésében teljesen visszamaradt, és csak mint csonk, vagy épen pusztán csak az agancstörzsnek elhajlásában jelentkezik, az ilyen agancsot *csonkának* nevezzük.

Tény az, hogy az agancs fejlődése szoros összefüggésben áll a nemzőrészek épségével; így a szarvas vagy az őzbak, ha kiherélik, a szerint, a mint e műtét végrehajtásakor volt vagy nem volt agancsa, azt többé soha el nem veti, illetve soha többé nem fejleszti; ha a szarvas vagy az őzbak egyik heréje megsebezett, a herével ellentétes agancstörzs (a bal herének a jobb agancstörzs felel meg) vagy épen nem, vagy csonkán fejlődik;¹⁾ az ily szarvast vagy bakot *csenevész-nek* nevezzük.

A fentebbiekből következtetve, szabályul kell felállítani, hogy a *szarvas erejének, jóságának meghatározásánál nem annyira az ágak száma, mint inkább azok helyzete és iránya, a rózsatőnek vastagsága, a rózsának, az agancs alján lévő bibircsos karimának kerülete, gyöngyeinek, azaz a bibircseknek sűrűsége és nagysága, az agancstörzsnek vastagsága, gyöngysorainak magassága, rovátainak, azaz a mélyedéseknek mélysége, és az egész agancs alakzata és súlya mérvadók.*

A kifejlődött agancs *lombos*, ha hajlott, erős, végeikkel

¹⁾ Ezt általánosan állítják ugyan, de kétségtelenül beigazolva még nincsen.

széjjel álló agancstörzsein erős, hosszú, gyöngyös ágak fejlődtek; ellenben *silány*, midőn gyenge, egyenes, egymással csaknem párhuzamosan haladó agancstörzseken gyenge, vékony ágak vannak. Az agancs a szarvasnak védelmi és támadó fegyvere, midőn üzedéskor vetélytársával *mérkőzik*, *viaskodik*, *megküzd*, vagy sebzetten az ebnek *ellene szegül*, vagy végre feldühödve, a vadászt is *megettámadja*.

A helyes vadásztól megkivánjuk, hogy különösen a szarvas-, őz-, erdei vadat, de a többit is — a vad által hátrahagyott különféle nyomok után felismerje: *a vadat a nyomokból meghatározza*. A németek e tekintetben annyira mentek, hogy 72 úgynevezett *jelet* állapítottak meg, a melyek szerint a szarvasbikát a sutától és minden más vadtól meg lehessen különböztetni, *meg lehessen határozni*. Ezekből itt csak azokat soroljuk fel, a melyekről tudjuk, hogy a gyakorlati vadászok figyelembe venni szokták.

1. A bika az egyik oldal lábpárját nemcsak a másik lábpár elé, hanem *szélesen* melléje is rakja (a mi a sutánál csak a vemhesség utolsó idejében történik, a mikor e körülmény nem okozhat zavart, mivel ezen időtájban szarvast nem lőnek, azt tehát nem is nyomozzák) és pedig úgy, hogy ha egy teljes lépésben a jobb előláb nyoma a bal hátulsó láb nyomával s szintúgy a más két nyom vonal által összeköttetik: tág — úgynevezett András — kereszt támad. Minél tágabb e kereszt, annál *derekabb*, annál *erősebb* a szarvas. Ezt *keresztelésnek* mondjuk.

2. A szarvas a csülökpárt szorosan egymáshoz szorítja, minek következtében a hátrahagyott nyom elül kerek, tompa, míg a suta nyoma, minthogy csülkeit sokkal lazábban hordja, elül szélesebb és hegyes; a bika nyoma tehát *tompá* és *szorult*. Ez a *tompá* és a *szorult nyom*.

3. A csülköknek egymáshoz tartásából következik, hogy a negatív lenyomatban a csülök-közben is különbségnek kell lenni. A bika nyomában — hegyétől a bokák felé — keskeny, felül éles emelkedés látszik: *az él*; a suta nyomában a csülökpár között mindig több föld vagy homok marad.

4. Különösen a jó agancsos úgy lépdel, hogy hátulsó lábával előlábának nyomába lép, de kissé küljebb; ez a *hozzálépés*. Ez ugyan a sutánál is előfordul, de sohasem következetesen több, egymást követő lépésben — és csak a vemhesség idejében, a

mikor e körülmény — mint feljebb is megjegyeztük — zavart nem okozhat. Ez tehát mindig agancsosra valló *biztos jel*.

5. Derék, jó agancsosok, különösen üzekedés előtt, a midőn testben a legerősebbek, a hátulsó lábbal gyakran az előláb csapája mögé, fiatal bikák annak élje lépnek, azt megelőzik; ez a *hátramaradás* (mely viselős sutáknál szintén előfordul) és a *tűlsietés*.

6. Ha a szarvasvad puha talajon halad, nyoma oly mélyen benyomódik a talajba, hogy az ácsülkők nyomai is látszanak; a bika ácsülkei erős nagyújj-vastagságúak, a suta ácsülkei sokkal vékonyabbak. Az *ácsülkők* tehát szintén a jó jelek közé tartoznak.

7. Az igen biztos jelek közé számíttatik, hogy a bika hátulsó lábával gyakran az előláb nyomába oly pontosan belelép, mintha csak egy lábnyom lenne: ez a *csalás*.

8. A *domborodás*: azaz a bika bokáival a földet előre tolja, csülkeivel pedig élesen hátrafelé metszi, mi által a nyom belsejében kicsi dombocska támad.

9. A *csülöksár* vagy a *pecsét*: midőn a bika a csülkei alá tapadt sarat — keményebb talajra érve — elveti; természetes, hogy az elvetett tányéralakú sáron rajta marad a nyoma, mintha oda pecsételte volna.

10. A *zöld nyom* és az *ón-jel*. Az üde fűben haladva a bika, minthogy csülkeit — a földre lépve — erősen egymáshoz szorítja, a csülkők közé került fűszálakat elmetszi, s keményebb kopár talajon elhullatja; a suta nyomában sohasem találni elmetszett fűszálakat, mert mindig lazán hordja csülkeit. Ez a *zöld nyom*. Midőn a vad sziklás talajon halad, csülkeinek éle lenyomódik, helyesebben mondva lerajzolódik, mintha valaki írónnal rajzolta volna; e jel — az ón-jel — nem biztos, mert a suta csülkeinek éle is lenyomódik; tehát még más jeleket is kell figyelembe venni.

11. A *lombjel*, midőn a bika az erdőben haladva, agancsával a gyenge lombágacsákat letöri; a *horzsolás*, midőn agancsával fákön vagy faágakon a kérget leverve, a fakérget is lehorzsolja; az *enyelgés*, midőn agancsával vakandokturásokat és hangyabolyokat szétver.

A bika jobbra és balra kifelé helyezi csülkeinek hegyeit, a suta menete irányában; az agancsos a lépésbe vizez, a suta a

keresztelésbe. — A *hullaték* is jó jel, de időjárás és évszak szerint igen különböző.

A szarvas- és az őzvad, midőn rajta sérülés ejtetett, ezt az által elárulja, *jelzi*, hogy álló helyéből vagy jártában is — kisebb-nagyobbat szökik, vagy felágaskodik, vagy rúg, vagy előre bukik, vagy hanyat veti magát s i. t. A vadász ilyenkor azon helyre siet, a hol a vad *jelzett*, s keresi lövésének további tanujeleit: a becsapó golyó által lemetszett szőrt: a *sebszőrt*, mely után a lövés táját is meghatározhatja; a *vérnyomot*, mely szintén csaknem mindig a *seb tájára* enged következtetni; esetleg a *csontocskákat*, melyeket a golyó a sebhelyből maga előtt kirántott. Ha mindezt megvizsgálta, zöld galyat tör le s ezt ráfekteti a talált nyomokra: *galylyal jelöli a nyomot* és pedig *ágával a menekülés irányában*. A sebzett vad a csapatot, melynél eddig tartózkodott, elhagyja: *kivál* belőle s kisebb-nagyobb távolságban *leheveredik, megbetegszik* s végre kiadja páráját: *megdermed*. A vadász a *dermedt* vadat — különösen meleg időben — köldöke táján kissé felmetszi: *felhasítja*, hogy a felül fekvő vékony belet a nyíláson kihúzhassa, s ez alatt galyat húz keresztül (hogy a vad belsejében képződő gázok kimenekülhessenek) és pedig bikánál az ággal, sutánál a lombbal a fej felé; ez annak is jeléül szolgál, hogy a vad birtokba vétetett, ahhoz tehát más vadásznak nyulnia többé nem szabad. Végül a vadász az elejtett és haza szállított vadat *kizsigerelel, lefejtí csuháját* és *feldarabolja*.

A sebet *lövésnek* nevezzük: *nyaklövés, lapocka- vagy válllap-lövés, ágyéklövés, veselövés, comblövés, farlövés, szügylövés, harántlövés*, azaz rézsutosan elülről hátrafelé, vagy viszont — az egész testen végig — *horzsolólövés*, ha csak a bőrt felhorzsolta; *gerinclövés*, ha a gerincet szétzúzta stb.

Szarvasvadra legnemesebb vadászati mód a *eserkészet*, midőn a vadász egyedül, minden segítség nélkül, iparkodik a nemes vadat megközelíteni és elejteni; midőn ezt kocsin teszszük: *barkácsolunk*.

2. A dāmivad. — Cervus dama. L.

A dāmivadnál a vadászkifejezések ugyanazok, mint a szarvasvadnál, de a kifejlődött szarvakat *lapátnak* nevezzük. A dām bikát *csaposnak, villásnak, gyenge lapátosnak*, az erőset egy-

szerűen *lapátos*-nak mondjuk. A lapát *derék*, *jó*, *széles* vagy *silány*, *gyenge*. A dámvad *csattint*, midőn lövés után — de csak ha meg nem sebesítettett — farkával hallhatólag a *hullatóra* csap.

3. Az őzvad. — *Cervus capreolus*. L.

Az öreg kinőtt bak *jó*-, *derék*-, *hatos*-, *kereszt-bak*: a keresztből, melyet az agancsa képez; a hullató körüli fehér folt a *tükör*. Midőn az őzvad megijed, vagy veszélyt jelezve, ugatás-szerű hangot hallat: *riad* (Vancsó G.). — A többi vadászati kifejezés mint a szarvasvadnál.

4. A zergevad. — *Capella rupicapra*. L.

A zerge szarva *kampó*; a kampón látható gyűrűk, melyeknek száma után, állítólag, a zerge kora meghatározható, az *évgűrűk*. Az öreg zergebakot, mely a csapatot elhagyja, *remeté*-nek nevezzük. Az *ör-zerge* füttyent, midőn a csapatot veszélyre figyelmezteti.

5. Az erdei. — *Sus scrofa aper*. L.

Az orr *orrmány*; a kiálló éles fogak az *agyarak*. A fiatalok *malacok*; a második évben *süldök*; a harmadik évben *kan* és *emse* vagy *koca*, azután *erős*- vagy *öreg-vadkan* és *emse*. Az erdei évés közben *csamcsog*, gyakran *fúj*, vagy *szuszsztant* (Gr. Zay M.); *teknőben hever*, midőn pocsolyában fekszik, vagy midőn az egész *konda* a sűrűségben *túrt* helyen együtt *hever*; az egyes erdei *vackában van*, abban *hever*. A kopók *felverik*, *beérik*, *hajtják lefűlelik*; az ebekkel vagy a vadászszal *szembe száll*, s *csattogtatja agyaraikat*, s ha megsebesíti: *vág rajta*. Hangja *röfögés*, *röf-fenés*; midőn az ebek ellen védekezik: *vagdaldózik*, *kivágja magát*. Az emse *harap*, *szaggat*, *rág*. Kóborlását *barangolásnak*, *csatangolásnak* mondjuk. (Gr. Zay M.)

6. A medve. — *Ursus arctus*. L.

A medve *mormog*, *dörmög* vagy *mormol*, midőn *cammogva*, azaz lassan haladva — szakadozott távol dörgéshez hasonlóan — *morog*; *bömböl*, midőn mérgesen, vagy fájdalomtól ordít; *felemelkedik*, midőn hátulsó lábaira — *talpára* — állva, felegyenesedik; *leereszkedik*, midőn álltából négy talpára ereszkedik. *Elhagyja szállását* vagy *barlangját*, midőn nyári vagy téli fekhelyéből kel

(ez utóbbit hazánk éjszakkeleti részeiben oroszosan *kaura* vagy *gaurá*-nak nevezik). *Mancsai* és *talpai* vannak — az elő- és hátsólábak; combrésze *sonka*. A bőre *bunda*; ellenét *mancsaival pofozza, leüti*; midőn kóborol, azt mondjuk róla, hogy *barangol* vagy *csatangol* (Gr. Zay M.); midőn téli szállását felkeresi: *behuzódik*.

7. A hiúz. — *Felis lynx*.

A hiúznak *karmai* vannak; *üget* nem jár; *prédára ront*, azt *megettépi, megfojtja*. Bőre *csuha*. A hiúz *fára szállva, faágon lappangva hiúzkodik*, azaz *lesi* prédáját, a melyen meglátszik *tépése*.

8. A farkas. — *Canis lupus*. L.

A farkas *üldözi, rabolja* és *ejti* prédáját és *vackába, tanyájába* viszi; eledel után ide-oda kóborolva *kujtorog* (Gr. Zay M.); járása *kullogás, ügetés*, menekülése *ugrás, elugrás*; bőre *bunda*, tréfásan *irha*.

9. A vadmacska. — *Felis catus*. L.

Lábán *karmok* vannak; bőre *szőrme*; faágon meghuzódva *meglapul* és *leselkedik*.

10. A borz. — *Meles vulgaris*. L.

A borz lábán *körmök* vannak; földalatti lakása *borzodu, borzvár* (Gr. Zay M.), melybe *beillan*; ennek *folyosói* vannak, melyek *katlan*-ban futnak össze; innen: a borz a *katlanban ül*, onnan a tacsó által *kiüzetik*, vagy előtte *beásakozik*, azaz maga és a tacsó között földdel betömi a folyosót. Megfogtatván, orrára mért ütésekkel *kivégezik*. A farka alatti mirigyes mélyedés a *zsirgödör*.

11. A róka. — *Canis vulpes*. L.

Az ivarok elnevezése, mint az ebeknél: *kan* és *szuka*; az ivadék *kölyök*. A nemzőrészek — szintén mint az ebeknél — a kannál *bille*, a szukanál *hüvely*. A róka fark fehér vagy fekete vége a *farkcsúcs*; a fark tövétől vagy 6—7 ctm.-nyire van egy mirigy ibolyaszagú éles zsiradéktartalommal, mely a körötte lévő szőrt sárgára festi; ezt — szagától — *ibolyának* nevezzük. A róka bőre *szőrme, rókabőr*; hasbőre *mál, rókamál*. A róka *lappang, lopózik*, midőn szinte hason csúszva prédájához közele-

dik; *üget*, midőn távolabb helyre siet; *szökik*, midőn tág ugrásokkal menekül; *ragad*, midőn prédáját fogja; *egerész*, *bogarász* (helytelenül bakarász), midőn egerek vagy bogarak után szökdecsel. A *vonszalékot*, a *csalóétket*, *falatot elfogadja*, *felveszi*; *kahog* vagy *kahol*, midőn ugat; a fiatal róka néha *kammog*-va üzi a vadat; a kan is *kammog*va keresi (kam-kam-kam hanggal) koslatáskor a szukát. (Gr. Zay M.) A róka kotrott földalatti üregben — *rókalyukban*, *rókabarlangban* (Felső-Magyarországon) *szállásban*, *rókatanyában* (az Alföldön) lakik; *kotorék* a földüregből kihányt friss föld, de — rendszeren sík mezőn készült, csak két folyosóból álló *menedék-szállás* is. A rókalyuknak több *ága*, *vezetéke*, *folyosója* és *pitvara* (tágasabb helye) van, melyek mind a *teknőben* vagy *katlanban* futnak össze, a mely a *koslatás* és *kölykezés* helye is.

12. A vidra — *Lutra vulgaris*. L. — és a nyérc. — *Lutra lutreola*. L.

Lábai *uszók*; bőre *szörme*, *vidrabőr*, *nyérbőr*. Midőn a vizet elhagyja, *kiszáll* a szárazra; a hely, hol ezt állandóan teszi, a *kiszálló*; midőn a partról vízbe ereszkedik, *csuszik*, *lecsuszik*, ennek állandó helye a *csuszó*; ha üldöztetvén, a vízbe ugrik, *vizbe veti*, *beveti magát*; midőn a vízből kiszállván, hosszabb utat tesz, a *szárazon jár*. Víznek úszva — különösen pacsmagoláskor *piszeg* és *füttyent*; élve megfogatván orrára mért ütésekkel *agyonüttetik*.

13. A nyestfélék. — *Mustelinae*.

Midőn fára másznak, *felszállanak*; ágról-ágra, fáról-fára *ugranak*; a hely, hol a nyest fára vagy falra mászik, a *felszálló*, a hol a földre ugrik, a *leszálló*.

14. A nyúl-félék. — *Leporidae*.

A még teljesen ki nem fejlődött ivadék *süldő*; hátulsó lábai *ugrók*; a *talphajlásba*, *talpcsuklóba* különös csontocska szolgál: a *szökőcsont*, mely az ugrásban elősegíti; farkát vagy fülét, midőn nyúlhajsza után a kalapra tűzzük, *bokkrétának* mondjuk. A nyúl nem csapát, csak *nyomot* hagy hátra. A nyúl *legel*, *legelész*; a szerint, a mint húsos vagy sovány: *jó* vagy *kövér* és *rossz*, de nem hízott, mint a nagyvad. A mélyedés, melyet a földre kapar, hogy hátuljával abban meghuzódjék: a *vacok*, a *fekvés*; ebben *meglapul*; abból *kiszökik*, ha nagy ugrásban me-

nekül; *kigurul* vagy *kigördül*, *kisuttyan* (Lakatos K.), midőn füleit hátravágyva, csaknem hason tovairamodik. A nyúl *cselt vet*, midőn *vackához* közeledve, tág oldalugrással elrejtteni iparkodik nyomát; *bakdácsol*, midőn apró ugrásokkal ide-oda szökdécsel; *legelőre vonul*, midőn este felé és hajnalban — rendszeren nyugodt *szökésekkel* (nem ugrásokkal) eledel után siet. A vadász, az eb, a nyulat *kiveri* (a vackából); a nyúl *szökik*, midőn a sűrűben közeledő vadász elől idejében tovább áll; *megvillan*, midőn a hajtók vagy kopók elől menekülve, a sűrűben itt-ott pillanatra szembeötlik; *felbukik*, midőn fejbe lövetvén, bukfencet vet; *csonton szalad*, midőn lábai ellövetvén, törött lábakkal is menekülni iparkodik; *fültövön ütik*, midőn tarkójára mért ütéssel kivégezik; ilyenkor, vagy midőn az eb fogai közé kerül, *mákog*, *veszékkel*, azaz gyermeksiráshoz hasonló hangot hallat. Hogy lábai egymáson keresztül füzessenek, a hátulsó lábak inainál a bőr *felhasítatik*, végre *bőre lefejtetik*. A fej, a nyak, a lapockák, az oldalbordák alsó fele, az ágyék, a szív, a máj, a tüdő az *aprólék*, *nyúlaprólék*.

15. Az evet. — *Sciurus vulgaris*. L.

Az evetnek, mókusnak farka: *vitorta*; előlábai: *kezek*.

B) M a d a r a k.

1. A ragadozók. — *Raptatores*.

A ragadozók *fészeklakók*, azaz *kikelésük* után vakok, tehetetlenek, s fészkiüket csak szárnyaiknak teljes kitollasodása után hagyják el, mely ideig a szülék által tápláltatnak. Csőrük, melyet *csorr*-nak vagy *kampó*-nak neveziünk, *horgas*, azaz a végén erősen hajlított. Lábújjaik és *csüdjük hálósak* és *pikkelyekkel* takarvák. Lábuk végső része a *marok*; ezt a sólymászok *kéz*-nek nevezték; a marok és a térd közötti rész a *lábszár* vagy a *csüd*. *Zsákmányukat üldözik*, *reávetik magukat*; *lecsapnak*, *ragadják*, *lerúgják*, *leütik*, *levágják*. A vércse- és az ölyv-félék, a midőn zsákmányt keresnek, majd gyorsabb, majd lassúbb, de mindig sűrű szárnyesapkodással, jobban mondva repkedéssel, szinte egy helyen lebegnek, azaz *zöcskölnek*.¹⁾ Az elnyelt emészthetlen

¹⁾ Lakatos Károly ur e helyett a »libeg« szót ajánlja; mitután azonban a »zöcskölés« épen, mert a »krumplizsákot zöcskölük« megfelelőbbnek és kifejezőbbnek látszik, ezt véltem megtartandónak. Szerző.

tollakat, szőrt és csontokat — kínosaknak látszó testmozdulatok közt — gumó alakjában kihányják: *kiökrendezik. Ganéjukat*, a mely folyékony mézhez hasonlít, *kifreccsentik*.

2. A fajdfélék. — Tetraonidae.

A *siketfajdkakas* vagy *nagykakas* — *tetrao urogallus* — *megszólal*, a midőn tél vége felé, az enyhébb idő beálltával — kedvező körülmények között néha már február végén — szerelmi dalával megkezdi a *dürgést*, mely zordabb helyeken kivételesen május közepén túl is (a *nyirfajdnál* május végeig) eltart. Ilyenkor már este felkeresi a *dürgési helyet*, s ott *beszáll*, azaz fára száll, s néha ilyenkor *dürög* is; ez az *esti beszállás*; a fa, a melyre száll, az *esti beszálló*. Már hajnal előtt lehet hallani — az időjáráshoz képest sűrűn, avagy megszakítva — gyorsan felhúzott puskakakas recscsenéséhez hasonló — kettős csattanását, mely majd gyorsan ismétlődik, majd csakhamar megszakad; a nagykakas *kappog*; a kappogás előtt, különösen este, néha *kotyog*, azaz félig telt csutora hangjához hasonló torokhangokat hallat. A *kappogás* mind szenvedélyesebbé válik, s végződik a *csattantással*, mely igen erős nyelvcsattantáshoz hasonlít; ezt követi végre a *köszörülés* vagy *sziszegés*, ama várva várt — kaszafenéshez hasonló hang, melynek alig néhány másodpercnyi tartamát, mely alatt a kakas »sem nem hall, sem nem lát« — arra felhasználja a vadász, hogy a *dürgő kakast belophassa, beszőkhesse*, azaz néhány figyelmes ugrással lőtávolra megközelíthesse.

A *nyirfajdkakas* vagy *kiskakas* — *tetrao tetrix* — hajnali pitymallatkor *száll le a dürgési térre*; ott *fúj, csuhúkol*, midőn ugrándozva, messzire hallható fuvásszerű hangot ad; *bugyog, bugyburékol*, midőn hóbertos tánca közben földre nyújtott nyakkal kigyóra emlékeztető módon ide-oda futkosva, ritmikus dalmát hallatja. *Neszel*, ha gyanút fogva, táncolása közben megáll, s magasra tartott nyakkal, de gyakran anélkül, hogy bugyogását abban hagyná, élesen megfigyeli környezetét. *Összezsap, viaskodik*, ha hason erejű vetélytársának nekiront, vele küzd, míg vagy az odább áll, vagy ő kénytelen a dürgési térről menekülni; ilyenkor *elvonul*; *elvonul* akkor is, ha elriasztották, ha a tojók elszálltak, vagy midőn jószántából nap kelte után fás vidékre repül, a hol azután valamely fa tetején még órákig *bugyog*, majd leereszkedik, s a tojókhoz leszáll. (Szontágh B.)

A hol siketfajd és nyírfajd közel egymáshoz tenyész, ott hol ritkábban, hol gyakrabban az úgynevezett *középfajd* (*tetrao medius*) jó elő egyes példányokban és pedig mindig *mint a nyírfajdkakasnak és a siketfajdtyúknak nemzedéke*.

A *császárfajd, császármadár*, Erdélyben *mogyorós tyúk* — *tetrao bonasia* — *piszszeg, füttyül, sípol*, és ellentétben a siket- és a nyír-fajddal, csak egy tojóval tart, egynejiiségben él.

A *hófajd* — *tetrao alpinus*; az erdélyi havasokban található e fajra vonatkozólag ugyanazon kifejezések alkalmazhatók, mint a többi fajdfélékre.

3. A tűzokfélék. — Otididae.

A tűzokok *csapatokban* élnek, este legelőre *vonulnak*, hajnalban *visszavonulnak*. Az egyszer választott és elfoglalt helyet nem igen hagyják el, vagy legalább nem vonulnak messzire; vadlud módjára *legelnek, lecsipkedik a fűvet*; a vetésben ösvényeket készítenek: *tűzokjárásokat vernek*. Legelőre vezető *útjokat* rendszeren *betartják* s azon *lesből löhetők*. A vadász lovon, szekeren, szánon *bekeríti* őket.

4. Az erdei szalonka. — Scolopax rusticola.

Az erdei szalonkák tavaszi és őszi vándorútját *vonulásnak* mondjuk, mert vándorútjában kedvező vidékeken a körülményekhez képest rövidebb vagy hosszabb időre megtelepedik, mely alkalmakkor tavasszal, mielőtt költési helyére érkeznek, megkezdí dűrgését. Hajnali és különösen esti üzekedési röptét *húzásnak* mondjuk; húzás közben *piszeg* és *makog* vagy *korrog*; midőn csőrét a puha talajba mélyíti, körben forogva *dorombol*; midőn a tojót követő két hím kergetődzve egymásra csap, vagy gilisztát keresve a földben turkál, *szúr*. Midőn gyors röptében egyszerre mélyebbre ereszkedik, vagy a földre leszáll: *levágódik*; midőn futva menekül *lábal, ellábal*.

5. A fácán. — Phasianus colchicus. L.

A szeme körüli piros gyűrű a *rózsa*; a lábán *sarkantyú* van. A fűben *lábal, ellábal* vagy *meglapul*; a fán *áll*; *dűrög*. A tojónak fészkeből *elszedjük* a tojást és *áltojást* teszünk helyébe. A fácánok részére *etetőt* készítnék és *füstölünk, füstöt készítnék*

nekik. Őszutón befogjuk és *telelő kamarákban* átteleltetjük; a fölös számú *kakasokat letarkózzuk*.

6. A fogoly. — *Perdix cinerea*. Br.

A *kakas*, *tyúk* vagy *tojóból* és a *csirkékből* álló család *csapat*, *folt*, *sereg*. A foglyok a vetésben s i. t. *feküsznek*, azaz ott tartózkodnak; midőn maguktól felrepülnek, *felszállanak*; különben *felreppennek*, *tovaszállanak*, *elszállanak*, *leereszkednek*, szeles időben *lecsapódnak*. Legelés közben szerteszét futkosva *eltherülnek*, *bogarásznak*; az öregek *hívására összeszaladnak*, *összevevődnek*; hasonlóképen *egy seregbe verődik* több család, ha az egyik vezető öregeitől megfosztatott; midőn nem az egész sereg, hanem egyesek repülnek fel s az egyik ide, a másik oda száll, vagy midőn a *felvert* sereg szétvál: *szétrebbentek*, *szétrebbentették őket*; midőn ilyenkor egymást hívogatják, *cserregnek* vagy *csirregnek*. Tavasz felé a seregek *párokra szakadnak*. Midőn a vadász este, de különösen korán reggel, kora hajnalban kimegy, hogy a foglyok hol tartózkodásáról meggyőződjék, *kihallgatni megy*, *kihallgatja őket*.

7. A fűrj. — *Coturnix dactylisonans*. M.

A *kakas szól*, népiesen mondva *pitypalatyol*; szólását a *vavákolás* előzi meg; a *tojó trityeg*. Egy fészekalj család, nem sereg. A többi vadász kifejezések mint a fogolynál.

8. A lúdfélék. — *Anseres*.

Ide számítjuk a *vadludat*, a *vadkacsát*, a *buvárokat* és a nálunk igen ritka *hattyút* — *anserinae*, *anatinae*, *mergus*, *cygnus* —.

A lábak *evezők*, az újjak közötti bőr *uszóhártya*. Ugyanazon költés eredménye *fészekalj*. A lúdfélék *seregekben vonulnak*, de egyenkint vagy párosával *húznak*, midőn nappali tartózkodásuk helyét este elhagyva, élelem keresés végett alkalmas mocsarakat, pocsolyákat, vetéseket felkeresnek, s reggel ismét visszatérnek; *kóborolnak*, midőn származási helyüket elhagyva, más vidéket keresnek fel, hol bővebb vagy ízletesebb élelem kinálkozik. A *vadludak gágognak*, *gagároznak*, a hím kacsák, a *gácsérok hápognak*, a tojók *sápognak*. A hímek, a *gunárok* és *gácsérok*, a költés időszakában *seregekbe verődnek*, azaz társulnak. A vízbe *beszállanak*,

a mit minden vízi madárról mondunk. A megsebzett és üldözött *vadkacsa* az eb elől a *víz alá bukik*, s ott csőrével nádba vagy sásba kapaszkodván, *beharapódzik*, *nádba*, *sásba harapódzik*, s így várja a veszély távozását, de gyakran *meg is dermed*, s felszínre se kerül többé. Játszadozva és élelmet keresve a kacsák fejükkel a víz alá merülnek, s testük hátulját magasra tartják, azaz *bukdácsolnak*; veszély láttára — különösen a buvárok — *víz alá buknak* és messzire elúsznak; midőn a vizen céltalanul ide-oda mozognak, *úszkálnak*; midőn egyenes irányban egy pont felé, p. o. nádba rejtőzni sietnek, *eveznek*. A *gunár*, a *gácsér*, a *hím úzi* a tojót, azután *párosodnak*.

9. A többi szárnyas vadnál használt vadász kifejezések. ¹⁾

A *mocsári szalonkák* — *Gallinago* — (és pedig a *régi szalonka* — *g. major*; a *mocsári sz.* — *g. scolopacina*; és a *kis mocsári sz.* vagy *bekaszin-sz.* — *g. gallinula*) ²⁾ közül a *g. scolopacina* fölötté gyorsan repül, s midőn felreppentjük, 20 — 25 lépésnyire tétova repül, mit *cikázás*-nak nevezünk; azután egy darabig egyenesen *száll*, végre a magasba emelkedik, s ott libegve gyakran *mekeg*, mekegő hangot hallat, míg a többi fajok — a párzási időt kivéve — *némák*.

A *galambok* — *columbae* — közül az *örvös galamb* — *c.*

¹⁾ Minthogy e műben csak *vadászati műszókról* lehet szó, azon kívánságnak, hogy itt mindazon madarokról tárgyaljunk, a melyek néha puska-végre kerülnek, a nélkül, hogy a vadászat tárgyát képeznék, nem véltem elegendő tehetni.

²⁾ A mocsári szalonkákra vonatkozólag oly tájékozatlanság uralkodik a vadászatot kedvelők között, hogy talán helyén lesz, néhány megkülönböztető adatot felsorolni.

A *g. major* — a *régi szalonka* — legszivesebben nedves réteken, magasabb fűben szeret tartózkodni; hossza 26¹/₂—28¹/₂ cm.; csőre hossza legalább 6 cm. A *g. scolopacina* — a *mocsári sz.* — buckás, zombékos, sáros mocsarakat kedvel; szava hasonlít a hanghoz, melyet hallunk, ha a lábat a puha sárból kihúzzuk, 20—25 lépésig *cikázva*, azután egyenesen repül; hossza 22—24 cm.; csőre hossza — 6 cm.-ig — magasán repülve libeg és mekegésszerű hangot hallat. A *g. gallinula* — a *bekaszin-szalonka* — szinezetre nézve a legélénkebb, de a legapróbb, sármány nagyságú faj; szereti a füves, vizenyős helyeket — a sarat nem igen; hossza 17—20 cm.; csőre hossza 4 cm.; a *Madarász-féle* »gye pi szalonka« elnevezés nem megfelelő.

palumbus és a *vadgalamb* — *c. venas* — *bűg*, *burukkol* és *dobol*; a *gerle* — *c. turtur* — *bűg* és *nevet*.

A *rigókat* — *turdi* — bozótosban, sűrűsben készített ösvényeken alkalmazott hurkokba — *cseklyékbe* — fogják; innen *cseklyészni* a. m. madarakat hurokkal fogni.

A *szárcsa* — *fulica atra* — hangja *kurrogás*, *kurrog*; a *vöcsök* — *podiceps* — *nyerít*; mind a kettőnek tojója *pittyeg*, midőn fiókáit hívogatja.

III. FEJEZET.

Vadászati felszerelés.

Vadászati felszerelés alatt értjük mindazon szerszámokat, melyek azon célból használatnak, hogy valamely vadnem — vagy több egyszerre — bizonyos helyre tereltessek azért, hogy ott lelőjjük, élve befogjuk, vagy halva megkerítsük.

A — szűkebb értelemben vett — vadászati felszerelés áll: 1. a *szövetekből*; 2. a *nagy hálóból*; 3. a *rémzsinenekből* és *cafatokból* vagy *aggatékokból* és végre mindazon szerszámokból, a melyeket ezeknek felállításához használunk.

1. A **szövetek**, melyek *magas szövetek*, *közép szövetek*, *fél szövetek* és *redőny szövetek* lehetnek, erős kender- vagy lenvászomból készülnek. A *magas szövet* $3\frac{1}{2}$ m. magas és 136—150 m. hosszú, felül a kelmébe varrott gyűrűkkel vagy kötött hálózattal ellátva, melyen az erős, a szövetnél 20 m.-rel hosszabb *feszítő-zsineg* keresztül huzatik. A magas szövetek szarvasvad beterelésére használatnak. — A *közép szövet* 2'7 m. magas, szintén 136—150 m. hosszú és vaddisznó, meg dām vad bekerítésére szolgál. A *fél szövet* 2 m. magas és vaddisznó, farkas, őz, nyúl és róka bekerítésére alkalmas. A *redőny szövet* oly magas és hosszú, mint a *magas szövet*, de öt részre vágva és alul-felül feszítőzsinetre van feszítve, a melyen függönyként széthúzható.

2. A **nagy háló**. A *szarvasfogó-háló* kifeszítve oly magas és oly hosszú, mint a magas szövet; *pötyögösen*, azaz *redősen* (busenreich) — fogásra állítva — hosszának egy harmadát, magasságából 32 ctm.-t veszít. A *feszésre állított* szarvasfogó-háló *rémhálóként* használatnak. Az *őzfogó-háló* fele oly hosszú, s fele oly magas, mint az előző, és — szarvas, meg sertevad kivéte-

lével — minden vadnak befogására alkalmas. — A *vaddisznó-fogó-háló* oly hosszú, mint a szarvasfogó-háló, de csak fele oly magas és az őzfogó-hálónál sokkal erősebb zsinegből van kötve.

3. A **rémzsinegek**; ezek egy-, két-, vagy három-rét karókra feszített zsinetek, a melyekre rongyokat, az úgynevezett *cafátokat* vagy *aggatékokat* — azaz rendszeren e célra készített, négyszögletes, a vadászat birtokosa címerével (élénk színezésben) ellátott kenderféle vászondarabokat — vagy különféle tollesomókat aggatunk oly célból, hogy a vadat szándékolt útjától elterelve, oda irányítsák, a hova tereltetni akarjuk.

Egy szekér felszerelésre számít: hatlovas szekérré 4 magas szövet és 5 — jó utaknál 6 — közép szövet; négylovas *szerelesi* *szekérré*: 4 közép- és hat fél szövet a hozzátartozó szerszámokkal. A szöveteket a nagy hálók pótolhatják. Minden szövethez tartozik: 12 *állító dorong*, több *kötőzsinig*, *lyukverő*, *horgok*, melyekkel a szövet alsó része a földhöz szoríttatik; *támrudak*, melyek ott alkalmaztatnak, a hol a szövet iránya *megettörik*, azaz sarkot képez; több *fakalapács*, több *emelővilla*, két *fagyfuro*, és több *csákány*.

A vadászati felszereléshez — tágabb értelemben — hozzá számíthatók még a *kis hálók*, meg azon szerszámok, eszközök és talán az állatok is, melyeket a vadászat gyakorlásánál használunk.

4. A **kis hálók** a következők: a *terítőháló*: négyszögletes, köröskörül ólomdarabokkal szegélyezett háló, mely róka- vagy tengerinyúl barlangjára boríttatik; a tacsó, illetve a *vadászmenyét* által megfélemlített róka vagy tengerinyúl kirohan, magára rántja a hálót, mely az ólomgolyócskák súlyánál fogva rajta összezsugorodik. — A *borz-zsák* tág, czukorsüveg alakra kötött háló, melynek csúcsos végén 10—12 ctm. átmérőjű vassodronykarika, tág végén erős zsinig van alkalmazva; a hálót a róka- vagy borz-kotorék öblébe kipeckeljük s a hosszú zsinig segítségével a berohanó róka vagy borz mögött összehúzzuk. — A *sövény-háló* igen redős, kétrétű, 30—35 m. hosszú, 30—35 ctm. magas vékonyszálú háló, mely 2—2 m. távolságban alul hegyes végű pálcákra állítható vetés- és más földeken keresztül. A hajtók halkán beszélgetve, vagy köhécselve vagy csörgetve mennek a vetésföld szélein; a fácánok, foglyok, fűrjek pedig a zaj elől futva, keresztül akarnak bújni s beleakádnak a hálóba. — A *csapóháló* négyszögletes, fakeretre lazán ráfeszített háló, mely a fácánok és foglyok etető-

helyein állandóan van felállítva, hogy hozzászokjanak. A szemező fácánokra vagy foglyokra a hálót a figyelő kunyhóban elrejtett vadász zsineg segítségével lerántja. — A *csúcsos fogoly-háló* három részből áll: a *zsák*-ból, a *mennyezet*-ből vagy *fedél*-ből, *hid*-ből és a *szárnyak*-ból. A foglyok nyugodt vizsla vagy *cselvért* segítségével a szárnyak közé, innen lassan a mennyezet alá, végre a zsákba tereltetnek. — A *fedeles háló* csak télen használható s áll 4, kb. 47 ctm. magas oldalból és a mennyezetből; az oldalakban *zsáknylások* vagy *csapó ajtócskák* alkalmaztatnak, a melyek eleinte nyitva tartatnak, hogy a foglyok a keresztüljáráshoz hozzászokjanak; midőn a fogolyfalka már bizalmasan keresztül jár rajta, *fogásra állíttatik*, azaz az ajtócskák úgy alkalmaztatnak, hogy kifelé a foglyok többé ne menekülhessenek. Természetes, hogy a hóba söpört ösvényecskék *szemes eledellel* behintetnek. A fedeles háló mennyezete helyébe deszkát is lehet alkalmazni, de ezáltal az egész igen feltűnővé válik és a foglyok igen soká bizalmatlankodnak. — Hasonló elven alapszik a *harang-háló*, mely 1'7 m. magas haranghoz hasonlít és pózna segítségével felállíttatik. Ha a fogolyfalka a háló alatt bizalmasan szemez, fogásra állíttatik s a háló a póznáról lecsúszván, a foglyokat leborítja. — A *fürj*- vagy *borító-háló* 20 m. hosszú, 12—16 m. széles háló, melyet két ember visz s a vadat az álló vizslával együtt beborítja. — A *seregély-fogóháló* inkább rajzból, mint leírásból érthető meg. L. az ábrát.

5. A vadászati felszereléshez tartoznak továbbá az élő vad tovaszállítására szükséges *vadszállító szekrények* is szarvasok, őzek és nyulak számára. A *szarvasszállító szekrény*, ha a szarvas az agancs levetése után szállíttatik, alul 80 ctm., felül 1'10 m. négyzetű, 2'5 m. magas láda; ha a vad agancsokkal szállíttatik, oly magasnak kell lennie, hogy agancsaival együtt kényelmesen beleférve, az oldalakhoz se ütődjék. Az *öz-szállító szekrény* ugyanoly alakú kisebb méretekkel. A *nyúlszállító szekrény* könnyű deszkából készült — a szükséges tág szelelőkkel ellátott hosszú láda, a mely két végén fogantyúkkal van ellátva. Rendesen 12 drb nyúl szállítására rendeztetik be.

A vadászati felszereléshez — tág értelemben — talán a kerített vadaskerteket is lehet számítani, de ezeknek bővebb ismertetése itt helyén nem lévén, csak egyes berendezési részeinek megemlítésére szorítkozhatunk.

6. A *vadaskertnek* fő kellékei közé tartozik,¹ hogy több helyen

dagonyára, azaz oly mocsaras, iszapos helyre akadhasson a fő- és serte-vad, a hol a nyári meleg napokon *fertőzhessen*, azaz fetrengessen, magát hűsíthesse, a legyek szentelenségei elől menedéket lelhessen. Ezeknek közelében *sózók* (Hamvay Z.) állíttatnak fel, azaz sóval kevert agyaggal telt vályúk, melyeken a fő- és öz-vad nyalni szeret. A téli etetésre *etető szűrt* kell berendezni alkalmas *jászol-rácsokkal* (mint a lóistállóknban). Zord időben — kivételesen — élő fákat kell néha kivágotni, hogy az özvad *rügyezhessen*, azaz a rügyeket lerághassa. A vadaskert célja természetesen az, hogy az összeterelt vad a tenyésztésre kiszemelt helyet el ne hagyhassa, de igen, hogy abba kívülről bejöhessen. Ott tehát, a hol — különösen az üzekedés idejében — kilátás lehet arra, hogy a vadaskert állománya kívülről közeledő, a sutákat felkereső agancsások által szaporítható, *beugrók* és útvesztők rendeztetnek be; az előbbieket földhányásból készített oly lejtők, melyekről a szarvas beugorhat ugyan a vadaskertbe, de azt többé el nem hagyhatja; az utóbbiak a kerítés mentén szög alakban egymáshoz érő sodronyvégék, melyek a benyomuló vad előtt megnyílnak, de mögötte azonnal özszezárodznak. Az élőfákat, melyekhez a sáros vad, a midőn a dagonyából kikel, hozzádörzsölődik, *mázfáknak* mondjuk.

Mint a hasznos vadnak összefogásához a különféle hálók, úgy a kártékonyak és ragadozók pusztításához szükséges *csapóládák*, *sodronytörök* és *csapóvasak* szintén a vadászati felszereléshez számíthatók.

7. A *csapóládák* puha fadeszkából készült, *csapóajtókkal* ellátott hosszukás szekrények; a fogásra állított szekrényen keresztül az óvott hely felé közeledő ragadozó, mihelyt a *lejtő deszkára* lép, vagy a szekrényen keresztül húzott zsineget megérinti, a mely a *pecek* (gr. Zay M.) vagy a *billentyű* közvetítésével a csapóajtókkal érzékeny összeköttetésben áll, a láda két végén alkalmazott ajtók lecsapása által a szekrénybe záratik! A *csapóvasak* alakja oly ismeretes, hogy azt leírni nem is szükséges; megemlítenő talán, hogy nemcsak kerek, de tojásdad (*berlini tör* vagy *hattyúnyak*) és négyszegletű, vagy csak kétkarú *csapóvasak* is vannak; ezek *vastöröknek* is neveztetnek. A *csapóvas* a következő részekből áll: a *nyakló-ból* vagy *kanyarvas-ból*; ez azon két félkerek, — vagy a négyszegletes csapóvasnál a négyszögnek azon két — gyakran vasfogakkal ellátott része, a karos vasaknál

a két kar, mely összecsapódván, a vad nyakát vagy más testrészét szorítja össze; a *rugó*-ból, mely a *fogásra állított* csapóvasnál kifeszítve van; a *ravaszból*, melynek csak megérintése a kifeszített rugót megszabadítja; s a *falatból*, mely a ravasszal a *vonózsineg* közvetítésével áll összeköttetésben. A *hurok*, a *cseklye*, ismeretes fogószerző, a mely kenderzsinégből, lószőrből, hűrből, vas- vagy réz-sodronyból készül.

A vadászati felszereléshez számítható végre a *döggkunyhó*, a *bagoly-kunyhó* s ezzel kapcsolatban az *uhu*, a *vadászmenyét*, a *vadászlovak*, a különféle *ebek*; de ez utóbbiakról külön fejezetben fogunk szólni.

8. A *döggkunyhó* alkalmas helyen alkalmoszerűleg készített, fel nem tűnő rejtek, melyben a vadász meghúzódik, hogy a bizonyos távolságban kitett dögre közeledő, vagy arra szálló ragadozókat puskavégre keríthesse. A *bagoly-kunyhó* a vadászati terület több erre alkalmas helyén a földbe ásott, fel nem tűnő tetővel ellátott, lőrészekkel felszerelt buvóhely, melyből a vadász a *póznára ültetett uhúra* lecsapó orvadarakat pusztítja; a kunyhó közelében alkalmas lőtávolságban egy-két kopár-ágú *beszálló-fa* állíttatik fel, hogy az uhu körül rendszeren nagy lármával gyülekező s ezen fákra szálló orvadarak lövethessenek. Az *uhu*-ról, (*Bubo maximus*), az éjjeli orvadarak legnagyobbikáról, az tapasztaltatván, hogy különösen a legkártékonyabb orvadarak — a sasok, sólymok, stb. — nagy hévvel üldözik, ez arra vezette a vadászokat, hogy segélyével az orvadarakat pusztítsák. E célból az uhut pórásra fűzve, erre készített kunyhó előtt póznára ültetik, a hol az a messze távoból közeledő orvadarakat tollmezének borzongatásával és különféle — gyakran komikus — mozdulatokkal *jelzi*. A *vadászmenyét* (*Mustela furo*. L.) a nyestfélék családjába tartozik. A görényhez hasonlít, de világos zsemlyeszínű, gyakran teljesen fehér; szemei élénken pirosak. E 37—40 ctm. hosszú állatka bebújik a tengerinyúl odujába s annyira megfélemlíti, hogy az eszeveszetten a lyuk fölött kiterített hálóba, vagy a vadász puskája elé rohan.

IV. FEJEZET.

A vadász felszerelése.

A régiebb vadászfelszerelést felemlítve, a mely vagy az újabbkori vívmányok által feleslegessé vált, vagy egyes vadászati módok abbanhagyása által most már csak ereklyeként őriztetik, elő kell sorolnunk: a *dákost* vagy *gerelyt*, széles pengejű, vadász-késhez hasonló, keresztvassal ellátott, erős dárdanyélre erősített kétélű kést, melylyel medve- és vaddisznó-vadászatok alkalmával az előrohanó vagy a vadásznak támadó vad *felfogatott*, azaz felszúratott; a *nehéz vadászkést*, 40 cm. hosszú, 6—8 cm. széles, 1 cm-ig erős pengéjű kést, melyet bőrhüvelyben a jobb csipő fölött hordtak; — használták a vad feldarabolásánál, a csontok átvágására, az agancsoknak a koponyáról való levágására, s végre eszközül a *vadászbüntetésnél* (l. ezt); az *ösvény-vágót*, mely széles pengéjű, egyélű, vadászkéshez hasonló, de ennél rövidebb és erősebb vágószerszám, melyet a vadászok a cserkészösvények készítésénél a faágak levágására, az *állások* készítésére használtak; a *szekercét*, hosszú nyélre alkalmazott baltát, melyet az erdőőrök, a csőzök egyedüli fegyverként és botként is használtak.

A rendes felszereléshez a most is használt *vadászkésen* és *vadásztarisznyán* kívül tartozott: a *gyutacsstartó*, sárga bádogból készült lapos szelence, mely a gyutacsokat tartalmazta; a *puskapor-tülok*, szaruból készült szerszám, melyben a vadász puskapor-készletét hordá; ezt felváltá később a *puskapor-tartó*, szintén puskapor hordására — rendszeren szaruból készült szerszám, mely azonban oly gépezettel volt már ellátva, hogy egy nyomásra csak egy lövésnyi puskapor hullott belőle, mi a töltés gyorsaságát tetemesen elősegíté; a *göbecs-zsacskó*, bőrből készült, s néha szintén oly mechanizmussal ellátott hosszúkás zacskó, melyből szintén csak egy töltésnyi göbecset lehetett kivenni; a *kovás puska*, melynek szerszámán a következő alkatrészek voltak: a *serpenyő*, gyújtólyukkal ellátott csészécske, mely a lövés előtt néhány szem puskaporral lett megtöltve; az *acél*, a serpenyő fölött alkalmazott acél-lemez, melyhez a kovakő ütődvén, szikrát hányt, mely a serpenyőn levő port, ez folytatólag a gyújtólyukon keresztül a puska-ban levő töltést fellobbantá; a *kalapács*, mely két lemez közt a kovakövet tartva, a jelenleg dívó *sárkány* vagy *kakas* módjára

a *belső szerszámmal* állott összeköttetésben. A kovás puskát a *gyutacsos-* vagy *ütőszerszámú puská* váltá fel, mely a jelenlegi puskától eltérő következő alkatrészekkel birt: a *töltővessző*-vel, ez a csőnél valamivel hosszabb és vékony, de szívós fából készült pálca, a mely vastagabb végén a *fojtások* leszorítására *gomb*-bal, vékonyabb végén *körömvassal*, azaz fojtások kihuzására alkalmas csavarfélével volt ellátva. A puskacső alsó végére a *farsavar* volt reá csavarva, melyen felül a *gyújtóhenger* részére csavarnyílás volt, mely a cukorsüveg alakú *porzsák*-ba nyílt. A cső aljára — hosszában — 2—3 hüvely volt forrasztva, a *vesszőtartók*, melyekbe a *puskavessző* illett. Belső és külső szerszáma hasonló a *dívó hátultöltő puskáéhoz*.

A *jelenleg dívó vadász-felszereléshez* tartozik: a *vadászkés*, kardszélességű, erős, nem hajló pengéjű, hegyes, csúcsán kétélű, hosszú kés, mely most már csak utolsó védelmi fegyverként használtatik, ha vaddisznó vagy medve a vadászt megtámadja; ennek *vendég-hüvelyében* van a *tarkókés*, 20—22 ctm. hosszú pengéjű erős kés, melylyel az ejtett vadat *letarkózzuk*, azaz a koponya és az első nyakcsigolya közé irányzott szúrással, mely a gerincagyat átmetszi, kivégezzük; s azután *kizsigereljük*; a *vadász tarisznya*, jó borjú- vagy borz-bőrből, újabban vízhatlan vászonból is készült ismeretes szerelvény, mely rendszeren 20—24 *töltény-tartóval* is van felszerelve; a *tölténytáska*, vadásztarisznya alakú, de kisebb táská, a mely csak töltények befogadására szolgál; a *töltény-öv*, széles öv, melynek előrésze 20—24 hüvelylyel van ellátva töltények számára; a *madárzsák* hálókötésszerűen készített zsák, mely az elejtett apróbb szárnyas vad felvételére szolgál; ezt vagy a tarisznya fölött, vagy a tarisznya helyett, zsinegen a vállon hordják; a *nyúlzsák* oly tarisznya, mely egy vagy két nyúlnak helyet nyújtó külön zsákkal is van felszerelve; a *zergezsák*, egy őz vagy zerge vagy 4—6 nyúl cipelésre készült zsák, melyet különösen a hegyi vadászok használnak; a háton való hordásra vállszijakkal van készítve; az *aggató*, 6—12 zsinegből álló füzér, a melynek zsinegeibe a kisebb szárnyas vadat nyakánál fogva beaggatjuk; az aggatót a tarisznya szíján szokták hordani; *aggatóra kerül* tehát annyit tesz, mint elejtetik, lövetik; *aggatóra füz* a. m. elejt, ló; a *töltényhuzó*; vasból készült, különféle alakú szerszám, melylyel a lövés után esetleg a *tölténykamarába* — a cső alsó tág végébe — rekedt hüvelyek kihuzatnak.

A vadász felszereléséhez számíthatók még: az *obsip*, a vadásztarisznya vagy tölténytáska szijára erősített sípocska, melylyel a talán távol kereső, vagy nyúl után iramodó vizslát visszahívjuk; a nálunk *kürtnek*, *vadászkürtnek* nevetett és használt, szarvból készült *s tülök*, a kopók összeterelésére szolgáló hangszerszám; a *kopóknak kürtölünk*, a *kopókat összekürtöljük*; a nagy vadászatok — *hajszak* — alkalmával különféle jelek — *tusok* — fuvására szolgáló, sárgaréz-bádogból készült kerek hangszer a *vadászkürt*; (az ezzel bánók a *kürtösök*); — a *hangutánzó*k és *csalogató sípok*, melyek a vad hangjának utánzása által — különösen üzekedés, párzás idejében, s midőn az anyák családjukat vezetik — a vadat arra készítetik, hogy a hang felé közeledve s így a vadász közelébe érve, puskavégre kerüljön; ilyenek: a *szarvashívó*, az *özhívó*, a *rókahívó*, a *nyúlhívó*, a *fogoly-, fűrj- és galamb-hívó*, a *császármadár síp* stb.

A *puska* ¹⁾ és szerelvénye.

A régi szerkezetű puskára nézve, melyről fennebb már megemlékeztünk, e helyen pótlendő még, hogy a két csövű, különösen a *vegyes*, azaz oly puskákat, melyeknek egyik csöve golyó-, másika göbecs-lövésre volt berendezve, — úgy is készítették, hogy a csövek nem egymás mellett, hanem egymás *alatt* feküdtek s a puska csak egy szerszámmal birt; úgy tehát a csöveket a lövés után, vagy ha a körülmények kivánták, meg lehetett forgatni, s vagy göbecscsel, vagy golyóval löni; ezek az úgynevezett *forgócsövű puskák* voltak.

A következőkben már csak a divatos *hátültöltő* puskáról szólnunk.

A puska a szerint, a mint csövei göbecs- vagy golyó-, vagy vegyesen göbecs- és golyó-lövegekre vannak berendezve, illetve készítve: *göbecspuska* vagy egyszerűen *puska*, *golyópuska*, melynek válfaja a *cserkészkürtály* és *vegyes lövegű puska*.

¹⁾ A *vadászati* lőszerszám meghatározására — megkülönböztetésül is a *hadászati* célokra használt lőfegyvertől — célszerűbbnek ajánkozik a meghonosodott és csaknem általánosan elfogadott »puska« elnevezés. A *puska* szót a XVI. század végén s a XVII. elején is használták már«. E mellett küldött vala (t. i. Rudolf császár) . . . valami apróserű muskétákat is palackokkal együtt, minden *puskához* két-két palackot valának« . . . más helyen: »De semmit nem tartozék a hajdu, hanem által mene, gázla, *puskája* kezében« — és »... de hallám a *puskaropogást*«. Borsos Sebestyén krónikája.

Miután a divatos vadászpuskák csaknem kivétel nélkül kétcsövűeknek készítettnek és a *műszók* az egycsövű puskáknál is ugyanazok, mint a kétsövűeknél, csak ez utóbbiakról szólunk.

A hátultöltő puskák többféle rendszer szerint készítettnek, de mindezen rendszerek kettőre vezethetők vissza: a *gyútús* és a *gyúszeges* rendszerre. Amannál, a mely régibb, az ágyban, illetve a závarzatban alkalmazott, erős rugóval kapcsolatban álló hosszú acéltű a töltényhüvelyen és a puskaporon áthatolva s a puskaporfojtás aljára illesztett robbanó gyutacsot szétütve, fellobbantja a puskaport (Dreyse-féle gyútús rendszer); a *gyúszeges rendszer*nél a robbanó gyutacs a töltényhüvely alsó végén lévő *rézakupak*ba van beillesztve — a gyúszeg pedig vagy a töltényhüvely alkatrészét képezve, egyenesen a kupak belsejében alkalmazott gyutacsba szolgál s azt belülről veri szét — vagy a závarzatban van elhelyezve s a *töltény-rézakupak* közepén elhelyezett gyutacsot kívülről csapja meg: az előbbi *Lefauchaux*, az utóbbi *Lancaster* rendszere, mely *középen gyújtó* rendszernek is nevezetik. Ettől a *körbengyújtó* rendszer az által különbözik, hogy ez utóbbinál a gyúszeg a szélesebb gyutacsnak nem közepére, hanem szélére üt, mi által lehetősége van megadva annak, hogy a töltény, miután *cserszent, csettent, csütörtököt mondott*, azaz el nem sült — ha megfordíttatik, igen gyakran még sikerrel használható (Wernndl rendszere), a mi a középen gyújtóknál nem lehetséges. *Pieper rendszerénél* a csövek acélból fúratnak, nem a sinek által forrasztatnak egymás mellé, hanem alul-felül kettős *hüvelyek*-kel illesztetnek egymáshoz, a mi irányosabb munkát biztosít. A *tárrendszerű puskák* két egymás alatt fekvő csőből állanak; az alsó csőben — a *tár*-ban elhelyezett 8—10 töltény a szerszámszerkezet nyitása és zárása által emeltetik át egymásután a tárból a felső, vont csőbe.

Ezekon kívül még számtalan rendszer létezik, a melyekről csak megemlékezni is túlterjedne e művecske határán; de nincs is rá szükség, mert hazánkban épen az ismertetett rendszerek dívnak s vannak leginkább elterjedve; e tekintetben eleget tenni vélünk kötelességünknek, ha még a néhány év óta Angolországból ide származott »*express puskát*« megemlíttjük (Express rifle). Ez rendszerint 12 m. m., tehát 50-es öbű, sekély csigavonású, igen *nehéz csövű* puska, mely nagy adag portöltése által (a pormennyiség 12-es öbű puskának felel meg) a löveget roppant kezdő erővel

kilöki s ez által annak 150 — 200, de 400 meterre is csaknem teljesen vízszintes röppályát biztosít; rendszeren *széttlapuló* vagy *robbanó* lövegekkel lönek belőle.

A puská két főrészből áll: a *csövekből* és az *agyból*.

A **csövek** — egyenletesen puha vasból, újabban többnyire öntött acélból furott, alul-felül hosszlemezek, az úgynevezett *sínek* által összeforrasztott, vagy hüvelyek által (Pieper rendszere) összetartott hengerpár — vagy *irányosak*, azaz belül simák és egyenletesen tágak, vagy *kúposan szűkítvék* (choke boring), vagy ezenkívül hajszálmélységű rovatokkal ellátvák: *recések* (choke riffle), vagy végre széles és mély rovatokkal ellátottak: *vonottak*, *vontcsövek*. A *rovatok* (6—8) mindig párhuzamosak és vagy *irányosan*, azaz a cső tengelyének irányában vagy a cső tengelye körül *csigaalakban* futnak a cső öbéig: *irányosan vont csövek* vagy *egyenes* vont csövek és *csiga vonású csövek*; a csövek *erősek*, *nehézek*, ha a hengerlemez vastag; különben *gyengék*, *könnyűk*. A *göbecs puskák* csövei vagy *irányosak*, vagy *szűkítvék* vagy *vegyesek*: ha a jobb cső irányos, a bal szűkített vagy recés, vagy a jobb cső szűkített, a bal cső recés. A *golyós puskák* csövei mindig *rovátosak* és pedig vagy mind a két cső irányosan vont cső (igen ritkán), vagy mind a kettő csigavonású; leggyakrabban az egyik irányos-, a másik csigavonású. A *vegyes lövegű puskák* egyik és pedig rendszeren jobb csöve a göbecs-cső — azaz irányos, szűkített vagy recés; bal csöve a golyós-cső, azaz irányos, illetve csigavonású. — A cső alsó része, mely a töltény befogadására szolgál, s e célból ki van tágítva, a *tölténykamara*, *csőkamara* vagy egyszerűen *kamara*, mely Lancaster rendszerénél *tölténytollóval* van felszerelve; ez az a szerszám, mely a kilőtt hüvelyeket a kamarából önműködőleg kitolja. A cső-ür felső vége az öb, melynek átmérete szerint a puskák 10., 12., 14., 16., 18., 20., 22., 24., 26., 28-as öbüeknek neveztetnek; a göbecs-puskák rendszeren 10—20-ig, de 24-ig is; a golyós puskák ritkán 16-tól, rendszeren 22, 24-től újabban 50-ig.

10-es öbű cső a francia fokozat szerint 19.4 mm.; az angol fokozat szerint 19.8 mm. átmérőjű.

12	"	"	"	"	"	18.4	"	"	"	"	"	19.2	"	"
14	"	"	"	"	"	18.8	"	"	"	"	"	18.2	"	"
16-os	"	"	"	"	"	17.6	"	"	"	"	"	17.4	"	"
18-as	"	"	"	"	"	17.2	"	"	"	"	"	16.2	"	"
20-as	"	"	"	"	"	16.6	"	"	"	"	"	16.0	"	"
50-es	"	"	"	"	"	10.2	"	"	"	"	"	11.5	"	"

A csőpár alján, az alsó sinen vagy a hüvelyeken a *csőzávárvat* van; ez a puskazávárvatnak azon része, melylyel a csövek az agyba és az agyzávárvatához feszesen hozzászoríttatnak. A két csövet a sinek kötik össze vagy a *hüvelyek*; golyós és vegyes puskáknál a csövek felső *sinje* közepén az *irányzék* van alkalmazva; ez középen ékalakú bemetszéssel ellátott, szilárdan álló vagy mozgatható lemez, mely a helyes *célzást* közvetíti, — a cső vége felé pedig a *cél*, a mely irányos puskáknál apró gömböcske, golyós és vegyes puskáknál hosszúkás lemezke — szintén a helyes *célzást* elősegítendő. A Pieper-féle fegyvereknél a gyűrűk *öbhüvelyeknek*, *kamarahüvelyeknek* neveztetnek.

E helyen még meg kell említeni, hogy egy puskaagyhoz gyakran két csőpár készíttetik: egy göbecses és egy golyós-csőpár; e csőpárat *iker-csővek*-nek mondjuk.

Az **agy** a puskának fából készült azon része, melybe és a melyhez a csövek a helyes irányzás tekintetéből beillesztetnek. Az agynak részei: annak alsó lapos része, a *tus*, a puska *tusa*; a *fogantyú* és a *kisagy*, az agynak ékalakban végződő felső része, melyben a csövek fekszenek. Az agy acél- és vas-szerelése: a *závárvat*, ama lakatforma szerszám, melylyel a csövek az agyhoz erősíttetnek és a *szerszám*, mely arra szolgál, hogy a *sárkány*-nak vagy *kakas*-nak nevezett kalapács mozgását és ütését előidézze és közvetítse; végre a golyós puskák tusának alsó részén egy lezárható kis üreg 2—3 töltényre: a *tölténytár*. A závárvat áll a *kulcs*-ből, mely a szerint, a mint a kisagy alatt fekvő hosszú emeltyűből, vagy a *kengyel* fölé alkalmazott diszítésből, vagy a sárkányok között áll: *hosszú kulcsnak*, *kengyekulcsnak*, *felső kulcsnak* neveztetik; a *závár-vasból* (Basquille), mely a *farlemezbe* végződik; ennek végsavara a *farcsavar*; a Lancaster-féle rendszernél a *gyűjtőszegekből*.

A **szerszám**. A puska agyán a szerszámnak következő részei láthatók: a *szerszámlemez*, a *sárkány* vagy *kakas*, mely a *roppantó*, *dob* vagy *dió* négyszögletes *tengelycsappjára* a *sárkány-csavarral* van ráerősítve. A szerszám belső részei: a *roppantó*, *dob* vagy a *dió*, mely a sárkány talpával egy irányban fekszik, két csappal bir, melyek egyikén a sárkány talpa van, míg a másik a *roppantófedő* vagy *diófedő* megfelelő nyílásában mozog. A dió a diófedő alatt kerékként mozog és a sárkánynak mozgását, ütését közvetíti; két *rovás* van rajta; az alsó, mely *biz-*

*tonsági rovás*nak neveztetik, mert oly mélynek kell lennie, hogy inkább a rovás foka, vagy a belenyúló *diófog* eltörjék, sem hogy a sárkány a ravasz meghuzása által mozgásba jöhsen; a felső rovás igen sekély, hogy abból a *diófog* könnyedén kiugorjék; a dió felső részén van a *lánctag*, melybe a *szerszámrugó* két *kampója* kapaszkodik. A diófog szintén egy kis rugóval áll kapcsolatban, a *diófogrugó*-val, mely a diófogat a ropantó rovásaiba szorítja. A *dió* még két *szigony*-nyal is van ellátva; a felső arra szolgál, hogy a szerszámrugót túlfeszíteni ne lehessen, az alsó arra, hogy a szerszámrugó soha se nyilhasson vagy lazulhasson meg annyira, hogy a puskaagy fáját érintse. A szerszám *kiegészítő részeit* képezik a *ravaszok*, a *kengyel*, esetleg a *rögtönző* vagy *szalasztó* és a *csavarok*. A ravaszok azon emeltyűk, melyekkel a sárkány úgynevezett *felhuzása* által a dió második rovásába helyezett diófog a rovásból kiemeltetik, mi által a megszabadított rugó a dió közvetítésével a sárkányt mozgásba hozza; a *rögtönző* vagy *szalasztó* oly készülék, mely a diófogat oly érzékeny állapotba helyezi, hogy az a ravasznak legcsekélyebb megérintésére a rugót feszült helyzetéből kiszabadítván, a sárkányt mozgásba hozza; a *kengyel* a ravaszok fedésére szolgál, hogy ugyanis a ravaszok csak »szándékos« érintésre működjenek. A szerszámiban levő csavarok rendeltetésük és helyzetük szerint neveztetnek el; *diófedő csavar* (felső, alsó, végső diófedőcsavar) *fogrugócsavar* stb.

A puskának *kényelmi* alkatrészei: a puskaszíj, a csövön és a puska tusán levő *kanyarvasak*, melyekbe a szíj beleakasztatik; a tuson lévő kanyarvasat gyakran egyszerű, de széles és lapos fejű csavar pótolja; végre a *pofa*, mely újabban — angol módra — teljesen elhagyatik.

A *puska szerelvényéhez* tartozik a *tisztítóvessző*, a *töltényhuzó*, melylyel a lövés után a csőben rekedt töltényhüvelyek kihuzatnak, egy-két *csavarhuzó*, egy-két *rugószorító*, egy *tisztítókefe* jó erős sörtéből, végre *puskaszák* vagy *puskatok*, *puskaszekrény*.

A töltény alkatrészei: a *töltényhüvely*, mely rendszeren papírból, újabban rézlemezéből készült hengerből és pléh- vagy rézlemezéből készült *tölténykupakból* áll, melybe a robbanó szerrel töltött *gyutacs* van beillesztve; a *puskapor*, a *göbecs* vagy *golyó* és a *fojtások*. A töltények készen is kaphatók ugyan, de a ki-

olcsóbban akar vadászni, önmaga készíti, azaz a készen vásárolt hüvelyeket önmaga tölti meg; erre a következő szerszámokat használja: a *por-* és *göbecs-mértéket*, és ha maga veri ki nemezéből és papirból a fojtásokat, a *fojtásvágót*; továbbá *töltőgépet* és *becsavarót*, melyeket részletesen itt leírni ezerféle szerkezetüknél fogva lehetetlen. A ki már használt hüvelyt újból kíván tölteni, annak még *gyutacsillesztőre* is van szüksége. A golyóspuskáknál nélkülözhetlen ezeken kívül még a *golyóminta* vagy *golyóöntő* vagy *sám*.

V. FEJEZET.

A vadászati módok.

1. A *falkavadászat*, melynél a vad ebfalkákkal (Meute), melyek a *falkár* és az *ostorászok* (Piqueur) felügyelete alatt állanak, lovas vadászok által addig üzetik, a míg fáradtan az ebekkel *szembeszáll* vagy általok lerántatik. E vadászati módot — melyet a német vadászati írók — *francia vadászatnak* neveznek, szarvasokra, rókákra és nyulakra gyakorolják; (régibb időben Franciaországban erdeit is üztek a falkákkal). Úgy a *szarvas-* mint a *róka-hajszát* megelőzi a *gyakorló vadászat*, mely abból áll, hogy a *falkába szokott* ebeket azért, hogy meggyőződést lehessen szerezni, melyik eb a leggyorsabb, a legedelmesebb, a legmegbízhatóbb — úgyszólván gyakorlati elővadászatra vezetik ki. E gyakorlaton a vadászparipák is részt vesznek. Nehéz lovasok, nemkülönben a falkár részére, a gyakorló vadászatkor is, tartaléklovak vezetettnek ki, melyek szükség esetén a fáradtakat felváltják. E vadászat egy neme a mesterséges szimat, az *álszimat* utáni vadászat is, melynél egy lovas rendszeren ávizsból készült *vonszalékot* húz lova után, a melyen a falkák — mint a fris nyomon — hajtanak. Miután a *vonszalékot* hurcoló lovas tíz pernyi idő-előnyben részesítettett, a *falkanagy* által adott jelre a falka, mintha csak szarvasnyomon járna, *víg csaholással* megindul, s a mesterséges szimaton tovább rohan, azon helyig, a hol a *vonszalék* a nyeregbe huzatott. Itt a nyom megszűnván, a falka elnémul, rövid keresés után megáll és a mesterséges vadászat — végét érte. E vadászati mód tisztán lovaglási gyakorlatnak tekinthető.

A falkavadászat *Franciaországban*, ott a hol erdőben szarvasvadra üzetett, következőleg folyt le: A vadászat napján — virradat előtt — a falkanagy, a fővadász és több vadász az előre megállapított helyen összegyűlvén, innen az elsőnek rendelkezése szerint a vadászterületen szétoszlanak, hogy a *tájrról az erdőre vonuló* szarvasokat megfigyeljék, a *vadászhatót* kiszemeljék s a területet, a hova az *bevonult*, körülállítsák. A hol ez nem lehetséges, a vad tartózkodási helye a *vezető eb*-bel állapíttatik meg. A falkanagy üdvözlí a megjelent vendéget, a kinek tiszteletére a vadászat rendeztetik, s *megnevezi* neki és kísérőinek a szarvas, azaz ennek oly szembeötlő *jeleit* közli velök, melyekről azonnal ráismerhessenek. A vadásztársaság körülállja a területet, a melyben a szarvas *tartózkodik*, a falkár kiválasztja a falkából a 4—5 legmegbízhatóbb ebet, hogy azokkal a szarvas *megindítsa*. Az *indító ebek*-kel lovaglókn bárminő szarvas láttára *vigyázz!*-t kiáltanak, a körülállók közül az, ki a *megnevezett* szarvas pillantja meg, ezt a többi vadásztársakkal hangos kiáltással közli. Az indító ebek ezentúl addig hajtanak, míg a szarvas a vele járó *csapattól elvált* s a sűrűbe huzódott. Itt az indító ebeket *megállítja*, az egész falkát a *szimatra* tereltik, s tovább foly a *hajsza*, míg az üzött szarvas a falkával szembeszáll. Ekkor két vadász leszáll a lóról, s hogy a szarvas a dühösen támadó ebeket *fel ne nyársalja*, vadászkezzel szétvágják a hátulsó térdei fölötti inakat, mire az összerogyó szarvas agancsánál fogva leszorítottván, a vadász-úr vagy a legelőkelőbb vendég által a *kegyelemdőfőssel* kivégeztetik. Ez a *Halali*, melynek révére a vadász-személyzet a *halali tust* fújja, s a melynek hallatára a vendégek vadászkesük pengéjét kissé kihúzzák, s jobb kezükről leveszik a keztyűt. — A halali helyén vagy annak közelében — nyiltabb téren — a szarvas kizsigerelik és szétdarabolják, a vad nemesebb részeit elosztják (a mint alább megemlítetik), a többit a megtakarított belekkel együtt összeaprítják s a csuhával leterítik, a fejet és az agancsot végre a csuha nyakához állítják. Az egyik őstorász azután az odaterelt falkának buzdító szavakkal bemutatja az agancsot, melynek láttára az ebfalka rettentő csaholásra fakad; végre lerántják a csuhát és »Halali« kiáltással és kürtszó mellett nekieresztik a falkát a *kapzsi*-nak.

Erre az ejtett vad lábai és nemesebb részei szétosztatnak: a jobb hátulsó láb és a vese alatt fekvő *szűzpecsenye* a vadász-

úrre vagy a legelőkelőbb vendégé; a többi lábak a vendégek közt szétoztatnak s ezek által vadászati emlékként megőriztetnek; a *remek* a falkanagyé; a *gerincpecsenye* (a hát) és az agancs a vadász-személyzeté, a nyak és a fej végre az ostorászoké.

Sikeres vadászatról a társaság kürtszóval, különben kürtszó nélkül tér haza.

Az *angolok* a szarvasvadászatra e célra fogva tartott s alkalom adtán kieresztett szarvast használnak; minthogy azonban e sport — érthetőleg — nem nyújtja a megkivántató élvezeteket, főképen rókára vadásznak, mely ravaszsága által a falkár és a falka ügyességét és kitartását kipróbálja. Ezért a rókát Angolországban a leggondosabban óvják úgyannyira, hogy azt *lőni* az angol sportsman a leggyalázatosabb vadászkontárkodásnak tartja. A *rókahajszá*, mely Angolországból hozzánk is átszarmazott, különben úgy megy végig, mint a szarvashajszá, csakhogy a vadászatot előzőleg, a megvadászandó területen az összes rókalukakat a *barlangász* (lart stopper) betömi, hogy az űzött vad azokba ne menekülhessen.

A falka tulajdonosa, vagy a ki a főfelügyelettel van megbízva, a *falkanagy*, afalkának vezetője, a *falkár* (Master és huntsman); a falka körül lovagló szolgaszemélyzet az *ostorászok* (Wipper-in). Azon helyet, a melyről feltehető, hogy abban róka lesz, *rejtekek*-nek; a szagot, mely a menekülő vad nyomában marad, s melyet a falka követ, *szimat*-nak mondjuk. Az időt, melyben a falka a menekülő vadat űzi, s melyben a lovas-vadászok követik a falkát, *futam*-nak (run) nevezzük. Az elől járó ebek a *vezérek*; a falkának ezeket követő része a *falka feje*; a hátramaradók *sereghajtók*.¹⁾

2. A *kerített* vagy a *német vadászat* az, a melynél a vadászati területet, illetve az azon lévő vadat a III. fejezetben »Vadászati felszerelés« cím alatt ismertetett szövetekkel, hálókkaal, rémzsinnegekkel és cafatokkal bekerítik és hajtók és a felszerelés segítségével mind szűkebbre szorítják — a *kamarába*. Ha a vadászok a *vezetőb* segélyével kifürkészték, *milyen* és *mennyi vad* van bekerítve, ezt *biztosított hajtásnak* vagy *biztosított vadászatnak* nevezzük. A vadászatot előző napon vadászernyő állíttatik fel; ez

¹⁾ E helyen megemlítendő, hogy a franciák a szarvast nem agancsai után, hanem életkorá után nevezték el: második évében *első-fejű*, harmadik évében *másod-fejű*, negyedik évében *harmad-fejű*, folytatólag *első-fejű vadászható*, *másod-fejű vadászható*, *harmad-fejű vadászható szarvas*-nak.

azon hely, a hova a vadászúr egy-két vendégével meghuzódik, s a melyről jobbra-balra egy-egy utat vágnak az erdőbe, és sugarasan többet az ernyőt körülvevő cserjésbe is, hogy a vadra kényelmesen löni lehessen. A vadászat után az *elejtett* azaz megölt vadat jobbról az ernyő előtt *terítik* (a vad *terítékre* kerül), azaz zöld galyakból készített alátétre fektetik és pedig fejfel az ernyő felé a következő sorrendben: szarvasbikák, suták, dámbikák, őzbakok, őzsuták, a ragadozók és kártékonyak sorrendben.

Ha a vadászernyő réten, erdei tisztáson állíttatik fel s a vad az ernyő előtt és ernyő mögött — két kamarába szoríttatik, úgy, hogy az egyikből hajtattván, az ernyő mellett elhaladva, a másik kamarába menekül és viszont: ez a *kerített kettőshajtás*.

3. A *hajtó-vadászat* azon vadászati mód, melynél a vad a felállított vadászok sorának emberek segítségével tereltetik. A felállított puskásokat *vadászornak* vagy *vadászvonalnak*, e sor két végét *szárny*-nak, a helyeket, hol az egyes vadászok állanak, *állásoknak*, — ha ezek deszkából vagy fonadékból készültek s a természetes talaj fölött tuskón vagy lábakon állanak, *emelvények*-nek nevezzük. Ha a hajtók deszkácskából és fakalapácsból álló szerszámmal, *kerepelőkkel kopácsolnak* vagy ezek hiányában kavicsot vagy botokat egymáshoz verdesnek, ezt *zajos* (nem hangos) *hajtásnak* nevezzük. E vadászati módot ott gyakorolják, a hol sok az erdei szalonka, de rőt vad nincsen, mert ezt ily zajos hajtással nyugtalanítani nem szabad. — Midőn a vadászok rendszeresen a hajtók közé sorakoznak, s bizonyos területet akár milyen alakú, de zárt vonalban körülölvén, annak központja felé haladnak, s ez által a vadat mind szűkebb térre szorítják: ez a *körvadászat*. A körbe, azaz a haladásnak irányában csak addig szabad löni, a míg ez — előre megállapított kürtjellel — meg nem tiltatik. Midőn a körvadászatnál a *sor* egyik része hátrább marad, *zsákot csinál*, a mi szintúgy helytelen és tilos, mint *rést nyitni, utcát csinálni*, azaz a szomszéd hajtókat a legközelebbi puskás felé elterelni, hogy a vad, nagyobb iirt látva, inkább ebben az irányban meneküljön. Ezen vadászati módot különösen télen nyulakra, de a hol sok az *erdei*, erre is alkalmazzák. — A *rés nyitáson* alapszik egy más vadászati mód: a *sarkoshajtás*. A vadászterület nagysága arányában puskások és hajtók 2000—5000 m. hosszú vonalban vegyest felállíttatván, e vonal két végéből, arra merőlegesen, egy-egy puskás, a *sarokpuskás* vezetése

alatt 50 — 50 hajtó állíttatik, a mire — adott jelre — a hajtás, a *mozgó fal* és a *két szárny* megindul; az előre megállapított *sorakozási vonalakon* adott kürtjelre az egész hajtás megáll, s egyenesre kiigazodik; végre más kürtjelre a *mozgó fal* megáll, a két szárny 40 — 50 méternyire összezáródik, és vissza, a mozgó fal felé irányítja a hajtást. Természetes, hogy a legtöbb nyúl a rés felé iparkodik, a hol a *sarokpuskások*, oly egyének, kiket vagy mint kiváló vendégeket, vagy mint kitünő lövőket ki akarunk tüntetni, — fogadják őket. A hol sok a nyúl, ott a sarokpuskások elé *saroktartókat* sorozunk, kik a vad lelövését amazokkal megszűszák. A sarokpuskások mellé, — a hol sok a nyúl, a többi puskások mellé is beosztott nyúlhordozók — két-két ember erős póznával — az elejtett nyulakat a mozgó falat követő *nyúlhordó szekérhez* hordják. (Gr. Nádasi F.) Ezen vadászati módot természetesen csak ott lehet alkalmazni, a hol fölötté sok a nyúl. — Midőn puskások és hajtók vagy csak puskások egyenes vagy legalább nem zárt vonalban haladnak, ez a *pásztás vadászat*, *portyázó vadászat*, *portyázás*. A megállapított vonalat megváltoztatni, *futni* azaz előre menni, vagy *elmaradni* azaz hátramaradni, s ez által zsákot képezni, sem puskásnak, sem hajtónak nem szabad; kivételt csak a szárnyak képezhetnek, de ezeknek is csak határozott parancsra szabad a vonalat megváltoztatni. A leggyakoribb eltérés, a midőn ugyanis a vad *távol kel*, a zsák képzése, hogy így a távol kelt vad is a szárnyakon *lövésre kerüljön*. A pásztás vadászatot leginkább foglyokra, nyulakra és fürekre, és pedig vizslákkal gyakoroljuk. — Midőn a vízi vadat csolnakosok, *pákászok* által hajtattjuk, *tereltetjük*.

4. A vadászati módok legszebbike, az igaz vadász élvezeteinek legnagyobbika — a *cserkészlet* vagy *cserkelés* (Gr. Zay M.). A vadász a körülmények engedte időben, de rendszeren kora hajnalban vagy este felé egymaga *kivonul*, az erdők mélyében *barcázó* agancsost, a suta körül enyelgő őzbakot, vagy a legsűrűbb mélyedésekben heverésző erdeit felkeresendő. Mennyi óvatosság, mennyi figyelmes körültekintés, a terepviszonyok mily kényes megválasztása kell hozzá, hogy a szerelme hevében is mindig éber vadat annyira s oly kedvezően megközelítse, hogy arra eredménynyel biztató lövést tehessen! Nincs szív, a mely hevesebben fel ne dobogna a nemes vad láttára, mely a közelgő veszedelmet nem sejtve, az erdei tisztáson harmatos fűvön legelész! Még néhány

lépés, s a válságos pillanat elérkezett; az izgatottság, a vadászati szenvedély legcsekélyebb túlkapása, egy száraz ágacska, mely megreccsen a vadász lába alatt: a hatalmas agancsos felkapja koronás fejét, — a szokatlan zaj felé *neszel*, azután egy-két tág szökéssel eltűnik a sűrűben; hiába volt két-három órai fáradozás! — De minő — önmegelégedéssel járó — kéj tölti el a vadász kebelét, midőn a nemes vadat *megközelítette*, s kisebb-nagyobb, de a szokottnál mindig hevesebb szívdobogással várja a kedvező pillanatot. A vad megfordul, állása a legkedvezőbb, a vadász archoz emeli puskáját és — csodálatos — a szívdobogás ekkor megszűnik; — eláll-e teljesen, vagy az akarat parancsa alá görnyed-e, ki tudná megmondani? — A puska eldördül, az erdők koronás vadja magas szökéssel önmaga *jelzi* a lövés sikerét; néhány ugrás, s a nemes vad a harmatos fűvön elterül!

A vadászúr és vendégei részére a vadászterület legsűrűbb részei, ama helyek körül, a hol a vad leginkább szeret tartózkodni, a vadász-személyzet ösvényeket vágat, az úgynevezett *cserkész-ösvényeket*, *cserkészutakat* készíti elő, vagyis az oldalt álló fákat legalyazza, az ösvény irányát a fákon láthatólag megjelölteti megmeszelés vagy azok héjának megfaragása által (erre használták előbb az ösvényvágót) végre az ösvényekről, utakról elta- karíttatja a száraz ágakat s mindazt, a mi bár a legkisebb neszt is okozhatná. Midőn a cserkelés szarvasra kocsin történik, *harkásolásnak* nevezzük.

Ha a vadászúr vagy vendége, vagy a vadászterület egyes részein többen cserkészni vagy barkácsolni készülnek, a vadász-személyzet a barcázó szarvasokat kora hajnalban *kihallgatja*, azután *nyomozás* útján megállapítja azoknak nappali tartózkodását, s élményeiről a fővadásznak jelentést teszen. Az előre megállapított légyott helyén a vadászszemélyzet teljes felszerelésben s egy vagy több vérebbel várja a vadászurat, kinek most a fővadász teszi meg jelentését. A vadászúr a vendégek mellé beoszt egyet-egyet a vadászszemélyzetből vezetőnek és tájékoztatónak, a többiek a vérebekkel a légyott helyén maradnak. Sikeres lövés esetére az illető vadász megvizsgálja a helyet, a hol a vad állott, utána tekint a *sebször*-nek, s a többi *jelek*nek, melyekből a seb tájára lehet következtetni, s *zöld galylyal megjelöli* a szarvas nyomát, végre vagy maga is elmegy, vagy elküldi kísérlőjét a légyott helyére a véreb után.

5. A *nyomon követés* azon vadászati mód, midőn a fris havon kinyomozott vadnak csapáján a vadász a legéberebb, idegfeszítő figyelemmel addig halad, míg harc képes ellenét beérvén vagy a vacokban feltalálván, elejtheti.

6. Midőn a vadász egyedül vagy vizslával, vagy midőn ketten, hárman is, egymáshoz közel ugyan, de egymástól függetlenül fácán, fogoly, nyúl vagy fűnj után a bokrokat s más kedvező tartózkodási helyeket átkutatják, bokorról-bokorra járnak: *bokrásznak*.

7. Ha a vadász bizonyos helyet kiszemelve, a melynek közelében a vad akár tápra a mezőre, akár onnan az erdőre vonulni, vagy erdőből erdőbe átjárni szokott — elrejtőzve oda áll, hogy az arra vonuló vadat elejtse: *lesbe áll, lesen vadász, lesvadászatot* gyakorol. Veszedelmes vagy fölötte óvatos vad (hiúz, farkas, róka, borz) meglesésére erős fa ágai közt, vagy erős, a földbe vert cölöpökre leshelyet szoktak készíteni, mely *lesemelvény-nek, emelvény-nek, magas les-nek* nevezhető.

8. A rókát és a borzot *kotorékából* kiásni is szokták. E célra egy-két tacsót visz ki a vadász s beereszti a *róka- vagy borz-barlangba*; ott, a hol a tacsó hosszabb ideig egy helyen csaholja a vadat, a hol *előtte fekszik*, vermet ásat. A róka a veszedelmes, folyton közeledő zajra rendesen *visszaveri* a tacsót, kiront a *lyukból* az ott álló vadász puskája elé, míg a borz nagy nyugodtan bevárja a *keresztültörést*, azaz a veremnek a folyosóig való mélyítését, s ilyenkor a *borzfogóval* kihuzatván, orrára mért ütésekkel *agyonveretik*, vagy a tacsó és zaj elől menekülve, tovább *kotor* s a folyosót a kotrott földdel a tacsó előtt elzárja: *beásakozik*; de a verem kitágítása által így is kézre kerül. Fiatal, de már nagyobbacsára nőtt rókák a *rókatanyában*, az *ágazatok*-ban ide-oda menekülnek a tacsó előtt; ezért — különösen ha az öregek ellövettek, a vermet meredek oldalakkal és oly mélyre kell ásni, hogy a menekülni akaró, ezen mély verembe — a *katlan*-ba — ugrott rókakölykök onnan ki ne szökessenek, hanem ott kézre kerüljenek. Természetes, hogy úgy a *főbejárást*, mint a *menedékágakat* is — erősen és biztosan el kell zárni.

9. Ha a rókát vagy a nyulat agárral fogatjuk: *agarásznak*; a vadászat e neméről: az *agarászatról* bővebben az ebekről szóló fejezetben fogunk megemlékezni.

10. Ha a vadat kopókkal hajtadjuk a felállított vadászok felé: *kopózunk*; erről bővebben szintén az ebekről szóló fejezetben tárgyalunk.

11. A vadon tenyésző *tengeri nyulakat* vizslával, kereplővel, de *vadász-menyéttel* is szokás vadászni. A vadászmenyét — a tengerinyúl e legveszedelmesebb, legvérengzőbb ellensége *becsúszik* a tengerinyúl kotorékába; az utóbbi eszeveszetten belerohan a kotorék öblére terített hálóba, vagy az ott álló vadász puskája elé, vagy végre erős *veszélkezés* között áldozatává válik bent a vérszopó ellenségnek. Újabb írók különben tagadják, hogy a vadászmenyét a tengerinyúl vérét — a nyest módjára — kiszopja; de tény, hogy a kotorékban gyakran órák hosszáig alszik, a mi a leső vadászra nézve nem igen mulatságos dolog.

12. Egyik igen nemes, fölötte érdekesítő, de nagy fáradtsággal járó módja a vadászatnak a *siketfajdnak beszökése*, melyről a II. fejezet 2. cikke alatt már megemlékeztünk.

13. A lesvadászatnak egy neme a csalogatás. A vadász elrejtőzködve a szerelemittas hímnek, a nősténynek, a gondos szülének, vagy a védelemre szoruló ivadék hangjának utánozásával tévútra vezetve a vetélytárust, a hímeket, az ivadékokat, a szülést puskája elé csalja. Elvértve teszik a szarvas, a farkas, a róka, a nyúl, az erdei szalonka, a póling hangjának utánozásával, de igen gyakori, és kedves élvezetet nyújt az őzbaknak, a nyirfajdkakasnak, és a császármadárnak csalogatása.

14. *Vadászati kuriozumként* — hogy vadászati szempontból ne kelljen szigorúbb ítéletet mondanunk — megemlítjük a nálunk némely vidéken divó *nyúlhajsztát*, melynél több lovas addig üldözi a nyulát, a míg az kimerülten meglapul, s azonnal megmerevedik.

15. A középkor fejedelmei és hatalmas dynasztaí inkább mulatságból — mert vadászatnak ezt alig lehet nevezni — a *sólymászatot* gyakorolták; azaz betanított sólymok, héják és karvalyokkal, sőt sasokkal ¹⁾ különösen a gémféléket fogatták, mely célra a sólymot

¹⁾ *Pedzésre* főképen a következő fajokat oktatták: A kerecsent v. kelecsent (*Falco candidans*); a ráró sólymot (*F. lanarius*); a vándor s. (*F. peregrinus*); a kis s. (*F. subbuteo*); a merlint (*F. aesalon*); a vércsét (*F. tinnunculus*); a pászto kát (*F. cenchris*); a vöröslábú s. (*F. rufipes*); a héját (*astur palumbarius*); a karvalyt (*astur nisus*); ezeken kívül még az ölyvet (*buteo vulgaris*); a kányát (*milvus*) és a legtöbb nappali orvadarat. Gr. Zay M.

stb. *oktatták, vele bántak*. A sólyom-idomításnál használt szerszámok a következők voltak: a *süveg* — sisakforma főkötő, melylyel a sólyom elvakíttatott s így hordatott; ennek tetején fogantyúkép 5—6 ctm. magas tollesokor volt alkalmazva; a *rövid- és hosszú-szűj*, mely a madár lábára — a sólymászok *kéz*-nek nevezték — varrott *békó* gyűrűjébe fűzetett; az említett *békó* és az *álmadar*; ez némileg madárhoz hasonló igen cifra szerszám (hasonlít a kézi csörgő-dobocskához, de két oldalt szárnyai vannak), melylyel az eltévedt madár — kínálkozó prédának tartva azt — visszacsalatott; a *saraglya* — négyszögletes hordószerszám, melynek középső nagy nyílásán keresztül a széllecekre ültetett sólymokat hordó szolgál keresztül bűjt; a *sólymártarisznya* hasonlított a huszár tarsolyához, — és végre a *sólymárkezttyük*, puha, de vastag szarvasbőrből. Az idomítás a következő módon történt: mindenekelőtt arra szoktatták a madarat, hogy az *öklön ülve tápot vegyen*, azután, hogy a feléje tartott *táp* láttára az *ökölre szálljon*; továbbá, hogy a hosszú pórázra fűzött zsinegen a szabadban nagyobb távolságból az eléje tartott fehér galamb vagy hús felé szálljon, végre, hogy az említett zsineg nélkül is szálljon el — és vissza az ökölre; ezen utolsó próbánál a feldobott fehér galambot még a levegőben kellett megragadnia. Ha a madár nem volt engedelmes, vagy épen dacolt: napokig éhezették, egész éjjelen át *hordozták*, mások állítása szerint hintázták, vagy napokig *lesüvegelten*, tehát megvakítottan egy helyen kellett ülnie.

A vadász-társaság több ebbel, és néhány sólyommal — lóháton kivonult; az ebek a sűrű nádból felverték a gémet, a társaságban jelenlevő legelőkelőbb hölgy, ki sólymát a sólymártól már eleve átvette, vagy a fejedelem, *utána dobta* kedvenc sólymát a menekülő vadnak, mire az egész társaság paripáin száguldva, nagy érdeklődéssel követte a magas légben fejlődő elkeseredett harcot, melynek a gém rendszeren áldozatául esett, habár néha egy-egy hevesebb fiatal sólyom a feléje szegzett éles hegyű csőrre csapván, azon magát felnyársalta.

VI. FEJEZET.

A l o v a k.

A ló, melyet »hajszánál« vagy »agarászatnál« akarunk használni, sebes futó, jó iramodó, tartós futamú, azaz *győzős*, soká el nem fuladó, azaz *jó tüdejű, jó lélegzetű*, könnyű lábú, szóval *nyereg alá termett, paripa* legyen. Szája ne épen oly *kemény* és érzéketlen, hogy a zabla feszítését föl se vegye, de igen *puha, túlérzékeny* se legyen. Vadászlármához, lövéshez, kiürítéshez, ostorpattogáshoz, ebek futkosásához, dübörgésükhöz, csaholáshoz szoktatva, *bokros* épen ne legyen. A *győzős*, azaz hosszú futamokra képes *paripától, vadászparipától* megkivántatik, hogy *szilárd állású, erős hátú, széles szügyű, jó lélegzetű, kerek combú, sugár testű, nyulánk*, de nem *fesztes nyakú, jó zablájú*, egy szóval kifejezve: *jó állapotú* legyen, azaz birjon mindazon kellékekkel, a melyek vadászparipától követelhetők. A futamban túleröltetett paripa *meleg*, azaz ki van hevítve; azután, ha kellően nem gondozzák, *megmered, meredt*, azaz tagjai megmevednek, sőt szélhűdés is érheti. *Melegen* a paripát nem szabad *beállítani*, azaz az istállóba vezetni.

VII. FEJEZET.

Az ebek és betegségeik.

A szarvas-hajszánál használt ebek: a *vezető-e'* és a *hajtó-falka*.

1. A *vezető-eb* onnan vette nevét, hogy a vadászt a vad nyomára és azon tovább vezeti. A *vezető-ebbel dolgozni* annyit tesz, mint azt idomítani, vagy az idomítottat alkalmoszerűleg használni. A vadász a vezető-ebbel nem »megy«, hanem *kivonul vadászni* és pedig *vezetéken*, azaz félig kenderből, félig kecskeszörből készült vastag zsinegen vagy szíjon vezetve az ebet; a szíj az eb *nyaklóján* lévő vaskarikába erősítettik: az eb *vezetékre fűzetik*. A vezető-eb *jó orrú, jó orral bir*, ha szaglási érzéke erős és finom — s mint ilyen, *felveszi a nyomot*, illetve *jelzi* és pedig *kedvvel*, ha örömet, szenvedélylyel, *kedvetlenül*, ha nem szívesen keresi folytatását; *jelez*, midőn szarvasvad, különösen agan-

csos nyomára akadván, a sűrű felé törekszik. *Vezetéken jár* az eb, de a vadász is, a ki követi. A *vezető-eb nem hágja át* a nyomot, ha az figyelmét soha sem kerüli el; a *nyomról elvitetik*, a midőn a vadász, hogy a nyomról elterelje, vagy a napi idomítást beszüntesse, hóna alá veszi, s a nyomról elviszi. Az *előzetes keresés* a vadászterület egy részének a vezető-ebbel való körüljárása annak megállapítására, mennyi szarvasvad vonult be és ki, illetve mennyi tartózkodik ott; ez a *galylyal való jelzéssel* jár; azaz a vadász a talált nyomokat zöld ágacskákkal jelöli; az agancsosnál a zöld galyat a fás végével, sutánál a lombos végével helyezi el a vadnak menete irányában. A *galy* azon zöld ágacska is, a melylyel az ebet, ha *helyesen jelzett*, megsimogatják. *Elébe vág* a vadász a nyomnak, midőn a talált nyomot nem folytatólag, hanem távolabb helyen iparkodik megtalálni. Ha a vadász az ebet a vezetéken távolabbra előre bocsátja: *megeresztí a vezetékot*. Az eb *vezetéképes*, midőn korának első évét meghaladván, idomításra alkalmassá válik; az eb *szép- vagy gyönyörű állású*, midőn hosszú, s a pofákhoz tapadó széles fülei, oldalt *lefüggő piszléi* (ajkai) vannak és különben is szép, soványos testalkattal bír. A vezető-eb idomításánál és használásánál szokott kifejezések: midőn nyomra akad: »*Mi vonult erre? Szarvas? Mutasd!*« A nyom megtekintése után: »*Helyes, helyes! Előre!* — Midőn a vadász akarja, hogy az eb jelezzen: *nyom — hol a nyom?* — A vezető-ebet nemcsak a francia, hanem a német vadászati módnál is használták.

2. A *hajtó-falkát*, mely 10—25, sőt 50 pár ebből is áll, mindenekelőtt *engedelmességre* és *együttmaradásra* szoktatják; azaz a midőn a falkát kivezetik, az elül lovagló *haj rá!* (angolul hay, hay!) kiáltással az előremenésre biztatja, az oldalt és hátul lovaglókat az *oldalt kicsapókat* vagy *elmaradókat* »*falkába!* *előre!*« kiáltással és ostorcsapásokkal együvé terelik. Gyors haladásában a falkát a *vezér-eb*-nek megszólításával és »*hátra!*« (Derrière) kiáltással *megakasztják*, azaz megállítják. Ha az ebek nyomot veszítenek, »*akadály!*« (hourvari) kiáltással összeterettenek, s a helyes csapára visszavezettetnek. A hajtófalkákat, melyek vagy francia vagy angol ebekből állítatnak össze (47—52 ctm. magas, finom fejű, hosszúkás fülü, meglehetősen sugár testü, sima szőrü, fehérén vagy sárgán tarkázott ebek) szarvas és róka-hajszánál használják; azonban az egyes falkák lehetőleg egy

va d nem re idomíttatnak s a meghajtandó vadnak *ismert nyomára tereltetnek.* (L. V. f.)

3. A véreb a nagy vadra való vadászatnál nélkülözhetlen eb, melynek feladata a sebzett vad *sebvéres* nyomán a vadászt a vad után vezetni s azt *megállítani*. Feladatának teljesítésében *némá*-nak kell lennie, azaz csaholnia csak a vad láttára szabad, vagy a midőn az vele *szembe száll: állóra csahol*, a midőn a vad — sebe által okozott elgyengülésénél fogva — megáll és az ebbel szemben önvédelemre kel; az eb tökélyének legmagasabb foka abban áll, ha a megtalált dermedt vadra csahol = *dermedtre csahol* és azt *meg nem tépi*, azaz nem marcangolja. Szoktatni, illetve idomítani kell arra, hogy különösen olyankor, midőn a *sebvérzés* csekély — vércseppet szimatolva megálljon s vezetőjét (mert ezen eb is füzéren vezetetik mindaddig, a míg a vadász a *beteg* vadat leheveredve nem látja, vagy a míg az fektéből *ki nem kel*) — valami módon p. o. visszatekintéssel, vagy egyébként erre figyelmeztesse. — Vérebnek a kuvasztól s a tacsától kezdve a legnemesebb ebfajig bárminő ebet ¹⁾ is lehet idomítani és használni — feltéve, hogy *vérnnyomon szeret dolgozni* s nem annyira a színre, mint inkább a nagyságra kell tekintettel lenni; mert p. o. a tacsóval csaknem minden vad — gyakran az egészséges is enyelegve szembeszáll ugyan, de a tacsó igen lassú; mert puha talajon, hóban és mocsárban csak nehezen halad és rendszeren — mihelyt a vad *meleg*, azaz friss nyomára akad, irgalmatlanul csahol, a miről alig lehet valaha leszoktatni; nagy, erős ebek pedig — bízva erejükben — idő előtt megrohanják a vadat, *rántanak* rajta s igen könnyen kárt vallanak; de azon hátrányuk is van, hogy a sebzett vad látván fölényüket, nem igen mer velük szembe szállani, hanem utolsó leheletig menekül. A vérebnek nem a *szimatot*, hanem csak a *vérnnyomot szabad követnie*. Mihelyt a vadat elejtettük, a vérebnek — némelyek szerint — a vad véreből némit kevés *kapzsira kell adni*. A véreb birása azon hátránnyal

¹⁾ Ezen — az *eddig* gyakorlatból merített — állítással szemben szívesen csatlakozom Hamvay Z. úrnak nézetéhez, hogy itt is a tiszta faj fölényenél bir, s hogy *ez is csak nagy gonddal lesz tökéletes*; de a praktikus, azaz kenyérkeresetből vadász nem igen jut nemes vérhez s így kénytelen volt eddig, kénytelen még ma is sok helyen oly anyagot használni, a mely legalkalmasabbnak kínálkozik. A színt illetőleg természetes, hogy *vadász* fehér ebet nem fog soha vérebnek idomítani.

jár, hogy a gyakorlat kedvéért néha-néha szándékosan kell vadat sebezni; de vannak egyes vadászok, a kik, hogy a vérebnek, vagy a használata által élvezendő mulatságnak kedvéért, minden vadra *roszul lönek*, azaz csak nehéz sebzésre céloznak.

4. A *kopók*.¹⁾ A kopó közép nagyságú, az angol és francia hajtó-ebeknél erősebb, rendszeren fekete, feketebarna, vagy vörhenyes színű ebfaj sárga végtagokkal, néha fehéren tarkázva, fehér mellel; feje hosszúkas, elül hegyes, fülei hosszúak. A *lengyel kopó* (a magyar kopók úgy látszik Lengyelországból származtak át) erősebb, hosszabb és sűrűbb szőrű és kitartóbb, mint a német kopó, de ez könnyebb, azaz gyorsabban hajt, de nem *győzős*, nem tartósan működik, könnyebben kimerül. A kopókat mindenekelőtt *fűzérre*, továbbá *kürtre* kell *szoktatni*, a mi úgy történik, hogy etetés előtt gazdájok vagy megbízott embere — mindenkor egyforma módon *gyülekezöt fúj* (három megtört hosszú, több rövid szakadozott hangot, melyet újból három megtört vontatott hang követ); e kürtjelre a kopók azután a vadászaton is *összegyűjtetnek*, s azután némit az elejtett vadból vagy egyéb emmi valóból *kapzsira kapnak*. Mihelyt a kopó vad nyomára akad, *elrivallja* (elnyiffantja) *magát*, *rivall*, azaz különös hangon, inkább szakadottat vonít, mint csahol, azután *hajt*, azaz folytonosan csaholva tova iramodik a vad szimatján, a mig ez utóbbi *cselt vet* (kétszer-háromszor, de gyakrabban is körbe fut s azután 2—3 hatalmas ugrással rendszeren más irányban folytatja menekülését); ekkor a kopók elhallgatnak, azaz megszűnnek csaholni: *megakadt a hajtás* — mig a *vezér kopó*, a legjobb, legserényebb köztük, a nyom folytatására akadván, a szimatot

¹⁾ *Kopónevek*: Apjok, Árté, Bajnok, Baka, Bandi, Barát, Basa, Berkes, Bodros, Boglár, Bokros, Borzas, Bőgős, Brúgós, Buksi, Csajhos, Csalárd, Csámpás, Csatár, Csinos, Cigány, Cimbál, Combos, Cudar, Dacos, Dallos, Darázs, Dobos, Drabant, Drusza, Dudás, Erős, Farkas, Férges, Finyás, Fordíts, Forgós, Fűrész, Gajdos, Göndör, Hamvas, Hangács, Hangos, Harsány, Hirkán, Horpasz, Indits, Irha, Jajdits, Kapzsi, Koboz, Kócos, Kongó, Kontrás, Kormos, Körmös, Kudarc, Kuruc, Kürtös, Lajha, Lámpás, Lánco, Lantos, Lármas, Lebzsés, Lidérc, Lódits, Lomos, Lompos, Makacs, Maró, Mufti, Nyakas, Nyulász, Ordas, Örvös, Pajkos, Pandur, Píkász, Pimasz, Pische, Pogány, Pohos, Rajta, Ravasz, Rendes, Renyhe, Rezgő, Rókász, Rontó, Sipits, Sipos, Szárcsa, Talpas, Tánco, Tartós, Tatár, Torkos, Tüzes, Tyukász, Vadász, Vadas, Vajda, Vaksi, Vezér, Vidra, Virgonc, Vitéz, Zajgó, Zsémbe.

újból *felveszi* és új rivallás után tova hajt; társai *vig csaholással* követik. Midőn a kopók vadnyomra találván, a hajtást teljes erőből és szenvedélylyel megkezdik, azt mondjuk: *felvették a nyomot*; ha a vad lövésre hajtatik, *lövésre hozták*; ha a vad félre- vagy visszafelé törve elhajtatik: *el-* vagy *levítették a kopók*. Midőn a vadászvonalból vagy a meghajtott területből kihajtott vad — természetes szokásánál fogva — a kopók előtt megfordul, azaz oda visszaigyekezik, a honnan *felzavartatott*, azt mondjuk: *a kopók megfordították, visszahozták*. Az oly kopót, mely a lőtt vad mellett állva, azt a többi kopótól megóvjá, *védőnek*, az olyat, a mely a többi kopókkal nem törődve, önmagára szeret keresni és hajtani, tréfásan *kalandornak, kajtárnak*, az olyat, mely hideg nyomon is csahol — a mi különben nagy hiba — *csahós-nak* nevezzük.

5. Az *agarak* ¹⁾ hosszú-, keskeny-, apró-fejű, rövid, csak félig konyult fülü, élénk szemű, hosszú, hegyes, az orr végén kissé hajlott, nagy fogú — *agyaras szájú*, sugár nyakú, és szikár testű, magas és széles hátú, hosszú, kunkorított farkú ebfaj, sovány lapockákkal, rövid, izmos combokkal, magas, erős inu lábakkal és hosszú, hegyes, szorosan összeálló körmökkel. Szinezetük rendszeren fakult.

Az agarakat *füzérre és nyereghez kell szoktatni*, azaz úgy idomítani, hogy rángatózás nélkül a füzéren és a paripa mellett is, biztosan járjanak. Az agarat a vadászatra nem idomítjuk, hanem *hajszoljuk*. Ha egy napon több *hajszát* csinálunk s az agár elerőtlenedik, elveszti lélegzetét: *kiállott*; ha ez — különösen fiatal agaraknál — többször ismétlődik s a *hajszolás* után nemsokára abban hagyják az üzést s kedvetlenül a paripa mögé vonulnak, azt mondjuk rólok: *elzüllöttek*. Az agarak *nem szímatra*, hanem *szemre* hajtanak. Midőn a nyúl *kigördül* vagy

¹⁾ *Agárnevek*: Árkos, Áros, Bajnok, Bakzó, Babos, Bojtos, Bolygó, Bandi, Csikos, Csillag, Csille, Csipke, Cafra, Cicka, Cifra, Cigány, Cirmos, Dáma, Drága, Fecske, Fickó, Fogas, Fricska, Fürge, Futár, Futó, Gyilkos, Haddrám, Hajkó, Hangya, Hattyú, Héja, Hódas, Hóka, Holló, Hóra, Huszár, Jancsár, Janka, Julesa, Kaján, Kani, Karsú, Karvaly, Kérges, Kesely, Konci, Kontesz, Liszka, Marci, Midás, Mimi, Mirtus, Mojse, Patkány, Pernyős, Pille, Rajkó, Rajta, Ráró, Rezes, Rigó, Ringyó, Rongyos, Sárkány, Sebes, Serény, Sólyom, Szajha, Szellő, Szélvész, Szennyes, Tatár, Tátos, Tigris, Török, Tücsök, Tukás, Turbán, Turkán, Tündér, Vadász, Vércse, Vidor, Vigyázz, Villám, Virág, Virgonc.

kipattan, a vadász bemutatja az agaraknak; ezek jó szeműek lévén, a nyúlak utáná iramodnak: *felveszik*, azután *beérik*, az első agár *vág rajta* s miután a nyúl e pillanatban futása irányát villámgyorsan megváltoztatja, az agár a megkezdett irányban még néhány lépést fut, azután elesik: *elhajtódik*; a nyúl az által, hogy irányát megváltoztatta, közelebb esik a második agárhoz: *reá hajlott*; a másik agár *átveszi* a nyulat, amaz *átadta*; az agarak újból beérik, s akár merre tér, elébe kerülnek: *forgatják*, a mig egyikük *elkapja*, azaz agyaraival megragadja és kivégzi. Az agár *túlfut*, *túlrohan* a nyulon, midőn ez megbukván, amaz *túlszalad rajta*. A mely agár egymaga képes nyulat fogni, *egyes agár*-nak (szóló-agár) nevezetik; a *győzős* agár az, mely nem pazarolja a hajsza elején erejét, hanem gyorsaságát folyton növelve, végre elkapja a nyulat; ennek ellenkezője a *mohó* agár, mely eleinte minden erejét megfeszíti, azután *elmarad*, végre *felvágja a farkát*, azaz egyszerre megáll (mely alkalommal a farkát felcsapja, mintha ezzel fékezné futását) s abbahagyja a hajszát; *védő* agár az, mely nem engedi, hogy az elkapott nyulat a többi agarak megtépják. *Zsinórban hajtanak* az agarak, ha folytonosan egymás mellett futnak; *kolbászt csinálnak*, midőn egymást követve hajszolják a nyulat. *Orrán viszi* a nyulat az agár, midőn közvetlenül utáná iramodik s így el is kapja fordítás nélkül. Midőn az agár kemény vagy fagyos talajon tett több hajsza után körmét veszíti, azt mondjuk róla: *elrugta a körmét*. *Nyereghez szorult* az agár, midőn a hajszolásban elfáradván, a paripához visszatér, s elkedvetlenedve ezt követi; csak rossz agárról mondjuk ezt, a melyik *rendesen* így szokott tenni.

6. A *szelindekek* és pedig a *medveszelindekek* nem épen nagy, de nehéz, erős, vastag- és rövid fejű eb faj; az *angol szelindekek* (Mastiff) az előbbieknél hosszabb fejjel, különben szintoly erős testalkattal bírnak, ép oly nehezek, de lehetőleg még szenvedélyesebbek. Ezeket medve- és vaddisznóvadászatra használják; az e célra használt eb — bármilyen színezettel, de erős, ne túlrövid fejjel és éles agyarakkal birjon; melle legyen széles, combjai rövidek, de izmosak; magassága legalább 80 ctm. Ezen eb fajokat sohasem szabad nyers húsrá eresztetni. Idomítani csak annyira kell, hogy *füttyre* és *Haj rá!* parancsszóra hallgassanak s embert soha meg ne támadjanak.

7. A *tacsó*. Alacsony, hosszúkás test, feltünően fejlődött

előrészekkel, s rövid, de igen izmos, mérsékeltén lőcs formán görbé lábakkal (*lőcslábú t.*), erős, hegyes orrban végződő fej, meglehetősen hosszú, felkunkorított fark, élénk szem, nagy vadászszenvedély, marakodó türelmetlenség jellemzi ezen ebfajt. Színezete fekete, barna végtagokkal, barna foltokkal a szemek felett és a fark alatt; nyúlászürke — sötétebb hátvonással; ezüst- és hamu-szürke — sötétebben csikozva vagy tarkázva (tigrisek); sárga, fehér foltokkal a mellen, a lábak végén és néha a nyakon; vannak sima, tüskés, és hosszú szőrű fajok.

A tacsó a vadászatra használt ebek közt a legkisebb ugyan, de a legbátrabb; egyaránt használható földalatti munkára, mint kopónak is. Legjobb tulajdonságainak tekinthetők: ha csak akkor csahol, midőn a vadat látja; ha a kotorékot *el nem hagyja*, a míg a róka *el- vagy vissza nem veri* vagy előle más módon el nem menekül; ha a róka és a borz *előtt csaholva fekszik* mindaddig, míg a kotorékot *át nem törik*, azaz a föld szinétől ásott gödörrel a folyosót átszelik; ha nem fölötte *fogas*, azaz a fiatal rókát meg nem fojtja, az öreggel nem marakodik, hanem 40—50 ctm.-nyiről folytonosan és szenvedélyesen csaholja. Némelyik tacsó második, némelyik csak negyedik évében válik vadászatra alkalmassá. Idomítani nem igen lehet, de nem is kell. A mely tacsónak a róka és a borz, a nyúl vagy egyáltalában bármi vad ellen való ellenszenve, tehát az üldözési szenvedély, nem természetében fekszik, azt kár etetni. Jó füttyre szoktatni és biztatásképen: *Hol a róka? Itt a róka! Tah-tah-tah!* szavakra.

8. A *vizsla*.¹⁾ Setter = *hosszúszőrű angol vizsla*; Pointer = *rövidszőrű angol vizsla*; *hosszúszőrű, rövidszőrű és tüskés-szőrű* (Griffon), *német vagy cseh vizsla*. (Az egyéb fajokat itt mellőzzük).

Az *angol vizsla* finom, de egyúttal erőteljes, rendkívül izomdús testalkatú, heves vérmérsékletű eb faj. Jellemzi mindezekelőtt fölötte kifejlett, a *pointereknél* csaknem négyszegletessé váló orra; az egyenes, szinte víz-szintesen viselt, tövénél vastag, élesen csúcsba kifutó s csak a *setternél* alig láthatólag meghajló fark s az *éles törés* a homlok és az orr között.

¹⁾ *Vizslanevek*: Ádám, Csitt, Cenk, Deli, Füge, Fürjes, Hajnal, Haris, Lenke, Opos, Párta, Rica, Rigó, Sári, Tisza, Urfi, Vid.

A német vizsla (nálunk tévesen cseh-vizslának nevezik) erős, izmos testalkatú, rendszeren nyugodt vérmérsékletű (a hosszúsőrü néha marakodó) eb faj. Jellemzi az előbbinél közönségesebb, durvább külseje; a homloktól az orrlyukakig egyformán széles orr; a lefüggő, a száj sarkában ráncot képező *pizslék* (ajkak); a csaknem egyenes vonal, melyet a homlok az orral képez. Az angol vizsla *törése* a német hosszúsőrü vizslánál csak mint gyöngébb és ives behajlás észlelhető.

A vizslát hivatásának teljesítésére előkészítjük, azaz *idomítjuk*; a ki ezt teljesíti, *idomító*-nak (nem idomár) neveztetik. Mielőtt az idomításhoz hozzálátunk, mindenekelőtt meggyőződünk, az idomítandó ebnek van-e jó és szép állása, azaz bir-e a megkivántató *faj-jellegekkel*: különösen feje, orra, lábai oly állapotban vannak-e, hogy szép külső mellett eredményre is lehet-e számítani? Az idomítás két részre oszlik: a *szoba-idomításra*, melynek folyamán a vizslát *hallásra*, azaz arra szoktatjuk, hogy a vadásznak parancsára (hívására, füttyére) esetleg már intésére is, még akkor is térjen vissza hozzá, ha a vadat állja; *hasalásra*, azaz csendes, mozdulatlan fekvésre, melyből csak az idomító határozott hívására szabad felkelnie; *hozásra*, *elhozásra*, vagyis az idomító által eléje tett vagy feléje dobott tárgynak felemelésére és előhozására és átadására; *közeledésre*, azaz az eléje tett vagy dobott tárgynak hason csúszva való megközelítésére. A *mezei idomításról* alantabb szólunk. — A szobaidomításnál használt eszközök és vezényszavak: Az *idomító füzér*, vagy 3 m. hosszú — kenderből és szőrből készült erős zsineg, melynek egyik végére, a mely az ebnek nyakára fűzetik, néhány erős göcsöt kötünk, hogy a vizsla a büntetesképeni rántást megérezze és megértse; a *bak* — két végén keresztfával ellátott, szalmával, nyúlőrrel vagy tollakkal körültekert gömbölyű rövid farudacska, mely az eb elé tétetik vagy dobatik, hogy az előhozást megtanulja; a *szegecs nyakló*, szegekkel kivert bőrnyakló, vagy szegekkel kivert golyókból készült nyakló (Korall) és a *korbács*. E két utóbbi csak a legvégsőbb esetben, de türelmetlen, heves természetű idomító által *sohase* használandó. — A vezényszókra nézve mindenekelőtt meg kell jegyezni, hogy az idomító mindig és kivétel nélkül egy és ugyanazon szót és pedig lehetőleg a legrövidebbet használja. *Jer, ide!* röviden *ide!* *Hasalj!* vagy *feküdj!* vagy *Lapulj!* — *Lassan előre!* vagy *előre!* — *Fogjad!* vagy *fogd meg!* Dobásnál:

Vedd fel! Hozd el! Hozd elő! — A szobaidomításhoz tartozónak azt is lehet tekinteni, hogy a vizsla, a mig a tett mezejére nem ér, gazdája mögött maradjon, őt közvetlenül kövesse; az ez ellen vétőt az idomító *Hátra!* szóval maga mögé parancsolja.

A *mezei idomítás*nál főleg az ebek *keresési modorára* kell ügyelni. Ha a vizsla egyenes irányban maga előtt keres, jobbról-balról meglapult vad mellett elhalad; midőn az idomító e hibát látja, *szép keresési modorra* úgy szoktathatja vizsláját, ha — irányt változtatván — *Erre!* vezényszóval oldalt keresésre biztatja az ebet. Ha *sebesen keres: Lassan!* szóval nyugodtabb keresésre inti; midőn a vizsla vadnak *szimatját felkapja: Vigyázz! Lassan előre!* szavakkal figyelmes közeledésre serkenti; s midőn a vadat egészen megközelítette, a mire a vizsla magatartásáról lehet következtetni: *Hasalj! Lapulj!* vagy *feküdj!* szóval *lehasalásra* vagy legalább *szilárd állásra* figyelmezteti. Lövés után csak *Hozd elő* parancsra szabad a vizslának az ejtett vad után sietnie, azt felvennie, és előhozni. Keresés közben — különösen a fiatal vizsla — pacsirtát vagy más madarat is szokott *állani*, azaz az orrába kerülő szimatra kinyujtott testtel, egyik előlábát felemelve, merev farkkal — szinte meghökkenve, megáll s addig nem mozdul, a mig a madár helyt marad; ilyenkor a madárnak felrepülése, vagy máskor nyúlnak kiugrása után, ha a vizsla a madarat vagy nyulat üzni akarná, gyorsan és erősen kiejtett *fuj!* szóval vissza kell tartani; esetleg megdorgálni, vagy meg is fenyíteni. Ha az eb *szépen keres*, a vadat *jól* vagy *szilárdan állja*, ha *be nem ugrik*, azaz idő előtti, szenvedély sugallta sietéssel vagy ugrással a vadat *fel nem veri*, azaz fel nem kergeti; ha a felreppent madár után nem fut, *a menekülő, futó nyulat mibe sem veszi: szépen dolgozik*. Kitünő tulajdonsága a vizslának, ha nem *szorít*, nem *melleszt*, nem *tép*, azaz a vadat szájában nem szorongatja (némely vizslának az a csunya tulajdonsága van, hogy a vadat szájában annyira összeszorítja, hogy megrepedt testéből a belek kinyomulnak) a szárnyas vadat lábával vagy szájával nem kopasztja, a sebzett nyulat agyon nem szorítja, össze nem marczangolja, hanem mindent elevenen, a meg nem sebesített vadat, p. o. a fogott rucafiókát sértetlenül előhozza. A vizsla *szeles*, midőn a mezőn — nem figyelve a vadász hívására, füttyére — ide-oda száguld, vagy a felvert vadat, látván, hogy az hol szállott le, odáig üldözi stb.; *el van kaptva*, midőn nem a vadász, hanem

saját akarata szerint dolgozik; *el van kedvetlenülítve*, ha sok és időszerűtlen veréstől kedvevesztett és félénk; *el van rontra*, ha idomítás után rosz kézbe kerülván, hasznavehetlenné vált.

A vizslát használjuk: a vadnak keresésére, megállására és előhozására a portyázó vadászatoknál és a bokrázásnál; a hajtóvadászatnál, a zajos- és kör-vadászatnál csak kivételesen és csak öreg, futó nyulat semmiben sem vevő vizslát szabad használni s ezt is csak akkor, ha *serény előhozó*; a fiatal vizsla ugyanis a sok lövés hallatára, a sok vad láttára rendszeren *nekítüzesedik*, azaz szelessé, indulatossá válik s könnyen megromlik.

9. Az ebek betegségei.

Mintán az ebek, mint minden egyéb — a háztájon tartott állatok, különféle kórnekemeknek vannak alávetve, itt csak azon kórokat említjük meg, melyek specialis ebkóroknak tekinthetők; ilyenek:

1. A *bőrsenny*. Az eb nyakán, de különösen a hátán keménykés dudorodások támadnak, a szőr tüskéssé válik s kihull, a bőr sötétebb színű és feszül; var is képződik. Nem ragadó.

2. A *korpás sömör*. A fejen, különösen a szemek körül megfakul a szőr, a bőr megkorpásodik s a betegség rohamosan elterjed az egész testen. Ragadó.

3. A *piros sömör*. Világos színezetű ebeknél a szőr vörhenyes lesz; a betegség abban áll, hogy az eb hátán, a hasán, a combok mellső részén, apró piros pattanások támadnak.

4. A *maró sömör* vagy *kosz*. A test valamely táján apró hólyagocskák támadnak, melyeknek felpattanása után tág daganatok képződnek, a sebszövetek terjednek, az eb erőlyesen vakarózik, a mi gyakori vérzést okoz. Ragadó.

5. Élősdie állatkáknak a bőr alá való befészkelődése által támad a *rüh*; a *közönséges rüh*, mely apró gennyes pattanásokban jelentkezik, s nagy gyorsasággal az egész testet ellepi, igen ragályos — még az emberre nézve is veszélyes kór; a *nehéz rüh* nem igen ragályos ugyan, de csaknem teljesen gyógyíthatlan, mert az élősdiek a bőr mélyében, a szőr gyökerei táján fészkelődvé be, épen nem, vagy csak igen nehezen elpusztíthatók.

6. A *zsigora* vagy köznyelven *kutyabetegség* (*szopornyika* vagy *szopornyica*), rendszeren nedves fekhelyek, hűlés, vagy meg nem felelő táplálás következménye, különösen fiatal ebeknél; rendszeren az ebek orrából és szájából kiömlő büzös genny által

jelentkezik; ha a belső szervezetet megtámadja, az eb gyakori prüszkölés, köhécselés mellett ide-oda támolyog, hátulja megbénul, lábai megmerevednek, lélegzete megbűzödik, belsőleg teljesen elrothad.

7. A *fülzsir megkeményedése* (fülféreg, fülfene). Ezen csaknem gyógyíthatatlannak tartott betegség a fülüregben meggyült és megkeményedett zsiradék okozta viszketésből támad. Az eb körmével folytonosan kapargatja, és fejét rázva, folytonosan a koponyához verdesi a füleit, minek folytán a fülek alsó szélei kigyuladnak, feltörnek, s a folytonos kaparás következtében be nem hegedhetvén, a sebek egyre terjednek.

8. A legborzasztóbb ebkór, melynek gyógyítási módját a legújabb kor legértékesebb vívmányai közé kell számítani: az *ebdüh*, vagy *veszettség*, melyet helytelenül *víziszonynak* is neveznek. Az ebdüh, a mely harapás, marás, illetve a dühnyál beoltása által a vérbe, az emberre is átvihető, különösen rosszul tartott, sokat szomjazó és éhező ebeknél észleltetik; de túlságos melegek és hidegnek, vagy a nemi ösztön ki nem elégíthetésének is tulajdonítják; gyakorta döggel vagy rothadó állati maradványokkal táplált ebeknél is fordul elő. — Kezdetben az eben feltűnő szomorúság észlelhető; elveszti étvágyát, gyakran iszik, de mindig kevesebbet; ürüleke kemény, sötétszinű; orra száraz, meleg; szeme bágyadt; kevésbé vagy épen nem hallgat ura szavára; csendesen visszavonul vagy feltűnően rekedt hangon ugat; nem alszik, vagy csak igen röviden — görcsös rázkódásokkal. Ezen előjeleket 6—7 nap múlva követik a betegségnek határozottabb jelei s fellép vagy a *rendes* vagy *futó-ebdüh*, vagy pedig a *maró düh*. Az elsőnél fehér tajték jelen meg a szájszéleken; a sötétszinű nyelv messzire kilóg; az eb behúzott farkkal, ingadozva futkos úton-ösvényen, gyakran körben; a levegőbe kapdos, de az útjába kerülőt meg is marja. A *maró dühben* szenvedő eb kékre kigyuladt nyelve szintén kilóg tátott, nyálkás tajtékkal telt szájából; a szabadban az eb behúzott farkkal szinte vakon rohan egyenes irányban, míg valamibe bele nem ütközik, a mi útját állja; feltűnően kerüli a vizet s nekiharap élőnek, élettelennek, a mint útjába akad. Minthogy a dühödt eb marása minden élőre, különösen az emberre fölötte veszedelmes: minden ebet, mihelytt rajta ezen betegségre valló előjelek mutatkoznak, a legnagyobb figyelemmel kell kísérni, sőt lehetőleg minden egyéb állattól el

kell szigetelni, el kell zárni. Ha csak *gyanus* eb harapott meg valakit, nem jó azt azonnal megölni, mert ha bebizonyul, hogy nem volt dühös, ezzel a sérültnek a legnagyobb megnyugtatót nyújtjuk; az ilyen ebet láncra kell fűzni, s hosszabb ideig megfigyelni. — Ha akár legkedvesebb ebünkön is az ebdüh *biztos* előjelei mutatkoznak, legjobb azt kiméretlenül elpusztítani, mint a ritkán sikerre vezető gyógykezelésre vállalkozni.

VIII. FEJEZET.

A vad tenyésztése és óvása.

A *vad tenyésztése* alatt új állomány létesítését, s annak, vagy a már meglévőnek gondozását, szaporítását;

a *vad óvása* alatt a meglévő állománynak megvédését értjük.

A *vadtenyésztés eszközei*: a *vadaskertek*; oly bekerített, tág, erdős-vigályos helyek, a hol a vadat bizonyos arányos számban neveljük, ápoljuk, szaporíttatjuk és föntartjuk; a vadaskertekben *etetőket*, *etető színeket* létesítünk; ezek oly építmények, melyeknek fedele alatt a vad kedvezőtlen időjárásakor, télen oltalmat és egészséges takarmányt — *tápot* talál; alkalmas helyeken, rendszerint mocsár vagy pocsolya = *dagonya* szomszédságában *sózókat* állítunk fel, hosszúkás, 60—80 ctm. magas cölöpökön álló vályukat, melyeket sóval kevert agyaggal töltetünk meg; ezeket a szarvas- és az őzvad, mielőtt a *dagonyába* *heveredik*, vagy miután abból *kelt*, igen szereti nyaldosni. A sózókat helyét és környezetét finom homokkal hintjük be, hogy ott *nyomozhassunk*, azaz a nyomok után a sózókat látogató vad minőségét és mennyiségét meghatározhassuk. A vadaskert kerítése több helyén a már említett *beugrók* és *útvesztők* létesíttetnek. Az előbbieket kívülről a kerítés magasságáig érő lejtők, melyekről a közeledő vad, különösen üzekedéskor az agancsosok és az őzbakok, a vadaskertbe beugorhassanak; az utóbbiak sodronyból készült kapuféle bejárók (lásd a rajzot), melyeken a vad bejuthat ugyan, de ki többé nem menekülhet. Nyílt vadászterületeknek egy része, a hol ugyanis a vad legszívesebben tartózkodik, teljes tilalom alá szokott helyezettetni, vagyis ott sem vadászni nem szabad, sem a vadat bármiképen nyugtalanítani azért, hogy a másutt nem óvott, kellő

nyugalommal nem bíró vad ott nyugalmas menhelyet találjon; az ily kiváltságos területet — akár vadaskertben, akár nyílt vadászterepen — *kamarának* nevezzük. — Apró vad részére *kotló kamarákat*, kotló házakat építünk, melyekben pulykák és tyúkók *kotló ládáiban*, *kotló kosarakban*, fácánok és foglyok tojásain kotolnak. A *teelő kamarák* oldalról és felülről, — hogy a különösen eleinte nyugtalanul röpkedő vad meg ne sérüljön — vászonnal vagy háló-félékkel megvédett helyiségek, melyekben a csapó-háló alatt befogott fácánokat és foglyokat átteleltetjük. — Mivel a vadászterületen levő összes szárnyas vadat — fácánokat és foglyokat, — a teletetés céljából összefogni nem lehet, mint-hogy a teletetésnek csak az lehet a célja, hogy a jövő évi vadszaporulatot biztosítsuk, a szabadban maradt fácánok és foglyok részére előre kiszemelt, s mindig egyugyanazon helyeken zord téli időben, nagy hóban, erős fagyok alkalmával *éleséget hintünk*, *hintő* vagy *etető helyeket* állítunk elő; ezen, a hótól megtakarított helyeken *szemes eledelt* és *kalászkévécskéket* szórunk el. — Fácánok részére feltétlenül *fácánost* kell előállítanunk, melynek főkelléke, hogy egészséges víz folyjon rajta keresztül, vagy közel szomszédságában el; hogy továbbá bogyós bokrokból álló sűrűségek legelőkkkel váltakozzanak benne; hogy az egész — fácánosnak szánt területet lehetőleg fal, vagy deszka-kerítés, vagy legalább árok határolja. — Minthogy az apró szörmés ragadozók utat-módot csak találnak a fácánosba bejutni, ezt részükre meg kell könnyíteni az által, hogy a falban, kerítésben, az árkon keresztül átjárókat készítünk, de ezek elé a mellső oldalon *csapóládákat* állítatunk, hogy úgy a ragadozókat az első látogatáskor ártalmatlanokká tehesük. A szárnyas ragadozók irtására magas cölöpökre *csapóvasakat* állítunk fel. A *fácánost* különben a leggondosabban kell *kezeln*i, hogy a fácánok között gyakran kitörő nyavalyákat észrevegyük, s azoknak idejekorán elejét vegyük; hogy a fácánokat *az összes* ragadozóktól, kósa ebek és emberek nyugtalanításától megóvjuk.

A *vadóvás eszközei*: Mindenekelőtt gondos utánjárás, hogy a vadállomány emberek, azaz *vadorzók* által ne károsíttassék, azután a *ragadozók irtása csapóládákkal, csapóvasakkal, méreggel, uhu-val* és egyéb vadászati eszközökkel. A *csapóládákról, a csapóvasakról* és ezek részeiről, továbbá az *uhuról* és a *bagolykunyhóról* a III. fejezetben tárgyaltunk; a *dróthurkok, a csek-*

lyék eléggé ismeretesek, s a vadászati gyakorlatban *nem*, csakis a vadorzók által használtatnak. — A *méreggel* való pusztítás két módon foganatosítható: vagy a vadat csaljuk a kivetett és megmérgezett *dög*re, vagy pedig a megmérgezett *falatokat* (megpörkölt húsdarabkákat, mérgezett töpörtyüket) a ragadozó vadnak forgóin vagy tartózkodási helye közelében elszórjuk. A méreggel való bánásmód fölötté nagy ügyeletet igényel. A farkast veremben — *farkasverem* — vagy kerítésben is — *farkaskerítés* — lehet fogni. E célra meredek partú, $2\frac{1}{2}$ —3 m. mély gödröt ásunk, ennek közepére $3\frac{1}{2}$ —4 m. hosszú póznát állítunk, s erre a föld színével irányosan aránylag nagy fakorongot erősítünk. A verem fölé néhány rudat teszünk és az egészet rőzsével, azután szalmával betakarjuk, ezt pedig juhganéjjal behintjük. A póznához élő bárány, lud vagy kacsa köttetvén, lármájával oda csalja a farkast s ez, rárohanván a kész prédára, belezuhan a verembe. — A *farkaskerítés*: Nyílt mezőn, a hol rendszeren juhok szoktak kihajtatni, akolforma kerek rőzsekerítés fonatik 3 m. magasságig; körül egy m.-nyire ugyanoly magas kerítés készíttetik, melynek nyílása erősen záró csapóajtóval elláttatik; a rőzsekerítés közepében bárány helyeztetik el, mely bégetésével a farkast oda csalja; ez — szokása szerint — néhányszor körüljárván a gyanus alkotmányt, észreveszi a rést, azon belopószik, de mihelytt a két kerítés közé érve, a ravasz zsinegét megérinti, a csapóajtó nagy robajjal lezáródik mögötte.

A hol sok a ragadozó, p. o. farkas, róka, rendszeres hajtóvadászatot is lehet tartani, mely azonban nem oly biztosan fizet, mint a mérgezés, vagy a csapóvassal való fogás.

IX. FEJEZET.

Az elejtett vaddal való bánásmód.

Habár az elejtett vaddal — átörökölt francia udvari szokás szerint — a német vadászok is bizonyos — feleslegesnek látszó ünnepélyességgel bánták el végig, nemcsak történelmi szempontból, de azért is kívánjuk e bánásmódot ismertetni, mivel azt oly helyeken, a hol az ősi szokásokat tiszteletben tartják, most is gyakorolják; mivel továbbá feltehető, hogy évszázados gyakorlat úgy csínra mint célszerűsége nézve, e dolgot is a

tökély-fokára vitte. A szórmék helyes kezelése azoknak értékét természetesen csak fokozhatja; a vadász tehát saját érdekében volt utalva arra, hogy e bánásmódban a tökély legnagyobb fokát elérje.

1. A *szarvasvad*. (A mondandók minden nagy-vadra is alkalmazandók.) A szekérre emeltetik: a vadász megragadja közvetlenül a markolat alatt mind a két *agancstörzst* és mások segítségével maga után húzza a *galyakkal* kirakott szekérre az egész szarvast, melyet ismét galyakkal letakar. A tett helyére érkezve, a szarvast leemelik, s a készen álló galyra háttal lefelé lefektetik; az agancsot a test alá szorítják úgy, hogy a lapoczkák rajta nyugodjanak. A vadász a szarvas feje elé áll (nem térdel), szétmetszi a csuhát az áll-tól a szügyig, kifejti a *gégét* s elválasztja a *nyeldeklőt*; ebbe 6 — 8 ctm.-nyire a végétől nyilást vág, a véget e nyiláson háromszor-négyszer keresztüldugja, hogy a *bélsár* ki ne ömölhessen, s a nyeldeklőt betolja a mellüregbe, a *kasba*, a *mellkas*-ba. Ekkor a hátulso lábak közé lépve s azokat kissé szét nyomva, a *herék* közt a *hullatóig*, azután a *csök* fölött a mellkasig szétmetszi a csuhát, kifejti a csököt, de a heréket a bőrben hagyja; ezután *feltöri*, azaz felmetszi a vadat a heréktől a *zárcsontig*, ennek forradását — csupán a tarkókéssel — ketté vágja és a combokat széjelebb feszíti, végre balkeze két ujjával közbe fogja a jobb kezében tartott tarkókést (itt fejtőkésként használtatik), a herék között belenyúl a nyilásba és a hashártyát is végighasítja a kamaráig; most mindenekelőtt kiveszi a *recekhardttyát*, azután a gyomor fölé nyúl a nyeldeklőt keresendő s ezzel együtt kiveszi a *zsigert*, azaz a gyomort és az összes beleket. Ezeknek eltávolítása után — és pedig kés használása nélkül — kiveszi a faggyút, lemetszi a nyelvről a gégét, lefejt az oldalbordákról az *ágyékhártyát*, s a gégét megragadva, kihúzza a *johot*, azaz a szívet, a tüdőt, a májat, végre a veséket, a mit együttvéve *vadász részének*, *vadászrésznek* neveznek; a hol a *szüzpecsenye* is a vadász részéhez tartozik, ezt is kifejti, azután felemeli a vadnak előrészét, hogy a vér kifolyjon. Ezzel a vad *ki van zsigerelve*, *kizsigereltetett*.

A feldarabolás az agancsok kivágásával¹⁾ veszi kezdetét, a mit a nehéz vadász-késsel kellene tenni; erre a csuha a mella-

¹⁾ Jelenleg fűrészszel szokták a koponyáról levágni.

son is végig felhasíttatván, továbbá 12—15 ctm.-nyire az *álcülkők* fölött körülvágatván, innen a mell közepéig, a hátulsó lábaknál a farkig felhasíttatik, mire a csuha elébb jobbról, azután balról lefejtetik, és pedig a tarkókéssel csak akkor, ha az újjakkal épen nem lehet. A farkon, a *remeken*, a *füleken*, melyek a fejről levágnak, a csuha rajta marad. A feldarabolás a kiterített csuhán történik; és pedig: először a lapockák fejtetnek le a testről, azután a vad *véknyai* metszetnek le az oldalbordáig, folytatólag a három első oldalborda elválasztatik a többtől és a 3. és 4. között ketté vágatik a gerinc és ezen nyakrész — mely sok helyen szintén a vadász részéhez tartozott — félretétegetik. Erre jobbról-balra a bordák vágatnak le a hátról, lefejtetnek a combok, végre a gerinc az utolsó oldalborda mellett — a *hát* és a *remek* elválasztása végett — ketté vágatik.

Mindezeket a vadász — különösen vadászvendégek jelenlétében — teljes ruházatban, a vadászkéssel oldalán — végezi.

Az *erdei*-nél az a kivétel fordul elő, hogy a herék az elejtés után azonnal kifejtetnek és a feldarabolásnál a bőrt az egész fejen meghagyják.¹⁾ — El célból a bőrt három újjnyira a fülek mögött egyenes vonalban a nyak körül szétmetszük, a fejet a nyakról a csigolyáig lefejtjük, azután a füleknél fogva *lecsavarjuk*.

2. A *medvé*nél a húsos részekről s az agyvelőtől megtisztított koponyát a bundán hagyjuk.

3. A *róka*. (A farkasra, hiúzra, vadmacskára, vidrára és a kisebb szörmés ragadozókra, meg a nyulakra is vonatkozik.) A lábakon a bőrt a bokáktól a lapockáig, illetve a hullatóig felhasítjuk s a lábokról és a combokról lefejtjük; erre a vadat hátulsó lábainál fogva felakasztjuk, a farkat néhányszor erősen megcsavarjuk, azután kihúzzuk, és a bőrt megfordítván, hogy szőrös oldala befelé kerüljön, végig lefejtjük a fülelig; ezeket gondosan levágjuk, s a fejtést folytatjuk végig — az orr csúcsáig. Minden szörmét úgy kell lefejtetni, hogy azon a körmök, karmok, fülek s az orr gyengéd bőre is rajtamaradjon. A lefejtett bőrt — szőrös felével befelé — villára, vagy elül keskenyebb, hátul szélesebb deszkára húzzuk, hamuval és sóval bedörzsöljük s megszáritjuk.

4. A *borz*, (a havasi morgára is vonatkozik.) A bőrt a hul-

¹⁾ Ezt azután kitömve szobadísznek használják. Hajdanta látványosság kedvéért az ebédlő asztalára tették zöld galyakkal kidíszítve. Ha az agyarakat kivágatjuk, a fenti szabály természetesen be nem tartható.

latótól az állig s a lábakon felhasítjuk, s figyelmesen lefejtjük; erre lefejtjük az első zsirrétet, azután az alatta fekvő húsrétet, végre a második zsirrétet; a többire nézve úgy bánunk el velé, a mint a nagyvadra vonatkozólag megíratott, csakhogy a hát egy darabban marad.

5. *A szárnyas vadnál* — különösen a nyáron elejtettnél — ha néhány napig tartani akarjuk, a combok között a testet felmetszszük s a beleket kidobjuk; ha távolabb helyre akarjuk szállítani, vagy hogy a rohamosan foszlásnak induló vizivadat a gyors *megromlástól* megóvjuk, de azért is, hogy a zsigerelesnél kiömlő vérrel a vadat, de ruházatunkat is el ne piszkítsuk, a következőkép járunk el: valamely cserjéről villás ágacsát nyesünk, s ebből — az egyik ágacsát rövidre vágván, horgocsát készítünk; ezt a végbélnyíláson keresztül beszorítjuk a testbe, ott egynéhányszor megforgatjuk, s az ily módon a horgocska körül tekerődött beleket a végbélnyíláson keresztül kihúzzuk: *kihorgozzuk*.

Ha a szárnyas vadat ki akarjuk tömetni, a szájnylásba, a sebekbe, és a végbélbe itató papírt vagy gyapotot teszünk, az egész madarat papírba takarjuk, s a vadásztarisznyába tesszük, de sohase fűzzük aggatóra.

X. FEJEZET.

Vadászszokások és vadászmondások.

Vadászszá avatni oly vadászvendéget szoktak, a ki az adott alkalommal *első nagyvadját* ejté el, p. o. szarvast, medvét, vaddisznót, zergét, őzet, talán farkast is. Az illetőnek a vadászterület birtokosa vagy ennek fővadásza, hasznos vadnál zöld galyat, ragadozó vagy kártékony vadnál ennek vérebe mártott zöld galyat tűz néhány alkalmi szó után kalapja mellé. — A gyakorlati vadászoknál a vadászgyakornoknak *vadászszá avattatása, felavattatása* nyilvános vizsgálat után a vadászkesnek, mint szakképzettsége jelvényének átnyújtása által történik s e tényről bizonyítvány állíttatik ki.

Vadászbüntetés. Ha társas-vadászaton valaki a vadásznyelv, a kiadott parancsok ellen, vagy az által vétett, bogy tilalom alatt álló vadat lőtt, a következő büntetésben részesült: minde-

nekelőtt átadta a fővadásznak vadászkesét, erre keresztben reáfeküdt az elejtett szarvasra vagy más nagyvadra, melyről a galyat lehányták, végre a legfőbb rangú vadász a „nehéz vadász-
kés-sel” három csapást mért az alfelére, a következő szavakkal: »Uram fejedelmem« vagy »Uram N. N. nevében!« a második ütésnél: »Az összes vadászok nevében!«; a harmadiknál: »Vadászjog és szokás szerint;«. — Ezalatt a vadászok serege kürtölt és ujongott. — A megfenyített vadászuornak vagy a fővadásznak megköszönte az »igazságos büntetést«, a vadászszemélyzetnek borraivalót adott, a mire általános »Vadászüdv!«-vel beveződék a tréfás büntetés, mely soha senkinek sem vált gyalázatára, mert annak a francia királyok idejében a *vadászaton résztvevő hölgyek is alá voltak vetve*.

Praktikus korunkban — különösen társaságok által bérelt területeken — a puskával való figyelmetlen bánást, a fennálló szabályok áthágását, tilalom alatt álló vad elejtését — a társaság pénztára javára fizetendő kisebb-nagyobb pénzbírságokkal szokták torolni.

Vadászmondásokban szegények vagyunk, a min azonban csodálkoznunk sem lehet, minthogy nemzetünknek a haza védéséből annyi jutott, hogy kedvtelésekre, a minő a vadászat, nem igen maradt idő; — az északi, és északnyugati nyugodtabb megyékben pedig a német és cseh vadászok a német vadásznyelvet terjesztették el.

Az eredeti magyar vadászmondások inkább az agarászás, a kopózás köréből erednek, míg a nagyvadra vonatkozó vadászmondások német eredüket alig tagadhatják.

A sok fától nem látja az erdőt; azaz az egyedek sokasága által meglepetve, zavarba ejtette, elszalasztja a kínálkozó jó alkalmat.

Beadta a derekát; rendesen furfangos ragadozóról, de különösen a rókáról mondjuk, annak kifejezésére, hogy minden ovatossága dacára a csapó vasba vagy a puska elé került.

Éhes vadász a. m. kapzsi vadász, l. ezt.

Elvitte az írháját, t. i. a vad; azaz dacára a veszedelemnek, a melyben forgott, vagy a sebnek is, a mely rajta ejtetett, mégis elmenekült.

Felkapja a puskát vagyis nagy hirtelenséggel arcához emeli azt és célba veszi a vadat.

Fris hó a legjobb vezető-eb. A frisen hullott — kora reggeli — hó a legbiztosabban vezeti el a vadászt a vadnak nyomán.

Irhájával beszámol, azaz a ragadozó a tett károkért bőrével fizet, vagyis: elejtetett.

Kapásra lő, a ki archoz kapván fegyverét, azt már ezen művelettel oly helyes irányba hozza, hogy a legserényebb lövéssel is — talál.

Kapcsi vadász vagy *éhes vadász* az, a ki irigykedésből oly vadra is lő, mely vadásztársához közelébb esik, vagy a ki nagy távolságra lő a vadra, hogy azt elijesztve, irányától elterelje, s másoknak *megrontsa a lövést*, azaz megfószsza őket a vadejtés lehetőségétől; mert a vad, ha nem lőtt volna feléje, bizonyára más vadász elé került volna lövésre.

Kinézte a nyulat. Legtöbbszörre csak tágas síkságokon akadunk oly vadászokra, a kik a meglapult vagy vackában heverő nyulat úgy a mezőn, mint hóban is — aránylag nagy távolságból meglátják; ezekről mondjuk, hogy *kinézik a nyulat*.

Kocapuskás az, a ki a vadászatot nem az elfogadott szabályok szerint űzi, nem is igen talál, hanem inkább a puska durrogásában vagy csak a vadászatok alkalmával divó evés-ivásban leli gyönyörűségét.

Leemelni a. m. magasabb helyről lelőni; *leemelte a lábáról* a. m. agyonlőtte.

Lesi puskásnak mondjuk az olyan vadorzófélét, a ki óráhosszat el tud ülni valami rejtett helyen, hogy a vadat egész közlől lepuffanthassa.

Nem mindig vadász az, a ki kúrttel jár, azaz a jó vadászra nem arról ismerünk rá, hogy puskát vagy kúrtöt, vagy más vadászfelszerelést hord.

Pecsenyevadász az, kit nem a vadászati szenvedély, hanem a vadpecsenye vezet.

Puskájának futott, belefutott a puskájába, a tarisznyába szaladt, azaz oly kedvezően jött feléje a vad, hogy alig kellett célba venni, és talán mégis elhibázta.

Puskaporral megfüstölte a bundáját a farkasnak, a rókának, azaz bár közlől elejthette volna, hibázott.

Puskavégre fogni, a. m. célba venni.

Sokan löttek már farkast, ámbár nyoma sem volt ; füllentő minródokról mondjuk.

Sok eb nyulat fog ; de ennél ismertebb : sok lúd farkast győz ; azaz ha sok lövés esik egy vadra, nem csoda, ha elejtetik.

Tarisznyába szaladt l. puskájának futott.

Két tréfás versfélével fejezzük be e fejezetet, melynek elsejét oly vadász boszantására szoktuk a háta mögött, de hogy ő maga is hallja, elszavallani, a ki nagyon is el szokta vetni a sulykot, vagyis mindent nagyít ; a másik annyira ismeretes, hogy magyaráznunk azt nem kell.

Ha nyúl volna,

Nyoma volna ;

Ha róka volna,

Bőre volna ;

Nyúl nincs, nyoma sincs ;

Róka nincs, bőre sincs.

Közli : *Lakatos K.*

Reminiscere : keresni gyere.

Oculi : itt vannak ni !

Laetare : sok szalonka jár-e ?

Judica-kor roszul jár,

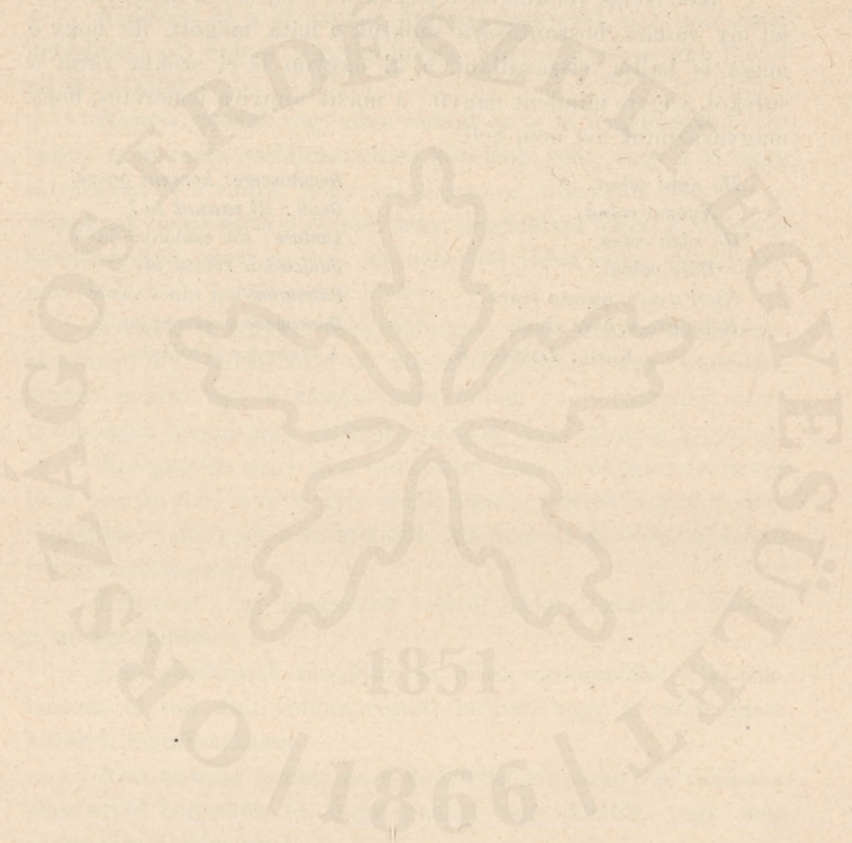
Palmarum-kor nincs vásár.

Quasimodo vasárnapján

A szalonka ül tojásán.

1851

1866

II. RÉSZ.

Magyar-német és német-magyar vadászműszótár.

A) Magyar-német rész.

Abajgatni (beunruhigen), Dunántúl és a felföldön használt tájszó: nyugtalanítani, egy helyről a másikra kergetni, elzavarni. Különösen foglyokra vonatkozólag használják.

Abráncs (Posten) a. m. *fickó*, l. ezt.

Acél (Stahl), a régi kovás-puskák szerszámának a serpenyő fölötti ama része, a melyhez a sárkányra illesztett kovakő ütődve és szikrát vetve, a serpenyőn lévő puskaport fellobbantá.

Acsar, tájszó a m. agyar, l. ezt.

Add fel! Add ide! (Apporte hoch!) parancsszó a vizsla részére, hogy az előhozott vadat adja át.

Ág (Sprosse), az agancsnek egyes hegyes végei.

Ág, ágazat, róka-ágazat (Bau, Geschleif), a rókabarlangnak a katlanba vezető folyosói.

Agancs (Geweih, Gewicht; az öznél: Gehörn, Gewicht), a hím-szarvasnak és az őzbaknak ágas szarvazata, mely a szarvtól az által különbözik, hogy tömör anyag, évenként ujul és — rendes fejlődést feltételezve — a vad korával erősbödik, s terebélyesebbé, *lombosabbá* válik, azaz ágainak száma gyarapodik; *agancsos*-nak (Hirsch) a szarvast a

koronástól, azaz a tizenkettőtől kezdve nevezzük (előbb csapos, villás, hatos stb.); *agancstő* v. *rózsatő* (Rosenstock) a szarvas és az őzbak koponyáján látható domborodás, a melyből az agancs fejlődik; az agancstő a szarvasborjú fején hét hónapos korában már látható; *agancstörzs* (Stange) az agancsnek főrudja, a melyből az ágak fejlődnek.

Ágár (Wind, Windhund, Windspiel), a vadászebek egyik faja, melyet szikár, nyulánk teste és hosszú, izmos lábai nagy gyorsaságra képesítenek; nyúl és róka hajszolására használják; *agarászni* (mit Winden jagen, hetzen), agarakkal vadászni; *agarászat* (Hasenhetze, Fuchshetze), a vadászatnak azon módja, melyet agarakkal gyakorolnak.

Ágas, l. *dorong*.

Ágaskodik (macht Männchen, m. Kegel) a nyúl, ha hátulsó lábaira ülve vagy állva, vagy így néhány lépést menve vissza- vagy körültekint.

Ágazat, rókaágazat l. *ág*.

Ágcsúcs (Spitze, Ende) az ág (l. ezt) végső hegyes része.

Aggaték (Lappen, Federlappen, Tuchlappen), négyszögletes, a vadászat birtokosának címerével ellátott

vászondarabok, vagy tollesomók, melyeket karókra feszített zsinegekre aggatnak, hogy a vad arra ki ne törjön.

Aggató (Schlingen), zsinegből vagy bőrszíjból készült hurkok, melyekre az elejtett kisebb szárnyas vad — nyakánál fogva felakasztatik; rendszeren a vadásztarisznya szíjára alkalmazott vadász-szerelvény; *aggatóra került* (wurde erlegt) átvitt értelemben a. m. elejtetett.

Agy, ágyazat (Schaft, Schäftung), a puskának részben homorú farésze, melybe a csövek, a závarzat és a szerszámok vannak befektetve; a *kis agy* vagy *előagy* az ágyazatnak azon része, a melyben a csövek fekszenek.

Agyar (Gewehr — az emsénél: Hacken); 1. a vadkannak ajkai alól kinyuló hosszú, hajlítható, éles fogak, melyeket az védelmi és támadó fegyverként használnak; ezek az emsénél is megvannak, de sokkal kisebbek és ez csak harapdálva támad és védekezik. 2. az agár hosszú fogai; *agyaras* (Keiler), a minek agyara van, tehát a vadkan; *agyarkodnak* (streiten) a vadkanok (görgetéskor) egymással küzdve, vagy a támadó ebek ellen védekezve; *agyarog* (wetzt das Gewehr) a vadkan, midőn dühében alsó agyarait a felsőkhöz veri, a mi az agyaraknak csattogtatásával jár; *agyarol* (d. Schwein schlägt) a vadkan, ha agyarával üt, vág, tép.

Ágyék (d. Weichen) a nagyvadnál a vesék tája két oldalról.

Ágyékhártya (Zwerchfell) azon bőrforma hártya, mely a nemes belső testrészeket, a szívet és a tüdőt, — a gyomortól és a belektől elválasztja.

Agyonütni, agyonverni (todt schlagen) orrtüvékre mért csapással a ragadozó vadakat szokták.

Akadály! (Hourvari!) Midőn a hajtófalka a nyomot veszítette »akadály!« szó kiáltásával összeterelik, ismét a helyes nyomra vezetik.

Álcsülkők (Geäfter) a csülkös vadak lábainak hátulsó részén lévő körömpár. Az álcsülkők a »nyomismé«-ben igen fontosak: a mfg ugyanis a rőt vad lába nyomában csak igen puha talajon, hóban láthatók, s a szerint, a mint negatív lenyomatuk tompa és vagy erős hüvelyk-újjnyi vastagságú: agancsost, — vagy hegyes és vékony: sutát jeleznek; — az erdei nyomában mindig észlelhetők.

Állandó vad (Standwild) úgy az emlős, mint a szárnyas, a mely származása helyét el nem hagyja.

Álmadár (Federspiel) kézi csörgő dobocskához hasonló, két oldalt szárnyakkal ellátott, igen cifra szerszám volt a sólyomvadászatnál; ezen álmadárral az eltévedt sólymot, mely azt kínálkozó prédának tartotta, visszacsalták az ököltre.

Álszimat (falsche Witterung) a hajtófalka gyakorló vadászatainál vagy langyos vízbe áztatott szarvaslábakat, vagy ávizsból készült más vonzalékot hurcoltak a falka előtt, mely ezeknek szimatján — az álszimatra — úgy hajtott, mintha szarvasnyomon járna.

Áll (vorstehen) a vizsla »állja«, »megállja« a szimatolt vadat, midőn előtte — szinte összezerzenve — kifejlesztett testtel, mereven kiegyenesített farkkal, mintegy megkövülve, teljesen mozdulatlanul áll; *állani* (stehen, bäumen) nem ülni a fán szokott a fajdféle vad; *állás* (Stand) azon hely, melyen a vadász vadászatkor vagy lesben állva várja a vadat; más, átvitt értelemben, az ezen célra előkészített fonadék- vagy deszka-állvány; *állás* (jó, szép, gyönyörű

v. *hibás, rossz*) (Bau), az ebnek szép v. nem szép testalkatára vonatkozó kifejezés; *állóra csahol* (giebt Standlaut) v. *rivall* a véreb, midőn a vele szembezállott sebzett vadat ugatja.

Állító dorong, l. *dorong*.

Állomány (Wildbestand), l. *vad-állomány*.

Állóra csahol, a m. *rivall*, l. ezt.

Alom (Lager) a szarvas- és őzvadnak előkészített fekhelye; *almot ver* vagy *a.-kotor* (plätzen) a szarvas- és őzvad, midőn lábaival fekhelyét előkészíti; *alomcsapa* (Schlosstritt), midőn a szarvasvad fekhelyéről kel, előlába csülkeit mélyen beszorítja az alom közepébe s oly jelet hagy maga után, a melyből szarvasra v. sutára lehet következtetni.

Alom (Wurf), a kutyafélék (eb, farkas, róka), kölykeinek, az egykoru apró nemzedéknek cumulativ elnevezése.

Áltozás (Trugei, Lockei), midőn a fácánosban a fészkeket tenyésztés céljából megraboljuk, az elvitt tojások helyébe legalább egy mesterséges tojást teszünk, ez az áltozás.

Ámit a császárfajd, midőn a hívásra folyton felel, de nem közeledik. (Adriányi.)

Anyányi (flugbar, flügge) a szárnyas vad, mely már teljesen megtollasodott. Régi magyar kifejezés, melyet már a sólymokról is használtak. (Gr. Zay M.)

Aprólék, nyúlaprólék (Hasenjunge) a fej, a nyak, az előlábak, az oldalbordák, lapockák, a szív, a tüdő, a máj.

Átadja az agár a nyulat, midőn ez menekülése irányát gyorsan megváltoztatván, más agárhoz közelébb esik; ezen utóbbi agár »átvette«, a nyúl »reáhajlott«.

Áttöрни, midőn a róka folyosóját a fölszinről ásott verem elérte, azt mondjuk, a folyosó »át van törve« (d. Röhre ist aufgeräumt.)

Átvette az agár a nyulat, l. »átadja«.

Avatás, l. vadászsza avatni.

Bagoly (Uhu, Auf, Stossvogel) a ragadozó szárnyasok irtására használt »uhu« (Bubo maximus) rövid elnevezése; *bagoly-kunyhó* (Uhu-hütte, Krähenhütte) alkalmas helyen készült hajlék, melyből az oldalakon alkalmazott lőréséből a kitett bagolyra lecsapó orvmadarakat lövik. A bagoly-kunyhó kerek vagy négy-szögletű veremből áll, mely facölöptetővel befedetik és — természetesen a lőrések kivételével — pázsittal, földdel, vagy zöld galyakkal betakartatik.

Bak (Bock) a hím őz, a hím zerge; *bakgida*, *bakolló* (Bockkitz) az őzbek, a zergebak korának első évében; *idomító bak* (Dressier-Bock) két végén keresztfával ellátott, szalmával, nyúlborrel stb. körültekert gömbölyű farudacska, melylyel az eb az »előhozást« tanulja.

Baktat a nyúl (rückts ins Feld, ins Holz), ha egy irányban lassan tovahalad.

Bakzás (Rammeln) a nyúlféléknek fajzása.

Bannyas (zottig) a medve bundája, azaz bozontos, össze-vissza kuszált. (Székely tájszó.)

Bárány (Lamm) a juhfélék ivadéka korának első évében.

Barcáz (schreit, röhrte, orgelt) a szarvas, midőn üzekedéskor bög. Dunántúli tájszó.

Barkácsolni (bürschen-fahren), a nagyvadat cserkészutakon kocsin felkeresni; *barkácsolás* (Bürschfahrt) a vadászat e módja.

Barlang, (Bärenhöhle, Fuchsbau, Dachsbau), a medve által téli tartózkodásra előkészített fekhely, tehát *medvebarlang*; a róka és borz kotoréka: *rókabarlang*, *borzbarlang*.

Barlangász (larth-stopper), a ki a »rókahajszát« megelőző éjjelen a rókalyukak őbeit betömni van hivatva.

Barnitani (brünniren) a puska-csőveket szokás, hogy a vad a fényes cső sugárvetése által a vadászra figyelmessé ne tétessék.

Beadta a derekát, rendesen furfangos ragadozóról mondják annak kifejezésére, hogy minden óvatosságának dacára belekerült a csapóvasba vagy a puska elé.

Beássa magát (sich verklüften) kotorékában a borz a tacsó előtt, midőn maga mögött s az eb előtt a folyosót frisen kotort földdel elzárja.

Becsap, beront (bricht ein) a farkas a nyáj közé.

Becsavaró (Eindrehemaschine), a papírból készült töltény-hüvelyek szélének behajlítását közvetítő gép.

Becsuszik (krieht ein) a vadon élő tengeri nyúl kotorékába.

Becsuszszan (fährt ein) az üldözött, megrémített vad, midőn a veszély elől sebtben bemenekül földalatti barlangjába.

Beéri (hinanrücken) az agár a nyulat, midőn közel ér hozzá; a véreb a sebzett nagyvadat, mielőtt megállítja.

Béget (schrekt) az őz, midőn meglepetvén, ijedtében oly hangot hallat, mintha elugatná magát; 2. (klagt), midőn letarkóztatván, vékony hangon jajveszékél.

Begy (Kropf), a tömlőféle bőr-zacsó a madarak nyaka végén, melybe az elnyelt magvas és keményebb eledelék betakarodnak és a melyben — mielőtt a madár gyom-

rába szállanak — megpuhulnak; 2. a tollazat a madár melle elő részén; *begyeszkedik* (sträubt d. Gefieder) a fán vagy sík helyen ülő szárnyasvad, azaz fölborzasztja tollazatát, különösen a midőn begyével szélnek, esőnek fordul.

Beharapózik (anbeissen) az üldözött vizivad a nádba vagy kákába, hogy csak a feje vagy épen csak a csőre marad a víz fölött; de a csapóvasba került vidra is a víz alatti gyökerekbe.

Behúzódik (schlägt sich ein) a medve, midőn téli szállásába vonul.

Beillan (fährt ein) a borz kotorékába.

Bekeríteni (einkreisen), azaz folyton szűkülő körben lövésnyi távolságra megközelíteni — nyílt helyen tartózkodó óvatos vadat szokás p. o. a tűzokat.

Béko (Fessel) az uhu, a sólyom lábára erősített papucs gyűrűjébe illő rövidebb-hosszabb erős zsinog.

Bekörözni (einkreisen) valamely területet a nyomok megszemlélése, — nyomozás végett körüljárni.

Béllet, l. golyóbéllet.

Belopni (anschleichen, anspringen) a terepnek ügyes felhasználásával az óvatos vadhoz lövésnyi távolságra közeledni.

Bélsár (Aesung), a gyomorban és a belekben lévő tápmaradvány.

Bélseb (Waidwund-Schuss), a vad hasán ejtett löse; igen rossz lövés, ¹⁾ melylyel a vad — különösen ha röviddel a sebzés után nyugtalanítottatik — messzire elvonul, de ok-

¹⁾ A táguló (expansiv) golyóval ejtett bélseb nemcsak feltétlenül, de gyorsan halált okoz; ilyen golyóval ejtett bélseb tehát nem számít a rossz lövések közé. Vajjon táguló golyókkal löjjünk-e nemes vadunkra, az nem e mű keretébe való vita tárgyát képező kérdés.

vetlenül dögge vagy a ragadozók prédájává válik.

Bélsák (Wamme), a hasüreg.

Bemutatni (anreiten) az agárnak a nyulat, azaz az agarakkal addig a nyúl után futtatni, a míg meglátják.

Béna, bénit (flügellahm, flügel) a szárnyon ejtett lösebbel a madarat repülésre képtelenné tenni.

Beónosodik (sich verbleien) a puska csöve, midőn abban gyakori lövés következtében ólom lerakódik.

Berek (Aue) vizes lapályokat, folyók mellékét ellepő és sűrű bokrokból, tövisekből, vesszőkből álló cserjés erdőcske; *berkezni* a m. berekben vadászni.

Berlini vastör, l. hattyúnyak.

Beszáll (einfallen) a vízivad a vízbe, midőn abba leereszkedik; *beszállás, esti b.* (Einfall) a fajdkakasnak esti érkezése a dürgési helyre, mely alkalommal rendszeren a legmagasabb, de mindig ugyanazon fára száll, melyet *beszálló fának* (Einfallbaum) nevezünk.

Beszél vagy **csuvint** a császárfajd, midőn hívó sípra közeledve »csuj, csuj, csuj, csuj« hangját hallatja.

Beteg a vad (ist krank), midőn a kapott sérülés s az ezt követő iram után leheveredvén, a vérvesztéstől s a fájdalomtól elgyengül.

Beugrik (einspringen) 1. a vizsla, ha a vadat, melyet előbb állott, idő előtti odaugrással felveri, felzavarja; 2. a szarvas- vagy őzvad a vadaskertbe az erre szánt és előkészített helyen, a *beugrón* (Einsprung), 3. a vadász a siketfajdkakasra, midőn ennek dürgésekor a köszörüléshez hasonló hang hallatára 2—3 gyors, ugrásszerű lépést tesz előre, a kakas felé; 4. az őzbak, midőn csaló hívásra vágatva közeledik a vadász felé.

Bevárja (hält gut, hält aus) a vad a vadászt, a vizslát, azaz megközelíteti magát.

Beveri magát (schiebt sich ein) az erdei, midőn turásába heveredik; átvitt értelemben: megkedveli a vidéket s azt egykönnyen többé el nem hagyja.

Beveti magát a vízbe a vidra (fährt, fällt ins Wasser), midőn üldöztetvén, a vízbe ugrik.

Bevonul az erdőbe (zieht zu Holze) a szarvas, midőn reggel — tápról visszatérve, az erdő felé veszi útját.

Bika (Hirsch) a rőt vad hímje, kivéve az őzet (bak).

Bille (Rute) a kutya- és macskafélék és a kisebb ragadozók hím nemzótája.

Billentyü (Zünglein, Stellholz) vagy *pecek*, a csapóládának — nyelvekéhez hasonló azon kis része, melynek megérintése a csapóajtók esését, a csapóláda záródását okozza.

Biztatni (anhetzen) a szimatoló kopót keresésre buzdítani.

Biztonsági rovás (Sicherheits-Rast) a puszkaszerszám dióján lévő első, mély rovás, a melyből a diófogát a ravasz megnyomása által kiemelni nem lehet.

Bocs (Bärenjunges) fiatal medve, bölény, kora első évében.

Bocskor a talphoz, a lábhoz ragadó sár, vagy hó; *bocskorosodik, bocskort kap* az eb, a nyúl lába, midőn ázott agyagos talajon szaladtában lábaira sár ragad.

Böffen a vezérsuta (d. Kopfthier plärirt), az őzbak, midőn rögtön előtűnő veszélyre a követő csapatot ijedt hangon figyelmezteti.

Bog (Kolben) a fejlődő agancs, a míg még puha; *bogoz* (kolben) a szarvas, midőn agancsa első fejlődésében van.

Bogarász (mäuselt) a róka, a borz, midőn mulatságból vagy éhségből bogarakat, egereket fogdos.

Bög (röhren) (Felső-Magyarországon használatos) helyesebben *barcáz*, l. ezt.

Boka (Ballen) a csülkös vad csülkének hátulsó kerek része és ennek negatív lenyomata a »nyomban. *B. lépés* (Ballentritt); ha az agancsos hátulsó csülkeivel az előláb nyomába — valamivel előbbre — úgy lép, hogy e kettős nyomban mind a négy boka lenyomódik. L. »Nyomisme«.

Bokrászni (buschiren), bokorról-bokorra járva vizslával vagy a nélkül nyúlra, fogolyra, fűjre vadászni; ezen vadászati módot *bokrászás*-nak nevezzük (buschiren).

Bokréta, a nyúlnak füle vagy farka és a róka farkának fehér vagy fekete csúcsa, de csak midőn a hajsza után a kalap mellé tűzzük.

Bömböl (brüllen) 1. a medve, midőn sebesülten dühösen ordít; 2. a bölömbika, midőn éjjel a nádasban hangját hallatja.

Borít (beschlagen) a bika, a bak, a kan, a kandur, midőn fajfentartási tevékenységet kifejtve, a másikkal ivarra rászökik.

Borítóháló (Tyrass) 20 m. hosszú, 16 m. széles háló, melylyel a vad az álló vizslával együtt leborítatják; fűrjhálónak is nevezik.

Borjaz (setzt) azaz szül a rőtvd; *borjú* (Kalb) a rőtvd ivadéka korának első évében és pedig *szarvasborjú* (Hirschkalb) *üszkeborjú* (Wildkalb).

Bórsenny (Fettflechte) ebbetegség, l. I. rész VII. fejt. 9.

Borzob (Täckel, Dachshund) apró, erős, jobbára barnafoltos fekete ebfaj, hosszúkás, keskeny derékkal és kurta, görbe, lócsforma lábakkal (lócsalábú tacsókó), melyet borzok

és rókák felkutatására, de kopóképen is használnak; *borzfogó* (Dachszange) vasból készült, harapófogóhoz hasonló vadász-szerszám, melylyel a borzot a kotorékból élve kihúzzák, kirántják; *b. kotorék* (Dachsbau) tekervényes földalatti üreg, melyet a borz buvó és lakhelyül készít magának; *b. villa* (Gabel, Dachsgabel) vasvillaalakú vadász-szerszám, melylyel a borzot nyakánál fogva leszorítják; *b. odu* vagy *b. vár* (Dachsbau) a borz kotoréka; *b. zsák* (Dachshaube) kúpalakú, a végén vaskarikás háló, mely a borz- vagy rókakotorék öbében kipeckeltetik, hogy a kopók által üzött borz vagy róka belerohanjon.

Büg (brunftet) 1. az erdei (vadsertés), midőn a kan az emsével fajfentartási ösztönből közöszül; 2. a vadgalamb (heult), midőn hangját hallatja.

Bugyog (prudelt) a nyirfajdkakas, midőn dürgéskor ugrádozva s ide-oda futkosva, hangját hallatja.

Bukdácsol (stürtzt sich) a vízi vad, midőn élelmet keresve, fejével a víz alá merül s hátulját egyenesen fölfelé tartja; *bukdos* (taucht), midőn veszély láttára a víz alá merül; *bukik* — (taucht), midőn a víz alatt messzire elúszik.

Bukfencet vet (rollirt, kollert) a nyúl és (überstürtzt sich) más vad, midőn futtában fejen lövetvén, egész testét túlhajtja a fején.

Bunda (Fell) a medve és a farkas bőre.

Burukkol (gírirt, lacht, ruchst) a vadgalamb, azaz szól.

Buvó (Nothbau) a rókának kisebbszerű ideiglenes menhelye, melyet rendszeren síkságon ás, hogy ott eső és ellenség elől menedéket találjon.

Cafat (Lappen, Federlappen, Tuchlappen) a. m. *aggaték* l. ezt.

Cél, célgomb (Fliege, Mücke) a puskacső végén kiálló gömböcske (göbepuskáknál) vagy lemezke (Korn golyópuskáknál), mely a helyes irányzásnál, a *célzás*-nál (Zielen) a csövet a vaddal és a célzó szemmel egy irányba hozza; *célozni* (zielen) tehát annyit tesz, mint a puska csövén lévő célt a szemmel és a lövendő vaddal helyes irányba hozni.

Cenk, vadászcenk (Jägerjunge) vadásztanonc v. gyakornok. Elavult szó.

Cibok a félig meztelen, tollatlan madárfióka. (Gr. Zay M.)

Ciher (Busch) eltörpült, levágot cserjés fák hajtásaiból álló erdő, apró cserje, csalit, haraszt, bokros hely. Székely tájszó.

Cikáz (Zick-zack-Flug) a szalonka, azaz fölreppenés után této-vázva ide-oda repül, mintha nem tudná, merre vegye irányát.

Címer (Schild) a szárnyasok begyén és mellén lévő élénkebb színű tollfolt, mely rendszeren a hímet a tojótól megkülönbözteti, p. o. a fogolykakas mellén lévő vörös-barna — paizs- vagy címeralakú — folt.

Comb (Keule) a hátulsó lábak felső vastag része; *combköz* a szárnyasoknál a combok között lévő tollazat.

Csahol (laut geben) a rendszerenél vékonyabb hangú ugatást jelent; a kopó *csaholva*, az ebfalka *vig csaholással* (mit hellem Laute) hajt, midőn a felvert vad nyomán haladva ugat; a véreb *állóra csahol* (giebt Standlaut), midőn a vele szembeszállott, tehát megállított, álló vadra ugat; *dermedtre csahol* (verbellt todt), midőn csak akkor csahol, ha a vad fris hullájára akadt; *csaholva fekszik* a tacskó a róka v. a borz előtt (vorliegen, liegt vor), midőn a kotorékban 40—50 ctm.-nyire szilár-

dan előtte fekszik és mindaddig ugatja, a míg a kotorékot át nem törik; *csahos* (fährtenlaut) az oly kopó, mely kihült nyomon csahol.

Csajhos (suhlig) a rőt vad, midőn piszkosan, sárosan a dagonyából kikel.

Család (Volk, Familie), a fűrjek egy fészekalja — nem farka, mint a foglyoknál.

Csalás (d. Blenden), ha a silány szarvas hátulsó csülkeivel előlábának nyomába lép oly formán, hogy az hosszabbnak és szélesebbnek tűnik föl — azaz figyelmesebb megtekintés nélkül erős agancsosra vall, vagyis *csal* (blendet); ily esetben azonban a tévedés elkerülhető, ha megállapítják, 2 lábnyom vagy 4 képezi-e a »lépést«.

Csalétek igen használt, de a magyar nyelv szellemével meg nem férőleg képzett szó, a. m. *falat*, l. ezt.

Csalit (Busch) a. m. az erdélyi *ciher*, l. ezt.

Csalogatni (rufen, auf d. Ruf locken), a szárnyas vadat hangjának utánzásával hálóba v. lövésre csalni; *csalogató* (d. Ruf), *csalogató sípok* madarak hangját utánzó sípok.

Csalpaizs (Schild) l. esalvért.

Csált vet (Absprung, Wiedergang) a szarvas, midőn az erdő felé vonulva, saját csapásán egy darabig visszatér s csak azután vonul be kisebb-nagyobb kerülővel; a nyúl, midőn fekhelyéhez közeledve, szintén így teszen, de nyomának folytatását ezenkívül még — tág oldalugrásokkal rejtegeti; vagy pedig a midőn az agár által csaknem beéretvén, meglapul s azután villámgyorsan más irányban folytatja futását.

Csalvért, csalpaizs (Schild) könnyű lemezre festett kép (ló, tehén), mely mögött a vadász nyílt téren vagy sík partú vizeken megkö-

zelíteni iparkodik az óvatos vadat; de zöld galyas abroncs is ennek nevezhető, melyet vállára kötvén a vadász, mozgó bokorhoz hasonlít.

Csap (Stange) az éves szarvas egy-egy agancstörzsből álló szarvazata; *csapos* (Stangen-Hirsch), a mely ilyen agancsot visel.

Csapás (Spur) akárminő vad lábainak folytatólagos lenyomata a talajban; *csapáz* — *az eb* (fährteln), midőn orrával a földön apró vad csapását szimatolgatja.

Csapat (Trupp, Rudel) több darab rőt vad együtt; (Schaar-Flug) vonuló szárnyasok serege; *csapatokba verődnek* a költés idejében a gúnárok és a gácsérok, azaz egymás társaságát keresik fel.

Csapkod (stossen), azaz ismételve reáveti magát a szárnyas ragadozó az uhura vagy kiszemelt repülő prédájára.

Csapóajtó (Fallthüre) a csapóláda felhúzható részei, melyek, ha a vad a csapóláda billentyűjét megérinti, megszabadulván, önsúlyuknál fogva leesnek s a csapóládát elzárják; *cs. háló* (Schlagnetz) négyzetleteres fakeretre erősített háló, melyet az alája gyűlt szárnyas vadra a vonózsineggel rearántják; *cs. láda* (Falle) fából vagy vasból láda alakjára készült fogóeszköz kártékony állatok és kisebb ragadozók fogására; *cs. vas* (Schlageisen) l. *kaptány*.

Csattint (klatscht) a däm vad, midőn hibás lövés után farkával hallhatólag a hullatóra csap.

Csattogtatja (wetzt d. Gewehr) a vadkan az agyarakat, midőn azokat ellenség láttára összezapdossa.

Csavarhúzó (Schraubenzieher) vasból készült, vésőalakú, fogantyús vadász-szerelvény, melylyel a puska csavarai meghúzhatók v. megereszthetők.

Csék v. **csök** (Brunfrute) a nagyvad-hím nemző tagja.

Cseklýe (Schlinge, Dohne) lószórból készült hurok apróbb madarak fogására; *cseklýész* (Schlingenleger), a ki a madarakat hurokkal fogja; *cseklýészni* (Schlingen legen, Dohnen stecken) madarak fogására hurkokat állítani. Ezen vadászati módot most már csak a felső vidékeken hurosszigókra gyakorolják.

Cselt vet (Absprung, Wiedergang) l. *csalt vet*.

Cselvért (Schild) l. *csalvért*.

Csenderes (Remise) berkes, bokros, csalitos, cserjés, tövises hely, melyet különösen az apró vad óvására tágas sík mezőkön előállítanak,

Csenevész (Kümmerer) a vad, ha rajta ejtett seb következtében valami fogyatkozásban szenved, p. o. ha béna, ha korához képest igen csekély vagy fogyatékos agancsot hord; *elcsenevészedik* (verkümmert) elsorványodik, elsilányul, tönkre megy.

Cseplesz, cseplye, csepöte, bokros vadászterület v. ö. *ciherrel*.

Cserepes (krustig) a hó, ha annak a napsugarak behatása alatt megolvadt felső rétegét rögtön beálló fagy jégkéreggé változtatja.

Cseret száraz gázcsutak- vagy nád-törmelék.

Cserje, cserjés (Stocktrieb, Stockmaiss) fiatal, különösen vágásokban tőkehajtásokból keletkezett sűrűség.

Cserkészni (bürschen) nagy vadat tartózkodási helyén felkeresni s a terepnek ügyes felhasználásával óvatosan lövésnyi távolságra megközelíteni; ennek megkönnyítésére a vadászszemélyzet a nagyobb sűrűségek körül *cserkészősvényeket* (Bürschpfad) készít, melyek a zajt okozható száraz ágaktól megtisztítatnak; a kocsin való cserkészetet

»barkácsolás«-nak, az annak megkönnyítésére készített utakat *cserkésutak*-nak (Bürschweg) mondjuk; *cserkészkurtály* (Bürschstutzen) rövidesövű, a *cserkészet*-hez (Bürsche) alkalmas golyós puska.

Cserreg vagy **csirreg** (ruft) a fogoly, midőn egymást hívogatja. (Hangutánzó.)

Cserszen (versagt) a puska, midőn a sárkány vagy nem is üti szét a gyutacsot, vagy ez utóbbi elsül ugyan, de nem lobbantja föl a puskaport. — Igen helyes, általános elfogadásra ajánlható székely tájszó, v. ö. *csütörtököt mond* kifejezéssel.

Csettet mond, l. csütörtököt mond.

Csiga (Drall) a vont eső rovátainak fordulása.

Csira (Darre, Dürre) a madár — különösen a fécán farcsíkján támadni szokott pattanás; ha fel nem szúrják, életveszélyessé válik.

Csirke (Rebhuhn-, Fasanen-Junges) a tyúkféle vadaknak fiókája, a mig ki nem szinesedik.

Csirreg (ruft, meldet sich) a fogoly, midőn este és hajnalban, vagy ha szétröpítettett — egymást hívogatja. (Hangutánzó.) L. cserreg.

Cső (Lauf) a vasból vagy acélból készült kifúrt henger, mely a töltény fölvételére s a lövés irányzására szolgál; *csőkamara* (Patronenkammer) a puskacsőnek alsó, tágabb része, mely a töltények befogadására szolgál.

Csök vagy **csék** (Rute) a hím-vad nemzője (nagyvadnál).

Csonka (verkümmert) az agancs, ha nincsen rendesen kifejlődve.

Csonton szalad a nyúl, a midőn még menekülni iparkodik, habár két lába ellövetett.

Csoport (Rotte) több együtt járó farkas.

Csörhártya, lásd *viaszhártya* (Wachshaut).

Csörög, **csörrög** v. **csörreg** (schackert) a szarka csacsogását *csörregés*-nek nevezzük.

Csorr (Hackenschnabel) a ragadozó szárnyasok csőre.

Csörtet (bricht durch) a vad, midőn a sűrűségen keresztül tör; *csörtet* (schellt) a jávorvad, midőn futtában csülkei összeverődnek, mit messzire lehet hallani.

Csörtölnek (schlagen) az agancsosok, midőn viaskodva, agancsaikkal összeverésével zajt csinálnak.

Csöttöt mond, csettet m. l. csütörtököt mond.

Csőzárzat a zárókészülék (Basquille) azon része, mely a csőre van forrasztva.

Csúcsból 1. *borz-zsák* (Dachshaube) l. ezt. 2. *csúcsos fogolyháló* (Treibzeug) foglyok összefogására használt háló, mely a *szárnyak*-ból (Flügel d. Geleiters), a *hid*-ből (der Geleiter), a *mennyezet*-ből (Himmel) és a *csúcs*-ból vagy *zsák*-ból (der Hamen) áll.

Csőd (Ständer) a madár lábának alsó része, a térdtől a lábtőig.

Csőg a ragadozó által leölt házi állatnak a tett helyén hagyott maradványai; *csügre menni*, ezen helyen a kárt okozó ragadozóra lesbe állani. Székely tájszó (Illés. N.).

Csüha (Decke) a rőt- és őz-vad bőre.

Csühokol (bläst) a nyirfajdkakas, midőn dörögve erősen fúj.

Csülök (Schale) hasított köröm, hasított pata; (Hasensprung) a nyúl szökőin (Lauf), hátsó lábain lévő ugratócsontocska, mely az aránylag igen nagy ugrásokban elősegíti; *csülökboka*, *cs. él*, *cs. hegy* magyarázattal l. »nyom« alatt; *csülökre kap* (tréfás kifejezés, kommt auf d. Läufe)

a vad, midőn a lövésre lerogyván, ismét felocsudik, felugrik és eliramodik; *csülöksár l.* »pecsét«.

Csürhe (Rudel, Rotte) az erdei malacaival; több erdei együtt.

Cuszik (steigt ins Wasser) a vidra, midőn a partról hason a vízbe ereszkedik; *csuszó* (Stieg, Abstieg) a hely, a hol ezt tenni szokta.

Csüörtököt mond (versagen) t. i. a puska: tréfás kifejezése annak, a a kakas vagy szét sem üti a gyutacsot, vagy ez elsül ugyan, de nem lobbantja föl a puskaport; szóval a. m. a puska nem sül el.

Csuvint l. beszél.

Dagonya (Suhle) pocsolya, a melyet a rőt vad meleg nyáron lehűtés végett szivesen felkeres; innen *dagonyában heverész* (suhlt sich); *d.-ből kel* (steigt aus der Suhle).

Dákos (Saufeder) 1½ m. hosszú, kétélű pöngével és keresztvassal ellátott dárda v. gerely, melynek végére a karhoz kötendő, hosszú szíj van erősítve; veszély esetére védelmi fegyverül szolgál a támadó medve ellen; hajdan a vaddisznót *fogták föl* vele, azaz a támadó vaddisznónak eléje tartották s az vakdühében belefutott.

Damaszt-cső (Damast-Läufe) minden sodrony-cső, melynek sodronyzata maró szerrel külsőleg láthatóvá tétetett: *szalagdamaszt* (Band-D.) egyenközzén fekvő szalagokkal; *angol d.* (Englischer D.) szélesebb fonat, közben pávatollszemhez hasonló foltokkal; *Bernard v. moire* (olv. moaré) d. (Bernard-Moire-D.) habos fonat; *rózsa- v. török d.* (Rosen o. türkischer D.) apró, rendszeresen egymás mellé rakott rózsácskák — a legfinomabb sodronyfonat; *félrózsa d.* (Laminette-D.) az angol és török fonat vegyülete — szintén igen finom.

Derék (stark, prächtig) az agan-

csos, az őzbak, az agancs, a lapát, azaz szép, erős — illetve terebélyes, vastag.

Dermedt (todt) a vad, nem dögött; *dermedtre csahol* (verbellt todt) a véreb, a kopó, midőn fris vadhullára akadva, ezt ugatással jelzi.

Dió vagy **dob** (Nuss) a puska-szerszám azon része, a melynek tengelycsappján a sárkány áll; a diót *roppantó*-nak is nevezik; *diófedő* (Studel) a diót fedő lemez, mely a *diófedő csavarával* (Studelschraube) a szerszámlemezhez van erősítve; a diónak rovásaiba nyul a *diófog* vagy a *roppantó fog* (Stange); ennek rugója a *diófogrugó* (Stangenfeder); ezeknek csavarai a *diófog-csavar* (Stangenschraube) és a *fogrugó csavara* (Stangenfedeerschraube).

Disznó (Schwein) l. *erdei*; *d. fogó* (Saufinder) a disznók lefogására, lefűlélésére használt eb faj; a *szelindekek* (Dogge); *d. tanya v. katlan* (Kessel) azon hely, melyen a csürhe nyugalomban hever.

Dobbant a nyúlféle, midőn hátsó lábával erősen a földre üt.

Dobni, utána dobni (daran werfen) a sólymot szokták a fölröppent vadnak, a melyet prédájául kiszemeltek.

Dobol (trommelt) a nyúl, midőn vele viaskodó vetélytársát előlábjaival nagysebesen fültövön ütlegeli; (kollert) az örvös galamb, midőn búgás közben nevet, és a nyirfajd a *suhintás* után.

Dög (Aas, Luder) a lőseb vagy betegség folytán megdermedt, de már használhatlanná vált hasznos vad hullája; elhullott vagy levágott állatok hullája, mely a ragadozóknak bizonyos célból kivettetik; a dög közelében a vadász rejthelyeül készült földött leshely a *d. kunyhó* (Luderhütte); *d.-re csalni* (anludern) dögöt kitenni, hogy a ragadozók így

puskavégre kerüljenek. V. ö. *csüg* szóval.

Dolgozni (arbeiten) a vadász dolgozik az ebbel, midőn idomítja, és midőn vezeti; *az eb d.*, midőn a vadász keze alatt hivatását teljesíti.

Domborodás (Burgstall, der Grimmer) a nyom közepében a csülökélekkel párhuzamost futó dombos emelkedés.

Dörmög (brummt), azaz magába fojtott hangon kedélyesen mormol a medve.

Dorong, állító d. vagy **ágas** (Stellstange) alul vashegyű, fölül vaskampós dorong, rúd, melyre a magas és közép hálókat ott, a hol irányuk megtörik, azaz változik, megerősítjük.

Drót (Draht) és összetételeit l. *sodrony* alatt.

Düh (Wuth) l. *ebdüh*.

Dürgés (Balze) a fajdfélék — különösen a siketfajd párzása. Magyarozatát l. I. rész II. fejt. B) 2.

Dürmög a. m. *dörmög*, l. ezt.

Dúvad (schädliches Wild) az emlős kártékony és ragadozó állatok általános elnevezése.

Ebdüh (Wuth, Hundswuth, Waserscheune) a legnehezebb, legveszedelmesebb ebkór; magyarozatát l. I. rész VII. fejt. 8.

Ebfalka (Meute) együtt vadászó 25, sőt 50 pár ebből álló sereg, melyet a szarvas- és rókahajszánál használnak; (Koppel) együtt hajtani szokott több kopó, vagy tacsó; (Strick) együtt hajszolni szokott több agár; *eb-füzér* (Koppel) a zsinag, kötél, szíj, melyen a falkát kivezetik; *eb-ól* (Hundezwinger) az ebek tartózkodási helyeül körülkerített tér; *eb-póráz* a. m. *eb-füzér*.

Ecses (Büschel) a hiuz füle hegyén lévő szőrösöm.

Egerész (mäuselt) a róka, a

borz, midőn mulatságból v. éhségből egereket, bogarakat stb. fogdos; a vizsla is *egerész*, ha szimatolva, a mezei egerek után jár (igen rosztulajdonság, mely mélyen kereső vizsláknál gyakrabban észlelhető).

Egyes agár (Solofänger), a mely egymaga megfogja s esetleg el is hozza a nyulat.

Él (d. Fädlein) — minthogy a szarvas feszesen egymás mellett hordja csülkeit, a suta pedig lazán, természetes, hogy a csülökpár lenyomatában a csülök közé a sutánál több, a szarvasnál kevesebb föld v. homok szorul; a szarvas nyomában ezen beszorult föld v. homok hosszúság *él*-ként látható; ez a szarvasra valló *jelek* közé tartozik.

Elállítani (anstellen) valamely terület, pagony, pászta körül a vadászokat és hajtókat körülállítani; (umstellen) a t. p. pásztát körülállítani.

Elbődül (brüllen) a medve, midőn — seb ejtetvén rajta — teljes hangon felordít.

Elsenevészedik (verkümmern) l. csenevész.

Elébe vág (vorgreifen) a vadász a nyomnak, midőn cselhez érve, ebét vagy az ebfalkát előre való kerüléssel a helyes nyom folytatására vezeti.

Elejteni (erlegen) l. agyonlőni.

Eleséget hinteni v. szórni (kiren, anposchen) a háló alá szemeseledelt hinteni, hogy a fácánok, foglyok oda s a felállított háló alá szokjanak.

Élesen hord v. lő (schießt scharf) minél mélyebben hatol be a göbecs bizonyos távolságból a célba vett tárgyba, annál élesebben hord a puská.

Eleven (klingt stark u. hell) a puská szerszáma, a mely, midőn a

sárkány felhuzatik, élesen, tisztán csetten.

Elfogadja (annehmen) a falatot a ragadozó vad, midőn azt teljes bizalommal megeszi.

Elhagyja szállását v. barlangját (verlässt sein Lager, seinen Bau) a medve és a borz, midőn abból tavasz felé távozik.

Elhajtódik az agár (fährt über d. Hasen weg), azaz a futam közben megbukott nyulon túlfut és sebten megállani akarván, elbukik.

Elhányja tollait (mausern) a vadászólyom, mikor vedlik. (Régi magyar levelekből gr. Zay M.)

Elhibázni (fehlen, fehl schiessen) a vad mellett ellőni.

Elhozza (apportirt) a vizsla, néha a kopó, ritkán az agár az elejtett vagy elfogott vadat.

Elhull a vad (geht ein), azaz betegség v. élelem hiánya folytán megdöglik.

Elirמודik (wird flüchtig) a nagyvad, midőn vágatva menekül.

Elkapatni az ebet, okszerűtlen bánásmóddal azt engedetlen önállóságra szoktatni.

Elkapja (fängt, greift, würgt) az agár a nyulat, midőn azt megragadván, kivégzi.

Ellenhajtás, ellenvadászat (Contrajagen), midőn a vad az egyik kamarából a lövőd mellett egy más kamarába, azután viszont ebből az első kamarába hajtatik.

Ellik (setzt) a kérődző vad (Fogarasy szerint minden állat, mely rendszerint csak egy szülöttet hoz a világra).

Elmarad (bleibt zurück) a vadász, a hajtó, midőn vadászatkor a vadászok, illetve a hajtók vonala mögött késedelmeskedik; *e. az agár* (steht ab), midőn közte és a nyúl között a távolság nőttön nő; *e. a vad*

(bleibt liegen) a vadász v. a vizsla mellett, ha a meglapult nyúl v. fogoly ki nem ugrik, fel nem röppen.

Elmarja v. elmorogja (rettet) a védő a többi ebeket, midőn a hajtott és elfogott v. meglőtt vadat marakodva v. morogva védelmezi.

Elnyiffantja magát (wird laut) a tacsó, midőn fris nyomra ér, vagy rókát, nyulat meglát. (Hangutánzás.)

Előhozza (apportirt) a sűrűből, a nádból a vizsla, néha a kopó, ritkán az agár az elejtett v. elfogott vadat.

Előkeresés (Vorsuche), midőn a vadász-személyzet a megtartandó hajsza előtt a vezető-ebbel a hajszolándó szarvas tartózkodása helyét megállapítja.

Elöltöltő (Vorderlader) a régi rendszerű — elülről, helyesebben mondva fölülről töltendő puská rövid elnevezése.

Előre! (Vorwärts, schön voran) biztató a vizslának, hogy a vadhoz, melyet áll, jobban közeledjék.

Előtte fekszik (vorliegen), a tacsó a rókabarlangban 40—50 ctm.-nyire a róka előtt lefekszik s ott folytonosan csaholja.

Elpárosodtak a vadludak és vadkacsák, midőn tavaszkor párokra szakadtak.

Elriad (ist verblattet) az őzbak, a császárfajd, midőn a hívás alkalmával felismerve az embert, a csalást észreveszi.

Elrivallja magát (giebt Standlaut) a kopó, midőn a vadat elfogván — és a véreb, midőn a nagyvadat megállítván — különös feltűnő hangon ugat.

Elrugja a körmét az agár, midőn kemény fagyon tett hajsza után körmeit veszti.

Elsütni a puskát (losdrücken) a. m. kilőni, lövést tenni.

Elszáll (stieben) a fogoly farka, midőn magasra emelkedve, messzire elrepül.

Elszóródnak a vadászok, midőn p. o. a tüzokoknak megkörtéskor a szekérről vagy szánról lemaradozva, fedezet mögé húzódnak.

Elugrik (ist flüchtig) a farkas, midőn nagy szökésekkel eliramodik.

Elvál (sondert sich ab) a sebzett vagy hajszolt agancsos, midőn a csapatot, mely eddig kísérte, elhagyja.

Elverni (verschlagen) veréssel, oktalan bánásmóddal a vizslát magától és egyáltalában elidegeníteni, elvadítani, gyávává tenni.

Elvetni (wirft ab), a rőt vad s az őz elveti agancsát, a dām vad lapátját, a midőn az télutón (az őzbaknál decemberben) a rózsatőről levál és lehull, vagy a beálló viszketés — talán fájdalom — következtében a vad által leveretik; innen: *elvetett agancs* (Abwurf).

Elviszik a vadat a kopók, midőn azt nem a vadászok felé, hanem más irányban elhajtják.

Elzavarni (von Wild entblösen) a vadat — azt céltalan lövöldözéssel v. gyakori kopózással — szóval oktalan nyugtalanítással bizonyos vidékről elűzni.

Elzüllött (ist verhetzt), ha az agáron többször megesik, hogy kifáradván, lélegzetét veszti, kedvező alkalommal sem hajszolja a nyulat, v. rövid hajsza után elmarad s kedvetlenül visszatér a nyereghez.

Eme, helyesebben **emse** (Bache) az erdei nősténye.

Emelővilla (Hebegabel) a nagyhálók felállításánál szükséges erős, hosszú karóra vert apró vas-villa, melylyel a háló felső zsinége a dorongokra és állító rudakra beakasztatik.

Emelvény (Kanzel) fának ágai közé v. erős cölöpre épített lesállvány.

Engedelmes (hat guten Appel) a vizsla, az eb, midőn a parancsra hallgat, s a szerint tesz; *engedelmesre szoktatni*, arra idomítani az ebet, hogy füttyre, hívásra, parancsra minden körülmények közt szót fogadjon; *engedetlen* (hat schlechten Appell) az olyan eb, mely a füttyet, a parancsot semmibe sem veszi.

Enyeleg (mürben, Wimpel schlagen) az agancsos, midőn agancsaival vakandok turásokat, hangyabolyt széjjel hány.

Erdei (d. Schwein) a *vaddisznó*.

Erdész (Förster, Forstmann) erdőgondozással, erdőgazdasággal foglalkozó, erre okmányilag képesített egyén. Ezek rendszeren a vadóvással és a vadászattal is meg vannak bízva; de sok helyen az erdész-személyzet mellett külön vadász-személyzet is van alkalmazva, míg másutt — különösen takarékosági szempontból — a gyakorlatilag erdőkezelésre is kiképzett vadász-személyzet végzi az erdészeti teendőket is. Az újabb törvények különben a gyakorlatilag kiképzett vadásztól is, ha erdőkezelésre akar képesítettetni, nyilvános szakvizsgálatot követelnek.

Erdőre vonul (zieht zu Holze, Kirchengang) az agancsos, midőn kora hajnalban lassú lépésekben (ezért nevezték a németek e menetét »Kirchengang«-nak) a mezőről az erdő felé halad.

Ereszkedik (lässt sich herab) a szárnyas vad, midőn a magasból a földre vagy vízbe leszáll.

Erős vagy **jó** (stark, gut) a rőt-és őz-vad, nem kövér, azaz: jó húsban van.

Erre! (hier, hierherum) midőn a vizsla egyenesen keres, »erre!« parancsszóval oldalkeresésre utasítjuk.

Érzékeny a paripa (empfindlich im Maule), ha a zabla legcsekélyebb mozgására enged és engedelmes.

Esti beszállás (Abend-Einfall), 1. beszállás.

Etető (Kirrplatz, Anposchplatz) azon hely, a hol télen, nagy hóban a szárnyas vad szemes eledellel ellátatik, a hol ez utóbbi szóratik; *etetőszín* (Heuschuppen) fából készült építmény, a melybe télen a rőt vad részére takarmányul szénát tesznek.

Evez (rudert) a vadruca v. vadlud, midőn a vitzükrön egy pont felé tartva halad; *evezők* (Ruder, Latschen) a vadlud, a vadruca lábai; *evezőtollak* (Schwungfedern) a szárnyak erős, hosszú tollai, melyekkel a szárnyasok repülnek, a légben eveznek.

Évgyűrűk (Jahresringe) az élőfák metszetében látható — évenként egygyel szaporodó körök; 2. a zergék kampóin alulról fölfelé szintén évenként szaporodó (hitelesen még nincs megállapítva) gyűrűs domborodások.

Express-puska (Expressbüchse) 350, 400, 500, 575 öbű, sekély csigavonású, igen nehéz csövű puska, mely nagy portöltésével (a pormennyiség 12 öbű puskának felel meg) a löveget roppant kezdő erővel kilöki, annak 150—200, de 400 mtr.-re is teljesen vízszintes röppályát biztosítva.

Fácános (Fasanengarten) fácánok tenyésztésére berendezett cserjés-vigályos liget.

Fagyfúró (Frostbohrer) fúróforma vasrúd, melylyel fagyos földbe, kemény talajba a hálóállító dorongok részére lyukakat vernek.

Fagyöngy (Mistel) vén v. eltörpült tölgy — de más, különösen vadonc gyümölcsfákon található élősdí

növény, illetve ennek bogyója; mindkettő kedvenc tápláléka a rőt- és őzvadnak; az utóbbiból madárlépet készítenek.

Fajjelleg (Race-Zeichen) összefoglaló azon ismertetőjeleknek, melyeknek alapján a vadászatra használt ebek az illető fajba tartozóknak elismertetnek. (Általánosságban minden állatra vonatkozik).

Fajzás, fajzanak a nem párosával élő szárnyasok.

Fal, tég (reisst, frisst, kröpft) a marcangoló ragadozó — a szárnyas is, midőn prédáját eszi; *falat* (Brocken) azon húsdarabkák v. töpörtyűk, melyek a felállított csapóvas körül csalogatónak elszóratnak, hogy a vad a csapóvas tányérára illesztett falatot annál bizalmasabban felvegye; a hol a vadat méreggel pusztítják, ezen falatokba rejtik a halált hozó mérget.

Falka (Kitt, Kette) a családokban, fészekaljakkint élő fajdfélék, foglyok serege — rendszeren egy, néha több fészekalj; *ebfalka* (Meute) 1. ezt; *falkába!* (A la meute) ezen parancsszóval, esetleg ostorcsapással is egy csoportba hajtják = *falkába szoktatják* (meuteführig machen) a hajtó-ebeket; *falka feje* (Kopf der Meute) azon hajtó-ebek, melyek a »vezérbet« mint legelső követik, melyek elül hajtanak; *falkanagy* (Master of the hounds, Director) a hajtófalka tulajdonosa, vagy a kinek felügyeletére az bizva van; *falkár* (huntsman) a ki a hajtófalkát vadászatkor vezeti; *hajtófalka* (Meute) a. m. »ebfalka« 1. ezt. *Kopó-falka* (Koppel) egy fűzren vezetett, együtt vadászni szokott kopók.

Farcsavar (Schwanzschraube) azon csavar a puska závarzatán, mely ez utóbbit az agyhoz erősíti; (Patentschraube) a későbbi szerke-

zetű előltöltő puskáknál a csöveket elzáró csavar, melynek ürét *puskapor-kamará-nak* nevezték.

Farcsik (Bürzel) a szárnyasok utolsó, t. i. fark-csigolyája, mely a nagy kormánytollaknak támaszúl szolgál.

Farkasköröm (Wolfsklaue) né-mely ebnek lábain — az álköröm helyén kinőtt — karikába csavarodó köröm; ez előbb fajjellegnek tartott, az újabbkori tenyésztők már a tacsónál is csak elnézik.

Farkaskerítés (Wolfsfalle) nyílt mezőn készített akolforma 3 m. magas kettős kerítés; a belső kerítés által elzárt helyre csalogatónak bárány tétetik ki; a külső kerítés keskeny nyílása szilárdan záró csapóajtóval van ellátva; a prédaszomjas farkas, melyet a bárány bekegése oda csal, szokásához képest körüljárván a kerítést, észreveszi a nyílást, azon belopószik, a csapóajtó lezuhan s a farkas a két kerítés közé szorul.

Farkastanya (Wolfslager) azon hely, a hol a farkas rendszeren lappangani, feküdni szokott; tágabb értelemben az egész — gyakran terjedelmes bozót, erdő vagy nádas.

Farkasverem (Wolfsgrube) farkas fogására ásott terjedelmes és mély gödör, melynek közepére pózna állítatik fel, a csalogatónak kitett bárány, liba vagy réce ezen póznán kosárban elhelyeztetik, végre az egész verem letakartatik, s juhganéjjal behintetik; a prédára rontó farkas a verembe zuhan.

Farlemez a závárvatnak alsó vége, melynél fogva az a farcsavar közvetítésével az ágyhoz erősítetik.

Farsróf l. farcsavar.

Fattyúfolyatás (Spätbrunst) az őzek november-decemberi meddő üzekedése.

Fedelesháló (Schneehaube) kb. 4 m. hosszú háló, a mely négyszögletben felállítatik s más — egy □ métert mérő hálóval befedetik; az előbbi hálóba, a mely ilyformán az egésznek oldalfalait képezi, négyszögletes, csapóajtócskákkal ellátott lyukak vágatnak, hogy a foglyok kényelmesen keresztüljárhassanak; ha a fogolyfalka megszokta a hálót s szemezni jár alája (hogy ez megkönnyíttessék, utacsákak separtetnek a hóba) »fogásra állítatik«, azaz az eddig nyitva hagyott ajtócskák most leeresztetnek, a közeledő falka azokat betolván, a háló alatt összegyűl, de abból menekülni többé nem képes.

Fedél (Himmel) a. m. mennyezet l. ezt.

Fedez (deckt) a bika, a bak, a kos, a kan, a kandur, midőn fajfen-tartás céljából a nősténynyel közösül.

Fedezet (Deckung) minden tárgy, mely mögött a vadász meghúzódhatik, hogy őt a vad szeme elől fedje.

Fedő-háló (Tyrass) 20 m. hosszú, 12—16 m. széles háló, melylyel a vadat álló vizslát a vaddal együtt letakarják.

Fegyver (Waffe, Gewehr) általános minden szerszám, melyet az ember önvédelemre készít; különösen a vadászpuskát is így nevezik. (L. a megjegyzést I. rész IV. fej. »A puska és szerelvénye« cím alatt.)

Fekhely a. m. alom, vacok, nyúlfekés, l. ezt.

Fekszik (liegt, liegt vor) a fogolyfalka, midőn seregben egymás mellett ülve nyugszik; a tacsó a róka v. borzkotorékban a vad előtt; *feküdj!* (lege dich, couche) parancs a vizslának, hogy lehasaljon: *fekvés* (Lager) a. m. alom, vacok l. ezeket.

Felágaskodik (erhebt sich) a medve, midőn hátulsó lábaira áll, hogy támadjon.

Felágaz, helytelen kifejezés, e helyett: »fára száll« v. »f. mászik«.

Felavatás l. *vadászszá avatni*.

Felbontani (aufbrechen), vágást tenni a nagyvad hasán, hogy azon a belső meleg kitóduljon és gázok bensőleg ne fejlődjenek; — a vad hasát a mellkasig felvágni.

Felbukik (stürzt) a vad lövés után.

Feldarabolni (zerwirken) az elejtett vad husát rendszeresen darabokra vágni.

Felemelkedik (erhebt sich) a medve, midőn a vadászt megrohanni akarva, hátulsó talpain felegyenesedik.

Felgalyaz l. helytelen kifejezés e helyett: »fára száll« — »f. mászik«; 2. a galynek vagy véres galynek átnyújtása, a kalap mellé tűzése, midőn valakit vadászszá avatnak.

Felfogni (abfangen) a vaddal szembe szállva, azt dákossal elejteni (medvét, vaddisznót); idegen kopót füzérre kötni.

Felhuzni (spannen) a puskát, a sárkányt, azaz a puskát lövésre előkészíteni; e helyett: »felhúzni a szerszámot«.

Felkapja a puskát (anschlagen), azaz igen gyorsan megragadja, archoz emeli és céloz.

Felnyársal (forkeln), a szarvas, az őz bak felnyársalja a vadászt, az ebet, vetélytársát, midőn agancsával megtámadja és megsérti.

Felpattan (fährt aus dem Lager) 1. a nyúl, midőn vackából kiugorva nagy ugrásokban menekül; v. ö. »kigördül«; 2. (prellt) a golyó, a göbecs a kemény, a fagyos talajról.

Felröppen (steht auf, stiebt auf) 1. a vizsla előtt különben futó szárnyas, midőn nagy robajjal szárnyra kel (a tyúkfélék); 2. a nyír-

fajdkakas, suhintás közben a császárfajd, midőn a hívogatásnál nekitüzesedik.

Felső kulcs (oberer Verschluss) a hátultöltő puskák závarzatát elzáró emeltyű, ha az a sárkányok között fekszik.

Felső pecsét l. pecsét.

Felső test (Oberkörper) a madárnak háta, dereka, szárnyai.

Felszáll (erhebt sich, bäumt auf) minden szárnyas, mely a földről v. vizről a levegőbe felemelkedik, vagy fára száll; a *ragadozók* (hiúz, vadmacska, a nyestfélék) *felszállanak* vagy *falra-*, *fára szállanak*, midőn arra felmáznak; a hol ezt teszik, az a *felszálló* (Aufstieg).

Felugrasztani v. **felugratni** (aufjagen) a vadat — különösen a nyulat — a. m. vackából kihajtani.

Felvágja a farkát, gúnyos kifejezés, e helyett: »*kiáll*«; a nyulat elhagyó, tehát megálló agár az utolsó ugrásnál ugyanis rendszeren felkunkorítja a farkát.

Felveri (aufjagen) a vadász, a vizsla, a kopó, a hajtó a vadat, midőn felriasztja.

Felveszi a szimatot (wittert, bekommt Wind) a vizsla, a kopó, az eb, midőn friss nyomra vagy vadra akadva, ezt jelzi; *f. a falatot* (nimmt an) a ragadozó, ha azt megeszi.

Felveti magát a nyírfajdkakas, a császárfajd l. *felröppen*.

Felzúdul (erhebt sich) a nagy zajjal a levegőbe emelkedő vadludak, vadrucák serege.

Fertő (Suhle) a. m. dagonya, l. ezt; innen *fertőzik* (suhlt sich) fertőben, dagonyában heverész.

Fészekalj (Gehecke) egy fészekből származott falka, sereg, család; *fészeklakók* (Nesthocker) az oly szárnyasok, melyeknek fiókái a fészekben maradnak mindaddig, a mig re-

pülni képesek; *fészekhagyók* (Nestflüchter) azok, melyek a fészket kikelésük után azonnal elhagyják, s szüleik vezetése alatt maguk keresik táplálékukat; *fészekpusztító* v. *fészekrabló* (Nestplünderer) minden állat, mely a szárnyasok tojásait kiszürcsöli, a fiókákat megeszi (a borz, a haris, a gólya, a szarka stb.).

Feszítőzsineg (Windleine), mely a hálókat a hálótartó dorongokon tartja.

Fetreng (suhlt sich) az erdei, azaz iszapban, fertőben, kátyuban, pócstában heverész.

Fiadzik (bärt, wirft) a medve, a borz, a nyúl, azaz szül.

Fickó (Posten) *abráncs* vagy *futó* a göbecsnél nagyobb, a golyónál kisebb lövedék, 4—6 darab egy töltésre.

Fiók (Junges) a nyúlnak, a kisebb szőrös ragadozóknak, — *fióka*, a fészekülő szárnyasoknak fiai.

Fő-bejáró (Hauptbau) a borz és a róka-lyuknak azon ága, melyen az rendszeren ki- és be-jár.

Főcsattanás (Hauptschlag) I. I. rész, II. fejt. B) 2.

Fogantyú (Griff) a puska-agynak azon része, melyet a célzaskor jobb kezünkbe fogunk.

Fogas (scharf) a tacsók, ha a rókával harcba bocsátkozik, a fiatal rókát megfojtja; — a tacsóknak hibául rovatik fel.

Fogásra állítani (hängig machen, f. stellen) a csapóládát, a csapóvasat — falattal felszerelni, s a ravaszt úgy beállítani, hogy a csapóajtók, a nyaklók a falat megérintésére lecsapódjanak, összecsapjanak.

Fogása van jó vagy rossz (liegt gut, l. schlecht) a puskának a szerint, a mint az archoz kaptván, az illetőnek természetéhez képest azonnal irányos fekvést kap-e vagy sem.

Fogd, fogjad! (fass, fass'an) serkentés az eb részére, hogy a vadat megtámadja, az elejtettet felvegye.

Foglyászni foglyokra vadászni; *fogoly-háló*, *csucsos* (Treibzeug) l. csucsos fogoly-háló; *fogoly-hívó* (Hühnerruf) vadászszerszervény, melyen a foglyok csirregését lehet utánozni.

Fojtás (Pfropfen, Stoppel) a puskapor és a göbecs lezorítására, lefojtására enyvezett papirból, nemzéből v. marhaszörből a puskaöböl bősége szerint készített korong; *f. vágó* (Stoppeleisen) a fojtások vágására szolgáló kerek vésővas; *fojtásra tölteni* (blind laden) azaz csak puskaporral és fojtással (göbecs és golyó nélkül) tölteni.

Folt (Schaar) a. m. csapat, sereg; leginkább vízivadokról mondjuk. Biharmegyében használt tájszó.

Folyosó vagy **sikátor** (Röhre) a róka- és borz-kotorék egyes ágai.

Fordítja (zurückbringen) a kopó a vadat, midőn azt ugyanazon helyre visszahajtja, a honnan kiugrott. A nyúlnak különös sajátságai közé tartozik, hogy csaknem kivétel nélkül visszatér a helyre, a honnankigördült.

Forgó (Wechsel) azon kijárt ösvény, melyet a ki és bevonuló állandó vad rendszeren betartani szokott.

Forgócső (Drehläufe), — a régi szerkezetű kettőscsövek (egy göbecs egy golyós-cső) egy szerszámú ágyba voltak fektetve; a csöveket pedig a szerint, a mint az ember göbecs vagy golyóval akart löni, meg lehetett forgatni; innen *forgó-puska* (Dreher), *forgó-pisztoly* (Revolver) egy vagy két csővel ellátott pisztoly, melynél a tölténykamara egy- vagy két-sorú dobként van alkalmazva s önműködő mozgással — forgással bír.

Foszlány újabban **vitortla** (Fahne) a madártoll szárán látható szélesebb

és keskenyebb — apró, egymásba kapó fogas szálakból képezett — szalagok; a keskenyebb szalag a *külső foszlány* (Aussenfahne) a szélesebb a *belső f.* (Innenfahne); ezt a szomszéd toll takarja; a *foszlányköz* (Schafftstrich) a foszlányszár mellett a foszlányon látható világosabb v. sötétebb színezetű, gyakran lándzsahegy-alakban végződő vonás; *foszlány-szár* (Schafft) a tollszár.

Fővad (Hochwild) magyarazata-t l. »vad« a.

Francia vadászat (Parforce-, französische Jagd) a. m. *hajszavadászat*. L. ezt.

Freccscent (schmeissen) a ragadozó szárnyas *kifreccscenti* a ganéjt.

Fris hó a legjobb vezető-eb (die Neue ist der beste Leithund) vadászmondás, mely azt jelenti, hogy a friss hóban látszó nyomok a vadászt biztosabban elvezetik, mint a vezető-eb.

Frisíteni (frischen, ausfr.) a puska csöveit a letapadt ólomtól vagy képződött rozsdától élesen suroló anyaggal az e célra készült eszközzel megtakarítani, a mi a cső belsejét mindig kitágítja.

Fuj madár! fuj nyúl! (Pfu Vogel, pfui Hase!) kiáltunk a vizslának, midőn fölröppenő madár v. fölugró nyúl után futni készül.

Fúj (schnauft) az erdei, midőn meghökken v. ellenséget meglát; a nyirfajdkakas, midőn dörögve nagyot ugrik s fuvással hangot hallat.

Fülfene, f. féreg, f. rák (Ohrenkreb) ebkór; tulajdonképen a fülüregben meggyült és megkeményedett fülszir; ez viszketést okozván, az eb sokat rázza és kaparja füleit, melyek szélei előbb kigyuladnak, azután feltörnek s az így keletkezett sebek a folytonos kapargatás folytán terjed-

nek; *fültörvön ütni* (nicken) a sebesült, de élő nyulat kézzel a füle mögé mért csapással szokták kivégezni; *fülszir megkeményedése* l. *fülfene*.

Fürjezni v. **fürjészni** a. m. fürjekre vadászni; *fürjháló* (Tyrass) a. m. *borító háló* l. ezt; *fürjhívó* (Wachtelruf) vadászfelszerelés, melylyel a fürjet — hangjának utánzásával — a puska elé vagy a hálóba csalják.

Fut (eilt, lauft) a vadász, a hajtó, a ki a hajtásnál — nem tartva be az egyenes vonalat — előre siet; *futam* (Run, Ritt) az ebfalka, az agarak és a lovasvadászok futása azon pillanattól, midőn a vadat felverték, addig, a míg elfogják vagy a míg az bármi módon elmenekül; *futó* (Posten) németesen »pósta« a göbecsnél nagyobb, a golyónál kisebb lövedék — 4—6 darab egy töltésre; a. m. *fickó* l. ezt.

Fütytenty (pfeift) az ör-zerge, ha veszélyt látva, erre a csapatot éles fütytyel figyelmezteti; a vidra pacsomagoláskor.

Füzér (Koppel) azon szij v. láncz, melyre az agarakat, a kopókat füzik; *füzérré szoktatni* (strick-, koppelbändig machen) a kopókat, az agarakat, arra tanítani, hogy együve füzötten marakodás nélkül haladjanak a vadász oldalán, illetve a paripa mellett; *idomító füzér* (Dressierleine) vagy 3 m. hosszú — kenderből és szőrből készült zsinag, melynek egyik végére, a mely az ebnek nyakára füzetik, néhány erős göcsöt kötnek, hogy a vizsla a büntetési képeni rántást megéreze és megértse.

Gácsér (Entenvogel, Erpel) a hím-vadkacsa.

Gágogás (hangutánzó) a vadludak kiáltása.

Galamb-hívó (Taubenruf) galamb hangjának utánzására készített szerszám.

Galy 1. *zöld galy, örömszöld.*

Gálya medve, erdélyiesen a. m. nagy medve

Ganár, ganci erdélyiesen a. m. gumár, l. ezt.

Garázda (unbändig) a kopó, a hajtó eb, mely a gyakorlatnál engedetlen, a vadászatnál nem a farkával, hanem kénye-kedve szerint hajt.

Gaura, vagy **kaura**, l. ezt.

Gatyás (behost) a szárnyas, melynek csüdje térden alul is, esetleg a lábtőig tollas; innen *térden alulig-, lábtőig-gatyás.*

Gerely (Saufeder) a. m. *dákos*, l. ezt.

Gerincepese (Rücken) a nagyobb vad hátának azon részéből készült pese, mely a nyak és az utolsó oldalborda közt van.

Gida, gidó (Kitz) az őz és zerge ivadéka kora első évében.

Gím, gímszarvas (Edelhirsch) l. a. *¹) alatti jegyzetet az I. fejezet 1 cikkéhez.

Göbe a. m. *emse*, l. ezt. (Dunántúli kifejezés).

Göbecs (Hagel, Schrot) az ólomból készült kisebb-nagyobb szemcsék, melyekkel az apróbb vadat lőjük; *g.mérce* (Schrotmass) töltésnyi göbecs megmérésére való szerszám; *g. puska* (Schrotgewehr, Flinte) melynek csővei belül teljesen simák; *g. zacskó* (Schrotbeutel) az elöltöltők korában használt vadászszerszám, mely szíjra alkalmazott hosszú bőrzacskóból állott, s a mely g. mércebe végződött.

Góc (Feuerschloss) a régi puskáknak a kalapács, a kova, az acél és a serpenyő — mint gyújtó szerszám; *g. tűzű* a. m. *központ tűzű*, l. ezt.

Gáza a. m. vadréce (rábaközi és dunántúli tájszó).

Gólyaorr (Storchschnabel) hegyes fadarab, melyet az eb szügyére alkalmaznak, hogy kénytelen legyen magasan keresni.

Golyó (Kugel) a nagyvadra használt, ólomból öntött gömbölyű vagy hosszúkás löveg; *g. bétet* (K. Pfister) megfagyózott gyolcsfoltocska, melybe takartan a golyó a puska porra szorítottatik (csak elöltöltőknél használják); *golyóminta* vagy *sám*, (Kugelform, Kugelgiesser), vasból készült szerszám, melybe golyóöntés céljából a felolvasztott ólmot öntik; — *g. nyak* (Stift) a g. mintából kivett golyónak azon része, mely az öntőlyuknak megfelel, s a mely a golyómintán alkalmazott ollóval lecsipetik; *g. puska* (Büchse) rovatolt csövű, csak golyólövésre alkalmas puska.

Gondtalan (vertraut) a vad, midőn teljes biztonságban érezve magát, nyugodtan halad az erdőben, a mezőn.

Görg v. **görög** (brunsten), *búg* az erdei, midőn fajfentartási ösztönből közösül.

Görhe a. m. *csenevész* (l. ezt.), lesóványodott; zalai tájszó.

Gubancos a medve bundája, midőn a szőrt a beleakadt gubancok csomókra kuszálják.

Gumó (Hasenlosung) a nyúl ürülete.

Gunár (Gänserich) a hím vadlud.

Gyakorló vadászat (Trainjagd) a szarvashajszát megelőzőleg az ebfalkát begyakorolják, vagyis azzal álszimán rendszeres vadászatot visznek keresztül; leírását l. I. rész, V. fej. 1.

Gyalog-háló, a. m. *sövényháló* l. ezt; *gyalogló agár*, mely a nyulat egyforma sebességgel, látszólag minden megerőltetés nélkül addig hajtja, a míg végre elkapja.

Gyenge (schwach) az eb, ha az idomításnál nehézkesnek v. félénknek mutatkozik; (gering) a vad, ha rosz húspanban van; az agancs, a lapát, ha silány; (leicht) a puskacső, ha vékony.

Gyere ide! v. ide (hieher) parancs a vizslának, hogy a vadászhoz térjen.

Gyévér (scharf) az eb, különösen a tacsó, mely a rókát marakodással is megtámadja.

Gyöngy (Perlen, Steine) az agancsokon kifejlődött bibircsek, melyeknek nagysága és sűrűsége az agancs értékét emeli.

Gyözős agár, kopó, paripa, mely kitarató, sok fárasztást elbir.

Gyűhenger (Piston) az előltöltők farcsavarába illesztett lyukas henger, melyre a gyutacs illesztetik.

Gyűjtőlyuk a serpenyő v. a gyűhenger nyílása, melyen keresztül a farkamarában lévő puskaportöltés fellobban.

Gyülekező (Sammelplatz) azon hely, melyen a vadászok és hajtók a vadászat előtt összejönnek; *gyülekezőt fűjni*, az elszéledt kopókat kúrtszóval összehívni.

Gyűrű (Hülsen, Ringe); a Pieperféle puskáknál a csövek nem forrasztatnak, hanem fölül két gyűrű, alul kettős hüvely által tartatnak össze: az *öbgyűrűk* (Ring) és a *kamarahüvelyek* (Hülse, Kammerh.) által.

Gyúszeg (Zündstift) a závarzatban (Lancaster rendszere) vagy a töltényhüvelyen (Lefaucheux rendszere) levő szeg, mely a gyutacsot fellobbantja; *gyúszeges rendszer* (Stiftfeuersystem) *oly rendszerű puskák*, melyeknél a gyúszeg a töltényhüvelyen van alkalmazva; feltalálója után Lefaucheux rendszernek nevezetik.

Gyutacs (Kapsel, Zündhütchen)

a vörösrézből készült süveg- vagy kupak-alakú, robbanó mézgával töltött tokocska, mely az előltöltőknél, de a töltény-hüvelyeknél is használatik; *gy. illesztő* (Kapselmaschine) puskaszerelevény, melylyel a gyutacsok a kilőtt töltényhüvelyekből kihuzatnak, s újak beillesztetnek; *gyutacsos* (Kapsler) sárga bádogból készült lapos szelencze, mely a gyutacsokat tartalmazta, s a vadásztársisnya szíjára illesztve hordatott.

Gyútűs rendszer (Zündnadel-system), a melynél a závarzatban alkalmazott erős rugóval kapcsolatban álló hosszú acéltű a töltényhüvelyen és a puskaporon áthatolva s a puskaportfojtás alá illesztett gyutacsot szétütve, a puskaport fellobbantja; feltalálója után *Dreyse-féle r.*-nek nevezetik.

Habzsol a medve, azaz vizet iszik; ezt ugyanis nem nyalva vagy szürsölve teszi, hanem szinte falatonként nyeli le; az ebről is mondható, mert pajzánkodva néha ez is így iszja a vizet.

Hajrá, Hajrá te! (Hetz, hetz! Fass'an! Pack'an!) buzdítás, uszítás; minden, a vadat hajtva fogó v. lefogó, lefűlő ebnek kiáltják.

Hajsza (Hetze) a vadnál gyorsabban futó ebekkel (agarakkal) addig való üzése a vadnak, a míg azt elérik és kivégzik. *Nyúlhajsza* (Hasenhetze; 2. (Parforce-Jagd) a vadnak lassabban futó ebekkel való hajtása, a míg a vad az üldöző ebekkel védekezésre szembeszáll.

Hajt (jagt) az eb, midőn a vadat csaholva üldözi, vagy nyomát csaholva követi; a farkas *hajtja* az őzet, a róka — rendszeren társaságban, szintén csaholva, mint az eb, a nyulat; *hajtani* (treiben); a vadat akár emberek, *hajtók* (Treiber), akár ebek, kopók segítségével bizonyos

irány — a vadászok felé terelni; a hajtókkal való vadászat *hajtóvadászatznak* (Treibjagd, Treibjagen) neveztetik; *hajtás* (d. Trieb) a vadnak terelése a vadászok felé; (Geläute) a kopóknak csaholása a vad nyomán; (d. Treiben) a terület, melyen a hajtás megejtetik; *hajtó-falka* (Meute) l. ebfalka.

Halali! a falkavadászatnál a megállásig hajtott vad; 2. kiáltás, melylyel az ebfalka által lefogott vadat az egész öszzegyült falkának bemutatják, illetve elejtését jelezzik; — *halali-tus* (das Halali-blasen) a szarvashajszánál a vadnak elejtését kürt-tussal jelezzik, a mit — átvitt értelemben — szintén halali-nak mondanak.

Hallás (Appell) átvitt értelemben helytelenül az ebnek engedelmességéről használják; 1. *engedelmesség*; 2. a hallási érzék (das Hören).

Háló (Netz, Garn) zsinegből kötött különféle nagyságú és alakú vadászati eszköz, melylyel a vad befogatik. Vannak *szarvasfogó hálók* (Hirschnetze), *őzfogó h.* (Rehnetze) *vaddisznó f. h.* (Saunetze); ezek *nagy hálók*nak is mondhatnak. — *A kis hálók*: a *terítőháló* (Deckgarn); a *borz-zsák* (Dachshaube); a *gyalog v. sövény h.* (Steckgarn); a *csapó h.* (Schlagnetz); a *csúcsos fogoly h.* (Treibzeug); a *fedeles h.* (Schneehaube); a *harang h.* (Glockengarn); a *fűrj v. borító h.* (Tyrass); és a *seregélyfogó h.* (Trommel). Ezeknek bővebb ismertetését l. I. rész, III. fejelet. — *Hálós* (genetzt) a madár lába.

Hámozza az agancsot (fegen) a rőt- és az őz-vad, midőn azt, hogy a száradó kéregetől megtisztítsa, fákhoz v. faágakhoz dörzsöli.

Hápog-ás a vadréce kiáltása (hangutánzó, v. ö. *sápag*.)

Harangháló (Glockengarn) a

fácának és foglyok összefogására használható, póznára erősített harangalakú háló, mely az alatta szemező vadra — a hálóval összefüggésben álló zsineg megrántása következtében — a póznán lecsúszik.

Harap (die Bache beisst) az emse, nem vág, mint a vadkan.

Haraszt a. m. *ciher*, l. ezt.

Hasalj! (Leg'dich!, couche! drop!) parancs-szó a vizslának, hogy idomításkor, v. a midőn a vadat nagyon megközelítette, hasra feküdjék.

Hasas (trägt) az emse, a vidra, a szuka, a macska, a kisebb szörmés ragadozók nőténye, a midőn viselős.

Hát (d. Rücken) a vad hátgerince az utolsó nyakcsigolyától az utolsó bordáig; a esőr orma.

Hátarvad helyesen **mesgyevad**, l. ezt. (Grenzwild, G. Hirsch, G. Bock.)

Hátra! (Zurück!) parancsszó a vizslának, hogy a vadász mögé vonuljon s őt kövesse.

Hátmaradás (d. Zurückbleiben, Hinterlassen) öreg szarvasok tulajdonsága, hogy hátulsó lábukat nem előlábuk nyomába, hanem 2—3 ujnyira e mögé helyezik; az öreg suta — ha vemhes — szintén tesz ily lépést, de ilyenkor a hátulsó láb nyoma oldalt is áll. V. ö. *nyomisme*.

Hattyúnyak (Berliner Eisen, Schwanenhals), bő kerületű, acélból készült, erős csapóvas hiúz, róka stb. fogására.

Hátultöltő (Hinterlader) oly szerkezetű puská, melynek tölténykamarájába a töltényt hátulról toljuk bele.

Helyesen jelez (zeichnet gut) a vezető eb, midőn több csapán keresztül az általa felvett szarvas nyomát követi, a többi csapák által magát meg nem zavartatja.

Here (Kurzwildpret) a him-vad nemző mirigyei.

Heveder (Leib) az emlős nagy vadak teste végtagok nélküli.

Hever (ist niedergehan) a fővad, azaz fekszik; a vadsertés (ist eingeschoben) a vacokban vagy a csűrhe a katlanban.

Hím-nek nevezzük az egyik ivart a medvéknél, a borznál, a kisebb szőrmés ragadozóknál és a párosával élő szárnyasoknál; **hímbocs** a fiatal hímmedve.

Hinteni (kirren, poschen) a fácánoknak, foglyoknak szemes eledelet szórni.

Hitvány (schlecht) a. m. csekély, azaz sovány — a nagyvadról mondjuk.

Hívó (Rúf) a vadnak csalogatására készült különféle szerszám, melyekkel bizonyos időszakokban a vadaknak hangját utánozzuk.

Hivogat (rufen); a falkában élő szárnyasok — a tyúkfélék hangja, midőn egymást v. fiaikat csalogatva hívják.

Hízott (feist) a fővad — nem kövér; a nyúl **kövér** (fett) nem hízott.

Hóda erdélyi tájszó a. m. szárcsa.

Hold (Spiegel) a fővadnak, de különösen az őzvadnak farán lévő fehérszőrű folt; (Bérczy K.); 2. (Blässe) a szárcsa orratövén lévő fehér bőrfolt.

Homorlövés (Hohlschuss) golyóval ejtett oly sérülés (a testen keresztül), mely nemesebb testrészeket meg nem ront.

Honosítás (Acclimatisiren) idegen földrészekben tenyésztő vadnak átplántálása és tenyésztése más — távol vidékeken.

Hord, jól vagy **roszul** (trägt gut, trägt schlecht) a puszka, mely a löveget kellő élességgel messzire lövi, vagy ellenkezőleg.

Horog (Hacken), a mivel a vad fogására v. bekerítésére felállított

háló alsó része a földhöz erősítették; a ragadozók hajlott csőrének vége.

Horzsol (schlagen, fegen) a szarvas, midőn agancsait hámozva, fához vagy faághoz dörzsöli, veri; kemény talajon ez néha az egyedüli nyom, melyet az agancsos visszahagy, és ezt **horzsolás**-nak nevezzük; minél magasabban van a horzsolás a fán, vagy minél magasabb ágon, annál erősebb szarvasra vall; (streifen) a golyó **horzsolja** a vadat, midőn csak a bőrét szakítja meg; innen: **horzsolás** (das Schlagen) a hámozás által a fán vagy faágon látható nyom, és **horzsolás** (Streifschuss) a golyó okozta seb és a horzsolást okozta lövés is, melyet **horzsoló lövésnek** mondunk.

Hosszú kulcs (Hebelverschluss) 1. **kulcs**.

Hosszúszőrű angol vizsla (Setter) eredetileg Angolországban tenyésztett eb faj, mely az apró vadnak felkutatására és jelzésére természeti hajlammal bír, a mely idomítás által fokoztatik és a vadászatnál értékesítettik. Bővebbet 1. I. rész, VII. f. 8.

Hosszúszőrű német v. cseh vizsla (Langhaariger Hühnerhund) Németországban tenyésztett vizsla. Bővebbet 1. I. rész, VII. fej. 8.

Hótalp (Schneeschuhe) fenyőfa héjából készült saruféle, melyet magas hóban használnak, hogy abba a láb bele ne sülyedjen.

Hozd ide, Hozd el, Hozd elő! (Apporte!) parancs a vizslának, melylyel utasítatik, hogy az elejtett vadat felvegye s a vadásznak hozza.

Hozzálépés (Beitritt), midőn az agancs hátulso csülkeivel vagy egy újjnyira előlábának nyoma mellé lép; a vemhes suta hasonló nyomot hagy ugyan hátra, de ez tévedésre okot sohasem szolgáltathat, mert akkor

a midőn az agancsosokat nyomozzuk, a suták már rég ellettek. V. ö. »nyomisme«.

Hubert — sz. H., a vadászok védszentje. Maastrichti püspök, előbb Heristali Pipin palotamestere volt; midőn mint ilyen, egykor nagypénteken vagy karácsony napján, mint szenvedélyes vadász — az erdőben barangolt, agancsai közt keresztrel feldíszített szarvas termett előtte s egy hang hallatszott: »Hubert, térj meg és iparkodjál az örök kárhozát elől menekülni!« Javait a szegényeknek ajándékozta, pap lett, és Szergius pápa által maastricht-i püspöknek szenteltetett. *Szt Hubert napját, november 3-kát*, a vadászok nagy vadászattal, esetleg lakomával szokták megülni.

Huhog-ás a fülesbaglyok kiáltása.

Hullat (löst sich) a vad, midőn ürül; a kócsag *hullatja* — nem vedli — júliusban a kócsagját, l. ezt.

Hullaték (Losung) a nagyvad ürüléke, mely után az agancsost szintén meg lehet határozni, minthogy a szarvas ürüléke, habár évszakonkint különböző, a sutákétól mégis mindig eltér. V. ö. »nyomisme«; *hullató* (Waidloch) a végbél nyílása.

Hurok (Schlinge) kenderből, lószőrből, — sárga- vagy vörös-réz-sodronyból v. vashuzalból készült vadfogó-szerszám.

Hüvely, l. töltényhüvely; 2. (Feuchtblatt, Nuss) a nőstények nemzőrésze; *hüvelypár* (Hülsen, Kammerhülsen), a Pieper-féle puskák tölténykamaráján alkalmazott összekapcsoló hüvelyek.

Huzás (Zug) a szárnyas vad repülése esti táplálék keresésekor és visszatérése hajnalban nappali tartózkodása helyére; az erdei szalonkának tavaszi keresztülvonulását

szintén *huzásnak* (Schneppenstrich) mondjuk.

Ibolya (Viole) a róka farkán — ennek tövétől vagy 6—8 ctm.-nyire — picí nyílással bíró mirigy, mely ibolyához hasonló szagot terjesztő zsiradékot tartalmaz, mely a körülfekvő szőrt világossárgára festi. A sebzett róka e mirigyhez kap — vagy hogy ezen zsiradék szaga és ize fájdalmat enyhít, vagy hogy azzal sebet akarja gyógyítani. Némelyek ezt balhitnek tartják.

Ide! (hieher!) parancs-szó a vizslának, hogy a vadászhoz térjen.

Idomítani (dressiren); az ebeket fajukhoz képest a vadászatra s az ezzel járó teendőkre tanítani; *idomítás* (Dressur) maga a tanítás; *idomító* (Dressirer) nem »idomár«, a ki az ebet idomítja; *idomító bak*, l. bak; *idomító füzér*, l. füzér.

Ikeresővek (Wechseläufe) ugyanazon puskaagyba tartozó göbecs- és golyós-csőpár.

Indító-ebek (Lancir-Hunde) az ebfalka legjobb, legmegbízhatóbb ebei, a melyekkel a szarvast tartózkodása helyéből megindítják. (Bővebbet l. I. rész, V. fej. 1.)

Iramodik (geht flüchtig) a nagyvad, midőn vágatva menekül.

Irányos-cső, sima cső (glatter Lauf), a melynek belső falai teljesen simák, göbecslövésre alkalmasak.

Irányozni (zielen) a. m. célozni; *irányzó* (Absehen) a golyóspuskák csöve közepén alkalmazott rovásos lapocska, mely a cél távolsága szerint emelhető; v. ö. lépcsőzetes irányzó.

Irha tréfásan vadbőr helyett; *elvitte* vagy *elhordta az irháját*, azaz elmenekült; *irhájával beszámolt*: elejtetett.

Irigy (schussneidig) az oly vadász, a ki szomszédjának nagyobb

eredményén csakhamar megbosszan-
kodik.

Irtás (Rodung) oly erdőrészt, a
mely a szálfák kivágatása után szán-
tóföldnek v. rétnak használtatik;
irtás (Stockwald), a hol a kiirtott
fák tönkeiből cserjék nővén ki, sűrű-
ség képződik; *ragadozók irtása*, azaz
pusztítása.

Ismert nyom (das Rechte), azaz
azon szarvasnak nyoma, a mely a
vadászatra kiszemeltetett, az indító-
ebek által megindított s a melyen
az eb-falka egy ideig már hajtott, a
melyet tehát ismer; midőn az eb-
falka oly helyre ér, a hol több vad
járt (change) s hamis nyomra (auf's
Falsche) tért át, meg kell állítani, s
az *ismert nyomra* visszaterelni (wird
auf's Rechte gebracht); *a vadnak
nyomára ismerni* (das Wild nach
der Fährte bestätigen), a vadat a
nyom után meghatározni. (A felső
vidéken mondják).

Jászolrács (Raufen) a vadas-
kertekben álló etető színekben úgy,
mint a lóistállóknak rácsok alkal-
maztatnak, hogy a tápot vevő szarvas-
sok össze ne verekedjenek.

Jel (d. Zeichen), minden jelen-
ség, melyből vadra lehet következtet-
etni; a vad magaviselete, mely-
ből lövés után következtetni lehet,
megsebesült-e vagy sem; innen:
jelez a vad (zeichnet), ha a lövés
után ugrással, felbukással s m. bizo-
nyítja, hogy a lövés sikeres volt;
jelez az eb, midőn magaviseletével a
csapát, a vényomot mutatja (a ve-
zető-eb, a véreb) vagy a vad közellé-
tét tudatja a vadászszal (a vizsla),
1. *helyesen jelez*.

Jérce (Henne) a falkában élő
szárnyasoknál a tojó az első elpáro-
zásig.

Jó (ist gut) a vad, azaz kövér,
hízott, jó húsból van; *a nyúl*, ha az

agárnak dolgot ad. Az összetétele-
ket l. az alapszóknál.

Joh (Geräusch) a gége, a tüdő,
a máj, a vesék; a többi *zsiger*, l. ezt.

Kacag (kollern) az örvös ga-
lamb és a gerle, midőn rövid bűgá-
sát szaporán ismétli. Gr. Zay M.

Kahog v. kahol (bellt) így ne-
vezzük a róka ugatását.

Kakas (Hahn) a falkában élő
szárnyasok hímje; *k. csirke* a fiatal
kakas; használtatik *sárkány* helyett
is, l. ezt.

Kákába harapódzik (anbeis-
sen) a. m. beharapódzik, l. ezt.

Kalendor-nak nevezzük tréfá-
san az olyan kopót, a mely nem tö-
rődve a falkával és a vadászszal,
saját kénye-kedve szerint vadász.

Kalapács (Hammer) a serpe-
nyős puskák góacán alkalmazott sár-
kányforma vas-csavar, a melybe a
kovakő beékeltetett.

Kamara (Kammer) az előltöltő
puskákknál a cső alsó vége (Pulver-
Kammer); a hátultöltőknél szintén
az: a *tölténykamara* (Patronenkam-
mer); a vadászterület különös kivált-
ságos része, a hol a vad a legszive-
sebben tartózkodik, s a hol azt nyug-
talanítani semmikép sem szabad; a
kerített vadászatnál a szövetekkel és
hálókkal körülállított erdőrészt, a
hova a meglövendő vadat összeterel-
ték. *Kamarahüvelyek* (Kammerhül-
sen) a Pieper-féle puskákknál a cső-
veket összetartó alsó hüvelypár.

Kampó (Krickel) a zergevad
szarva; *k.* a ragadozó szárnyasok
(sasok és keselyűk) horgas csőre;
v. ö. *csorr* szóval.

Kan az ebeknél (Wolf, Hund,
Ried), a rágóknál a hím; *kan* (Keiler-
Schwein), az erdei hímje harmadik
évében; azután *öreg-kan* (Schwein-
Hauptschwein).

Kandúr (Wildkater) a hiúz és a vadmacska hímje.

Kanmalac (Frischling) az erdei ivadéka (a hím) első évében; *k. süldő* (Bacher) élete második évében.

Kánya köznyelven minden lassú röptű, a vércsénél nagyobb, a sasnál kisebb ragadozó madár (a németek a »Geier« szót használják így); Dunántúl még a varjút is így nevezik. Helyesen:

Kánya (Milan) villába végződő kormánynyal bíró ragadozó madarak.

Kanyarvas (Bügel) a csapóvas *nyaklója*, l. ezt; a csöveken és a tusán lévő csattféle vasalkatrész, melybe a puska szíját beleakasztják.

Kapásra löni (Fangschuss), ha a vadász — bízva puskájának jó fekvésében, csaknem célzás nélkül — lő, mihelytt a puskát arcához kapta — és talál is.

Kappog-ás (Balzlaut) a siket-fajdkakas hangja, l. I. rész, II. fejt. B) 2.

Kaptány (Schlageisen) régi magyar neve a vasból készült, rugóra járó kengyelforma oldalrészekből és középen alkalmazott vaslemezből álló vadfogó szerszámnak; a vaslemezre, a *tányér*-ra alkalmazott *falat* megérintésére a rugóra járó oldalrészek, a *kanyarvasak* összecsapódnak; — a kaptányt nevezik *vaskaptánynak* is és *csapóvasnak*.

Kapzsí vadász (hitzig) tüzes vérű, elhamarkodó és irigy vadász, a ki olyankor is lő, ha a vad távol van, vagy vadásztársának tart, a mivel ez utóbbinak lövését elrontja; *kapzsira adni* (genossen machen, Curé) a kopóknak eredményes hajtás után a vad beleit oda vetni; a francia vadászatnál a *kapzsira adás* bizonyos ünnepélyességgel történt; erről bővebben l. I. rész, V. fejt. 1.

Kar (Flügelarm) a szárnynak része a vállcsuklótól a kézcsuklóig; *karevező - tollak* (Schwungfedern) azon hosszú, erős tollak, melyekkel a szárnyas a levegőt hasítja, a melyek a *karból* kinöttek.

Karmok (Waffen, Krallen) a hiúz és a vadmacska éles körmei; *karmok* (Fänge) a szárnyas ragadozók körmei.

Kártékony vad (Schädliches), a mely nem számít ugyan a ragadozók közé, de vagy a mezei, vagy az erdei gazdaságban, vagy a vadállományban kárt teszen: ilyen első sorban az *erdei*, továbbá a fészekrabló és madárfiókát pusztító *gébics*, *varjűfélék* s csaknem az összes nagyobb *gázlók*: a *golyák*, *gémek* stb. és az emlősök közül még — a hol nagyon elszaporodott — az *evet*.

Kas, mellkas (Herzkammer) az állat teste üregének azon része, melyben a szív és a tüdő fekszik, s a mely a bélzsáktól az ágyékhardtá által van elválasztva.

Kaura v. gaura; a medve által készített téli fekhely (oroszosan). Hazánk éjszakkéleti részein használják.

Kásagöbecs (Dunst, Vogeldunst) a legapróbb, kis madarakra használni szokott göbecs.

Katlan (Kessel) a borz-, a róka-barlangnak és a tengeri nyúl kotorékának tágas vége, a pacsmagolás és kölykezés helye; a vadsertés csürhe tanyája; — a mély verem, melylyel róka-ásáskor a folyosót kettészeliük, hogy abba a rókakölykök beleeszenek.

Kegyelemdőfés, k. lövés (Fang, Fangschuss) a lerántott, lefülelt, sebzett és megállított vadnak szúrással v. lövéssel való kivégzése.

Kel a vad (steht auf), midőn fölugrik v. fölrepül; *jól kel*, ha ked-

vezően — *rosszul*, ha nem kedve-
zően fölugrik v. fölrepül.

Kelepee a m. csapóláda, l. ezt.

Kemény az eb (hart), ha csak
fenyegető szóra hallgat és a verést
se sokba veszi; *k. a paripa, kemény-
száju* (hartmäulig), midőn a zabla-
rántásra nem igen figyel.

Kengyelvas (Bügel) a kengyel-
hez hasonló, a puska agyán a ra-
vaszok megvédésére szolgáló vasle-
mez; *kengyel körüli kulcs* (Bügel-
Verschluss), l. *kulcs*.

Kényszernyakló (Koralle) több,
szegekkel kivert, erős zsinigre fű-
zött fagolyóból álló idomító nyakló,
melyet a par force-idomításnál hasz-
nálnak.

Kéreg (Bast) a bőrnemű szőrös
képződmény, mely a fejlődő agancsot,
a bogot fedi, ennek érésével leszárad
és foszlányokban le hull, vagy a
szarvas által lehámoztatik az által,
hogy az agancsot fához, v. faághoz
dörzsöli.

Kerepelő (Klapper) falemezből
és erre ütő kalapácsból áll; a hajtók
ezzel *kerepelnek*, hogy a vad előlük
a vadászok felé fusson; e vadászati
mód a *zajos hajtás* (Klapperjagd,
Klopfjagd).

Kereplye (Schneereif) székely
szó: a lábra erősítendő abroncs,
melyet a Székelyföldön használnak,
hogy nagy hóban a hó felületén jár-
hassanak; v. ö. *hótalp* szóval.

Keres (sucht) a vizsla, midőn a
vadászterületen a vadász előtt ide-
oda járva, a vad után szimatol;
keress! (suche!) parancesszó a vizs-
lának, hogy a szimatolt vadat figye-
lemmel keresse, az elejtettet felke-
resse és állja v. előhozza.

Keresztesbak (Kreuzbock) a
hatos őzbak, melynek agancsa ke-
resztet képez.

Keresztezés (Schränk). Azon
vad, a mely szügye és fara szélessé-
génél fogva lábait két sorban rakja
egymás mellé úgy, hogy ha egy lépé-
sét, azaz négy lába nyomát keresz-
tben összekötjük, az úgynevezett
András-kereszt támad: *kereszt*
(schränken); a mely vad egyik lábát
a másik mögé rakja, a csapása tehát
egy vonalat képez: *vonaloz* (schnürt).
A szarvas és a vemhes suta keresz-
tez, a meddő suta, a róka stb. vona-
loz. Minél tágabb a keresztezés, annál
erősebb agancsosra vall. L. »nyom-
isme«. *Keresztlépés* (Kreuztritt); a
midőn a szarvas előcsülkeinek nyo-
mába hátulsó lábával ferdén lép bele,
hogy az így képződött nyomban
három csülökboka lássék, keresztlé-
pést csinált, a mely sutánál sohase
fordul elő, v. ö. »nyomisme.«

Keresztezés (kreuzen) két kü-
lönböző ebfajnak összepárházása, s en-
nek következetes folytatása új ál-
landó faj létrehozása céljából.

Keresztültör (durchbrechen) a
vad a hajtók v. a vadászok során,
midőn a hajtásból közöttük kiiramo-
dik; midőn borz- és róka-ásáskor oly
mély vermet készítettünk, mely a
folyosót ketté szeli, ez utóbbit *ke-
resztültörtük* (durchschlagen).

Keretőznek (reihen, züchten),
a vadludak, vadkacsák, midőn faj-
zanak.

Keszglábú a m. lőcs lábú, l. ezt.

Keszglövés (Schmalschuss) a
vadat előlről hátra, v. megfordítva
résztosan egész hosszában keresz-
tüllőni.

Kéz (Hand); a sólymászok a
sólyom lábát kéznek nevezték; az
evet előlába; a szárnyváz csúcsa;
kézcsukló (Handgelenk) a szárny haj-
lása alatt, közel a szárnyváz végénél
lévő csukló.

Kiáll (ist überhetzt) az agár, a midőn a hajszában — különösen ha segítsége nincs, kifárad, eltikkadva megáll, s a nyulat menekülni engedi.

Kiállítani (legen, stellen), a hálót, tört, csapoládát, csapóvasat föl- vagy helyére állítani; — a kopószáznál az erdő szélére agarakat szoktak néha *kiállítani*, hogy a mezőre menekülő nyulat elfogják; — erdőszéli hajtásoknál, a hol sok vad a mezőre szokott kifutni, egy-két vadászt az első vadász-sor mögé a mezőre *állítanak ki*.

Kiásni (ausgraben) a rókát, a borzot szokás.

Kicsuszik (ist gesprengt) a róka, midőn a taeskö elől a kotorékból kiront.

Kicsuszszan (fährt aus dem Baue) a tengeri nyúl, midőn kotorékból kirohan.

Kifreccsent (schmeissen); a szárnyas ragadozó kifreccsenti a híg mézhez hasonló ganéját.

Kifüstölni a rókát szokták; nehézfüstöt adó fenyőgalyakból vagy szalmából az öbre tüzet raknak, abba aprított kénkövet szórnak s a füstöt galyakkal legyintve belehajtják a rókalyukba; a róka vagy kicsuszik a kotorék egyik folyosójából az ott álló vadász csöve elé, vagy a tűz elézése után jól bedugaszolt öb- ben közvetlenül a hamu-maradék mellett megfulladva találtaik.

Kigördül v. **kigurul** (fährt aus dem Lager), ha vackából menekülve, szinte hason csúszva tovafut a nyúl; e menete csak addig tart, míg közvetlen veszélyben érzi magát; azután rendes szökésekben folytatja futását.

Kihallgat-ás (Verhören, Verlosen) a vadkémlés egyik neme, melyet üzekedéskor a szarvasoknál, rendszeren a tyúkféléknél alkalmaznak. A vadászati személyzet ugyanis este

és hajnal előtt kimegy a vadászterület azon részeibe, a hol a vadászandó vad tartózkodik, s ott alkalmas helyen a rigyető és barcázó agancsosokat, a siket- és nyirfajdkakasokat, a csirregő fogoly-falkát kihallgatják; az agancsosra nézve megállapítják, hol barcázott utoljára, a fajokra nézve, mely fára, mely helyre szállanak, a fogoly-falkára nézve, hol szállt le harmadizben; ezen helyeken kezdődik azután a cserkészet, a reggeli les, illetve a foglyászás.

Kihorgozni (aushackeln) vékony fa-ágacsokból készült, a vadnak végbélnyílásán keresztüldugott horgoskával a vad beleit kiszedni; — különösen meleg nyári napokon s főképp vízi-vadnál kell ezt tenni, a mely különben gyorsan megromlik.

Kihült nyom (kalte Fährte, Nachtfährte), azaz régi nyom, melyen a szimatot csak a legjobb orrú kopó érezi meg.

Kikel a szárnyas, midőn a tojásból kibúvik.

Kilobbantani (ausbrennen) az előltöltő puskát szokás — tisztítás után — az által, hogy a csöbe öntött kevés puskaport elsütjük, mi által a puskát biztosabb lövésre elkészítjük.

Kinézni a nyulat, a. m. azt vackában meglátni, a körülfekvő tárgyaktól megkülönböztetni.

Kis agy (Vorderschaft) a puska-agy felső vékony része, a melyben a csövek fekszenek.

Kiszáll (steigt aus) a vidra, midőn a vízből a partja jó; miután ezt rendszeren ugyanazon helyen teszi, ezt *kiszálló*-nak (Ausstieg), nevezzük.

Kiszinesedik (ausfärben, ausgefärbt) a fogoly-falka, midőn a fogolycsirkék a kormányon (farkon) a barna széltollakat, a fiatal kakasok a címert kapják.

Kiszökik a nyúl (setzt aus dem Lager), midőn vackából nagy szökésekben menekül.

Kitör (ausbrechen, hervorbrechen) a nagyvad a sűrűből, midőn azt iramodva elhagyja; *k.* (bricht durch), midőn a hajtókon keresztül — visszafelé szabadul; *k.* (bricht hervor) a róka a rejtéből, midőn a kópók által feltaláltván, a sűrűből, a nádból másüvé menekül.

Kitüzesedik, helyesebben neki-tüzesedik (wird hitzig) a vizsla, azaz sok lövés hallatára, sok vad láttára szenvedélyessé, engedetlené válik.

Küzi a rókát (Sprengt den Fuchs) a tacsizó, midőn amaz előle a kotorékból menekül.

Kivágja magát (schlägt sich los) a vaddisznó, midőn az ebekkel vagdalkozva, küzdve, közölköz kimenekül; (bricht sich durch's Ei) a tojásból a csirke, a poronty.

Kivál (sondert sich vom Trupp, v. Rudel) a sebzett fővad a csapatból, a vadsertés a csürhéből, midőn azt elhagyja.

Kivált (auswechseln) a vad, mely sokat nyugtalaníttatik, azaz elhagyja a vadászterületet.

Kivégezni (todtschlagen); a borzot orrára mért ütésekkel agyonütni.

Kivonul (zieht aus) a vadász a vezető-ebbel, azaz kimegy vele gyakorolni v. vadászni.

Kizsigeregni (auswaiden) a vad beleit kivenni; tágabb értelemben: a vadat szállításra v. eltevésre előkészíteni.

Kóbor-vad (Strichwild) az, a mely tartózkodási helyeit sokat változtatja; ezt néha a nagyvadnál, igen gyakran a vadsertésnél, mindig a vadrucánál lehet tapasztalni: in-

nen: *kóborol* (streicht), tartózkodása helyét folyton változtatja

Koca (Bache) az erdei nősténye; *k. malac* (Frischling) az erdei nemzedéke életének első évében; *k. süldő* (Überlaufene) a nősténymalac életének 2-ik évében; *k. puskás* vagy *vasárnapi puskás* (Sonntagsjäger) tréfás, gúnyos elnevezése az oly vadásznak, ki csak akkor mehet ki vadászni, ha másnemű elfoglaltsága engedi s e mellett rosz vadász és rosz lövő. E szóval a vendégvadásznak minden rosz tulajdonságát fejezi ki a vadász.

Kócsag (Silberreiher) a gémfélék egy faja (Ardea egretta); ennek tollazata, melyet fővegdísznek használnak.

Kolbászt csinálnak az agarak (tréfás kifejezés), midőn a nyulat sorban követve, egymást üzik.

Kolonc v. kölönc (Knebel) azon fadarab, mely az idomító nyaklón lelőgő 10 ctm. hosszú zsinagba vagy lánc végtagjaiba van alkalmazva, s a mely arra szolgál, hogy az eben a nyaklót ezen kölöncnél fogva büntetéképen meg lehessen rángatni; a nyájörző ebek nyakába akasztott, a térd magasságáig lelőgő 25—30 ctm. hosszú kerek fa, mely a nyájörző ebeket a vad üldözésében gátolja.

Költ (brütet) a madár, midőn tojásain ülve, testének melegével azokat érleli (a párosával élők). *L. kotel.*

Költöznek a. m. *vándorolnak*, l. ezt.

Kölyke (wölft, wirft) az eb, a vidra, a macska, a kisebb szörmés ragadozó, azaz szül. — *Kölyök* az előbbiek nemzedéke.

Konda a. m. *csürhe*, l. ezt.

Könnyű cső (leicht gebaut) vékony falú puskaeső; *könnyű eb* (ein leichter Hund), azaz mozgékony, nem könnyen fáradó, soványkás eb.

Kőnyafülű a nőstény nyúl, a mely füleit feje mellett lazán oldalt fekteti.

Könyárok, könygödör (Thränenhöhle) azon mélyedések, melyek a szarvas-vad szemei alatt vannak; ezekben a gyülekező nedükből szőrrel vegyített sárgás kocsonya képződik, mely későbbben megkeményedik s az úgynevezett *szarvaspézsmát* adja (Hirschbezoar), melynek gyógyító hatást tulajdonítottak.

Kopácsol (klappern, klopfen) a hajtó, ki a kerepelővel zajt csinál.

Kopó (Jagdhund, Bracke, Wildbodenhund) vadnak üzésére természeti hajlandóságainál fogva alkalmas eb faj; *kopószni* (brackiren) kopókkal vadászni; ezen vadászati mód a *kopószás* (das Brackiren).

Kopó-lánc a. m. füzér, l. ezt.

Korbács (Hundepeitsche) rövid, rendesen birkabórszijkából font ostor, melylyel a vadászebet büntetjük.

Korcs (Blendling, Bastard) két eb faj nemzedéke.

Kör (Kreis) vadásznyelven bármily alakú zárt vonal, melyben a vadászterület egy része körülzáratik hajtók és vadászok által, a kik a központ felé haladva, a vadat mind szűkebb térre szorítják; e vadászati mód a *körvadászat* (Kreisjagen).

Körgyújtórendszer (Randfeuer-system), mely szerint a gyúszeg a töltényhüvely gyutacsának nem közepére, hanem szélére üt, minek folytán az el nem sült töltényt igen gyakran még el lehet használni, ha azt a tölténykamrában kissé megfordítjuk. Werndl rendszere.

Kormány (Stoss) a madár farka; *kormány-tollak* (St.-Federn) annak farktollai; *k. fedőtollak* (St.-Deckfedern) a hosszabb farktollakat fedő kisebb tollak.

Körmök (Nägel) az újjaslábú

vadak újjain lévő szaruforma hegyes képződmény, mely a járást, szökést elősegíti; *körömre kap* (tréfás kifejezés) a. m. elfut, elmenekül; *körömvas* (Stoppelzieher, Rammeisen) a puska-vessző végére alkalmazott csigaszerű éles vas-szerszám, melylyel az elől-töltőbe vert fojtást ki lehetett húzni.

Korona (Krone) a szarvasagancsnak felső vége, ha az három ágból áll; *koronás agancsos* (Kronenhirsch) azaz legalább tizenkettes.

Korpás sömör (Kleienflechte) ebbettség, l. I. rész, VII. fej. 9.

Körte (Birne) körtealakú, szigonyos vasfogó, melyre a falat (madár) reáhuzatik, de mihelyt a róka ez utóbbit megragadja, a szigonyok szája-padlásába verődnek.

Körülnyomozni (abspüren, zu Holze richten, bestätigen) valamely erdőterületet a vezető-ebbel, vagy eb nélkül körüljárni annak megállapítása céljából, mennyi és milyen vad vonult be és ki.

Kos (Widder) a juhfélék hímje.

Koslatás (Hitze) az ebfélék fajzása.

Kosz (Räude) ebbettség, l. I. rész, VII. fej. 9.

Koszorú a. m. rózsa, l. ezt.

Köszörül (schleifen) a fajdkakas, midőn dűrögve kaszaköszörüléshez hasonló hangját hallatja; v. ö. »dűrgés« és I. rész, II. fej. B) 2.

Kötény (Schürze) a rőt vad hüvelyét köröző hosszabb szőr.

Kotol (brütet, sitzt) a tyúkfélék tojója, midőn testének melegével a tojásokat érleli; *kotló-ház* (Bruthaus), *k.-kamara* (Br.-Kammer), *k.-kosár* (Br.-Korb), *k.-láda* (Br.-Kiste) a fácának tenyésztésénél használt építmények és kotlóhelyek; *kotló-jegy* (Brutfleck) a tojó mellén a kotlás v. költés okozta tollhullásból eredt kopasz folt.

Kotor (gräbt) a róka, a borz, a tengerinyúl, midőn lyukat ás magának; innen *kotorék* (Bau) a róka, a borz, a tengerinyúl szállása; *kotor* (plätzt) a rőt vad, midőn előlábaival a földet kaparja; e tevékenység és annak eredménye a *kotrás*.

Kotyog (knappen) a fajdkakas, I. I. rész, II. fej. B) 2.

Kóvályog az orvmadár és a holló, mikor fönt a levegőben tág körökben ide s tova kóborol.

Kövér (fett) a nyúl; nem hizott; I. ezt.

Közeledés (Avanciren), midőn az eb, vadat szimatolva, lehasal és így hason csúszva közeledik a vadhoz.

Középag (Mittelsprosse) a vendégág fölött, illetve az agancstörzs közepén fejlődő agancság.

Középfajd (Rackelhahn) ritkábban a siketfajdkakas és nyirfajdtojó, gyakrabban a nyirfajdkakas és siketfajdtojó korcsa.

Központgyújtó vagy **központtüzi rendszer** (Centralfeuersystem), melynél a gyúszeg a töltényhüvely kupakjában elhelyezett gyutaes közepére csapva lobbantja fel a puskaport.

Kujtorog a farkas, midőn préda után ide-oda kóborol.

Kukora, helyesebben **silány** — az agancsról mondatik, a mely keskenyen összeáll.

Kulcs (Verschluss) azon emeltyű, mely a hátultöltő puskáknál a csövek és a závarzat közötti feszes záródást közvetíti. *Hosszú kulcs* (Hebel-Verschluss), mely a kis agy hosszában fekszik és emeltyűs-kulcsnak is mondatik; *kengyelk.* (Bügel-V.) mely a kengyelvasat takarja, s a legujabb a *závarzatk.* vagy *felső k.* (Oberer V.), mely a sárkányok között van elhelyezve.

Kunyhó I. dögkunyhó és bagolykunyhó.

Kupacs a. m. gyutaes.

Kúposan szűkített cső (choke boring), a mely alulról felfelé szűkebbé válik.

Kürt (Horn, Jagdhorn) sárgarézbádogból készült kerek, alul igen tág öbű hangszer, melyet az úri vadászatoknál a hajtó-ebek behívására és jelek adására, de az ünnepélyes tusok fújására is használnak; 2. (Halber Mond) marhaszarvból készült hangszer, *vadászkürt*, melyvel a kopók összeterelésére a gyülekezőt (I. ezt) fűjják, azokat összekürtölik.

Kürtály I. cserkészürtály.

Kürtitani (stutzen) szokták volt előbb az ebkölyköket, azaz farkuk két ízét harapófogóval lecsipni, vagy késsel levágni; az újabb tenyésztők ezt határozottan elítélik, s az ebnek hibául róják fel.

Kutyabetegség (Rotz, Staupe) vagy zsigora, I. I. rész, VII. fej. 9.; — *kutyapeccér* (Hundejunge), a ki a kutyák gondozásával, etetésével van megbízva.

Láb vagy **mancs** (Brante) a medve előlábát nevezik így; a hátulsó lábat *talpnak*.

Lábszár (Ständer) a madaraknak lába a térdtől a lábtőig, azaz a lábújjakig.

Lakat, helytelen kifejezés e helyett *szerszám*, I. ezt.

Lankaster; feltalálója után elnevezett »központgyújtó rendszerű«, hátultöltő puska.

Lánctag (Kettenglied, Kette) a dió és a nagy rugó közt az érintkezést közvetítő kis emeltyű a puska-szerszámban.

Lapát (Schaufel) a jávorvad és a däm vad agancsa negyedik évtől kezdve; innen *lapátos* (Schaufler) a jávor- és däm-szarvas.

Lapul (drückt sich) a nyúl a vackában, vagy a midőn rövid futás után megállva, egyszerre bokor alatt vagy rög mellett meghuzódik; i. meglapul.

Lappang (baumt, hat gebaumt) a hiúz, midőn a vad váltóján valamely erősebb fa legalsóbb vastag ágára lapulva, a róka, midőn hason fekve prédát les.

Lapulj! (leg'dich, couche!) parancsszó a vizslának, hogy hasra feküdjék.

Lassan (langsam) parancs a vizslának, hogy lassan keressen, vagy a szimatolt vadat lassan közelítse meg.

Látva vagy **szemre hajt** (äugt) az agár, azaz csak akkor hajszol, ha a vadat látja (a kopó szimat után hajt).

Láz l. vadászláz.

Lebel (Schwinge) l. **szárnyezőtoll**.

Lecsap (stösst) az orvmadár a bagolyra, más emlős v. szárnyas ragadozóra, futó v. repülő prédára: midőn összetéve szárnyait a levegőből reá veti magát; **lecsapódik** az erdei szalonka, a fogoly, midőn szel időben oly gyorsan leszáll, mintha leesnék.

Lecsúszik (steigt in's Wasser) a vidra, v. ő. csúszik.

Leereszkedik (sich niederlassen, einfallen) a szárnyas, midőn a levegőből leszállva sík földre ül, vagy víztükörré száll; **leereszkedik** (erniedrigt sich) a medve, midőn álltából lábaira ereszkedik.

Lefauchoux (mondd lefosó) fel találója után elnevezett gyúszeges rendszerű hátultöltő puská.

Lefejteni (ablösen, streifen, abschärfen) a vad bőrét lehúzni; az egyes testrészeket természetes kap-

csolatukhoz képest késsel a testtől elváasztani, a testről levágni.

Lefogják, lefülelik (packt, macht fest, deckt) a szelindekek a vaddisznót, midőn füleinél fogva lerántják.

Legel (weidet) a nyúl, azaz tápot vesz; **legelőre vonul** (zieht zur Weide), midőn esthomályban és szürkület előtt eledelt siet keresni.

Légy rosz kifejezés, e helyett **cél**, l. ezt.

Legyező vagy **pislogó** a vízi madaraknak azon átlátszó szemfedő-hártyája, mely a pillák alatt van. (Chernel.)

Légyott, gyülekező (Ort der Zusammenkunft, Rendezvous) a hely, melyen a vadászsereg előző megállapodáshoz képest összegyülekezik.

Lehámozza (schlägt, fegt) a rőt vad az agancsról a kérget, midőn azt fához v. faághoz dörzsöli v. üti.

Leheveredik (thut sieh nieder, schiebt sich ein) a fő vad, a vadseretés, midőn lefekszik.

Lehuzódik (deckt sich) a vadász, midőn vadat közeledni látva, leguggol, vagy lefeküdvé elrejtőzik.

Leölni (todtschlagen, abthun) v. **agyonütni** a borzot s a kezünkbe került ragadozókat szoktuk, azaz orrukra mért ütésekkel kivégezzük.

Lép (Vogelleim) a fagyöngyből v. lenolajból főzött nyulós, ragadós szer, melylyel madarakat fognak.

Lépcsőzetes irányzó (stellbares Absehen); legújban a vadászpuskákon is alkalmaznak, a katonafegyvereknél régibb idő óta divó oly irányzót (l. ezt.), mely az alatta alkalmazott lépcsőforma lemezeken fel-alá toltató.

Lépés (d. Tritt) v. **lépéstáv** a fő vad elő- és hátulsó lába nyomának egymástóli távolsága; a hatos szarvas már hosszabb, tágabb lépést teszen,

mint a legvénebb suta ; v. ö. »nyomisme«.

Lerántani (packen, festmachen, decken) ; a szelindekek lerántják a vaddisznót, a hajtófalka ebei lerántják a szarvast, midőn füleinél fogva földre huzzák, v. tehetetlenné teszik.

Les (Anstand) azon hely, a melyen a vadász elrejtőzve, lövésre várja a vadat ; a lesvadászat gyakorlása, a *lesés* is így neveztetik ; — *lesbe áll* a vadász, midőn fedezetet nyújtó helyre áll, hogy az arra elvonuló vadat elejtse ; a hiúz és a vadmacska is *leselkedik*, *lesi* a prédát, midőn faágon meglapulva várja az arra váltó vadat. (Ez utóbbit, hogy t. i. a hiúz faágról veti magát prédájára, újabb vadászati írók kétségbe vonják). *Lesemelvény* (Kanzel, Hochstand) erős fára vagy oszlopra készített leshely. — *Lesgödör* (Grubstand) ülőhelyyel ásott gödör, hogy abban a vadász meghúzódjék.

Lesipuskás a m. vadorzó, l. ezt.

Lesívegelni (behauben) a sólymot szokták, azaz erre készített süveggel letakarják az egész fejét, hogy ne lásson.

Leszálló (Abstieg) azon hely, a hol a vidra a vízbe csúszni, a fára mászó kis ragadozó leszállani, a földre ugrani szokott.

Letarkózni (nicken) a tarkókést a vadnak tarkójába szúrva, annak gerincevelejét elvágni, a mi azonali halált okoz ; *letarkózni a nyulat* füle tövébe a tenyérrrel mért csapással kivégezni.

Levágja magát, leveti m. a szalonka, midőn — különösen szeles időben — az erdő széléhez érve, mintha követ dobának — lecsapódik s a cserjés fölött tovább húz.

Leviszik a kopók a vadat, ha azt oldalt vagy hátra-felé a hajtásból kiűzik.

Leüti (schlägt) ; a medve l. ellenét, lábával borzasztó csapást mérve reá, prédáját is l. ilyenkor rendszeren a derekát töri le.

Liba (Gans) a vadlud fiatalja.

Löcslábú-nak a taetskót nevezük görbe lábairól, melyek löcshöz hasonlítanak.

Lombjel (Wenden, Himmelszeichen). Ha az agancsos fiatal lomboson keresztülvonul, itt-ott megtördeli agancsaival a zsenge lomb-ágakat, mi által magát kétséget kizárólag megkülömbözteti a sutától, l. »nyomisme«.

Lombos (brav, prächtig) az agancs, midőn tág, szétálló, terebélyes — hosszú ágakkal, szép gyöngökkel bír.

Lövedék (Projectil) a mit a puska a vad felé röpít : golyó, szatyma, göbecs.

Lövéd (Schliess-Schirm) ; a kerített vadászatnál, melyet költséges voltánál fogva a múlt és múlt előtti században is, mint jelenleg, csak fejedelmek gyakorolhattak, a fejedelem és vadász-vendégei részére emelvényt — gyakran egész pavillont — készítettek, s e mellett av adat elhajtották ; ez a lövéd. — Jelenleg a vadisznó- és fácánvadászatoknál (hajtásoknál) alkalmazott, fonadékból készült rejtállásokat is lövédeknek nevezik.

Lövés (d. Schuss) a puska durranása ; a tény, ha valaki lő ; a seb, melyet a lövés okoz ; innen : *fejlövés* (Kopfschuss) *nyak-lövés* (Halssch.) stb. a testnek részei szerint ; *homor-lövés* (Hohlsch.), mely nehezebb testrészeket nem sért ; *keszeg-lövés* (Schmalsch.) stb.

Lövésdíj-at (Schussgeld) fizetnek a vadásznak minden, a reá bízott vadász területen — a birtokos maga vagy vendégei által is lőtt, és

a konyhára vagy eladásra kerülő hasznos, — és minden kártékony és ragadozó vad után.

Lövész (Schütze), a ki jó lövő, különösen a ki golyóval jól lő.

Lyuk (Bau) azon földalatti üreg, melyben borz, róka, tengerinyúl stb. tartózkodik — de különösen a medve által téli tartózkodásra előkészített fekhely; *lyukverő* (Locheisen) hosszú, alul hegyes, kerek vasdarab, melyvel a hálóállító dorongok részére lyukak veretnek.

Mackó a medvének tréfás elnevezése.

Madarász (Vogelsteller), a ki madarak összefogdosásával foglalkozik, s abból él. (Az éneklők fogdosását törvényeink tiltják.) Régente a főurak udvartartásához pecérek, kürtösök, vadászok stb. kívül madarászok is tartoztak. — Gr. Zay M. — *Madárfi* (junger Vogel) madárfióka; *madárzsák* (Vogelnetz) a vadászarisznya fölött alkalmazott hálókötésű zsák, melyben az elejtett apróbb madarakat hordjuk.

Magasan hord (apportirt hoch) a vizsla, mely az elejtett vadat magas fejtartással hozza; a puska (trägt hoch), mely a lövedéket bizonyos távolságra akkor is, ha az irányzás helyes, magasabbra lövi; *m. keres* (sucht schön) a vizsla, a mely a szimatot a légáramlattal, magasan tartott orral veszi, nem pedig a földön »csapázva« keres.

Makog (quarren) a szalonka, midőn »kvor-kvor«-hangját hallatja.

Mákog (klagt) a nyúl, a midőn félelmében v. fájdalmában gyerek-síráshoz hasonlóan veszékel.

Mál a szárnyas hasán lévő tolazat; *rókamál* (Fuchswamme) a róka hasáról való prém.

Malac (Frischlinge, Markasin) a

vadsertés korának első évében, *malacoz* (setzt, frisch), az erdei, azaz szül.

Maró sömör (Fressende Flechte) eb-betegség, I. I. rész, VII. fejj. 9.

Marok (Fang) a ragadozó madaraknál a láb végső része: az ujjak és a karmok.

Mázol (ansuhlen) a vad, midőn piszkosan, sárosan a dagonyából kelve, fához dörzsölődik; ez utóbbi a *mázfa*.

Mecsevész, helyesen **csenevész** I. ezt. (Szatmármegyei tájszó).

Meddő (gelte) különösen a terméketlen, nem vemhes sutánál; általánosságban minden terméketlen emlős és szárnyas vadról mondjuk.

Medvefogó (Bullenbeisser) erős szelindekfaj, melyet medvevadászatra használtak.

Medvekés (Fangeisen) a. m. gerey, dákos, I. ezt.

Megakad a hajtás (Change annehmen), midőn az egész hajtófalkát vagy annak egy részét idegen nyomról vissza kell terelni, vagy a midőn magától is visszatér, a mi természetesen mindig idővesztéssel jár, minthogy a helyesen hajtó ebeket is *meg kell akasztani* (stoppen), azaz megállítani és visszaterelni arra a helyre, a hol a falka egy része eltévedett.

Megállított vadászat (bestätigtes Jagen), a midőn a meghajthatandó — már bekerített vad számáról és minőségéről előkeresés útján értesülünk.

Megállítja (stellen) a véreb, a hajtófalka a vadat, midőn eléje kerülve csaholja s menekülni nem enged.

Megbukik (taucht) a vízi vad, midőn víz alá merül.

Megsúfolja (schlägt) a medve, a vadkan a vadászt, az ebet, ha megsérti.

Megdermed (verendet) a nagyvad, de általában minden vad, nem megdöglik.

Megeresztja a vezetékét (schießen lassen) a vadász, midőn a vezető- vagy a vérebet annyira előre eresztja, a mennyire a vezeték engedi.

Megfojtja (raubt) a hiúz a prédáját.

Megfordítják (wenden) a kopók a nyulat, midőn azt — természetes hajlamánál fogva, mely szerint legszívesebben régi tartózkodási helyére visszatér — oda visszahozzák, a honnan elindították.

Meghatározni (ansprechen) a vadat, azaz a nyomokból és jelekből a vad minőségére, erejére stb. következtetni. A vadászt, a ki ebben gyakorlott: *nyomismerő vadásznak* — (fährtengerechter Jäger) mondjuk.

Meghőköl a medve, midőn halott neszre — futtában hirtelen megáll.

Megindítani (lanciren) a szarvast; a szarvashajszánál — miután meg lett állapítva, hol tartózkodik a hajszolandó szarvas, az ebfalka legmegbízhatóbb 3—4 ebét kiválasztják, hogy azok a szarvast az időközben körülállított pásztárból kiűzzék, a szarvast és a vadászatot megindítsák.

Megkötni, megbabonázni a puskát (einen Weidmann setzen). A parasztpuskások és a hegyvidéki vadászok közt általánosan el van terjedve a balhit, hogy a puskát megtekintéssel, megérintéssel vagy egyéb babonassággal úgy el lehet rontani, hogy azzal a vadász többé semmiféle vadat nem talál.

Megközelíteni (anschleichen) a terep ügyes felhasználásával a vad

közelébe lopózkodni, hogy azt megelőni, elejteni lehessen.

Megküzd (kämpft) a szarvas, az őzbak, az erdei, midőn vetélytársával viaskodik.

Meglapul (drückt sich) a vadmaeska, a nyúl, a róka, a futó szárnyas vad, a midőn prédáját lesi, illetve üldöztetvén, a földre lehasalva elrejtőzik; a nyúl azonnal a meglapulás után rendesen másfelé irányítja futását.

Meglopni (anschleichen, anbüscheln) a mítsem sejtő vadhoz rejtőzködve közeledni.

Megnevezni (dem Namen, der Stärke nach ansprechen) a francia vadászatnál a hajszolandó szarvast szokták; azaz a vadászat vezetője a vadászúrnak és vendégeinek tudomásul adja a szarvasnak különös, szembetűnő jeleit, hogy ezekről — ha megpillantják — azonnal az illető agancsosra ráismerjenek.

Megrohanja (annehmen) a sebzett v. megszorult medve, vadsertés, de agancsos is a vadászt, az ebet, azaz megtámadja.

Megromlik (verdirbt) azaz megbüzdök a vad.

Megroncsolni a. m. a vadat több — nem halálos lövéssel megsebezni (Erdélyben különösen a medvéről mondják).

Megrontja a lövést (vorschiesen): a ki oly vadra lő, mely más vadász felé tart, s lövése által a vadat irányától eltereli, megrontotta a másíknak lövéseit (kapzsi vadászoknak szokása).

Megszorítani (einstellen) a. m. oly helyre terelni a vadat, a honnan csak a puska elé van menekvés; az ebek *megszorítják* a vadat, midőn annyira körülveszik, hogy minden más veszélyt figyelmen kívül hagyva, azokkal szembeszállani kénytelen;

megszorult (ist eingestellt) a zerge, mely olyan helyre került, a honnan menekülni nem tud.

Megtámadja (annehmen) a vadászt, az ebet az agancsos, különösen üzekedéskor. (Igen ritka eset ugyan, de határozottan meg van állapítva különösen vadas-kertekben felnőtt szarvasokról).

Megtartja a forgót (hält den Wechsel) a vad, ha mindig egy és ugyanazon az úton jár.

Megtépi az eb a vadat (anreisen), midőn azt marással megsebzí, vagy szét is marcangolja és felfalja ; *m. a hiúz a prédát* (reisst), midőn azt marcangolva kivégzi.

Megtéved (change nehmen) a hajtófalka, midőn ott, hol több csapa összejő, azt, a melyen eddig hajtott, az *ismert nyomot* (das Rechte) elhagyja és *idegen nyomra* (auf's Falsche) tér.

Meleg a paripa (warm), azaz a futamtól kifáradva, kihevülve.

Melleszt (rupft) a vizsla, midőn az elejtett szárnyasnak tollát tépi ; az orvmadár, midőn szárnyas prédáját marcangolja.

Mellkas (Herzkammer) a testür, a melyben a szív és a tüdő fekszik, s a mely a bélzsáktól az ágyékhártya (Zwerchfell) által van elválasztva.

Menedékág (Nothröhre, Fluchtröhre) a borz- és a róka-kotorék azon folyosója, melyen a borz, a róka csak a legnagyobb veszély esetére kimenekül ; sük mezőn kotrott rövid folyosó, melyet a róka rosz, esős időben menhelyül szokott használni ; ezt *menedékszállásnak* (Nothbau) is mondják.

Mennyezet (Himmel) a csúcsos fogolyhálónak felső lapos része.

Mérce (Mass) vadász-szerelvény, mely a puskapornak és göbecsnek megmérésére szolgál.

Meredt a paripa (steifgeritten), midőn tartós és erős futam után kihevül, azután hosszabb állás, vagy más okból támadt hűlés folytán lábai megmerevednek.

Mérgőzik (kämpft) két szarvas, vagy őzbak, vagy erdei, midőn viaskodik.

Mesgyevad (Grenzwild, G.-Hirsch, G.-Bock), a mely két szomszédos terület határán tartózkodik ; az ilyen vad lelövésére a vadászszemélyzet rendesen fel van hatalmazva, mert attól tart a vadász, hogy a többi vadat is hasonló kóbor életre szoktatja.

Mester, vadászmester (Jägermeister) a vadászszeregnek főnöke ; jelenleg e címet már csak szórványosan használják ; — *mesterdöfést* tesz a vadász, midőn az erdeit nekifuttatja a gerelynek, a dákosnak ; l. ezt. Gr. Zay M.

Mez a madaraknak tollas bőre.

Mezei idomítás (Feldarbeit) az ebidomításnak azon része, mely a mezőn gyakorlatilag vitetik keresztül.

Mogyorós tyúk-nak (Haselhuhn) nevezik Erdélyben a császárfajdot.

Mohó az agár, a mely kezdetben igen nagy sebességgel rohan a nyúl után, éri is talán, de hamar elfárad s azután abban hagyja a futást, vagy »felvágja a farkát«, l. ezt.

Mormog v. mormol (brummt) a medve, midőn jó kedvében v. boszankodva cammogás közben dünyög.

Nádba harapódzik (anbeissen) l. *beharapódzik*.

Nagyvad (Hochwild) l. *vad*.

Nagyvadra tölteni, a puskát golyóra tölteni, mert igaz vadász csak ezzel lövi a nagyvadat.

Nagy vadász, a ki a vadászatot értelemmel és szenvedélyvel üzi és jó lövő.

Nehéz cső, a melynek falai vastagok.

Nehézkes (tragend) a suta, a kecske, a zerge, a juh, azaz vemhes.

Nehéz vadászkés (d. Blatt, d. Waidmesser) 40 cm. hosszú, 6—8 cm. széles, 1 cm.-ig erős pöngéjű kés, melyet bőrhüvelyben, de nem külön szíjon, a vadászkés szíja alá dugva, a jobb csipő fölött hordtak. Használták a vad feldarabolásánál, a csontok átvágására, az agancsoknak a koponyáról való levágására, s végre eszközül a *vadászbüntetés*nél. V. ö. I. rész IV. fejt., I. rész X. fejezettel.

Néma (giebt nicht laut) a kopó, mely a nyomon nem csahol s a véreb, mely a vadat semmi körülmények közt meg nem csaholja; innen *némán hajt*.

Német vadászat (deutsche Jagd) különösen a kerített vadászat s minden egyéb vadászati mód, kivéve a szarvas- és a róka-hajszát; szűkebb értelemben *német vadászatnak* a vizslászt, *magyar vadászatnak* a kopószást és agarászt nevezük Magyarországbán.

Nemző (Ruthe, Fruchtglied) a rókának s a kisebb szőrmés ragadozóknak hím nemzőrésze.

Neszel (sichert) a fővad, midőn valami szokatlant, föltűnőt hallván, a vélt veszély irányában magasan tartott fejjel füleit hegyezi.

Nevet (kollert) vagy *kacag* (l. ezt), az örvösgalamb és a gerle, midőn rövid bugását szaporán ismétli.

Nimrod az első bibliai vadász neve; — tréfásan a szenvedélyes vadászt nevezik így.

Nöstény-nek nevezük a medvék, a borz, a kisebb szőrmés ragadozók és a párosával élő szárnyasok egyik ivarát.

Nőszés a fajfentartási ösztönnek

kielégítése a madaraknál; — *nőszés* ennek ideje.

Nyafog, a fris nyomra akadt kopó első csaholása, mely az ebkölkök nyafogásához hasonlít.

Nyakló (Halsung, Halsband) az eb nyak-szíja, melynek vaskarikáján a füzért áthúzzák; a csapóvas hajlított két része (Bügel), mely különben *kanyarvasnak* is neveztetik; *szeges nyakló* (Dressir-Halsband) bőrből készült, belülről szegekkel kivert nyakszija.

Nyalató vagy **sózó** (Salzlecke); só, szikso és agyagföld keveréke, a mely $\frac{1}{2}$ m. magas $1\frac{1}{4}$ m². felületű tölgy- v. cserfa-szekrénybe úgy vetetik, hogy kúposan kidomborodjék; e szekrényeket a forgókra vagy dagonya közelébe állítják, a hol a vad szívesen felkeresi, és sós tartalmukat nyalogatja; a hely, hol a nyalatók állanak.

Nyargaló-nak nevezik némely vidéken a *szatymát*, l. ezt.

Nyelvecske (Zünglein) a csapóláda billentyűje, l. ezt.

Nyérc (Nörz) — *mustela lutreola* L. — vagy *vidramenyét*. E nálunk ritka állatka középen áll a vidrák és menyétfélék között; testalkata a menyétfélékre, életmódja a vidrára emlékeztet. Akkora mint a görény, de farka teste hossza egy harmadának megfelelő, feje lapos, teste nyulánk, lábai rendkívül rövidek, ujjait uszohártya köti össze. Színezete is hasonlít a görényhez, de ettől különbözik rövidebb farka s az által, hogy felső ajka elül, alsó ajka egész hosszában fehéren van szegélyezve, s a torka nem sárgás, hanem fehér. Hazánkban gyéren, Felső-Magyarország folyói, a Vág, Hibica és Garam mentén, Erdélyben a Maros mentén található. Gr. Lázár Kálm.

Nyereg alá termett, azaz jó

vadászparipa; *nyereghez szoktatni* az ebeket (strickbändig machen), azaz arra, hogy a füzéren szépen a paripa oldalán haladjanak; *nyereghez szorult* (ist verhetzt) azon agár, a mely több sikertelen hajsza után a kigurult nyulat hajszolja ugyan egy ideig, de csakhamar kedvetlenül visszatér a nyereg mellé; azt is mondják róla: *elzüllött*.

Nyiffant a tacsó, midőn inkább erős füttyhöz, mint ugatáshoz hasonló hangon csahol.

Nyom (Fährte, Zeichen) a vadcsülkeinek lenyomata puha talajban, homokban, hóban, sárban; általánosabban minden jelenség, mely különösen fővadra, általában bárminő vadra vall (mázolt fa, horzsolt ág, a harmatos fűvön látható csapás stb.)

Nyomisme (Anzeichen- oder Fährtenlehre) a vadásztudománynak része, mely mindazon jeleket ismereti, a melyek után a vadat, mely ezen jeleket, nyomokat előidézte, hátrahagyta, úgy minőségre, mint erősségre a lehető legnagyobb biztonsággal meg lehet határozni; ezen jelek: a nyom, a csapás, a hang, a hulladék, a vizelés, a tartózkodási hely, az alom, a vacok és sok más. Hajdan a nyomismének alapos ismeretétől függött a gyakornoknak (akkor tanoncoknak), vadászsegéddé (akkor vadászlegénynyé) való avattatása (a mit akkor felszabadításnak — Freisprechen — neveztek); ekkor kapta a *nyom- és csapaísmérő vadász* (hirsch- u. fährtenberechtigter Jäger) megtisztelő címét. A német vadászok hajdan a szarvasnak 72 jelét ismerték, melyek közül a legtöbb, mint a végletekig menő német alapossági vágy és kicsinykedés eredményei — teljesen nélkülözhető. Az itt elősorolt »jeleknek« magyarázata részint magától értetődik, ré-

szint úgy az I. részben, mint az illető kifejezés alatt található: 1. A keresztezés (Schrank, d. Schränken). 2. A lépés (d. Tritt). 3. A szorult nyom (Zwang, d. Zwängen). 4. A domborodás (Burgstall, der Grimmen). 5. A hozzálépés (Beitritt). 6. A keresztlépés (Kreuztritt). 7. A túlsietés (Übereilung). 8. A hátramaradás (Zurückbleiben, d. Hinterlassen). 9. A bokalépés (Ballenzeichen). 10. A csalás (d. Blenden). 11. Az álcülkök (Geäfter, d. Oberrücken). 12. A tompaság (d. Stümpfe). 13. Az él (Fädlein). 14. A pecsét v. a csülöksár (Insiegel). 15. A gázlat (Abtritt). 16. A zöld nyom (Einschlag). 17. Az alomcsapa (Schlosstritt). 18. Az ónjel (Bleizeichen). 19. A horzsolás (Himmelspur). 20. A lombjel (Himmelszeichen, d. Wenden). 21. Az enyelgés (Wimpelschlagen). 22. Az agancsos kifelé helyezi csülkeit, a suta egyenesen. 23. Az agancsos a lépésbe vizez — a suta a keresztezésbe. 24. A hulladék (Losung), mely az évszokok szerint változó ugyan, de a suta hulladékától mindig különbözik; *nyomozni* (abspüren), a járó-kelő vadnak nyomait keresni, s ezekből és más, most említett jelekből annak mennyiségét, minőségét és erejét meghatározni; *nyomoz a vizsla* (tährten), midőn orrával a földön a vadnak járását szimatolja (a mi a vizslának rossz tulajdonságai közé számít).

Nyulfi (Halbhase) fiatal nyúl; *nyulat mibe sem vesz* (hasenrein) a vizsla, a mely a nyulat állja, de miután felugrott, figyelemre többé nem is méltatja, — nem fut utána; *nyúl-aprólék* (Hasenklein, Hasenjunge) a nyúl előlábai, a fej, a nyak, a szív, a tüdő és a máj meg a vesék; *nyulaskert* (Hasengarten); elzárt tág hely vagy kis erdőség, mely nyulak

tenyésztésére rendeztetett be. Az eddigi tapasztalatok szerint a nyulaskertek — nem nyujtván a nyulaknak elegendő mozgási tért — nem váltak be, s így az ilyféle kísérletekkel csaknem mindenütt felhagytak; *nyúlgerinc* (Hasenrücken) a táblára pecsenyeként felrakatni szokott hát; *nyúlhajsza* (Hasenhetze) a nyúlnak agarakkal való üzése, a míg elfáradván, elfogatik; *nyúlhívó* (Hasenruf) a nyúlnak hangját utánozó csalogató eszköz, melynek szavára a nyúl, de a róka is azonnal tart az elrejtett vadász felé; *nyúl szállító-szekrény* (Hasenkasten) könnyű deszkából készült, a kellő szelelőkkel és hordrudakkal ellátott négyszegletes szekrény 10—12 élő nyúl szállítására.

Öb (Mündung, Caliber) a puska cső fölső nyílása; *öbgyűrű* (Mündungsringe) a Pieper-féle puskáknál a csöveket összetartó fölső gyűrűpár.

Öcsüdik a vad (kommt auf die Läufe), mely a lövés után összerogyván, magához tér, csülökre kap (l. ezt) és elmenekül.

Ökredez (Gewölle auswerfen) a ragadozó szárnyas, midőn az elnyelt tollakat, szőrt, csontocskákat nevetéses, szinte kínos testmozdulatok közt kihányja.

Öllő (Kitz) a kecskefélék nemzedéke.

Önjel (Bleizeichen), midőn a szarvas köves talajon halad, csülkei azon lerajzolódnak, mintha csak valaki írónnal rajzolta volna, v. ö. »nyomisme«.

Ordas (Isegrim) a farkas tréfás neve.

Öreg nyúl (alter Hase) a nyúl korának második évétől kezdve.

Örom a csőr háta.

Örömszöld-nek (Bruch) nevezik sokan a zöld ágat, melyet a vadász,

midőn nagyvadat lőtt, a kalapja mellé tűz. L.

Orr, jó orr (gute Nase), vad szimatjára érzékeny orra a vadászebenek; *orrmány* (Gebräche) a vadsertésnek orra.

Orymadár a. m. ragadozó madár. *Orvvadász* (Raubschütze), a ki tiltott helyen v. tilalmi időben vadat lő.

Örv (Halsung) a. m. *nyakló*; (Ring) a rendszeren világos színű szalag, melyet egyes madárfajok nyaka körül látunk.

Örzerge (Wachgemse, Vorthier, Vorgais) a zergecsapatot vezető s biztonsága kedvéért a csapattól mindig elválva őrt álló zergesuta; az örzergéket némelyek tagadják («Wachgemsen» cikkben Grill a Jagdzeitung 1863-iki évfoly. 139. l.) mások annál határozatabban bizonyítják létüket (Jagdzeitung 1863. Fuchs).

Ösvényvágó (Pfadhauer, Standhauer) erős vadászkesz, melylyel a cserkészösvényeket letakarítják, az útba lógó ágakat levágva; ezt nem hordják hüvelyben.

Összeáll a fővad (gesellt sich), midőn az év bizonyos szakában a sutáktól elkülönített csapatokban járó-kelő agancsosok a sutákhoz és borjukhoz csatlakoznak.

Összegyűjtik a kopókat l. *összekürtölni*.

Összehivogatni (rufen sich) sok lövés, gyakori abajgatás által szétriasztott foglyok hangosan csirregve összehivogatják egymást.

Összekürtölni (m. d. Halben Monde zusammenrufen) a kopókat szokás, midőn a menekülő vad után messzire eltávozván, elszéledtek; nehéz terepen eltévedt hajtókat is összekürtölnék, azaz jelt adnak nekik, hová gyülekezzenek.

Összerogy (bricht zusammen) a magyvad, midőn közvetlenül a lövésre fölbukik.

Összeverődik, azaz csapatokba gyülekezik a vad, p. o. a gunárok, a gácsérok a költés idejében, a vizivad egyáltalában őszutón stb.

Ostorász (Piqueur), a falkár vezetése alatt az ebfalkát gondozza.

Óvás (Hege, Jagdhege, Wildhege) l. vadóvás.

Ózhívó (Ruf, Blatt) a szerszám, melylyel rendszeren a juliusi üzekedéskor az őzsuta hangját utánozva, a bakot a puska elé csaljuk.

Őzfogó-háló (Rehnetz) 1³/₄ m. magas, 65—75 m. hosszú, erős zsinegből kötött háló, melylyel őzek fogatnak; **őzhívó** (Rehruf) apró síp, melylyel a suta sipítása utánoztatik s a mely hangra üzekedéskor az őzbak a hang irányában a vadászhoz közeledve, lövésre kerül; **őzszállító-szekrény** (Rehkasten) őzek szállítására berendezett négyoszloptes, a vad nagyságának megfelelő láda.

Pacsmag a. m. *pamacs*, l. ezt.

Pacsmagol (rollen, ranzen), a hiúz, a vadmacska és a kisebb szőr-més ragadozók fajfentartási ösztönének kielégítésére.

Pagony (Revier) az egész vadász- vagy erdőterület, mely egy erdész vagy vadász gondozására van bízva.

Paizs (Schild) az erdeinek lapockái táján a fenyőszuroktól össze-ragadt megkeményedett szőre.

Pákász a tiszamenti nagy »sár-rét« partjain és szigetein lakó — vadászattal és halászattal foglalkozó nép, mely az ott vadászók kalauza és sajkáival a közlekedést föntartja.

Pamacs (Pinsel) a szarvas és az őzbak csökén lelógó hosszú szőr.

Papucs (Beschuhung) a sólyom lábára körültekert bőrszíj, melynek karikájába a békó beakasztatik.

Pandal a fölföldön **padmalj** (Otterbau) a vidra lakása, szállása.

Páratlan (ungerade); a gyakorlati vadászok az oly agancsot, melynek egyik agancstörzsén egygyel vagy többel kevesebb ág van, mint a másikon, »*páratlan*«-nak: páratlan hatos, nyolcas, tizesnek stb. neveznek. Ezen elnevezés — tudományos szempontból — helytelen, mivel — szabályúl állván, hogy az agancstörzsökön az ágak párosával fejlődnek — egy ágnak hiánya az agancsnek csonka voltára vall. A gyakorlati életben használt *páratlan* szó tehát csak azt fejezi ki, hogy az agancs egy vagy több ágnak hiánya folytán (mert egyéb hiányok is előfordulhatnak) csonka, fejlődésben hátramaradt, nem pedig azt, hogy a páros hatos, nyolcas, tizes — a páratlannál erősebb: A »páros« szó nem használatos.

Paripa (Jagdperfd) a vadászatnál használt ló.

Párokra szakadnak (fallen zu Paaren, paaren) a foglyok, ludak, kacsák midőn tavasz felé a falkák, seregek páronkint széttoszlanak.

Párganak (bären, paaren) a medvék, borzok s a szárnyasok, melyek párosával élnek; továbbá a. m. *pacsmagol*.

Pászta, valamely erdőnek utakkal körülvett része; *pásztázott* erdő, mely rendes utakkal pásztákra van osztva: innen *pásztázni*, az erdőt pásztákra osztani, azt pásztánkint megvadászni.

Pecsenye-vadász (Bratenjäger) a ki haszonlesésből — eladásra üzi a vadászatot.

Pecsét (Insiegel); midőn az agancsos tapadó sárban vagy hóban

halad, csülkeire (úgy mint a ló patáira) a sár, a hó ráragad, s mihelyt keményebb talajra ér, gyakran tányér nagyságú, vastag lepényként lehull; természetes, hogy abban a csapa a legszebben le van nyomva, a mi a vadnak meghatározására ad alkalmat. Nevét e »jel« onnan kapta, hogy pecséthez hasonlít, v. ö. »nyomisme«.

Pedzeni (beizen) a. m. sólyommal vadászni, v. ö. *sólymászni*.

Petymeg (Frett, Frettchen) a. m. *vadászmenyét*, l. ezt.

Pikkely (geschildert, genetzt) a madár lábán a pikelyalakú bőrke-ményedések.

Píp (Pipp, Zungenpipp) kemény bőrösödés a szárnyasok nyelve csúcsán, (a tyúkféléknél), melynek következtében azok elcsenevednek, sőt el is pusztulnak (gyakori a fácánoknál). Orvoslása: a bőrkeményedésnek a nyelvről való eltávolítása, lehámozása.

Piros sömör (Rothe Flechte) ebbettség, l. I. rész, VII. fejr. 9.

Pislogó a. m. *Legyező*, l. ezt.

Piszeg (püüzt) a szalonka makogás közben; a vidra, midőn viznek úszik (pfeift) különösen pacsmagoláskor.

Piszton (Piston) a. m. *gyúhen-ger*, l. ezt.

Piszle (Lippen) az ebnek lefityegő fölso ajkai.

Pitvar (Kammer) a rókalyukban lévő tágabb helyek ott, a hol a folyosók összefutnak, mielőtt a katalba vezetnének.

Pityeg a császárfajdkakas, midőn hívás alkalmával a vadászt észrevéve, gyors egymásutánban pity-pity-pity hangot hallatva, elszállani készül.

Pocakos (ist tragend) a kisebb emlősök megtermékenyített nősténye.

Pofa (Backe) a puskatúsán levő emelkedés (angol divat szerint teljesen elhagyják, s a tusa mindkét oldalt lapos), a melyhez a vadász célozaskor az arcát szorítja; *pofoz* (stosst, schürft) a puska, midőn lövéskor hátrafelé lökést intézve, azt, a ki az agyra nagyon ráfekszik, arcon is üti, fölhorzsolja pofacsontján a bőrt; *pofoz a medve* és a *nyúl*; párzaskor, bagzaskor a medvék és a nyulak pofozkodnak addig, a mig egyikük tágit.

Pointer l. rövidszőrű vizsla.

Por, l. puskapor.

Póráz a tót nyelvből átvett szó a. m. füzér, l. ezt.

Porkamara (Pulverkammer) a farscavar (l. ezt.) üre.

Portülök (Pulverhorn), l. puska-portülök.

Portyázni (streifen); midőn vadászok és hajtók vegyesen vagy csak puskasok sorakozva, hosszú vonalban haladnak, portyáznak; e vadászati módot *portyázásnak*, *portyázó vadászatnak* (Streifjagd) mondjuk.

Porzsák a. m. *porkamara*, l. ezt.

Pósta a. m. *szatyma* vagy *fichó*, l. ezt.

Poszka (schwach) hitvány, esetleg csenevész vad, p. o. szarvas.

Pötyögős (busenreich) a háló, midőn redősen felállítatik (nem kifestítve, hanem lazán).

Prém (Balg) a hiúz, vadmaeska, a róka és a kisebb ragadozók kidolgozott bőre, szőrmeje.

Puhaszájú (weichmäulig, empfindlich) a paripa, midőn a zabla legkisebb mozgását megérzi.

Puska (Gewehr, Schiessgewehr) rendszeren 50—65 ctm. hosszú — egy, két vagy legújabban három csőből készült, megfelelő faágyba fektetett lőszerszám, mely önvédelemre és

vadászatra használtatik; *belefut a puskába, puskájának fut* a vad, midőn oly kedvezően s oly közel kerül a vadász elé, hogy szinte nem is kell rá célozni; *puskavégre kerül*, a. m. igen közel jó — és elejtetik, megöletik; *puskafogó* (Büchsenspanner) vadászlegény, a ki az uri vadász puskáját vagy másod-puskáját utána-hordja és tölti; *puskapor* (Pulver, Schiesspulver) 76—78 rész salétrom, 14—12 rész szén és 10 rész kénből készült — fekete homokhoz hasonló keverék, mely meggyújtatván, ropant fészerejű gázzá változik; *puskapor mérce* (Pulvermass) l. *mérce*; *puskapor-szaru* v. *tartó* (Pulverhorn) rendszeren szaruból készült vadász-szerelvény, melyben a vadász a puskaport hordja magával (a hátultöltőknél ez teljesen nélkülözhető); *puskatok* (Büchsenranzen, B.-Sack), bőrből készült oly vadásztarisznya, a melybe a szétszedett puska is belefér; de fából (Gewehr-kistchen) készült szekrény is vagy bőrtok, melyben a puska utazáskor szállítatik; *puskavessző* (Ladestock, Setzer, Putzstock) szívós, de könnyű fából vagy halesontból készült — vastagabb végén lapos gombbal, vékonyabb végén körömvassal (l. ezt) ellátott vékony pálcza, melyet az előltöltőknél a fojtás és a golyó leszorítására használnak. A hátultöltőknél csak mint tisztítóvessző fordul elő oly különbséggel, hogy vastagabb vége markolattal, vékonyabb vége kőcavassal van ellátva.

Ragad (raubt, reisst) a ragadozó vad, midőn élő állatot ejt prédául; *ragadozó vad* (Raubzeug) az, a mely másnak húásával táplálkozik.

Ravas (Nadel, Zünglein) a puskaszerszámmak a kengyelvas által megvédett azon része, melynek megnyomása a sárkány felhuzása által

megfeszített szerszámrugót megsza-badítja s a sárkány lecsapódását esz-közi; (Abzug, Zünglein) a csapóvasak azon részecskéje, melynek megérintésére a megfeszített rugó megszabadulván, a kanyarvasak összecsapnak.

Reáhajlik a nyúl az agárra, midőn hajszoltatáskor csalt vetvén, menekülése irányát megváltoztatja s ez által más agárhoz közelebb jut, a mely így elsővé válik, azaz a nyulat *átveszi*, l. ezt.

Reáveti magát (stosst) a ragadozó szárnyas repülő, futó v. ülő prédájára vagy az uhura, midőn összetett szárnyakkal a magasból reázuhan.

Rece (Riefen) hajszálmélyedésű egyenes vonások a cső belsejében, melyeknek az a céljuk, hogy a göbecs-lövés minél jobban tömörüljön; innen *recés cső*, a mely recékkel van ellátva (hasonlítsd össze *rovát*-tal); *rece-hártya* (Netzhaut) azon hálóforma hártya, mely a hasüregben a beleket takarja; *recesüveg* (Gelsenhaube) átlátszó kelméből készült arevédő a szúnyogok csipései ellen.

Réce (Ente) a vadrucák nősténye; *recetükör* (Spiegel) a kacsaféléknél a másodrendű evezőtollak által a szárnyon képzett, gyakran pompás színű folt.

Redősen (busenreich) áll a fogásra állított háló.

Remek (Ziemer, Zimmer) a rőt-vad hátának alsó fele az utolsó oldalbordától az első farkcsigolyáig.

Remete (Einsiedler) az öreg szarvas, őzbak, különösen zergebak, a mely az üzekedési idő kivételével rokon fajával sohasem társul.

Rémháló (Prellnetz); midőn a háló nem fogásra (redősen), hanem csak a vadnak elterelése céljából állítatik fel, rémhálóknak nevezzük; *rémzsinegek* (Blendzeug) a vadnak

elijesztésére v. elterelésére bizonyos magasságban a földtől kifeszített zsinag, melyre tollesomókat kötünk v. cafatokat (l. ezt) aggatunk; v. ö. *aggaték*-kal.

Rés (Kerb) az irányzón látható bevágás; *rést nyit* a vadász körvadászatkor, midőn a mellette haladó hajtókat a szomszéd vadászok felé tereli azért, hogy a vad a körülötte támadt tágas nyílást észrevevén, a körből ezen irányban, tehát puskája elé meneküljön.

Riad (schreckt) a rőt vad, midőn rögtöni veszély láttára ugatásszerű hangot hallat.

Rigyet (brunstet) a hím rőt vad, midőn fajfentartási tevékenységet kifejt.

Rivall, állóra csahol (giebt Standlaut) a véreb, midőn a vele szembezállt v. megállított sebzett vadat csaholja.

Robbanó lövedék (Explosions-Geschoss); puskagolyó, mely puskaporral v. más robbanó szerrel van megtöltve, s a vadnak testében szétrobbanva, iszonyú sebet vág.

Röffen v. rőfög (grunzt) a vad-sértés hangjáról mondjuk.

Rögtönző ((Schneller) oly készülék, különösen a golyós puskák ravaszán, hogy ez a legcsekélyebb érintésre is szolgálatot tegyen, azaz, hogy a puska a ravasznak csak megérintésére is elsüljön.

Rókabarlang (Fuchsbau, Geschleif) a róka által kotort földalatti folyosó, melynek végső tágas része — a *katlan*, a koslatásnak és kölykezésnek helye, különben a rókának buvóhelye; *rókahajtsza* (Fuchsjagen par force) a rókának üzése lovas-vadászok által ebfalkával; *rókaljuk* a. m. *rókabarlang*; — *rókamál* (Fuchswamme) a rókaprém a róka hasáról; *r.-tanya* a. m. *r.-barlang*, v. ö. *szállítás*.

Romlik (verdirbt) melegben v. hosszú fekvés után a vad, azaz megbüzödik.

Ront (reisst), prédájára r. a hiúz, midőn reá ugrik.

Roppantó (Nuss) a. m. *dió*, l. ezt.

Rosz (schlecht) nem sovány a vad.

Rőt vad (Rothwild) a szarvas-, dám-, jávor- és az őz-vad.

Rovát (Zug, Züge) a recénél nagyobb — laposabb mélyedések a golyós cső belsejében; ha egyenesek *irányosak* (gerade), különben *csigarovátok* (Drall).

Rózsa (Rose) az agancstörzs alsó végén lévő gyöngyös karima; *rózsató* (Rosenstock) a szarvas és az őz bak koponyáján látható csontdomborodás, a melyből az agancs fejlődik.

Rüg (stosst) a puska; midőn valaki nem elég feszesen szorítja a vállához, vagy a göbecset nagyon erősen leszorítja a puskaporra, a puska erősen hátrafelé taszít; *rugó* (Feder) a szerszámban lévő ruganyos hajlított acél-lemez, és a csapóvas ruganyos acélrésze; *rugófogó* (Federhacken) azon szerszám, melylyel a puska rugóját összeszorítjuk, hogy azt helyéből eltávolítani lehessen.

Rügyez a rőt vad, midőn télen a gyakran az ő kedvezéért levágott fákról a rügyeket lerágdossa.

Rüh (Räude, Krätze) ebbetegség, l. I. rész, VII. fejt. 9.

Rühet, helyesebben *görg* vagy *görög*, l. ezt.

Sám (Kugelform) a golyóöntéshez használt szerszám: golyóminta, golyóöntő.

Sáporog, a vadrecék kiáltozását sáporogásnak mondjuk. (Hangutánzó.)

Saraglya (Trage) négyszögletes hordozó szerszám, melynek középső nagy nyílásán keresztül a széllecekre

ültetett sólymokat hordozó szolgál keresztülbújt.

Sárkány (Hahn) a puszkaszerszámnak kalapács- v. sárkányfej-alakú része, mely vagy közvetlenül vagy közvetve a gyutacsot szétveri.

Sarkfog (Granen) a szarvasfélék zománcos szemfogai; zománcuk annál szebb, minél öregebb a szarvas. A suta sarkfogai is zománcosak, de nem oly szépek, s nem becsülik annyira, mint az agancsoséit.

Sebes ültében v. sebes fektében löni, gúnyos célzás arra, hogy a gyakorlatlan vadász csak nyugvó, de mozgó vadra nem lö.

Sebnyílás, sebszáj, a golyó által ütött seb nyílása ott, a hol a golyó a vad testébe furódott; *sebszőr* (abgeschossenes Haar) a golyó által *elmetszett* vagy — horzslövésnél — *gyökerestül kirántott* testszőr, a mely után a *sebtájra* (Anschuss), azaz a helyre lehet következtetni, a hol a golyó a testbe hatolt; *sebvér* (Schweiss) a lösebből folyó vér, melyből szintén a sebesülés tájára és a sebzés mérvére lehet következtetni.

Sereg (Schaar); társasan élő szárnyasok (vadludak, vadrécék, túzokok, seregélyek) nagy tömege.

Seregélyfogó-háló (Trommel) kettős dobalakú háló seregélyek fogására. (L. ábrát.)

Sereghajtók (d. Schwanz d. Meute) a hajtó ebfalkában az utolsó ebek.

Serét a. m. **göbecs**, l. ezt (a német Schrot-ból van képezve).

Serte (Federn) a vadsertés gerincén levő hosszú, kemény szőr.

Serpenyő (Pfanne) a kovaköves puska csövének alsó végén alkalmazott csészecske, melyre néhány szem puskapor öntetett; ez a kovakövből vert szikrától meggyuladván, a gyúj-

tályukon keresztül föllobbantá a portöltést.

Sikátor (Röhre) a. m. *folyosó*, l. ezt.

Silány (schlecht am Wildpret) a vad, az agancsos, — nem sovány, nem csúnya.

Sin (Schiene) a kettős csöveket összekötő alsó és felső lemez.

Sinkoránkutya — a magyar törvényekben előforduló kifejezés; eredete: *chien courant* (francia elnevezése a hajtó-ebnek), tehát kopó vagy agár.

Sipít (fiept) az őzsuta, midőn a bak üzekedéskor kergeti és midőn gidáját hívogatja; a gida, midőn félelmében anyját hívja.

Sivít (pfeift) a kilőtt golyó, a mig útját teszi; a vércse, a sólyom.

Sodrólövés (Streifschuss) helyesebben *horzsoló lövés*, l. ezt.

Sodronycső (Drahtlauf) összekalapált sodronyokból készült puska-cső, v. ö. *damasztcső* szóval; *sodronyhurok* (Drahtschlinge) vas-, vagy réz-sodronyból készült hurok.

Sólymászni vagy pedzeni (beizen) sólyommal vadászni; *sólymár* (Falkenier), a ki a sólymok idomításával (Abtragen) foglalkozik; *sólymárkezttyű*, *s-tarisznya* (F.-Handschuhe. F.-Tasche). l. I. rész, V. fejt.

Sömör (Räude) ebbetegség, l. I. rész, VII. fejt. 9.

Sonk (Wachshaut) a. m. viaszhártya, l. ezt.

Sovány (leicht) a puska csöve, ha falai vékonyak.

Sövényháló (Steckgarn) igen redős, kétrétű, 30—35 m. hosszú, 30—35 ctm. magas, vékony szálú háló foglyok és fürjek fogására. A háló keresztülállítatik a vetésföldön s a vad belehajtatik a hálóba.

Szó (Salzlecke) a. m. *nyalató*, l. ezt.

Suholy (Uhu, Auf, Stossvogel) a nagy füles-bagoly.

Süldő (Frischling) a vadsertes malaca; kora 2-ik évében fiatal nyúl, a míg egészen ki nem nőtt.

Suta (Tier, Ricke, Gaiss) rőt-vad nősténye.

Süveg (Haube) a sólyom elvakítására használt fejkötő.

Suvint (pfaucht) a nyírfajdikakas, és a középfajd, midőn fuvás-szerű haragós hangot ad.

Szálerdő (Hochwald), a mely magas, sudár, öreg fákból áll.

Száll a fára (baumt) a hiúz, a nyest.

Szállás (Bau, Fuchsbau) az alföldön igen helyesen használt szó a róka- és borz-barlang megjelölésére (a »barlang« szót Felső-Magyarországon használják). Bérczy szerint a *tanyaszállás* (Hauptbau) 5—8 lábnyira a föld alatt van. Kijárata lejtősen és rézsut fut a földbe s innen jobbra és balra 14—15 különböző *vezeték* (*folyosó*) nyílik és cikázza át egymást. Ezek közül egy vagy kettő a *pitvarba* vezet s ilyen pitvarja a tanyaszállásnak 4—5 is van; mind-egyikből más keskeny vezeték viszen a másikba. Az utolsó, legkeskenyebb vezeték a *teknőbe* (*katlanba*) nyílik, mely a legteresebb üreg, a koslatás és kölykezés helye. V. ö. *kotorék*, *rókabarlang*.

Szárazon jár (geht über Land) a vidra, midőn egyik folyóból v. tóból a másikba a száraz földön keresztül veszi útját.

Szárny (Schwinge) a madár végtagja, mely az emberi karnak megfelelő; (Flügel) a hajtók v. a vadászok sorának két vége; *sz.-csúcs* (Schwingenspitze) a szárny azon része, mely az emberi kézfőnek megfelelő; *sz.-kar* (Schwamm) a szárnynak azon része, mely az emberi

karnak — a kézfő nélkül — megfelel; *szárnyevezőtollak* (Schwingen), *kar-evezőtollak* (Armschwingen); *szárnyfedőtollak* (Schwingendeckfeder) azon rövidebb tollak, melyek az evezőtollakat alul-fölül takarják.

Szárnyazni (flügeln) a szárnyaknak lövés által való megsértése által repülésre képteleníteni a vadat.

Szarv (Horn); a kecske és a juhfélék fejéket szarvnak mondjuk.

Szarvasbőr (Hirschdecke) a kidolgozott szőrtelenített csuha; *szarvasbika* (d. Hirsch) a szarvasfélék hímje; *szarvasborjú* (Kalb) a szarvas, kora első évében; *szarvascsapat* (Trupp, Rudel) több szarvas együtt; *szarvasvadcsapat* (Trupp-Wild) agancsosok suták és borjak serege; *szarvashajszu* (Parforce Jaggen) a szarvast ebalkával lóháton hajszolva vadászni; *szarvashivó* (Hirschruf) vadászszereplény, melylyel a szarvas hangját utánozzák; *szarvasfogó-háló* (Hirschnetz) $3\frac{1}{2}$ m. magas, 136—150 m. hosszú erős háló, mely szarvas- és dämvad befogására használtatik; — *szarvasszállító-szekrény* (Hirschkasten) erős deszkából a szarvas nagyságához képest készített szekrény, szarvasvad szállítására; *szarvas-pézsma* (Hirschbezoar) — l. *könyárok*; *szarvassuta* (d. Thier) a szarvas nősténye az első boríttatás után; *szarvasünő* (Schmaltier) a nőstényszarvas kora második évében az első boríttatásig.

Szatyma (Posten) a göbecsnél nagyobb, a golyónál kisebb lövedék, melyből 6—8 megy egy lövésre.

Szeges nyakló (Dressirhalsung) bőrből készült, belül szegekkel kivert nyakló, mely kemény ebek idomításánál használatba vétetik.

Szegróka (Brandfuchs) fekete-lábú, barnapiros szőrmés róka, melynek farka csúcsa is fekete.

Szekerce (Hegerhacke) hosszú nyélre alkalmazott balta, melyet az erdő-örök, a csöszök botként használnak.

Szél, jó sz., rossz sz. (guter Wind, schlechter Wind); ha a légáramlat a vadtól a vadász felé tart, *kedvező, jó szélnek*, ha a vadástól a vad felé tart, *rossz szélnek* mondatik; ha a vadtól a vadász felé *részút* tart, *jó félszél*, megfordítva *rossz félszélnek* (halber Wind) mondjuk. *Jó széllel vadászni* a. m. szél ellen menve vadászni.

Szeles (hitzig) a vizsla, midőn sok lövés hallatára v. sok vad láttára elbolondul, engedetlenné válik, ideoda száguld.

Széles a lapát (breit), azaz szép, *jó*, terebélyes.

Széleszt (streut) a puska, midőn a göbécset szórva lövi.

Szelindek (Dogge) medve és vaddisznóra használt erős, bátor ebfaj.

Szemág (Augensprosse) az agancson közvetlenül a rózsza fölött levő legalsó ág.

Szembeszáll (annehmen, sich stellen) a szarvas a vadászszal, midőn meg akarja támadni, a sebzett v. kifárasztott agancsos, őzbak az ebbel.

Szemes a vad, azaz éber, vigyázó, gyanakvó, v. ö. *gondtalan*, azaz nyugodt, teljes biztonságban érzi magát.

Szemgyűrű (Iris) a szivárványhártya, a színes karika a szemben.

Szemkörüli gyűrű (Augenring) a madarak pillái körül gyakran látható kopasz, tollatlan — ilyenkor csaknem mindig élénk színű bőrgyűrű.

Szembrózsza (Rose) a fajdféléknél a színes pillák.

Szerelvény (Zeug), 1. *vadászati*

felszerelés; szerelvénytároló (Zeug-Wagen), a melyen a szöveteket, hálókat, a felállításhoz szükséges szerzőmókat kivisszük.

Szerszám (Schloss) azon acéllemez és tartozékai, a melyek a puska agyába vannak beeresztve s a melyeknek célja a sárkány biztos működését közvetíteni. Alkatrészei: a *sárkány* (Hahn) a kalapácsforma ütőszerszám, mely a *dió* vagy *roppantó* (Nuss) csap-ágyára van erősítve; a dió két csapon mozgó kb. 5 mm. vastag lemez, két bevágással, *rovással* (Rast), két *szigonynyal* (Anker) van ellátva; az első rovás mély, hogy abból a *fogat* (Stange) ne lehessen kiemelni; ez a *biztonsági rovás* (erste Rast, Sicherung), a másik sekély, hogy a ravasz a fogat könnyű szorításra kiemelje; a szigonyok arra szolgálnak, hogy a *nagy rugót* (Feder), mely a dióval a *lánctag* által van összekötve, túlfeszíteni ne lehessen. A dió fölött a *diófedő* — *roppantófedő* (Studel) áll, melynek egyedüli célja, hogy a diónak és a szigonyoknak támaszul szolgáljon; ezen kívül van a szerszámban még egy kis rugó, mely a fogat a dió rovasába szorítja; ez a *diófogrugó* (Stangenfeder); golyós puskáknál még a *rögtönző készülék* (Schneller), végre a különféle csavarok, melyek helyük és rendeltetésük szerint neveztetnek el: a *diófedőcsavar* (Studelschraube); a *fogrugócsavar* (Stangenschraube), a *kisrugócsavar* (Stangenfeder-Schr.); a szerszám kiegészítő részei, melyeket a kengyel takar: a *ravaszok* (Nadel, Züngel), a *ravasz-rugók* (Nadelfedern) és esetleg a *rögtönző* (Schneller).

Szertartó (Kugelkasten) a golyós puska tusán kivájt üreg, melyben 2—3 tartaléktöltény elhelyeztetik; 1. *tölténytár*.

Szétlapuló lövedék (Expansions-Geschoss) üresre öntött v. kifúrt golyó, mely röptében keményebb tárgyba ütközvén, azonnal szétlapul és nagy, terjedelmes sebet ver.

Szétverni (sprengen); a foglyok szét vannak verve, ha gyakori lövetés vagy másféle abajgatás után egyenkint elszállanak (nem falkában).

Szimat (Wind, Scent) a vadnak kipárolgása, mely a levegővel egyesülve, a föld fölött lebeg vagy a nyomokban visszamarad s a levegő állapotához képest lassabban vagy gyorsabban elenyészik; átvitt értelemben az eb szaglási képessége; *szimatra hajt* az eb, mely a szimatos nyomon követi a vadat; az agár *szemre hajt*, azaz látva üzi a menekülő vadat; *szimatlantítani* (verwitern); a vadak fogására kiállított csapóvasakat a vad előtt kedves szimatú szerrel bekenni, hogy a fogószerszámon az ember keze szagát ne érezze; *szimatol* az eb (zieht an), azaz vadat szagol.

Szívós az eb, azaz sok fáradtságot bíró, kitartó.

Szobaidomítás (Zimmerdressur) az ebdomításnak első része, a melynek útján megtanulja az engedelmességet, hallást, lapulást (hasalást) és az előhozást.

Szökik (beschlägt) a bika, a bak, a kos, a kan, a kandúr, midőn a sutával fajfentartás céljából közösül.

Szökik a róka (flüchtet, ist flüchtig) és *a nyúl* (springt), midőn tág szökésekben menekül.

Szökőcsont (Hasensprung) kb. 5 ctm. hosszú csontocska a hátulsi lábokban, melynek ruganyossága a nyulat a szökésben elősegíti.

Szól a puska, midőn durran.

Szorít a vizsla (drückt), midőn az a rossz tulajdonsága van, miszerint

különösen a szárnyas vadat annyira megszorogatja, hogy annak teste fölrepedvén, belei kitédulnak.

Szór a puska (streut), midőn a göbecset aránylag kicsi távolságra is már tág körbeu széjjel lövi; *szór a vadász* szemes eledelt (poschen, anposchen), midőn a fácánoknak, foglyoknak télen magot vet.

Szörme (Rauchwerk, Rauchwerk) prémnek használható vadbőr; innen *szörmés vad*, a melynek bőrét prémnek szokták kidolgozni.

Szorult nyom (Zwang, d. Zwängen); az agancsosnak azon tulajdonsága, hogy csülkeit feszesen egymáshoz szorítja, míg a suta lazábban rakja azokat egymás mellé: ezen körülményből következtetve, a szarvas és a suta nyomát egymástól meg lehet különböztetni.

Szövetek (Tücher) erős vászonból készült különféle nagyságú 65—150 m. hosszúságú végek, melyekkel az erdőnek egy részét körülállítják azon célból, hogy a bent tartózkodó vad onnan ki ne válthasson. L. »Vadászati szerelvény« I. rész, III. feje.

Szuka (Hündin, Wölfin, Fähe, Füchsin) az ebfélék nőténye; *szuka kölyök* a. m. nőténykölyök.

Szükitett cső, 1. *kúposan szükitett*.

Szúr, szurkál (sticht) a szalonka, midőn tápot keresve, puha földet, kőrödők ganéját turkálja, s midőn a tojót követő hímek egymásra csapkodnak.

Szüzpecsenye (Mehr- és Mürbebraten) a vesék táján a remek alatt lévő két húsdarab (a szarvasmarhánál vesepecsenyének nevezzük).

Tackó (Täkel, Dachshund). Alacsony, hosszúkás testű ebfaj, földtűnően kifejlődött előrészzel s rövid, igen erős, lőcsformán görbe lábakkal (lőcs lábú t.); erős, hegyes

orrba végződő fejjel, meglehetősen hosszú, fölkkunkorított farkkal, élénk szemmel; — nagy vadász-szenvedély, marakodó türelmetlenség jellemzi. Színezete fekete, barna végtagokkal, barna foltokkal, a szemök fölött s a fark alatt; vagy: nyúlászürke, sötétebb hátvonással, végre ezüst- és hamu-szürke, sötétebben csíkozva és tarkázva (tigrisek).

Tágulólövedék l. szétlapulól.

Takarmányozni (füttern), azaz élelemmel, *táppal* ellátni télen a vadaskertben a nagyvadat.

Talp (Branten) a medve hátulsó lábai; előlábai *lábak*-nak, mancsoknak mondatnak; *talpas*, tréfásan a. m. medve.

Támruód, ágas, dorong (Krummruthe) a szövetek és hálók fölállításánál alkalmazott erősebb rudak, a melyek a szöveteket és hálókat ott megtámasztják, a hol azok törést képeznek, azaz az egyenes iránytól elhajlanak.

Tanya a. m. *farkastanya*, l. ezt.

Táp (Geäse) a rőt-, dám-, öz-, kecske-, zerge- és juh-vad eledele; *tápot veszen* (nimmt Geäse, areset) a. m. legel; *tápra vonul* (zieht zu Felde) a. m. legelni megy.

Tapsifüles, tréfás elnevezése a nyúlaknak.

Tár (Magazin) v. *tárcsó* az ismétlő katonai lőfegyverek azon alsó csöve, melybe a lövésre kész töltények elhelyeztetnek, és innen önműködő rugószerkezettel a tölténykamrába tolatnak; *tárpuska* (Magazingewehr), a mely ily csövel van ellátva.

Tarkó (Genick) a fej és a felső nyak határa; *tarkó-kés* (Genicker, Nickmesser, Fangmesser), rövid, erős, hegyén kétélű kés, melylyel a sebzett rőt vad kivégeztetik; a kés ugyanis a vad *tarkójába*, azaz a koponya és

az első nyakcsigolya közé szúrattván, a gerincvelőt az agytól elszeli, a mi rögtöni halált okoz.

Te ide ne! szokásos kiáltás, melylyel az elszéledt kopókat összehívják.

Teknő (Kessel) a csürhe (vadsertécsapat) túrt fekhelye; *teknőben hever* (sind eigeschoben); a vadsertések csapatja túrt helyen hever; a róka- és a borz-kotorék végső tágas helye.

Telelő ház, t. kamara (Winterkammer) homályos szobaforma helyiség, melynek falai és mennyezete hálókkaal van fedve, hogy a repkedő fácánok, foglyok a falhoz ne ütődjenek; ezen kamarákba az őszutón összefogott fácánok és foglyok beszállásoltatnak, eledellel elláttatnak és átteleltetnek, tavasz felé pedig párosával kieresztetnek.

Tenyész-vad (Zuchtwild, Hege-wild), a mely körülzárt helyiségben fölneveltetik, s csak akkor eresztetik szabadon, a midőn kilátás van rá, hogy magára hagyatván sem pusztul el; tágabb értelemben a vadaskertekben tartott vad szintén *tenyész v.*

Tép (reisst) a vizsla, a kopó, midőn a szárnyas vadat kopasztja, mellestzi, az emlősnek bőrét szagattja; a ragadozó vad *tép*, midőn prédáját marcangolja.

Terebélyes (prächtigt, hoch ver-ect) az agancs vagy *lombos*, midőn az agancstörzsök erősek, a koponyától kezdve jobbra-balra elhajolnak, a koronák ismét összehajlanak és az ágak hosszúk és erősek.

Terhes (ist tragend) a nagyobb emlősök nőténye, midőn meg van termékenyítve.

Terít (deckt gut) a puska, ha a göbecset tömören lövi; innen *jól terít*.

Terítő (Strecke) zöld galyakból készült alátét, a melyre a hajtás-

ban vagy az egész vadászati napon át lőtt minden fő-, serte- és ragadozó-vad bizonyos sorrendben egymás mellé rakatik; *terítőre hozni* (strecken, erlegen) a. m. meglőni; *terítőre került* (erlegt), meglövetett.

Terítőháló (Deckgarn) négy-szögletes, köröskörül ólomdarabokkal szegélyezett háló, melyet róka v. tengeri nyúl kotorékára borítunk.

Termékenyít (treten); a szárnyasok hímje a nőtényre hágvá fajfentartási célból közösül.

Tilalom (Jagdverbot) azon idő, a melyben valamely vadnak lövetése törvényszerűleg tiltva van; *tilalmi táblák*, *tilalomfák* (Jagdbann, Jagdtafel) a vadászati terület körül, egymástól bizonyos távolságban a határ mentén fölállított »Tilos a vadászat« felírral vagy nyúl v. más vadnak képével ellátott — karókra illesztett táblák, annak jelölésére, hogy a kerített területen vadászni nem szabad.

Tisztítókefe (Gewehrbürsten) erős szőrből készült kefe a puskacsövek tisztítására; *tisztítóvessző* (Putzstock) a csövek hosszához mért kemény pálca, egyik végén fogantyúval, másik végén kőcvassal a puskacsövek tisztítására.

Tojó (Weibchen) a szárnyasok nőténye általánosságban; különösen: a falkákban élőknel; a párosával élőknel *nőtény*.

Tokos (halbflügge) a csaknem anyányi vadliba, vadruca, midőn szárnya tollai még nincsenek kifejlődve, még tokban vannak (Vancsó Gy.).

Tölteni (laden); a töltényhüvelyt puskaporral és göbecscsel v. golyóval telíteni, vagy — az előltöltő puskánál a puskaort és göbecset beleönteni s fojtással leszorítani: szóval a puskát lövésre előkészíteni; *töltény* (Patrone) a lövésre előkészített —

tehát puskaporral, göbecscsel vagy golyóval megtöltött töltényhüvely; *töltényhüvely* v. *tölténytök* (Hülse, Patronen-H.) papírból v. sárgarézből készült, gyutácsal fölszerelt, különben üres, az egyik végén gyűrűs fémlappal, a *tölténykupakkal* elzárt henger, mely a *töltésnek* (Schuss), azaz a puskaornak, göbecsnek v. golyónak és a fojtásnak fölvételére szolgál. — Az előltöltőknél is használtak fehér bádogból készült két üregű hüvelyeket, röviden *töltényeket*; az egyik ürbe, a melynek fala karimás volt — a göbecs, a másikba a puskaort tették s mindkettőt papír, — de rendszeren kőc-dugóval elzárták, a melyet a puska töltésénél fojtásként felhasználtak. *Töltényhuzó* (Patronen-Zieher), apró vas- vagy acélszerszám, melyel a csőbe rekedt hüvelyek kihuzatnak; *tölténykamara* (P.-Kammer) a csövek alsó tágasabb üre, a melybe a töltényt beleszorítjuk; *t.-öv* (P.-Gürtel) erős vászonból v. bőrből készült, hüvelyekkel ellátott öv, melynek hüvelyei a kész töltények dugatnak; *t.-tár* (Kugelkasten) a golyó-puskák tusán lévő üreg, mely 2—3 töltényre van berendezve, l. *(szertartó)*; *t.-táska* (P.-Tasche) rendszerint négyszögletes, kemény bőrből készült, belül hüvelyekkel bíró táska 20—24 töltényre; *t.-toló* (P.-Schieber) a Lancaster-féle s más hátültöltők tölténykamaráján alkalmazott vasrészecske, mely a töltényhüvelyt kitolja.

Töltés (Laden) a tevékenység, midőn valaki töltényeket készít; a töltényhüvely tartalma (d. Schuss), a mely a fojtással leszorított puskaorból és a szintén fojtással fedett göbecsmennyiségből áll.

Töltő gép (Lademaschine) fából v. vasból készült szerszám,

melylyel a hüvelyek töltése elősegítetik; *t.-szer* (Ladung) a puskapor; a göbecs, a szatyma, a fojtás stb.; *t.-szerszám* (Ladezeug) a töltésnél használt eszközök, mint: a mérce, a sám, a szorítófa, a csavaró stb. *t.-vessző* (Ladestock) az előltöltőknél használt, szívós fából készült, egyik végén lapos gombbal, másik végén csavarral felszerelt pálca, melylyel a fojtás leszorítottat.

Tolvajpuskás a. m. *vadorzó*, l. ezt, de helyesebben azon alkalmazott, ki kenyéradójának vadját lopva ellövi és eladja.

Tömlőre fejteni a kisebb ragadozókat szokás; a vad bőrét ugyanis a fark aljától a combok belső részén a lábújjakig felhasítják, azután egészen lefejtik.

Tompaság (Stümpfe) az agancsos csülkei tompábbak, gömbölyűebbek, mint a suta csülkei, melyek mindig hegyesek; nyoma is ennél fogva tompa, a miből természetesen szarvasra lehet következtetni, v. ö. »nyomisme«.

Tör (Eisen) vasból, újabban acélból készült különféle fogószerzőszám ragadozó emlősök és orvmadarak irtására.

Torokpecsenye (Kehlbraten) a nyakcsigolyák alatti hús.

Törtet a vad (bricht), midőn a sűrűn, a nádason nagy zajjal keresztül iramodik; rendszeren a farkasról is mondják.

Törzskönyv (Stammbuch) az ebek tiszta fajtenyésztésének ellenőrzésére berendezett könyv, mely külön e célra berendezett hivatalban vezetetik.

Tovaszáll (zieht fort) a szárnyas vad, midőn repülve távozik; (baumt fort) a nyest, midőn a fák tetején ágról-ágra, fáról-fára folytatja az útját.

Tükör, hold (Spiegel) a rőt vad hullatója körüli fehér szőrfolt; 2. a. m. *récetükör*, l. ezt.

Tülök, kürt, vadászkürt (halber Mond) az ökörszarvból készült kopókürt; *puskaportülök*, l. ezt.

Tülsietés (d. Übereilen); fiatal szarvasok tulajdonsága, hogy hátulsó lábukat előlábuk nyoma *elé* rakják, a mit a suta soha sem tesz; ez tehát biztosan agancsosra valló jel, v. ö. »nyomisme«.

Túr (bricht) a vadsertés, midőn tápot keresve, orrmányával a földet felszántja; (sticht) a borz, midőn bogarak, pondrók után turkál; *túrás* (Gebreche) a feltúrt hely; a vadsertés nyomozásánál fontos tényező annak megítélésére, mely időben tartózkodott e helyen a vad.

Turbékol (girrt) a vadgerlice, midőn szól.

Tus v. **tusa** (Schaft) a puska agyának alsó vastag farsze.

Tus (Fanfare) a francia vadászat alkalmával a kürtökkel felszerelt vadászszemélyzet különös alkalomkor jelt adott: *tust fújt*, p. o. a vadászat megnyitásánál; ha a falka akadályra került (Hourvari); ha jól folyt a vadászat; ha a falkát meg kellett akasztani; ha a hajszolt szarvast meglátták (L'avue); ha a szarvas vízbe ment, végre midőn az ebekkel szembe szállt (Halali).

Üget (trollt) a fővad, a farkas; de a hiúz és a róka is.

Ugrik (ist flüchtig) a farkas, midőn tág ugrásokban menekül; l. *elugrik*; *ugrók*, (Läufe) a nyúl hátulsó lábai.

Uhu (Bubo maximus), a vadászati célokra használt legnagyobb fülesbagoly.

Ujjak (Zehen) a szárnyasoknak lábain vannak; a ragadozóknál még *karmok* is (Fänge).

Ül (sitzt) a szárnyas vad a tojáson; a fán áll (steht).

Üldözi a héja és a karvaly prédáját.

Ülj le! (Sitze! Setze dich!) parancsszó a vizslának, hogy az előhozott vadat ülve adja át.

Uszó (Latschen) a vadlud, a vadkacsa lábai.

Üsző (Schmalthier) a nőstény-szarvas második évében, az első borítottatásig; *üsző-borjú* (Wildkalb) ugyanaz első évében.

Utána dobni (darnach werfen); a sólymot utána dobják a szárnyas vadnak, melyről akarják, hogy üldözőbe vegye a sólyom.

Ütőszerszám (Percussions-Schloss) a régi gyutacsos puska szerszáma, mely lényegében a hátültöltő — gyutacsos töltényű puskáknál is divatos.

Üvölt (heult) a farkas és az uhu, azaz kiált.

Üzni (reihen); a gácsérok üzik a rucákat; azért helyesen nevezzük a rucáknak fajfentartás körüli tevékenységét *üzekedésnek*.

Üzekedés, üződés (Brunft) a fajfentartási ösztön kielégítése a rőt-, dám-, kecske-, zerge-, juh-, serte-vadnál.

Vacok (Lager) az egyes serte-vad, a farkas-szuka és a nyúl fekhelye.

Vad (Wild) ellentétben a szelid, háznál tartott állatokkal, minden oly állat, mely a szabad természetben születik s önállóan táplálkozik. Szorosabb értelemben, mely azért, hogy húsa táplálékkul szolgál v. bőrével az ember kényelmét előmozdítja, vadásztatik, vagy a vadászok által azért pusztítottatik, mert az előbbinek elragadása által vagy más módon kárt okoz. Ezen körülmény megadja a vadnak osztályozását: *hasznos vadra* (Nutzwild, Nützliches) és *ragadozó és kártékony vadra* (Schädliches, Raubzeug). Vadászati szempontból a vadat a legrégebb időktől mai napig *nagyvadra* és *apróvadra* (Hochjagd, Hochwild — Niederjagd, kleine Jagd), továbbá *nemes vadra* és *közönséges vadra* (edles Wild, unedles Wild) osztályozták. Ezen osztályozás valószínűleg onnan eredett, hogy a nemes vadra való vadászatot a nemesség, a birtokosság tartotta fenn magának, míg a közönséges vadat a vadász-személyzettel lövették. *Jelenlegi vadászati gyakorlatunkból és törvényeinkből kifolyólag a vadat a következőképen osztályozhatjuk:*

A) Nagyvad.

Hasznos vad.

Bölény.	Hattyú.
Jávor.	Siketfajd.
Gímszarvas.	Túzok.
Dámszarvas.	Nyirfajd.
Virginiai szarvas.	Daru.
Óz.	Kócsag.
Vadkecske.	
Zerge.	
Vadjuh.	

Kártékony és ragadozó.

Medve	} ragadozó.
Farkas	
Hiúz	
Vadsertés — kártékony.	
Saskeselyű	} ragadozó.
Sasok	
A valódi sólymok	
Az uhu	

B) Apró vad.

Hasznos.
 Hód.
 Fácán.
 Császárfajd.
 Nyúl.
 Vadludak.
 Vadkacsák.
 Szélkiáltó.
 Erdei- és vizi-
 szalonkák.
 Foglyok.
 Fürjek.
 Galambok stb.
 Rigók.

Borz — kárték.
 Vidra
 Vadmacska
 Róka
 Nyuszt
 Nyest
 Görény
 Menyét
 Evet — kárték.

Kártékony és ragadozó.

A kisebb sólymok közül a
Falco subbuteo
 Héják, Astur
 Karvalyok, Accipiter
 Ölyvek Buteo
 Réti ölyvek, Circinae
 Baglyok (a nagyobbak)
 Varjúk
 Csókéak
 Szarkák
 Szajkók
 Gémek
 A haris stb.

ragadozók.

kártékonyak.
kártékonyak és
fészekrablók.

Tartózkodásra nézve a vad *állandó* (Standwild), a mely származása helyén, ha onnan szándékosan el nem űzik, folytonosan tartózkodik; *kóbor vad* (Wechselwild), a mely bizonyos vidéken átvonulván, ott rövidebb v. hosszabb tartózkodásra megállapodik; *erdei, mezei, vizivad* a szerint, a mint legtöbbit erdön, mezőn v. vízben tartózkodik; végre *vándor vad*, a mely a hideg évszakot más éghajlat alatt tölti; *vonuló vad*, mely téli tartózkodásra a délibb országokat keresi föl ugyan, de földrészünket el nem hagyja és végre a *mesgyevad*, a mely tágabb értelemben véve állandó vad ugyan, a mennyiben bizonyos területeiből el nem távozik, de tartózkodása helyétül két vadászterület közös határának környékét tartja.

Vadállomány (Wildbestand) az állandó vadnak összessége valamely vadászterületen, a melyhez esetlegesen a kóbor vadat is lehet hozzászámítani, a mennyiben kedvező terepviszonyoknál fogva a távozó vadnak állandó pótlására lehet remény.

Vadaskert v. vadastér (Wildgarten, Thiergarten); bekerített tá-

gas, erre minden tekintetben alkalmas terület, a melyben vadat — különösen fő-és sertevadot tenyésztetnek.

Vadász (Jäger) vadtenyésztéssel, vadóvással, vadászattal kenyérkeresetből foglalkozó, erre okmányilag képesített egyén; tágabb értelemben minden, a vadászatot szenvedélyből, kedvtelésből rendszeresen űző ember.

Vadászat (Jagd) a vadászás ténye, s átvitt értelemben a vadászterület.

Vadászati felszerelés (Jagdzeug) mindazon szerszámok, melyek azon célból használatnak, hogy valamely vadnem, v. több egyszerre bizonyos helyre tereltessék azért, hogy ott lelővessék vagy élve befogassék; *szövetek* (Tücher, dunkles Zeug), *hálók* (Netze, liches Zeug) *rémzsinegek* és *aggatékok* (Blendzeug); továbbá *a vadszállító-szekerények* (Kasten), *a csapóládák* és *csapóvasak* (Fallen und Eisen); *a bagoly* és *a dög-kunyhók* (Luder u. Krähenhütten) s a vadászatra használt állatok. V. ö. I. rész, III. fejt.

Vadász-beszéd (Jägerlatein)

enyhítő, tréfás, kifejezése a »hazugság«, nagyítás« szónak.

Vadászbüntetés (Jägerstrafe, d. Pfundgeben) ; a ki a vadászat közben a vadásznyelv ellen hibát követett el, a vadászat végével a terítő helyén meg lett büntetve, a mennyiben a legszebb elejtett vadra fektették és ünnepélyességgel a nehéz vadász-késsel 3 csapást mértek alsó felére. L. I. rész, X. fejt.

Vadász felszerelése (Jagdrüstung) mindazon szérszámok és eszközök, melyekre a vadásznak hivatása teljesítésében szüksége van: a puska, a vadászkés, a tarkókés, a vadásztarisznia, tölténytáska, töltényöv, az aggató stb. L. I. rész, IV. fejt.

Vadászfogás (Jägerkunst) a gyakorlatból szerzett előny, melylyel valaki a vadnak megkerítésénél, elejtésénél, feldarabolásánál stb. él.

Vadászhatónak (jagdbar) előbb a koronás szarvast, azaz a tizenkettest; a tizest *rosz vadászhatónak* (schlecht jagdbar) mondták; a jelenlegi szokás szerint a tizenkettest *jó vadászható-nak*, a tizes-t *vadászható-nak*, a *nyolcast rosz vadászható-nak* tartják.

Vadászkés (Jagdmesser, Hirschfänger) kardszélességű, erős, nem hajló pöngéjű, hegyes, csúcsán kétélű, hosszú kés, mely most csak utolsó védelmi fegyverként használják, ha medve vagy vaddisznó támadja meg a vadást; ritkán arra használják még, hogy a sebzett szarvasnak v. vaddisznónak a kegyelemdőfést megadják, de rendszeren kegyelemlovással fültövön lövik.

Vadászláz (Fieber, Jagdfieber) azon — gyakran valóságos lázzal, de mindig heves szívdobogással, a lélekzetnek szorulásával járó felindulás, mely szokatlanabb vad meg-

pillantására vagy már sejtésére is különösen a fiatal, tapasztalatlan süldővadást elfogja; de az öregebb vadászok is ritkán teljesen mentek tőle, főleg ha ritka nagyvadra nyílik alkalmuk lőhetni.

Vadászmenyét, petymeg (Fretchen) a nyestfélékhez tartozó, világos zsemleszinű, gyakran egészen fehér állatka, élénk piros szemekkel, melyet tengeri nyúlnak vadászására használnak.

Vadász része, vadászrész (Jägerrecht) a fővad belső részei: a torok, a szív, a tüdő, a máj, a vese; régente néhol még a fej, a nyak a 3 első oldalbordával, a szűzpecsenye és a kés nélkül lefejtethető faggyú is a vadász részéhez tartozott. V. ö. I. rész, IX. fejtet.

Vadász-sor (Jägerlinie) a vadászok összessége, a mint a hajtóvadászatnál bizonyos rendben állanak.

Vadásztarisznia (Jagdtasche) jó borjú- v. borz-bőrből — újabban vízhatlanított vászonból is — készült ismeretes vadászszerelvény, mely gyakran tölténytartóval is van felszerelve; zsákjába egy-két nyúl, vagy 8—10 fogoly fér bele.

Vadászüdv! (Waidmanns Heil!) vadászok üdvözlete.

Vaddisznó vagy **erdei** (Schwein) e vadnak általános elnevezése; első évében *malac*, 2-ik évében *süldő*, 3-ik évében *kan* és *emse*; 4-ik évében *vadkan* és *emse*, azontúl *öreg kan*, vagy *aggyaras, öreg emse; vaddisznófogyó háló* (Saunetz).

Vadjuh (Schafwild), a gróf Forgách K.-féle ghymesí birtokon tenyésztett mufflon.

Vadkan, 1. vaddisznó.

Vadkecske (Steinwild) a pusztuló félben lévő kőszáli kecske, melyet az olasz király alpesi vadászterületein a leg gondosabban óvnak

2. Erdélyben a zergét nevezik vadkecskének.

Vadorv v. **vadorzó** (Raubschütze), a ki idegen területen haszonlesésből, azaz azért vadász, hogy az órozva elejtett vadat elárúsítsa.

Vadóvás (Hege, Wildhege) a vadnak gondozása, szaporodásának elősegítése, a vadnak télen való etetése, átteleltetése, a ragadozóknak irtása.

Vadtenyésztés (Wildzucht) a vadnak zárt helyeken való nevelése, gondozása, idegen vadnak meghonosítása, szaporodásának elősegítése stb.

Vág (schlägt) a vaddisznó, midőn agyaraival védekezik v. támad; a golyó a vadba, a fába; a golyónak vágása annyira észrevehető, hogy a gyakorlott vadász a *vágás* (Aufschlag, Kugelschlag) hallatára tudja, vajjon golyója a vadba (sőt néha: ennek melyik részébe), fába, vagy kőre csapott-e?; *vágás* (Schlag, Schlagwald) a kivágott erdőnek területe, különösen ha a földben hagyott tönkökből cserjék nőttek ki.

Vagdalóznak (kämpfen) a vaddisznók, midőn üzekedéskor egymással viaskodnak.

Vakon tölteni (blind laden), azaz csak fojtásra tölteni — ólom nélkül; — *vaklövés* (Blindschuss) az, a mely a levegőbe tétetik, de nem vadra, nem célba.

Vállap (d. Blatt) a vad vállapockája; *vállaplövés* (Blattschuss) a vadnak lapockájába — a legbiztosabb, legszebb lövés, mely föltétlenül halálos.

Vándorvad (Zugwild), 1. vad alatt.

Vaskaptány, 1. kaptány.

Vastőr (Schlinge) vashuzalból v. rézsodronyból készült hurok; de

helytelenül kaptány helyett is használják; 1. ezt.

Vavákol (ruft) a fűrj, midőn hangos »pitypalaty«-olása előtt macskaszerűen dorombol.

Védagár, 1. védő.

Vedd fel! (Apporte!) parancs a vizslának, hogy az elejtett vadat vegye fel és hozza elő.

Védkopó, 1. védő.

Vedlik (mausert) a vad, midőn tollait hullatja.

Védő (Retter) az eb — agár v. kopó — a mely az elfogott vadat ráfekvés, ráállás, v. morgással többi társaitól megóvjva, azaz széttépetni nem engedi.

Vegyes lövegű puská (Büchschflinte), melynek egyik csőve (a jobbik) golyós cső, a másik (a bal) göbecs-cső.

Véknyai (Flanken) a vadnak azon húsos bőrrészei, melyek a belket takarják.

Vemhes (ist beschlagen, ist tragend) a nagyobb emlősök megtermékenyített nőténye.

Vendégág (Eissprosse) a szemág és középag között, közel az előbbihez fejlődő agancság.

Vendégüvely a vadászkesz hüvelyén lévő tokocska, a melyben a tarkó-kést hordjuk.

Vén a nyúl (alt) élete második évében.

Véreb (Faischhund, Schweiss-hund) a sebzett fővad véryomának követésére, a vadnak megállítására és megsaholására (állóra, dermedtre csahol) idomított eb.

Verekedő kakas (Kampfhahn) oly nyirfajdkakas, mely a dürgő helyeken a többi kakasokkal szemben folyton támadó szerepet játszik, mit mindjárt megjelenéskor »krr.. krr.. krr..« hangok által elárul. Adriányi K.

Vérnyomon dolgozni (auf dem Schweiss arbeiten) a vérebbel, a. m. a vérebet a megsebzett vad vérző nyomán a vad után vezetéken kísérni; az eb *dolgozik kedvvel* (ist ihm gerecht) szenvedélyesen, vagy *kedvetlenül* (ist ihm nicht gerecht), közönyösen.

Veszékel (klagt) a nyúl, midőn az eb fogai vagy a vadász kezei közt gyermeksíráshoz hasonló hangon rí.

Veszetttség, l. *ebdüh*.

Vetkezik (verfärbt sich) a rőt-vad, midőn szőrét hullatja.

Vezéreb (Kopfhund), a mely elül jár, a mely a falkát vezeti.

Vezérsuta (Kopftier, Kopfgais) az öreg suta, mely elül jár s a csapatnak biztonságára fölügyel.

Vezeték (Röhre) a rókaszállás folyosói; (Hängeseil) a 3—4 m. hosszú szíj, melyen a vezető-ebet viszik.

Vezető-eb (Leithund) bármily faju eb, mely szenvedélyvel követi a vad nyomát; ezt kizárólag csak arra idomították, hogy a szarvas- vagy szarvas- és sertevad nyomát kövesse, az egyszer felvett nyomot (*ismert nyom*, das Rechte) kövesse, *idegen nyomra* (aufs Falsche) ne térjen még akkor sem, ha az ismert nyomot arra átvonuló vadcsapat összegázolta. **Vezető-ebbel dolgozni** (mit d. Leithund arbeiten): azt v. idomítani, vagy gyakorlatilag a vad nyomán vezetni.

Vezetésképes (führig) a vezető-eb egy éves korában, a mikor vele az idomítást meg lehet kezdeni.

Viaskodik (kämpfen) a szarvas, az őzbak, midőn ellenével küzd.

Viaszhártya (Wachshaut), magyarabban *sonk*, a madarak orrlyukait fedő — rendszeren színes bőr.

Vigályos (durchforstet) az átrítékított fiatal erdő, melyben ugyanis

a fejlődésben hátrabb maradt fákat erdőgazdasági célokból, hogy az erősebbek fejlődésére tágabb tér jusson, kivágják; — innen *vigályosítani* (durchforsten), az erdőt ritkítani.

Vig csaholással (mit hellem Laut, aus vollem Hals) hajt a falka, ha torok szakadtából csahol.

Vigyázz! (Hab' acht) a vadászok e szót kiáltva, arra figyelmeztetik egymást, hogy futó vad — emlős vad — tart egyik v. másik felé.

Vijong a ragadozó szárnyas, midőn éles, vontatott, macskanyávogáshoz hasonló füttyeit hallatja.

Villa (Gabel) a szarvas agancsa korának harmadik évében, a mikor ugyanis az agancstörzsből közvetlenül a rózsa fölött a *szemág* (Augensprosse) kifejlődött; *villás* (Gabler, Gabel Hirsch) korának harmadik évében álló szarvas.

Viselős (ist tragend) a nagyobb emlősök megtermékenyített nősténye.

Visit (kreischt, Gekreisch) az emse dühében, a malac félelmében v. fájdalmában.

Vissza! v. **hátra!** (zurück!) parancs a vizslának, hogy a vadász mögé húzódjék.

Visszafelé tör (bricht durch nach rückwärts) a vad, midőn a hajtók során keresztül visszafelé elmenekül, azaz a hajtást a vadász-sorral ellenkező irányban hagyja el.

Visszahozzák a kopók a vadat (wenden); midőn a vad természetes hajlamát követve, oda visszatér, a honnan kiüzetett, s a kopók ez útjában folyton hajtják: a kopóknak tulajdonítja a vadász, hogy a vadat visszaterelték.

Visszamarad (setzt zurück) az agancs fejlesztésében az agancsos, midőn a múlt évihez arányítva,

gyengébb vagy kevesebb ágú agancsot rak föl; ez öreg korában szokott történni, de fiataloknál is előfordul, ha kedvezőtlen telet kellett kiállniok, a mely — silány táplálékával — elgyengítette.

Visszavált (wechselt zurück) a fővad, midőn oda visszatér, a hol *rendesen* tartózkodni szokott.

Vissz-szerszám (Rückspringer), melynek sárkánya lövés után önműködő rugó segítségével a biztonsági rovásba visszapattan.

Vitorla (Fahne) az evet farka, mely az ugrásban — egyik ágról a másikra — elősegíti; a róka farkát is így nevezik.

Víziszony, l. *ebdüh*.

Vizsla (Vorstehhund) sűrűben örömet bujkáló, a közelgő veszélyre meglapulni szerető vadak: nyulak, fácánok, foglyok, fűrjek, szalonkáknek fölkeresésére és állással való jelzésére idomítottatni szokott ismert eb faj; *vizslászni* a. m. vizslával vadászni.

Vonás (Zug, Drall) a golyós cső belsejében látható rovátok; ha ezek egyenesek, a cső *egyenes vonású cső* (gerade gezogen); ha csigaalakúak, *csigavonású cső* (gedrallt, Drall); *vont cső* (gezogener Lauf), a mely vonásokkal van ellátva.

Vonítás (heulen) az ebfélék fájdalmas, hosszasan elnyújtott hangja.

Vonszolni (schleppen); a rókának kedvenc szimatját, p. o. nyúlbeleket bizonyos területen úgy körülhurcolni, hogy az — bármely irányban kövesse a szimatot, a csapóvashoz, vagy az elrejtőzött vadász puskája elé kerüljön; *vonszalék* (Schleppe), a mit vonszolunk.

Vonózsineg (Abzug) azon cérna, húr vagy lószórszál, mely a csapóvason a falat és a ravasz között az összeköttestét közvetíti.

Vonuló vad (Zugwild), a mely földrészüket nem hagyja el ugyan, de téli tartózkodásra délibb vidékeit fölkeresi s ide-oda utazásában rövid időn át nálunk is tartózkodik, p. o. a szalonka.

Zárcsont (Schluss) a medencét összetartó csont a combfők között, melynek forradását a vadnak (a szarvasnak is) földarabolásánál csak a tarkókéssel szabad szétvágni.

Závárzat (Basquille) a hátultöltő puskáknál a csöveknek és az agynak vasból v. acélból készült azon része, mely a csöveknek az agyhoz való szoros záródását eszközli.

Zergebak (Gemsbock) a zerge himje; *zergekecske* (Gemsziege, Gais), a zerge nőténye; *zergezsák* (Rucksack) egy drb zerge vagy őz, vagy 4—8 nyúlnek cipelésére készült tarisznya, melyet különösen a hegyi vadászok vállszijakon hordanak.

Zöcsköl (rütteln) a vércse, az ölyv, midőn zsákmányt keresve, majd gyorsabb, majd lassúbb, de mindig sűrű szárnyecapkodással szinte egy helyen lebeg.

Zöld galy (Bruch) a zöld ágak, melyekkel az elejtett vadat betakarni szokás, vagy melyekkel a vadász a sebzett vad nyomát megjelöli; *zöld galylyal jelöli* (verbrechen) olyformán, hogy a szarvas nyomára a galyat ágacsakájával, a suta nyomára lombjával helyezi el menete irányában; a ki nagy vadat lőtt, az szintén zöld galyat, *örömszöldet* (l. ezt) tűz kalapja mellé. — V. ö. *vadászszáavatni*.

Zöld nyom (Einschlag); az agancsos üde fűvön v. vetésen keresztülhaladva, az által, hogy csülkeit feszesen egymáshoz szorítja, fű- és vetészalakat elmetsz, s ezeket — kemény talajra érve — elhullatja, a mi sutánál sohasem fordul elő, tehát

szarvasra valló biztos jel, l. »nyom-
isme.«

Zsák (Wamme) a. m. *bélzsák*,
l. ezt.

Zsákháló a. m. *borzzsák*, l. ezt.

Zsákmány (Raub) az élő állat,
melyet a ragadozó vad megfog, elejt.

Zsiger (Gescheide) a vad hasz-
nálhatlan belső részei: a gyomor, a
belek; — a többi *jöh*, l. ezt.

Zsigora vagy *kutyabetegség*
(Hundskrankheit, Rotz, Staupe). Eb-
betegség, l. I. rész, VII. fejt. 9.

Zsinórban hajt két agár, ha
közvetlenül egymás mellett hajta-
nak, mintha zsinógra fűzve lennének.

Zsürgödör (Schmalzröhre, Stink-
loch, Saugloch) a borz farka töve alatt
lévő mirigyes mélyedés, melybe téli
álmában az orrát dugja. (?) Az ebből
kiváló zsiradék rendeltetéséről még
semmit sem tudunk.

Zsörtölődik az erdei, mikor a
táplálék fölött veszekszik. Gr. Zay M.

Zuza (Magen) a madárnak húsos
izmokból álló gyomra.

III. RÉSZ.

Német-magyar szótár.

B) Német-magyar rész.

Aas dög; *A.-Jäger*, kocavadász, vagyis az olyan, a ki értékesíthetlen vadat lő, vagy pedig a ki oly rosszul lövi a vadat, hogy az elpusztul és kárba vész.

Abbalzen befejezte a dürgést.

Abbrunften v. **abbrunsten** befejezte az üzekedést.

Abfallen a rőt vad borítás után leszáll a sutárról.

Abfangen letarkózni, dákosra felfogni.

Abfedern a szárnyból kihúzott tollal a szárnyast letarkózni.

Abgebälgt (sólym.) megkopasztott.

Abgehen a pagonyt valami célból bejárni; hajtóvadászatkor a hajtás után az állást elhagyni; a kopók abban hagyják a hajtott vadat.

Abhalsen az ebről a nyaklót levenni.

Abkämpfen az erősebb hím üzekedéskor, párzáskor stb. elüzi a gyengébbet.

Abkommen helyesen célozni; *schnelles A.* gyors célzás.

Ablegen a vérebet szíjra fűzve visszahagyni.

Ablösen a darabolásnál egy testrészt a testről lefejtteni (nem levágni).

Abnicken letarkózni, fültövön ütni.

Abnorm a rendestől eltérően fejlődött agancs, fog stb.

Abpfeifen füttytel visszahívni az ebet, a vadászokat hajtás után az állásokról.

Abreiten a fajdkakas tovaszáll.

Abrufen szóval visszahívni az ebet, a vadászokat hajtás után az állásokról.

Abschärfen a medve bundáját, a borz bőrét lefejtteni.

Abschneiden az eb elrágja a szíját, a vad a rügyet vagy gyenge ágat; a hajtást rövidre fogni.

Abschuss a vadnak azon mennyisége, melyet lelövésre szántunk; *A.-haar* sebszőr (l. ezt).

Absehen irányzó.

Absetzen a puskát az arcról leemelni.

Absondern — *sich* elvál a csapattól.

Abspannen a kakast lebecsátani.

Absprung leszálló a nyestfélénél; a »csal«, melyet a nyúl oldaltugrással vet.

Abspüren nyomozni, nyomozás céljából a pagony egy részét körüljárni.

Abstreichen elszállani.

Abstreifen a kisebb szőrmelek bőrét lefejtani.

Abthun — **sich** elvál a csapattól.

Abtragen sólymot pedzésre idomítani; a vezető-ebet a nyomról elemelve elvinni.

Abtritt alomcsapa.

Abwerfen elvetni az agancsot; *Abwurf* az elvetett agancs.

Abziehen haza távozni; a vad tovaszáll.

Abzug azon zsineg, mely a kaptányon a falat és a ravasz közt az összeköttetést közvetíti; a falat maga. *A.-sbrocken* a falat, mely a kaptányra erősítettik; *A.-faden* a. m. *Abzug*.

Aesen legelni, tápot venni; *Aesung* a táp.

Aeugen — **gut** szemes a vad.

After a végbél nyílása; *A.-darm* a végbél; *A.-gehörn* a suta szarvazata (ritka); *A.-klauen*, *Aftern* állcsülkők; *A.-jäger* rosz vadász.

Alttier öreg suta.

Anbeissen beharapózik; felveszi a csalétket.

Anblasen kürtjel a hajtás megkezdésére.

Anfahren barkácsolni.

Anfallen az eb nyomra akadva, ezt felveszi.

Angehendes Schwein a vadkan 4-ik évében.

Angeschweisst úgy megsebezve, hogy vérzik.

Anhalten kitartóan hajt a kopó, csahol a tacszó.

Anjagd a szarvashajszja kezdete.

Ankirren etetni, etetésre szoktatni.

Anlaufen a vadásznak nekifut a vad; *a. lassen* az erdeit a dákossal bevárni.

Anlegen a hajtókat felállítani; az ebeket a nyomra vezetni; a puskát az archoz emelni.

Annehmen megtámad (a vad).

Anposchen szemes eledelt szórni.

Anschiesen vadat lövéssel megsebezni.

Anschlagen a puskát az archoz emelni.

Anschleichen közeledve belopni.

Anschneiden az eb megharapja, megtépi a vadat.

Anschuhen a sólyom, az uhu lábára papucsot kötni.

Anschuss a hely, a hol a vad állott, midőn reá lőttek; a testén ejtett seb.

Ansitz a les; a les helye.

Ansprechen d. Hirsch a nyomról és egyéb jelekről (l. nyomisme) a szarvast meghatározni.

Anspringen a siketfajdkakashoz (ugrásokkal) közeledni; beugrani.

Anstand a lesés, lesvadászat; a les helye.

Antreiben a vadat a puskások elé terelni; vermet ásni (l. rókát, borzot ásni).

Anziehen a vizsla szimat után megy.

Appell az eb engedelmessége.

Apporte hozd ide, hozd elő!; *Apportierbock*, idomítóbak.

Arbeiten az ebet idomítani, azzal dolgozni; az eb dolgozik, azaz hivatását a vadászaton teljesíti.

Auergeflügel siketfajdfélék; *Auerhahnbell* a siketfajdot felkereső, s midőn fára szállt, megugató vizslafajta eb.

Aufbrechen kizsigerezni; *Aufbruch* zsiger.

Aufhaben, prächtig a. pompás agancsot visel, hord.

Aufschärfen késsel felhasítani a bőrt, midőn azt a vad testéről lefejtjük.

Aufsitzen lassen a repülő vad alá célozni.

Aufstechen felverni a nyulat.

Aufstieg a felszálló hely; a nyestféléről mondják.

Aufzug mesterségesen fölnevelt családban élő szárnyas vad — fácán, fogoly, melyet pulyka vagy tyúk vezet.

Augensprosse szemág.

Aus! Ereszd el! Add ide!

Ausbrechen a vad a hajtók közt hátrafelé vagy oldalt kitör, kiemenekül a hajtásból.

Ausgehen rókát, menyétet, erdeit havon és nyomán követve, megközelíteni.

Aushalten a vad bevárja az ebet, a vadászt.

Ausheben az erdeit hátulsó lábainál fogva fölemelni, hogy a társ — rendszeren a legelőkelőbb vadász — a dákossal leszúrhasssa. (Ezt Németországban a félig szelid vadaskerti vaddisznókkal teszik; nálunk a 2—2½ m.-mázsás agyarossal nem igen lehet így elbánni.)

Ausmachen a vad tartózkodása helyét megállapítani; a sebzett vadat — esetleg az ebbel követve azt — elejteni.

Ausriss a nyom, melyet a sebzett vad a lövés után tett ugrással a talajban visszahagy; maga az elírámodás.

Ausschlagen a vad elfogyasztja a nyulatót; a fa rügyez.

Aussetzen a meghonosítandó vagy szaporítandó vadat a vadászterületre szabadon bocsátani.

Aussteigen a vidra kiszáll a partra; **Ausstieg**, a kiszálló, a hely, hol ezt teszi.

Auswerfen kizsigerezni (az apró vadat); **Gewölle a.** kiökrendezni.

Ausziehen a vadász kivonul a pagonnyba.

Bache eme, emse, göbe; **Bacher** a vadkan harmadik évében.

Backe a puskatus pófája.

Balg bőr, szőrme.

Ball a csaholás; **B. halten** vig csaholással hajt; **B. brechen** a csaholást megszakítja.

Ballen boka; **B.-zeichen** bokalépés.

Balze dürgés; **balzen** dürgögni; **Balzlaut** a dürgési szózat; **B.-platz** a dürgés helye; **B.-stiften** a bőrráncképződményű cafrang a fajtka-kas lába újjain.

Bären a medve fajzik, fiadzik; — **Bärzeit** a fajzás ideje.

Bart az öreg zerge derekán különösen a combok fölött levő hosszú szőr; **Gemsb.** az ebből készült kalapdész.

Bast a szőrös bőr, mely a rőt-vad fejlődő agancsát, a bogót fedi.

Bastard kores; két rokon faj nemzedéke.

Bau borzkotorék, rókalyuk, rókaszállás.

Baumt auf fára mászik a nyest, fára száll a madár; **b. fort** fáról-fára száll a nyest, az evet.

Bedecken ellepik a vaddisznót az ebek.

Befährt d. Bau a kotorékba be s abból kijár a borz, a róka.

Begeht pacsmagol a hiúz.

Behängen, d. az idomítás ideje.

Behöst gatyás.

Beihirsch az elvert gyengébb szarvas, mely a suták csapatját távolról követi.

Beitritt hozzálépés.

Beize pedzés, a sólyommal stb. való vadászat.

Bellt ugat az eb, kahol a róka.

Berufsjäger hivatásbeli vadász.

Besatz a továbbtenyésztésre

őszutón, illetve kora tavasszal megmaradt vadmenyiség.

Beschlag borítás, fedezés; *ist beschlagen* borított, vemhes.

Bestätigen megállapítani, hogy mennyi és milyen vad tartózkodik a pagony valamely részében.

Besuchjäger az előkeresést foganatosító vadászok, azaz azok, akik a vezető-ebbel legjobban tudnak bánni.

Bett alom, *Wundb.*, *Schweissb.*, *Faischb.* a sebzett vad véres fekhelye.

Betze rókaszuka.

Bewohnt a róka vagy borz által tényleg elfoglalt és használt katorék.

Bezoar szarvaspézma.

Bibergeil hódony.

Binden — *sich* koslatnak a kutyafélék.

Birkgeflügel nyirfajdfélék.

Birsche cserkészzet, barkácsolás; *Birschbüchse* rövid golyós puska, cserkészskurtály; *birschen* cserkészni, barkácsolni; *B.-fahrt* barkácsolás; *B.-weg* cserkészösvény, cs. ut.

Bisten piszeg a császárfajd; *wird gebistet* piszegéssel — utánzásal — csalogatni.

Blasen esuhúkol a nyirfajdkakas, fúj.

Blattvállap; a nehéz vadászkesz; őzhívó; *blatten* üzekedéskor az őzsuta hangjának utánzásával a bakot csalogatni; *verblatten*, *ist verblattet* meg van remítve az őzbak az által, hogy a csalogató vadászt észrevette.

Blenden d. csalás.

Blendling ebkorc; *Blendzeug* aggaték, rémzsinegek, tollak, cefatok.

Blindschuss vaklövés.

Blohm üzekedési helye a szarvasnak.

Blume a rőt vad farka.

Borsten serték.

Bracke kopó; *backiren* kopóval vadászni.

Brand a szarvas hasán lévő barna folt (üzekedéskor); a puska ölképessége.

Brandfuchs sötét színezetű róka, melynek farkacsúca fekete.

Branten medvetalp, mancsok; a kisebb szőrme ragadozó lábai.

Brav derék, jó.

Brechen a vadsertés tőr; a vad keresztültör a sűrűségben.

Breitseite, ha a vad keresztben áll.

Bricht zusammen összerogy.

Bringt Junge kölyke a hiúz.

Brocken falat.

Bruch zöld galy; örömszöld.

Brunft üzekedés; *tritt auf d. B.* üzekedni kezd; *B.-rute* csök v. csék; *B.-schild* a. m. *Brand*, l. ezt.

Brunstet üzekedik.

Buchenmast bükkmagtáp (vadsertés).

Büchse golyós puska; *B.-nlicht* a világosság, mely elég arra, hogy a puskás golyós puskával célozhasson; *B.-spanner* puskafogó; *B.-flinte* vegyes lövegű puska; *B.-strumpf* puskaszák; *B.-ranzen* oly vadásztarisnya, melybe a szétszedett puska is belefér.

Bügel kengyel.

Burg hódpandal.

Burchieren vizslával keresni, bokrázni.

Busenreich redős, pötyögős.

Compagnie fogolyfalka.

Conrajagen ellenhajítás.

Corporal fogolykakas.

Couche! Hasalj! fekdüj!

Coup double, kettős lövés eredménynyel.

Cover rejthely (Remies).

Curée kapzsira adás.

Dachs borz; *Dachsel* borzeb;

D.-gabel borz-villa, melylyel kjasás-
kor nyakánál leszorítják a borzot.

Damhirsch dámszarvas.

Decke csuha.

Dogge angol szelindek.

Doublette két lövéssel két va-
dat ejteni.

Drall golyós puská csigavo-
nása.

Dressieren tanítani, idomí-
tani az ebet.

Dressur idomítás.

Dublieren két lövéssel két va-
dat ejteni.

Dünnungen a vad vékonyai.

Durchhau az erdőben kivágott
sor.

Ecken az agancságak csúcsai, a
szarvasfélék szemfoga, l. *Granen*.

Edelwild gímszarvas.

Eichelmast makktáp.

Einfall beszállás, *Abend-E.*
esti beszállás; *einfallen* leszáll a
szárnyas a földre, a vízbe.

Eingehen elhull a fővad.

Eingestellt megszorult.

Eingestelltes Jagen kerített
hajtás v. vadászat.

Eingriff meglőtt vad nyoma,
mely mélyebb a rendesnél.

Einhessen a nyúl egyik hátulsó
lábán a bőrt felhasítva, a másik lá-
bát keresztülfűzni.

Einhetzen hajszolni.

Einholen beéri az eb a vad-
disznót.

**Einschieben sich, sind einge-
schoben**, teknőbe heverednek, ab-
ban hevernek.

Einschlagen borzot ásni; gödröt
ásni keresztben a kotorék fenekéig.

Einschwingen beszállás.

Einsiedlerbock remete.

Einspringen a vizsla beugrik,
és a vadat felriasztja.

Einsprung beugró a kerített
vadaskertbe.

Einstellen szövetekkel, hálók-
kal körülállítani.

Einstieg vidra csúszója.

Eissprosse vendégág.

End agancs ágai.

Endet megdermed.

Enten-fang — E.-herd — E.-koi
mesterséges rucafogóhely.

Entenvogel gácsér.

Erdmast túrt táp.

Erhebt sich fölemelkedik a
medve.

Erlegen vadat agyonlőni.

Erneuern az előkeresést több
napon át ismételni.

Erniedrigt sich leereszkedik
négy lábára a medve.

Erpel gácsér.

Expansivkugel szétlapuló golyó.

Fädlein az él.

Fähe, Fähin rókaszuka.

Fährt in's Lager vackába-
szökik a nyúl.

Fährt in's Wasser beveti ma-
gát a vízbe a vidra.

Fährt a. d. Bau, kioson a
szállásából a róka, a tengerinyúl.

Fährte nyom. *Fährtengerech-
ter Jäger* nyomismerő vadász; *Fähr-
tenkunde* nyomisme; *F.-laut* elő-
csahos; hiba az ebnél, midőn a fris
nyomot megcsaholja.

Faisch a vad vére; *F.-hund*
véreb; *faischt* vérzik a sebzett vad.

Falkenier solymár; *F.-Hand-
schuhe* s.-keptyű; *F.-Tasche* s.-ta-
risznya.

Fallbaum beszálló fa.

Falle csapóláda.

Fallen elhull.

Fallen zu Paaren párokra sza-
kadnak.

Fallwild magától elhullott vad.

Fällt ab von der Spur nyomot
téveszt az eb.

Fällt in's Wasser, vízbe ugrik
a fővad.

Fällt über . . . a fővad átugorja a . . .

Fällt in's Netz hálóba ugrik a fővad.

Falsche auf's idegen nyom.

Falz (Balz) dürgés.

Familie fűrjcsalád.

Fanfare vadásztus, kürtjelek.

Fang, Fänge, a ragadozó szárnyas karmai, az emlős fogai; *fangen* ragadni.

Fang geben kegyelemdöfés, k. lövés, letarkozás.

Faugen — **d. Wind** fölveszi a szimatot.

Farbe a vad vére; *färbt* vérzik.

Färbt sich, verfärbt sich, ist verfärbt, szörét hullatja, kiszinesedik, kiszinesedett.

Fass! Fass an! fogd, fogjad!

Feder rugó.

Federn a vadsertés gerinczén levő hosszú, kemény serték.

Federlappen tollesomók, rémtollak.

Federlein a vaddisznó, a nyúl farka.

Federschuss a gerinccsigolya élet horzsoló lövés.

Federspiel álmadár; — általánosságban minden vad, melyre sólyommal vadásznak.

Fegen hámozza az agancsot.

Fehlhatz } vérebbel sikeret-
Fehlsuche } len utánkeresés.

Feigenblatt vagy **Feuchtblatt** hüvely.

Feist hizott; **F.-zeit** az idő, a mikor a szarvas legkövérebb; 5—6 hét az üzekedés előtt.

Feldarbeit a vizslával a mezőn dolgozni; **F. treiben** portyázó vadászat.

Fessel békó.

Festmachen lefűlelni a vad-disznót.

Fett kövér (az apró vad, nem hizott).

Feuchtblatt hüvely.

Feuchten vizelni (rőtvdáról).

Feuerscheu a vadász, ha lövés-kor a szemét behúnyja; fél a lövéstől.

Field-trial mező verseny.

Fiepen az őz-suta hangja; mi-dőn a bak űzi=*sipít*.

Flanken a vad vékonyai.

Flechte sömör.

Fleieht a róka elugrik.

Flintenstrumpf puskatok, p. zsák.

Flitter rémzsineg, rémcafát, rémtoll.

Flucht a vad menekülése; iramodás; ist *flüchtig* futva menekül; *in voller F.* eliramodik.

Flug több rneafészekalj együtt.

Forkeln a rőtvd agancsaival támad, döf, sebez.

Fox-hound róka-kopó.

Frass döglötten talált zsák-mány; az erdei tápjá.

Frischling malac, süldő.

Frett, **Frettchen** vadászmenyét, petymeg; *frettiren* petymeggel vadászni.

Frischt malacoz az erdei.

Frisst tépi prédáját a farkas, a hiúz, a róka.

Frühbrunft őzek juliusi üzekedése.

Fuchsangel körtevas.

Füchsin rókaszuka.

Fuder-Zeug egy koci vadászati felszerelés.

Führig idomításra, *vezetésre képes*; azon eb, mely a vadász oldalán a vezetéken csendesén megy, és már azon korban van, hogy vele az idomítást meg lehet kezdeni.

Futter eledel a vad részére; *Futterstelle* etető hely; *F.-raufen* etetőrács; *F.-schuppen* etetőszin; *F.-trog* etetővályú.

Gabelbock, G.-Hirsch villás ;
Gabler villás.

Gais őz-suta, zergekecske.

Ganz machen a hajtás közben útra került hajtókat megállítani, összerendezni s újból elindítani.

Garne apró hálók — vékony szálúak.

Geäfter álcshüllők.

Geäse a rőt vad szája, úgy eledele is, min legelész; a fogoly eledele.

Gebiss az apróbb ragadozók fogazata.

Gebräche, das, az erdei ormánya.

Gebreche az erdei által túrt hely; *steht im G.* túrt helyen áll.

Gefege a lehámozott agancs-kéreg.

Gefräss a. m. *Frass*, l. ezt.

Geheck fészekalj.

Gehör a fülek (vadsertésnél).

Gehörn őzagancs.

Geht ein elhull, döggé lesz.

Gekreisch visitás.

Geläuf a futó szárnyas lábának lenyomata a talajon.

Geläute a kopók csaholása.

Geleiter hálószárnny.

Geller visszapattant göbecs, golyó.

Gelte meddő.

Genicker tarkókés; *G.-Fang* letarkózás; *G.-fänger* tarkókés.

Genossen machen kapzsira adni.

Geprellt, midőn a róka úgy nyulhat a csapóvason levő falathoz, hogy a vas összecsapódik, de a róka elmenekül; tehát el van riasztva.

Geräusch a joh.

Gerecht — *ist dem Hunde* jó kedvvel követi a nyomot; *g.* az olyan vadász, ki e vad-ismét jól érti; *hirschgerecht*, ha a fővad körül járatós.

Gering gyenge, silány.

Gesäuge emlök.

Gescheide a zsiger.

Geschleif a borz és a tengerinyúl kotoréka.

Geschmeiss a ragadozó madarak ganéja.

Geschrei barcázás; *schreit* barcáz.

Geschröt a herék.

Geschüh a sólyom, az uhu papucs.

Gesperr fácán fészekalj.

Gewehr puska; a vadkan agyara.

Geweih agancs.

Gewicht nehéz, nagy agancs; de némely helyen, különösen Ausztriában az őzagancs.

Gewölle az elnyelt szőr, tollak, csontöcskák; *G. auswerfen* kiökrendezni.

Glockengarn harangháló.

Glucken a fajt-tyúk hívó hangja.

Granen, Grandeln, Hacken a szarvasvad szemfogai.

Graser a fővad nyelve.

Grauerk a szürke evet szőr-méje.

Grauwild a nyírfajd tojók.

Gräving, Greifing borz.

Grimmen-der, domborodás.

Grimmig dühös a medve.

Grob erős az erdei.

Gurgelt, a nyírfajdkakas görgetezése, bugyborékolása.

Gut jó húspan van, szép, pompás.

Guter-Wind ha a szél a vadtól a vadász felé fúj.

Gutes-Zeichen halálos lövés jelzése.

Haarwild szőrmés vad.

Habichtskorb héja-kas.

Hacken a szarvasvad szemfogai, l. *Granen*.

Hackt auf fára áll az orvmadár.

Hackreidel beszálló fa a. m.

Fallbaum.

Hahn kakas; a puska sárkánya.

Halber Mond magyar vadász-kürt, kopókürt.

Halali a falkavadászatnál a megállásig hajtott vad.

Hals geben csaholni.

Halsung nyakló.

Halten a vad bevárja a vizslát, a vadászt; nyomot tartani.

Hamen a fogolyháló zsákja, csúcsa.

Handgeweih szarvasagancs, mely a koronában a kézujjakhoz hasonlóan ágazik el.

Hängeseil vezeték.

Harro! figyelmeztetés közeledő szőrmésnél.

Hartschrot keményített göbecs.

Hatz midőn a véreb a vezeték-ről oldatván, a vadat üzöbe veszi.

Hasenkasten nyúlzállító-szekrény; *Hasenklein* nyúlaprólék; *Hasenrein* nyulat semmibe sem vevő vizsla; *Hasensprung* szökőcsont.

Haube (sólym.) sisak, róka és borz-fogásnál alkalmazott zsák, borz-zsák.

Hauendes Schwein a vadkan 5-ik évében.

Hauer agyarak.

Hauptbär gályamedve.

Hauptschwein öreg vadkan 7 éves korától.

Hauptschlag főcsattantás.

Haut csuha.

Hebegabel emelővilla, dorong, ágas.

Hege a vad tenyésztése, kimélése; *H.-zeit* lőtílalmi idény.

Heraustreten a fővad kilép a sűrüből.

Hessen, l. einhessen.

Hetzen hajsza, hajszolni.

Heulen búgni (a vadgalambról).

Himmel mennyezet a hálónál.

Himmelzeichen szarvas horzsolása ágakon és fákön (nyomisme).

Hinfährte előre mutató nyom.

Hinterlassen — das hátra-maradás.

Hirschbezoar szarvaspézsmá; *H.-brunft* a szarvas üzekedése és ennek ideje; *H.-fänger* vadászkés; *H.-gerechter Jäger* szarvast ismerő vadász; *H.-kalb* szarvasborju; *H.-kasten* szarvas-szállító-szekrény; *H.-netz* szarvas-háló; *H.-ruf* tülök, vagy esiga a szarvasbögés utánzására.

Hitzig koslató szuka; *szeles* puskás.

Hochbeschlagen borított, vemhes.

Hochstand les-emelvény, magas leshely.

Hochvereckt lombos, hosszúágú, szétálló agancs.

Hochwild fővad.

Hohlschuss homorlövés, midőn a golyó a lapocka és a derék között szalad keresztül (rosz lövés.)

Holz (zu Holz schiessen) rosszul löni, úgy hogy a vad az erdőben elpusztul, elvész.

Holtz auf fára száll (nyest).

Holtztreiben erdei hajtás.

Horn vadászkürt.

Horst ragadozó szárnyas fészke; innen: *horsten* fészkel a ragadozó szárnyas.

Hosen gatyá.

Hübern a kotló tollai alatt melegíti csirkéit.

Hubertus a vadászat patronusa; *H.-jagd* a november 3-ikán tartott vadászat.

Hühnerschlingen aggató.

Hundezwinger eb-ól.

Hundswuth ebdüh.

Im Felde stehen járja a mezőt (az első, második, harmadik évében) a vizsla.

Im Feuer stürzen helyben maradt.

Insiegel pecsét.

Jagd vadászat: *Jagdbar* va-

dászható ; *J.-equipage* a vadászathoz tartozó lovak és kopók, úgy a személyzet is ; *J.-hund* kopó ; *J.-zeug* vadászati felszerelés.

Jäger vadász ; *Jägerrei* vadászszemélyzet ; *J.-latein* vadászbeszéd, hazugság ; *J.-recht* vadász része, vadászrész.

Junge a medve, a vidra kölykei.

Kahlwild a fővad fejék nélküli ivara.

Kalb szarvasborjú.

Kaliber öb.

Kammer kamara ; a tengerinyúl kotorékának tág tömlője ; a rókalyuk pitvara ; a vad szívetája ; az előltöltő puska puskapor tartánya.

Kämpfen szarvas, dāmivad, őz viaskodása.

Kanzel magas lő-leshely = lesemelvény.

Kapital-Hirsch igen erős, szép agancsú szarvas.

Kapsel gyutacs ; *Kapsler* gyutacstartó.

Kegel machen ágaskodik a nyúl.

Kehlbraten torokpecsenye.

Kennel eből, ebtenyészde, ebház.

Kerb a rovás az irányzón.

Kerschuss az oly lövés, melyel a célba vett tárgyat a legpontosabban találjuk.

Kessel teknő (vaddisznó) ; katlan (borz-, róka-szállás).

Kette egy fészekalj fogoly, császármadár.

Keule comb.

Kirchgang (nyomisme), a fővad lassú behúzódása az erdőbe.

Kirren valami étekkel a vadat bizonyos helyre szoktatni.

Kitt, Kitte a. m. *Kette*.

Kitz zerge-gida, őz-gida *K.-bock* bak-gida.

Kläffer csahos eb, mely vadászatra nem alkalmas.

Klagt béget, veszékel.

Klapper kerep.

Klapperjagd kerepelővadászat, zajos hajtás.

Klaue a farkas körme, a borz egész lába.

Kleines Zeug a kis hálók.

Klocken, Klöckeln kappog (siketfajd).

Klopfjagd kerépelővadászat, zajos hajtás.

Knappen kappog (siketfajd).

Kolben a rőtivad boga ; a puska tusa ; a puskaacsonnak egyenes rovátokkal való ellátása.

Kollern dobol a nyirfajd.

Kopfgais vezérkecske, vezérsuta (őz).

Kopftier vezérsuta (rőtivad, az őz kivételével, l. *Kopfgais*).

Koppel füzér.

Koralle szeges nyakló vagy örv.

Korn cél-gomb.

Krähenhütte bagoly-kunyhó.

Krallen karmok (hiúz, vadmacska).

Krank beteg, sebzett vad.

Kreisen bekörözni, keríteni.

Krellschuss a nyakcsigolya élet horzsoló lövés.

Kreuzbock hatosbak, keresztetesbak.

Kreuztritt keresztlépés.

Krickel kampó, zerge sarva.

Krickelwild zerge.

Kriecht zu Bau becsúszik a róka.

Krone korona ; *Kronenhirsch* tizenkettes, tizenhatos agancsos.

Kröpfen tép (az orvadar).

Krumruthe támrúd, ágas.

Kugelschlag, a golyó hallható beütődése.

Kugelsitz a hely, hol a golyó a testbe hatolt.

Kümmerer esenevész.

Kurre nyirfajdtyúk.

Kurzfessel rövid békó.

Verecken = az agancs teljes kifejlődésében, midőn már az ágcsúcsok sem kérgesek.

Kurz vereckt rövid ágú, silány, nem szép agancs.

Kurzwildpret herék.

Laden tölteni. **Ladestock** töltővessző.

Lager vacok; medvebarlang; a foglyok által kapart mélyedés; a foglyok ganéja; farkastanya.

Lanciren megindítani.

Langfessel hosszú békó.

Lappen cafatok, aggaték.

Lass! Ereszd!

Lauberbock remete.

Laubhahn nyirfajdkakas.

Lauf a fővad, a nyúl lábszára; a puszta csöve.

Läufig, läufisch koslató szuka.

Latsche a liba, a vadruca lába, evező.

Lauscher fül (az apró vadnál).

Laut csaholás. **Standlaut** állóra csahol.

Lecker nyelv.

Leib (gut oder schlecht) jó vagy rossz húsból van.

Leibjäger személy körüli vadász. Puska fogó.

Leicht könnyű.

Leicht machen sich az eb ürül, hullat.

Leithund vezető-eb.

Leittier vezérsuta a (rőtvdánál az őz kivételével; ez: *Kopfgais*).

Leuchter, Lichter szem.

Lichtes Zeug hálók.

Liebeln megsimogatni az ebet zöld ággal.

Liegen tartózkodik.

Locheisen lyukverő.

Locke machen idomítani (sólómot).

Löffel nyúl füle.

Löffler dāmvdad lapátos.

Longe jártató szalag v. póráz.

Lösen sich hullatni.

Losung hullaték.

Luder dög.

Luderhütte dögkunyhó, mely elé dög tétetik ki.

Lunte a róla farka.

Lunze a torok, gége, szív és tüdő; a joh.

Mahnen béget (az őz); üzeke-déskor a rőtvdasuta is.

Malbaum azon fa, melyhez az erdei, vagy a dagonyás rőtvdad dörzsölődik = *mázfa*.

Männchen machen ágaskodik a nyúl.

Markieren az eb jelzi a nyomot.

Marstal istálló, ól.

Match tét, fogadás, verseny.

Mäusen egerész.

Mauser vedlés; *mausern* vedleni.

Mehrbraten szűzpecsenye.

Melden béget, jelentkezik (a fogoly csirregésével).

Mente ebfalka.

Mittelsprosse középág.

Monströs (*abnorm*) visszás képződés.

Mündung a cső öbe.

Mürbebraten szűzpecsenye.

Mutterwild (*Kahlwild*) rőtvdasuták.

Nachfahren az oldalt futó v. repülő vadnak utána célózni.

Nachhängen a vezetéken lévő ebet követni, azzal nyomozni.

Nachkellern a beásakozott borz után a folyosót kitégítani, utána ásni.

Nachprellen utána ugrik a vizsla a föltreppenő fogolynak, a ki-gördülő nyúlak.

Nachsuche utánkeresése a meglőtt vadnak; vérebbel meglőtt vadat fölkeresni.

Nachziehen a meglőtt vad nyomát vezetéken tartott ebbel követni.

Namenhirsch névvel bíró szarvas (Franciaországban régebben minden szarvasnak nevet adtak.)

Nase orr (jó, rossz).

Nässen vizek a rőt vad.

Neue friss hó.

Netze hálók.

Nicken letarkózni. *Nickfänger*, *Nickmesser* tarkókés.

Niederthun — **sich** leheveredik.

Niederziehen az eb a vadat lerántja.

Nimmt an megtámad — a különben szelíd vad.

Nimrod átvitt értelemben szenvedélyes és jó vadász.

Nothbau róka és borz ideiglenes menbuvója.

Nuss hüvely (az apró vadnál).

Ober Rücken álcscüllök.

Ohrenkrebs fülfene, fülféreg.

Orgeln barcáz a szarvas.

Otterhund vidrász-eb.

Paaren párizni; *fallen zu P.* párokra szakadnak.

Packen lerántani.

Pansen a rőt vad gyomra, l. *Wanst*.

Parforce Dressur a vizsla kényeszeridomítása.

Parforce-Jagd hajszavadászat.

Patrone töltény; *Patronenhülse* hüvely, töltényhüvely.

Pedigré származás.

Perle Gyöngy.

Pfalz a. m. *Balze*, l. ezt.

Pfeifen füttyent, piszeg.

Pfote azon szőrmekek lába, melyek nem patán járnak.

Pfunde régen szokásos vadászbüntetés.

Piep píp.

Pinsel pamacs.

Pirsch (Birsch) cserkészlet.

Piston gyúhenger.

Plätzen almot ver a rőt vad; kotor.

Platzhahn a dürgőhelyen fennmaradt kakas.

Platzhirsch az üzekedőhelyen győztes szarvas.

Plon helytelenül írva, l. *Blohm*.

Poschen szemes eledelt szórni.

Prächtigt kiváló szép, egyenletes, szétálló, lombos agancs.

Prellnetz rémháló; *P.-schuss* kemény tárgyon irányt vesztett golyó.

Pürzel vaddisznó, medve, hiúz, borz farka.

Quarren makog a szalonka.

Quaste pamacs.

Rackelhahn középfajd.

Rahmen forgatja a nyulat az agár.

Rammeln bakzás (nyúl). *Rammeler* kan nyúl.

Ranzen pacsomagolni.

Rasch gyorsan, futva kereső vizsla, gyors agár.

Rätzen a. m. *reizen*.

Raub elevenen fogott préda; *R.-schütze* vadász; *raubt* ragad a farkas, a hiúz, a róka; *R.-zeug* ragadozó állatok.

Räude rüh.

Raufe etetőrács.

Rauschen görög.

Rechte — **das**, az ismert nyom.

Rege machen a vadat mozgásra készíteni; nyugtalanítás által megindítani.

Rehblatt őz-csal-síp; *R.-kasten* őz-szállító-szekrény. *R.-netz* őz-fogóháló.

Reihen kergetődznek a vadkacsák.

Reiner Hund, **ist rein**, ha feladatát hibátlanul teljesíti; tiszta vérű, tiszta fajeb.

Reisst tép (a hiúz).

Reizen a nyúl hangját utánozva, rókát csalogatni.

Remise csenderes.

Rennt koslat a rókaszuka.

Retter védő.

Revier pagony.

Revierer a vizsla, mely messze keres.

Richtet zu Holze a pagonyba vonult szarvasokat vagy vaddisznókat a vezető-ebbel megállapítani és galylyal jelezni.

Richtweg (—**steg**) erdőben kivágott irányvonal.

Ricke őzsuta.

Ried kanróka.

Riefen a szarvas-agancson a hosszúkás mélyedések.

Rodelt, gurgelt, kollert, a nyirfajdkakas dürgési hangja.

Röhre folyosó.

Rollen pacsomagol, koslat (borz, róka).

Rolltuch redőnyszövet.

Rose rózsa. *Rosenstock* rózsató.

Rothwild rőtvad.

Rotte farkascsoport.

Ruchsen bűg a galamb.

Rückfährte a csapa, melyen a vad visszaváltott.

Rucksack háttarisznya.

Rückt in's Feld, in's Holz legelőre, erdőbe vonul a nyúl.

Rüd kan-róka.

Rüde vaddisznó-eb.

Rudel csapat, csürhe.

Ruder uszó.

Rufen hívogat (a fogoly), csirreg.

Ruhe dió rovása.

Run futam, lovaglás.

Rute szarvas, disznó csékje; az ebfélék billéje.

Rute eb, róka, vidra farka.

Salzlecke sózó.

Satz alom (egy alomból való nyúl- és tengerinyúlfiókák).

Satzhase nőstény nyúl.

Satzstock golyós puskák töltővesszője.

Satzzeit a vetés, az ellés ideje.

Saugloch zsirgödör.

Sau erdei; *S.-Feder* dákos; *S.-kasten* disznó-szállító-szekrény; *S.-finder* vaddisznóeb; *S.-garten* vaddisznó-kert.

Schaar sereg (lúd, kácsa).

Schaft puska agya.

Schale a csülök szaruja.

Schälen a fővad a fa kérgét lerágja.

Scharf az eb, ha tüzes és kártartó.

Schärfen lefejteti a bőrt (medvéről, borzról).

Scharfschütze kitünő golyó-lövő.

Schaufel lapát; *Schaufler* lapátos.

Scheibe céltábla.

Schieben sich ein leheverednek a vaddisznók, bejönnek, beváltak a vadászterületre.

Schiessen lassen d. Hund a vezetéket megereszteni.

Schildern szinesednek (a foglyok). *Schild* címer (foglyoknál), paizs vaddisznónál.

Schildhahn nyirfajdkakas.

Schirm lővéd, csalkép, csalvért. *Schirmtanne* a terebélyes öreg fenyők, melyek alatt zord időben a zergék meghuzódnak.

Schlagen sózót csinálni; ütődik a golyó; ragad (az orvmadár); vág (a vadkan); harap (a borz); hámoz (a szarvas, az őzbak).

Schlägt sich ein beveri magát a medve.

Schlägt sich los kivágja magát a vadkan.

Schlagwachtel fürjkakas.

Schlecht am Wildpret rozsz, silány.

Schlecht jagdbar silány vadászható.

Schleicht lappang, lopózik a róka.

Schleifen — das, köszörülés.
Schlegel comb.
Schleppe vonszalék.
Sehlingen aggató, hurok.
Schloss a medence zárcsontja ;
a puska szerszáma ; *Schlosstritt*
alomcsapa.
Schmälen béget.
Schmalreh öz-üsző ; *Schmal-*
tier szarvas-üsző.
Schmalschuss keszeglövés.
Schmalzröhre zsigördör.
Schmeissen kifreccsenteni.
Schnalle hüvely.
Schnarre léprigó, gyöngyevő
húros.
Schnauft fúj az emse.
Schnechaube fedeles háló.
Schneereif kereplye.
Schneider gyenge szarvas.
Schneidet durch keresztülha-
rapja magát (a farkas, a borz, a
vidra) a hálóból.
Schneller rögtönző.
Schnepfenstrich szalonkahunzás.
Schneusse rigófogó-ösvény.
Schnüren a róka járása.
Schonzeit óvás-idény.
Schrank, das Schränken ke-
reszteszés ; *schränk* keresztiez.
Schrecken bakog.
Schreien barcázni.
Schürze hüvelyszőr.
Schusschen lövéstől riadó em-
ber, eb ; *S.-geld* lövés-dij ; *S.-haar*
sebszőr ; *S.-zeichen* jelzés.
Schütte disznó-etető.
Schwanhals hattyúnyak,
berlini csapóvas.
Schwanz a hód farka ; kor-
mány.
Schwärmen a vizsla össze-
vissza keres.
Schwarte borz és vaddisznó
bőre.
Schwarzwild, tréfásan : *Schwarz-*
kittel, sertevad, erdei.

Schwein vadkan.
Schweiss vér ; *S.-bett* véres
alom v. fekvés ; *schweissen* vézrik ;
Schweisshund véreb.
Schwingen szárny ; *Schwing-*
federn szárnytollak, nagy evező-
tollak.
Seher a sólyom, az apró vad
szeme.
Selbstfang vaddisznófogó ; *S.-*
schuss a vad forgójára alkalmazott
puska, mely a kifeszített sodrony
érintésére elsül.
Setzen elleni, malacozni.
Setzer a golyós puska töltő-
vesszeje.
Sichern neszelni.
Sicherung biztonsági rovás.
Sitze! ülj le!
Sitzt im Kessel kotorékában
ül a borz ; *sitzt im Lager* vacokban
lapul a nyúl.
Solofänger egyes agár.
Sommerhaar nyári szőr.
Sommerstand a vad nyári tar-
tózkodási helye.
Spiegel hold, tükör.
Spiel a fajdfélék és a fácán kor-
mánya.
Spielhahn nyirfajdkakas.
Spiesser csapos ; *Spießbock* csa-
pos (őzbak).
Spiesen, gespisst piszeg a
császármadár (dürgéskor).
Spitz (*von vorn, von hinten*)
szügygyel vagy farral áll a vad.
Sprengen szétverni.
Sprung őzek csapatja.
Spur az apróvad és a kisebb
szörmés ragadozók nyoma.
Stand állás ; *hat seinen Stand*,
a fővad tartózkodási helye.
Standarte farkas, róka farka.
Standbaum beszálló fa ; *St.-*
hauer ösvényvágó ; — *St.-wild* ál-
landó vad.
Ständer a szárnyasvad lábszára.

Stange róka farka ; aganestörzs.

Standlaut geben állóra csahol.

Stauben sich porhan fürdik.

Stechen szúrni (szalonka) ; a rögtönzöt előkészíteni ; *Stecher* rögtönző ; *Stechschloss* rögtönzővel el látott szerszám.

Steckgarn gyalogháló.

Steckt im Revier, im Bau, a vadászterületben, a szállásban tartózkodik a vadsertés, a róka, a borz.

Steht a vizsla áll ; a madár áll a fán ; *st. im Revier* rőt vad van a pagonyan.

Steige deszkamenyezettel bíró fedeles háló.

Steigt in's Wasser vízbe csuszik a vidra.

Steine gyöngyök.

Steinwild vadkecske, kőszáli kecske.

Stellbrocken esalfalat.

Stellschraube rögtönzöt állító csavar.

Stellt sich szembeszáll, meg állíttatik.

Stich, auf den Stich, szügy-lövés (fővad).

Sticht tőr (borz) ; (szúr (a szalonka).

Stieben magasra száll a fogoly falka.

Stinkloch zsirgödör.

Stoss a fajt és nyirfajt kormánya.

Stossbock remete.

Stoppen megállítani az eb-falkát.

Stöberhund kajtár-eb.

Stöbern kajtárkodik.

Strecke terítő.

Streichen húz (a szalonka).

Streicht ab, elszáll.

Streifen lefejteti az apró vad bőrét, sarkos hajtást csinálni.

Streifjagd sarkos vadászat.

Streifschuss horzsoló lövés ; az ez által okozott seb.

Streitet vagdalózik a vadkan, az ebek, vagy vetélytársa ellen védekezve.

Streuen szór a puska.

Strich húz a vad.

Strick agárfűzér, együtt hajtó agarak ; *strickbündig* nyereghez szokott.

Stubendressur szobaidomítás.

Stück egy darab vad ; csaknem kizárólag szarvasról mondják.

Studel diófédő ; *Studelschraube* diófédő csavara.

Stumm némán hajt.

Stümpfe tompaság.

Stürzen sich bukdácsolnak.

Stürzt összerogy.

Stutzen der golyós puska. *S. das* a vad meghökkenése.

Suche keresés ; utánkeresés a vérebbel.

Suhle dagonya, *suhlt sich* dagonyában hever.

Sulze szózó.

Tatze manes.

Teckel borz-eb.

Teller kaptány tányéra.

Thier szarvassuta.

Thränenhöhle könyárok.

Thut sich nieder leheveredik.

Tirass fűrj- vagy borító-háló.

Tire-haut (Tiró) figyelmeztetés repülő vadra (magasra tarts !).

Todtschlagen agyonütni (farkast, rokát, borzot, vidrát).

Todtverbellen dermedtre csahol.

Tollwuth ebdüh.

Tout-beau feküdj !

Trabt üget (farkas, hiúz, róka, borz).

Trage saraglya.

Tragend, ist tragend, borított, vemhes, hasas.

Trainiren idomítani, begyako-

rolni; *Trainjagd*, begyakorló vadászat.

Tränken sich iszika a vad.

Treiben hajtani; *Treiber* hajtó.

Treten termékenyít.

Tritt a lépés; *tritt zur Salzecke* a szóhoz jár; *tritt aus dem Holze* az erdőből tart.

Trollt üget.

Trupp Hirsche szarvascsapat.

Trupp Wild szarvasvadcsapat.

Tücher szövetek.

Tuchlappen cafatok.

Übereilen — **das**, túlsietés.

Überfallen átugorni (rőt vad-ról mondják).

Übergehen áthágja a nyomot.

Überhetzt, ist ii. kiáll az agár.

Überlaufene süldők (erdei).

Ungefegt kérges, hámozatlan.

Ungerad páratlan agancs.

Untermast földalatti eledele némely vadnak.

Unterspringen belopni — a fán álló madarat.

Verbellt todt dermedtre csahol.

Verbrechen galylyal jelezni.

Vereckt, ist v. teljesen lehámózott agancs.

Verenden megdermed.

Verfangen, hat sich verfangen, az ebbe harapódzott a borz.

Verfärben szinesedik.

Verhetzt elzüllött, kiállott agár.

Verhören kihallgatni.

Verkappt elvakított (sólyom).

Verklüftet sich, beásakozik.

Verlegen, ist v. az eb sok ideig hevervén — gyakorlat nélkül lévén — sokat felejt.

Verliert sich beásakozik.

Verloren suchen nyomvesztés után *jó szerencsére* keresni a vérbekkel.

Verlosen kihallgatni.

Verneuern az előkeresést több napon át ismételni.

Vernimmt hall (a vad).

Verpönt, ist v. a róka el van riasztva a kaptánytól; minthogy egyszer a veszélyből menekülnie sikerült, olyan óvatos, hogy a kaptány falatjához többé nem nyul.

Versagen csütörtököt mond.

Verschlagen el van verve.

Versetzt sich beásakozik.

Versicherung biztonsági rovás.

Versprengen szétverni, elriasztani.

Vertraut nyugodt, gondtalan.

Verwittern szagtalanítani.

Verwundet sebzett.

Viole ibolya.

Visir irányzó a golyós puskán.

Volk fogolyfalka.

Vorgreifen elébe vágni.

Vorhalten eléje tartani a vadnak a puskával.

Vorlaut elő-csahos.

Vorschlag a fővad nyakának eleje.

Vorstehen áll a vizsla, állja a vadat.

Versuche előkeresés.

Vorwurf falat.

Waffen karmok (hiúz, vadmacska); agyarak.

Waldbodenhund kopó.

Wammen a hasat két oldalt fedő lágy testrészek a rőt vadnál.

Wanst a fővad gyomra. Dr. Cogho.

Wasserzeichen hüvelyszőr, *kötény*.

Wechsel járás, vad forgója.

Wechselwild váltó vad.

Wedel fővad farka.

Wehr hajtófal.

Weide legelő; — *nehmen* legel a borz, a nyúl, a fogoly; *w-laut* csahos; *Weidloch* hullató; *Weidlöffel* a rőt vad nyelve; *W-mann* szakképzett vadász; *w-männisch* vadászszokásosan; *Weidmanns-Heil* va-

dász-üdv; *W.-messer* nehéz vadászkés; *Weidsack* a rőt vad gyomra; *W.-schuss* bélseb; *W.-spruch* vadászmondás; *W.-tasche* vadásztarisznya; *W.-werk* vadász teendője, vadászat; *w.-wund* bélsebes.

Weisz fő vad faggyúja.

Wenden a kopók megfordítják a vadat; *das Wenden* lomb-jel.

Wender forgócsövű puská.

Wetzen a vadkan agyargó, azaz csattogtatja agyaraikat; közösrül — a fajdkakas a dürgésnél.

Widergang csaljárása a szarvasnak.

Widersinnig (abnorm) visszás agancs.

Wild vad; *W.-acker* vadak részére mezőség; *W.-bahn* oly pagonny, melyben magas vad tenyésztetik; *W.-bann* vadászati tilalom; *W.-dieb* vadorzó; *W.-garten* vadaskert; *W.-kalb* üsző borjú; *W.-kasten* vadszállító szekrény; *W.-pret* vadhús, vad; *W.-schaden* a vad által okozott kár; *W.-stand* vadállomány.

Wind agár; szimat; szél. *Windleine* feszítőzsineg.

Winterhaar téli szőr; *W.-stand* a vad téli tartózkodási helye.

Wirft tép (a farkas).

Wittern a fő vad szimatol.

Witterung szimat; azon anyag, melylyel a kaptányt szagtalanítjuk.

Wolfnetz farkas-fogó háló.

Wölft kölykezik a kutyafélék.

Wolle a nyúl szőre.

Wurf egy alom kölyök.

Würgt elkapja az agár a nyulat.

Wurzelt tőr a borz.

Wuth ebdül.

Zain borz farka.

Zeichen jel; *zeichnen* jelezni.

Zerlegen feldarabolni.

Zerwirken feldarabolni.

Zeuge vadászati felszerelés; *Z.-Wagen* szerelvény-szekér.

Ziehen auf Aesung, zu Holze legelőre, erdőre vonul (a nyúl); *ziehen* tovaszáll, elszáll a fogolyfalca.

Ziemer remek; fenyőrigó.

Zimmel pamacs. (Winckell).

Zippe huros rigó; énekes rigó.

Züchten kergetőznek a vadludak, vadkacsák.

Zündhütchen gyutacs.

Zurück! Hátra! Vissza!

Zurückbleiben — *das*, hátramaradás.

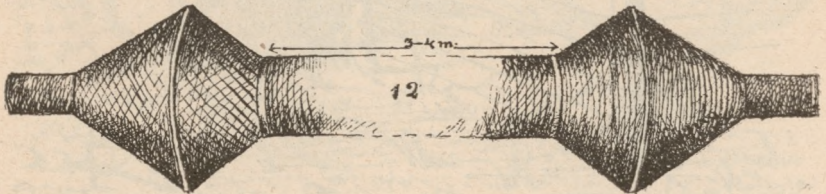
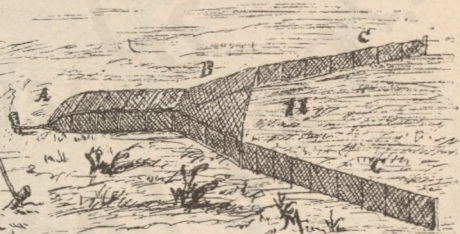
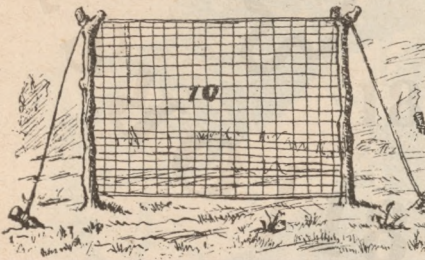
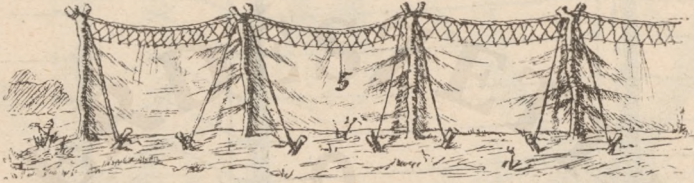
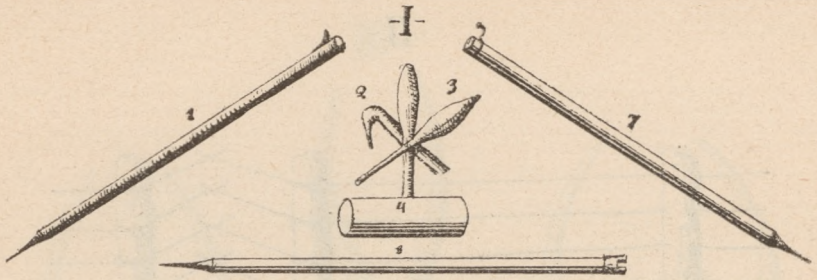
Zurücksetzen visszarakni.

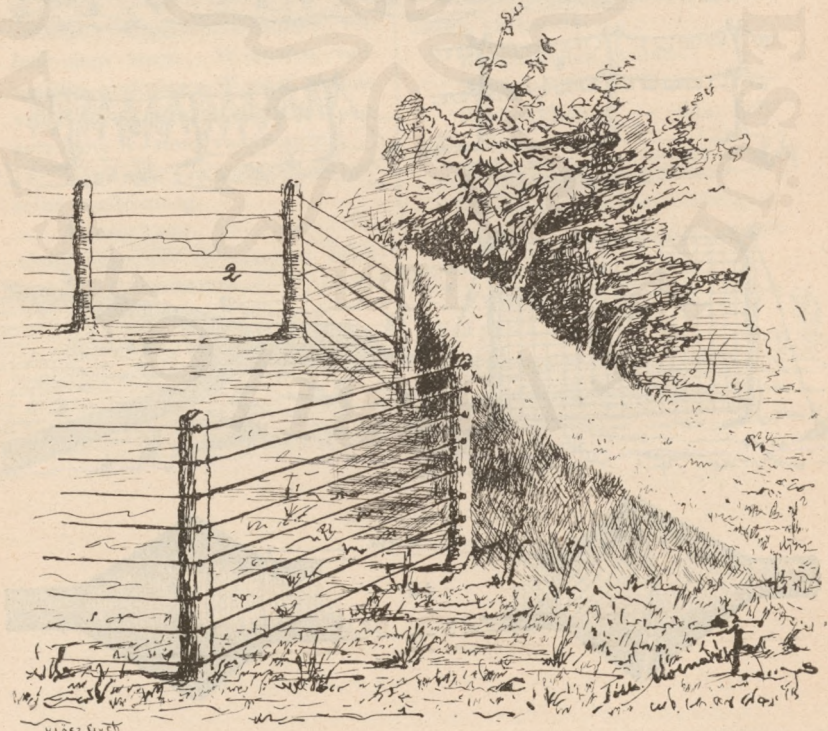
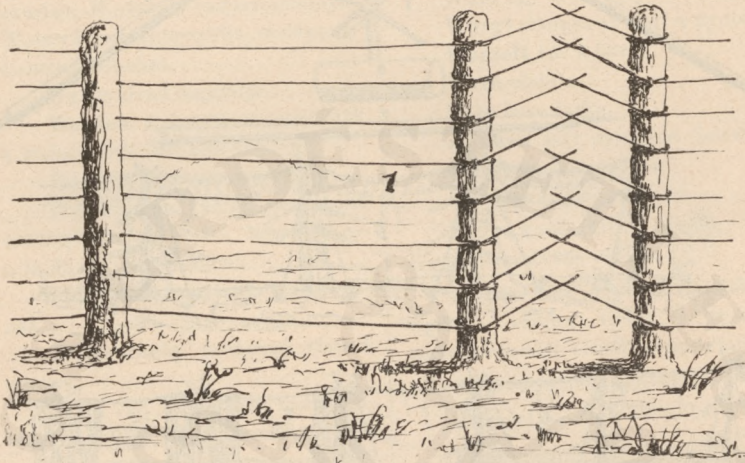
Zusammenbrechen összerogyni.

Zwang, das Zwängen szorult nyom.

Zwillinge ikercsövek, kettős csövű puská.

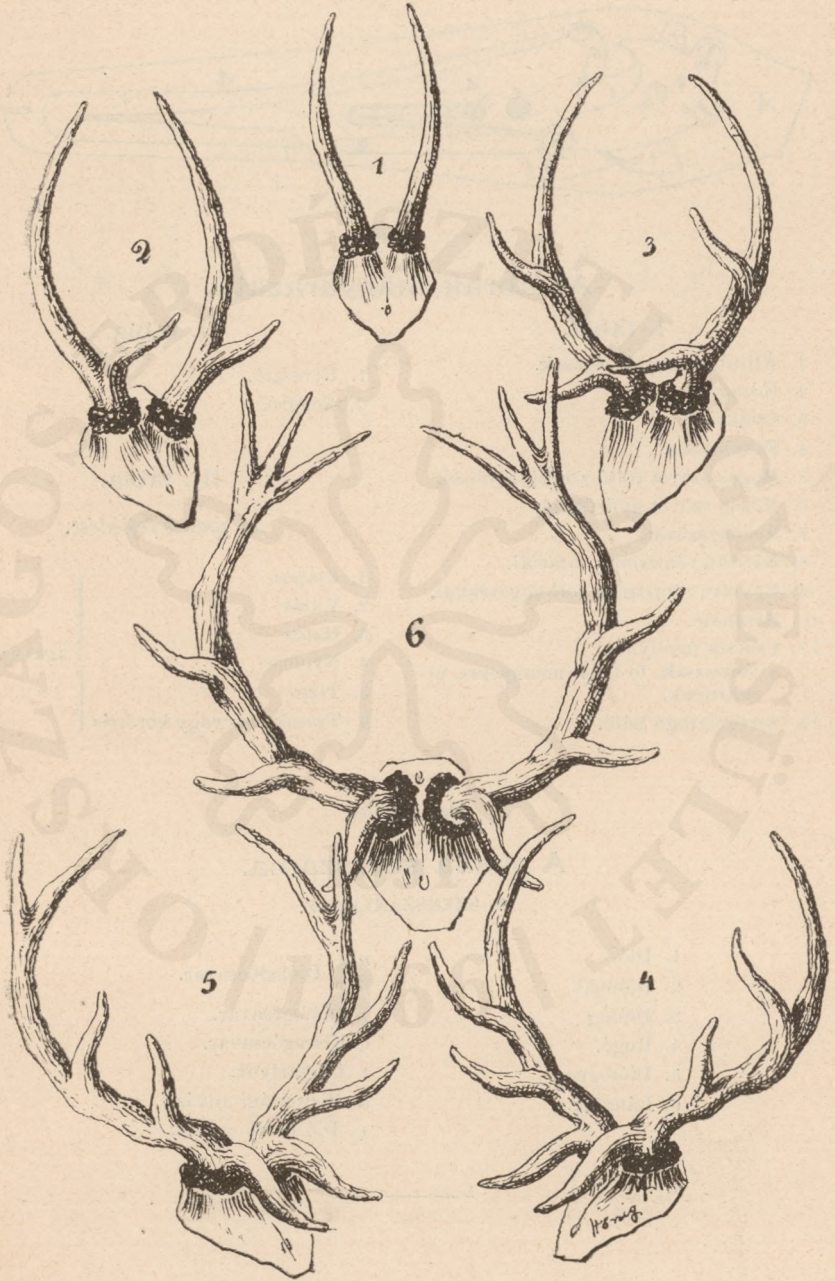
Zwinger eb-ól.

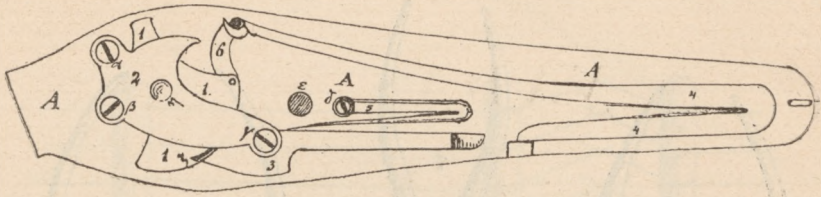

H. LOSZ GUYTI

— III —

Az ábrák magyarázata.

I. tábla.

1. Állító dorongok, ágasok.
2. Horog.
3. Lyukverő.
4. Fakalapács.
5. Magas szövet felső szegélykötéssel.
6. Közép szövet gyűrűkkel.
7. Redőnyzövet.
8. Kétrétű rémzsineg cafattal.
9. Egyrétű rémzsineg toll-aggatékkal.
10. Rémháló.
11. Csúcsos fogolyháló.
a) csúcszsák, b) fedél-mennyezet, c) szárnyak.
12. Seregélyfogó háló.

II. tábla.

1. Utvesztő.
2. Beugró.

III. tábla.

Az agancs fejlődése.

1. Csapos
2. Villás
3. Hatos
4. Nyolcas
5. Tizes
6. Tizenkettes vagy koronás

} agancs.

IV. tábla.

A puska szerszáma.

A. SZERSZÁMLEMEZ.

1. Dió.	α \	Diófedőcsavar.
2. Diófedő.	β }	
3. Diófog.	γ	Diófogcsavar.
4. Rugó.	δ	Kisrugócsavar.
5. Diófogrugó.	ϵ	Csavarlyuk.
6. Lánctag.	ζ	Biztonsági rovás.
	η	Dió belső csapja.

